

A szerb és a montenegrói háború.

Belgrád, a nyomorult Szerbia kicsiny, szegény fővárosa egy cseppet sem örült, amikor megtudta, hogy Ausztria-Magyarország hadat üzent Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolása miatt. A nép maga nem kívánta a háborút, mert hisz csak nem rég lett vége a balkáni háborúnak, amelyet Szerbia Törökországgal folytatott és amelynek nyomorát még mindig érezte. Most új háború! És nem Törökországgal, hanem egy sokkal hatalmasabb állammal, Ausztria-Magyarországgal!

Igen: Belgrád népe, ahelyett, hogy ujjongott volna, kezét tördelte és az emberek nagy része sirt.

— Nem kell a háború! Elég volt a háborúból!

Ezt kiabálták ezren és ezren az utcákon. Egy örvendező arcot, egy lelkes pillantást, sőt egy nyugodt embert sem lehetett látni sehol.

Szegény szerb nép! Ez semmit se tudott arról, hogy Petár király és miniszterei, különösen pedig Pasics miniszterelnök mit határoztak fölötte — Péterváron.

A törökök elleni háboruban a szerb hadsereg fővezére Putnik tábornok volt, aki éppen Stájerországban, a gleichenbergi fürdőben nyaralt, amikor Szerbia megkapta tőlünk a hadüzenetet. Persze azonnal sietett haza Szerbiába, de útja Budapesten vitt keresztül. Itt aztán feltartóztatta a budapesti rendőrség, amely megkérdezte a mi hadvezetőségünket, hogy mit csináljon vele. A hadvezetőség ezt felelte:

— Putnik tábornokot szabadon kell eresztetni.

És a szerb hadvezért egy nap múlva tovább eresztettük. Nem akartuk a szerb hadsereget tőle megfosztani. Pedig ha a szerbek a mi tábornokaink közül egyet úgy elfoghattak volna, ahogy mi Putnik tábornokot elfogtuk, hát bizonyosan fel is akasztották volna

Pasics szerb miniszterelnök. Egyike azoknak a hitvány államférfiaknak, akik a világháborút fölidézték. Oroszország szolgálatában ő volt értelmi szerzője Ferenc Ferdinánd trónörökösünk meggyilkolásának, mert tudta, hogy Ausztria és Magyarország miatt Szerbiának háborút fog üzeni és akkor lángba borul egész Európa. Számítás pedig az volt, hogy az ántánt pár hónap alatt győzni fog és Szerbia Magyarországnak legalább felét kapja jutalmul.

Egy nappal a hadüzenet után, július 29-én már megszólaltak az ágyuk. A mi dunai hadihajóink, a monitorok bombázni kezdték Belgrádot, mire a szerbek tüzéségre azzal felelt, hogy felrobbantotta a hidat, amely Belgrádból Zimonyba vezet. A robbantás azonban nem sikerült teljesen mert a hidnak csupán egy része omlott bele a vízbe.

Már a mi bombáink sokkal nagyobb pusztítást tettek Belgrádban. Levegőbe röpitették a lőporos tornyot és felgyújtották sok épületet. Péter király nem várta be, míg az ő palotája is kap egy bombát, hanem elmenekült

Putnik vajda, a szerb hadsereg vezérkari főnöke aki 1913-ban legyőzte a bolgárokat. Mikor a világháború kibört, őt Budapesten letartóztatták de pár óra múlva szabadon engedték, hogy ne sirjanak miatta a szerbek.

országa belsejébe, Nisbe. Vele menekült Pasic miniszterelnök és a többi miniszter is.

A mi hadseregünk azonban egyáltalán nem sietett végezni Szerbiával. Heteken át nem tettünk egyebet, csak órködtünk, hogy a szerb hadsereg ne jöjjön át a Száva és a Drina folyókon. A Száván keresztül Magyarországra, a Drinán át pedig Boszniába vezetett volna az út.

Hogy miért nem rohantuk meg Szerbiát teljes erőnkkel, ennek magyarázata egyszerű: időközben, augusztus 6-án hadat üzentünk Oroszországnak és seregeink javát az orosz ellen kellett küldenünk. A muszkával kellett végeznünk először, mert ha legyőztük a nagy ellenséget, akkor Szerbiának ugyis vége van.

A szerb határon csupán akkora magyar sereg maradt, amennyi elegendő volt, hogy visszaverjen minden szerb betörést. Pedig a háború oka voltaképpen Szerbia volt és augusztus elején alig lehetett birni a magyar katonákkal, akik égtek a vágtyól, hogy keresztülgázoljanak a gyilkos Szerbián. De a hadi okosság mást parancsolt és mi úgy határoztunk, hogy Szerbiára nem fogunk sok vért vesztegetni: fulladjon meg ez a nyomorult ország a saját szennyében.

Csupán a magyar közvélemény lázongott és követelte, hogy legalább néhány csapást mérjünk a szerbekre. Emiatt aztán csapataink benyomultak Szerbiába, ahol katonáink sokszor a csodával határos hősi tetteket vittek véghez. Augusztus 14-én a magyar bakák bevették Sabácot, pár nap múlva Visegrad várát, olyan vitézséggel, hogy a szerbek ezt örök időkre meg fogják emlegetni.

A szerb hadsereg, amelyet csakugyan Putnik tábornok vezetett, azonnal vérszemet kapott, mihelyt értesült arról, hogy csapataink legnagyobb részét elvitték Szerbiából az orosz harctérre. Különbön is elhitették a szerb katonák közt, hogy az orosz, francia és angol seregek diadalmasan nyomulnak Berlin

Petar szerb király a harctéren, amint egy dombtetőről csapatait figyeli. A világháborúnak ő egyik leggonoszabb alakja: gyilkossággal jutott trónra és az ő tudtával történt Ferenc Ferdinánd trónörökösünk meggyilkolása is. Sokáig késett büntetése, de nem maradt el.

és Bécs felé : erre a szerbek sem akartak hátramaradni, gondolták, hogy ők meg majd Budapestet foglalják el.

Szeptember 6-án a kegyetlenségéről hirhedt Timok-hadosztály Jankovics Bozso tábornok vezérlete alatt átkelt a Száván, Mitrovica mellett.

A magyar sereg pontosan értesült a szerbek minden mozdulatáról és rejtett állásokban szép csendesen várt, amíg a szerbek mind átkelnek a folyón. Mikor aztán ez megtörtént, megrohanták a Timok-hadosztályt.

Amíg azt hitték a szerbek, hogy ők sokan vannak, mi meg kevesen,

addig úgy harcoltak, mint az oroszlánok, de mikor látták, hogy éppen annyian vagyunk, mint ők, az oroszlánokból egyszerre gyáva kutyák lettek és fegyverüket eldobólva futottak vissza a Száva felé, hogy a hidon a tulsó partra juthassanak. De a hidat ekkor már a magyar tüzérség uralta gyilkos gránát és srápnel záporral.

A szerbek, leszorulva a hidról, a folyóba vetették magukat és legnagyobb

A szerbek óriási csatavesztése Mitrovicanál 1914 szeptember 7-én. A szerb hadsereg színe-java, az úgynevezett Timok-hadosztály átkelt a Száván, a mi csapataink azonban körülvették és öldöklő harcban megsemmisítették. Ötezer szerbet elfogtunk, a többi elesett, vagy a Szávába fulladt.

részük ott pusztult el nyomorultul. Ezer és ezer volt halottjaik száma, ötezer pedig kegyelemre megadta magát.

György herceg, Péter király fia a vitézséget egyesítette az óvatossággal és a tulsó parton várt, amíg az ütközet a szerbek javára dől el. Mikor aztán látta a szörnyü katasztrófát, ő volt az első, aki autóba pattant, és maga vitte el a gyászos hirt apjának Nisbe.

Igy végződött a szerbek első betörési kísérlete Magyarországra, amely betöréstől azt remélték, hogy meg se fognak állani többé Budapestig. Mert akkor még azt hitte Péter király és miniszterelnöke, a nálánál is gonoszabb lelkü Pasics, hogy a szerb hadseregnek csak meg kell jelennie Magyarországon és az itteni rácok és horvátok azonnal fellázadnak, mellettük fognak fegyvert és Magyarországnak egy-kettőre vége van

Sajnos, a mi szerbiai hadseregünk vezérei, Potiorek és Frank tábornokok uagyon elbizakodtak ebben a győzelemben és a kellő óvatosság nélkül vezették tovább csapatainkat. Eleintén győzelmesen haladtak is előre és december elején elfoglalták Belgrádot, majd messze benyomultak Szerbiába, egészen Valjevóig, folyton kergetve maguk előtt a szerbeket. De ezuttal a szerbek állítottak nekünk kelepécét. Valjevó környékén sokszoros túlerővel

Szerb haretér a Drina partján, ütközet után. A mi 30 és feles nehéz ágyúink golyói a szerb lövészárkokat rettenetesen szétrombolták, úgy hogy nem lehetett bennük megmaradni. Gyalogságunknak már nem is volt dolga, mikor idáig nyomult előre.

körülkerítették csapatainkat, amelyek csak nagy veszteséggel birtak a kelepécéből megmenekülni. A két vezér elbizakodottsága és ügyetlensége több mint 25.000 derék katonánkba került, akiknek nagy része a szerbek fogságába esett.

Potiorek és Frank tábornokokat persze azonnal elmozdították Szerbia ellen küzdő hadseregünk éléről és a hadsereg új parancsnoka Jenő főherceg tábornok lett, aki már ember volt a talpán és csekély seregével fényesen teljesítette a feladatot: hagyni a szerbeket fulladozni a tétlenségben és csak arra vigyázni, hogy a Száván és a Drinán át ne jöhessenek. A főherceg vezérkarjának főnöke pedig Krausz tábornok lett, hadseregünk egyik legkiválóbb tisztje, akinek minden haditerve fényesen bevált.

Hát a kecskék országában, a kisdud Montenegroban hogyan allott a

háboru ? Mert hisz ez az ország is háborut üzent nekünk : a veréb a sasnak ! Ugy volt a dolog, hogy Nikita, Montenegró királya csak kénytelenségből harcolt mi ellenünk. Nikita király, ha sláv is, de alapjában becsületes öreg ember, aki őszintén fel volt háborodva a sarajevói gyalázatos gyilkosság miatt. Fel volt háborodva annál is inkább, mert ő egészen másként érzett a mi öreg királyunk, Ferenc József iránt, mint Péter szerb király, akivel, mint közönséges gonosztevővel a mi királyunk soha szóba se állt Péter király hiába próbálta meg trónra lépése után, hogy Ferenc Józsefnél látogatást tehessen : mindig azt üzenték neki vissza, hogy csak maradjon otthon, mihozzánk ne tegye be a lábát, csak boldogítsa a szerbeket, akikhez ő teljesen méltó.

Nikita, Montenegró királya rokonságban van az orosz cári családdal, amennyiben két leányát orosz nagyhercegek vették feleségül, míg harmadik leánya, Elena hercegnő Viktor Emánuel olasz királyhoz ment férjhez. Nikitának tehát, mikor kitört a háboru, természetesen Oroszország mellé kellett állania kisdud hadseregével, amely néhány magyar ezrednek még früstökre is kevés volt. De ezenkívül Nikita csak hálásan gondolhatott Ferenc József királyunkra is, aki vele szemben nem egyszer volt bőkezű és gavallér, amennyiben időnkint juttatott neki néhány milliócska zsebpénzt, hogy ha már király, élhessen is rangjához méltóan. Nikita ezt nem felejtette el és ha tőle függött volna, ő bizony szívesen maradt volna a háboruban semleges.

Csakhogy Nikitának, a liliputi ország fejedelmének az orosz parancsolt és ő kénytelen volt Szerbia mellé állani. Az orosz ügynökök elárasztották országát, felizgatták a montenegrói népet ellenünk és azzal biztatták, hogy ugyis nemsokára vége lesz Ausztria-Magyarországnak, ha tehát Montenegró is ellenünk támad, a háboru végén ő is kap egy kis koncot, még pedig Hercegovinát. Ráfér Montenegróra egy kis növekedés, mert hisz olyan kicsike ország ez, mint a tenyerem és szegény, mint a templom egere.

Az orosz parancsra Nikita mégis talpra állította hadseregét és segített Szerbiának. No nem volt sok köszönet ebben a segítségben. Nikita király katonái átlövöldöztek Montenegróból Hercegovinába, onnan pedig a mi katonáink visszalövöldöztek. Valami nagy vérontás egyszer sem történt a montenegrói határon az egész háboru alatt.

Nikita király el is árulta egyszer, hogy mennyire a kedve ellen fogott fegyvert ellenünk. Elárulta egy nagyon mulatságos jelenettel, amely Montenegró fővárosának, Cetinjenek piacán történt mindjárt a hadüzenet után, július 27-én.

Ezen a napon fizetett szerb és orosz ügynökök népgyűlést rendeztek Cettinje főterén, amely egyuttal piac is, mert ott van a hetivásár a királyi palota előtt. A főtéren volt az osztrák-magyar követség háza is és az ügynökök felizgatták a népet, hogy a követség előtt adjon macskazenét.

A nép szívesen fogadott szót és meg is indult, de éppen ekkor tért haza valahonnan Nikita király autón. Mikor meglátta a kiabáló, tüntető tömeget, leszállt és megkérdezett egy embert:

— Mit akartok?

— Macskazenét adunk a svába követnek, — hangzott a felelet.

— És miért?

— Mert ellenség.

Nikita király megharagudott és felszólította a népet, hogy azonnal takarodjon haza. Nem mozdult senki, de annál jobban megmozdult Nikita. Főlemelte a sétabotját és saját felséges kezeivel ütlegelni kezdte szeretett alattvalóit.

— Nem takarodtok? Hát nesztek!

A nem várt fordulatra a nép szétrebbent azonnal, az ügynökökkel együtt.

Nikita okos ember, sőt ravasz ember. Nem engedte, hogy az orosz és szerb izgatók elbolondítsák az ő népét, inkább közbevágtott egy kicsit bottal simogatván meg néhány alattvalójának a hátát.

Francia-szerb testvériség: a dicső francia nemzet odáig súlyodt, hogy testvérévé fogadta Európa leg-hitványabb népét, a szerbet. Képünk azt a jelenetet örökíti meg, amikor Pau tábornok, akit a francia kormány az orosz lóhadiszállásra küldött, utbaejti Nist, a szerb fővárost és a királyi palota lépcsőházában lefényképezteti magát. Jobbra tőle Sándor szerb trónörökös, fönt pedig a vén Pasics miniszterelnök, az orosz politika silány eszköze.

Másnap aztán ő maga hívta össze a népet és ilyen magyarázatot tartott nekik : Ne legyetek szamarak. Mit akartok Magyarországgal és Ausztriával ? Megtámadni ? Hogyan támadhatná meg a kecske a bikát ? Aztán ugyis kevesen vagyunk, mért vigyük a bőrünket vásárra ? Mi semmi körülmények közt nem veszthetünk, csak nyerhetünk ebben a háboruban. Most oroszlánok

Nikita, Montenegro királya. Ő volt az ántánthoz tartozó fedelmek közt az egyetlen, aki nem szívesen viselt ellenünk háborút, mintha érezte volna, hogy ennek nem lesz jó vége. Nem is sokat ártott nekünk a háboru alatt, és ezért mi sem — öneki.

viaskodnak : franciák, angolok, oroszok, németek, osztrákok, magyarok ; ti akartok közük keveredni, akik csak macskák vagytok és kevesen is vagytok ? Legyen eszetek és várjatok türelemmel. Akármelyik oroszlán falja is fel a másikat, mi okvetlenül kapunk valamit, ha úgy viseljük magunkat, hogy mindegyik meg legyen velünk elégedve.

És a montenegrói nép megértette királyát. A montenegrói „hadsereg“ csak lövöldözött tovább Hercegovinába, de csak nagyon óvatosan, nehogy megharagítson bennünket. A mi katonáink pedig visszalövédköztek, csak úgy szórakozásból, mert eszünk ágában sem volt benyomulni Montenegroba. Ugyan mit kerestünk volna ott ? Talán összefogdostuk volna a kecskéket ? Ezekre nem volt szükségünk, katonáink jól éltek kecskehús nélkül is

Ime, ezért nem láttunk Magyarországon montenegrói foglyot a háboru első hónapjaiban, pedig orosz és szerb fogoly volt ezrével.

Csak szeptember vége felé bátorodott fel kissé Montenegro, amikor meghallotta, hogy az oroszok betörték hozzánk, sőt az a hir járta a derék kecskepásztor hősök közt, hogy a szerbek már kardra hányták Budapest lakosságát. Ezenkívül Franciaországból néhány század katona és egy tucat ágyu, Angliából pedig pár százezer korona érkezett hajón Nikita segítségére. Talán mondani sem kell, hogy Montenegro királya a pénznek örült legjobban.

Ettől kezdve nehányszor annyira elragadta a montenegrói katonákat a bátorság, hogy ahol nem láttak magyar bakát, ott pár száz lépésre bemerészkedtek Hercegovinába és diadallal ejtettek foglyul néhány — tehenet és disznót, amelyek a mezőn legelésztek. Persze néha megjárták, mert a mi nyugodtan pipázó seregeinkből egy-két szakasz rajtuk ütött. Ezután láttunk aztán Magyarországon montenegrói foglyokat is.

Franciaország a háboruban.

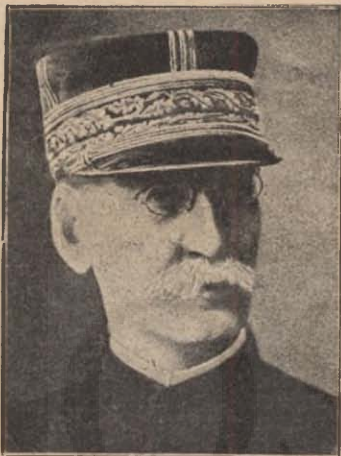
Poincaré, a francia köztársaság elnöke éppen látogatóban volt Péterváron Miklós cárnál, amikor mi Szerbiának hadat üzentünk. A cár fényes ebédet adott az elnök tiszteletére és fel is köszöntötte őt, viszont Poincaré

Páris látképe madártávlatból. A Szajna-folyó partján épült gyönyörű francia fővárosról egy Zeppelin-léghajó készítette ezt a fényképfelvételt. A német léghajók és repülőgépek mindennapos vendégek voltak Páris fölött és sohasem tették tiszteletüket üres kézzel, hanem mindig hagytak ott néhány bombát emlékül. Közben pedig lefotografálták Párist a magasból.

a cárra üritette poharát. Mindaketten arról beszéltek, hogy legfőbb törekvésük a békét fentartani.

Pedig ekkor már össze voltak beszélve. A cár és a francia köztársaság elnöke azért találkoztak, hogy megbeszéljék a háborút, amelyet már évek óta elhatároztak. A békét csak azért emlegették, hogy félrevezessék a világot és megcsalják saját népeiket.

Gallieni tábornok, Páris katonai kormányzója. Mikor a németek Párist fenyegették és a francia kormány Bordeauxba menekült, az ő feladata volt Franciaország fővárosát megvédelmezni. El is készült a legelkeseredettebb ellentállásra, de erre nem került a sor, mert Joffre tábornoknak nagynehezen sikerült a német csapatokat feltartóztatni.

A cár ezt mondta Poincarének négy szemközt :

— Oroszország készen áll a háborúra.

Poincaré pedig így felelt :

— Készen van Franciaország is.

Poincaré aztán hazament Párisba, az orosz hadsereg pedig azonnal megindult Németország ellen, minden hadüzenet nélkül. Franciaország sem üzent hadat Németországnak, hanem betört ennek két nyugati tartományába Elzász-Lotharingiába, amelyet 44 év előtt vett el Németország Franciaországtól.

Mikor azonban szétterjedt a hír, hogy megindult az új háború Németországgal, borzongás futott végig Franciaországon. Párisban az emberek mintha a fejüket vesztették volna, úgy futkostak összevissza. Férfiak és nők, öregek és fiatalok csoportokban járták be az utcákat és zokogva kiáltották : Nem akarunk háborút !

Szegény francia nép, senkise kérdezte, hogy akar-e háborút, vagy nem. Hiába erőlködött a francia kormány és Viviani, a miniszterelnök hiába szónokolt mindenfelé, hiába fogadott fel napszámba pár ezer naplopót, utcai suhancot és mindenféle csöcselék népet, hogy az utcákon éljenezzék a háborút, bizony a nép nem éljenzett velük.

És nem jött meg a lelkesedés később sem. Franciaország szíve, a vidámság fővárosa : Páris mintha egyszerre gyászba borult volna ! Az üzletek legnagyobb részét bezárták, a színházakba, mulatóhelyekre nem ment senki. A kávéházak ellenben tele voltak, de minden ember csak arról beszélt a másikkal, hogy ez a háború örültség és Franciaország gyalázatos dolgot cselekszik, ha pártját fogja a királygyilkos, rongyos Szerbiának.

A francia szocialista munkásoknak volt egy kitünő, ékes szavu, világ-hírű vezérük, Jaurés, aki évek óta hirdette, hogy Franciaországnak, a szabadság hazájának nem szabad együtt haladni Oroszországgal, a zsarnokság hazájával. Olyan nagy tekintélye volt Jaurésnak, hogy ha ezekben a napokban fölemeli szavát, a francia nép képes lett volna inkább forradalmat csinálni, elkergetni Poincaré elnököt, Viviani miniszterelnökkel együtt, mint háborút kezdeni Németországgal, amely igazán nem vétett Franciaországnak semmit.

Félt is Poincaré és Viviani, hogy Jaurés lángoló szavától ki fog törni a forradalom Franciaországban és akkor nem lesz a háborúból semmi.

El kellett tehát távolítani a háboru utjából ezt a nagy akadályt és ezért történt meg egyike a leggyalázatosabb gattetteknek : Jaurés-t július 31-én este egy párisi kávéházban, ahol barátaival együtt vacsorázott, egy Villain nevű ember orgyilkos módon agyonlőtte.

Az orgyilkost kétségkívül vagy maga a francia kormány fogadta fel, vagy a francia kormány tudtával Izvolszki, a párisi orosz nagykövet, aki ekkor már mindenható ur volt Franciaországban. Ez az orgyilkosság örök szégyenfoltja marad a francia nemzetnek, amelynek ezekben az időkben nem volt nagyobb, tehetségesebb férfija, mint Jaurés.

A gattett hírére megborzadt egész Franciaország : nem lehet jó vége annak a háborunak, ha már a kezdete ilyen gyalázatos !

A Viviani-kormány, hogy egy kis lelkesedést keltsen, elhíresztelte a lapok utján, hogy az oroszok már közelednek Berlinhez, és hogy a franciák mindenütt szintén győznek, valamint a belgák és a szerbek is !

A francia nép egész augusztus végéig nem tudta meg, hogy a németek Belgiumot legázolták, hogy Lüttich, Namur, Brüsszel elesett és Antwerpen körül van zárva. Mindezt a miniszterek eltitkolták, abban a reményben, hogy az oroszok nemsokára csakugyan bevonulnak Berlinbe és akkor rendbejön minden.

Augusztus végén azonban már ezerszámra jöttek vissza a harc térről a francia sebesültek és ezek egészen más híreket hoztak : híreket arról, hogy

Delcassé francia külügyminiszter, a világháboru egyik legfőbb szereplője. Egyetértve Oroszországgal és Angliával, éveken át előkészítette a háborút és Oroszország ő általa kapott kölcsön Franciaországtól 12.000 millió frankot, hogy ezen a rengeteg pénzen egy rengeteg hadsereget állítson ki.

a németek már benn vannak Franciaországban! Hogy továbbá nemcsak nagyon sokan vannak a németek, hanem még vitézek is, akikkel szemben hiába lesz minden küzdelem!

Minálunk a gyermekek katonásdit játszottak, mialatt apáik sorakoztak a zászlók alá és készültek a harctérre: Franciaországban a gyermeksereg néma volt, senkinek se jutott eszébe, hogy „játsszunk franciát és németet“, amint minálunk magyart és muszkát, vagy magyart és szerbet játszottak. Hogyan is támadhatott volna harci kedve a fiuknak, mikor az apjuk szidta Poincaré elnököt, szidta az oroszot, az angolokat, akik miatt neki háboruba kell mennie a németek ellen, pedig a németek nem vétettek Franciaországnak semmit!

De hiába! A háboru itt volt és ha még úgy nem kellett is a francia népnek, muszáj volt beletörődni. Viviani miniszterelnök és Millerand hadügyminiszter mindennap új meg új győzelmeket adtak a nép tudtára, pedig a francia hadsereg nemcsak hogy nem győzött sehol, de folytonosan hátrált, mert egyik vereséget a másik után szenvedte. Az oroszok? Ezek se bírtak betörni Németországba, ahogy az ántánt remélte.

Amikor kiderült, hogy a győzelmi hírek mind hazugságok, a francia nép forrongani kezdett. Mindennap nagy csoportok tüntettek Párisban Poincaré palotája, az Elysée előtt, de rákerült a sor Viviani miniszterelnökre, Millerand hadügyminiszterre is, sőt Izvolszki, az orosz nagykövet sem vitte el szárazon. Ablakai alatt ezer és ezer ember ordította:

— Lám-pavasra vele! Ő az oka a háborúnak!

Izvolszki meg is érdemelte volna, hogy felakasszák: ő volt az, aki éveken keresztül előkészítette a háborút és biztatta Franciaországot, hogy az orosz hadsereg pár hét alatt Berlin, Bécs és Budapest utcáin fog sétálni.

Augusztus 15-én French angol tábornok Londonból Párisba érkezett és a francia kormány nagy ünnepélyességgel fogadta.

Hogy miért jött French tábornok? A francia nép szerint azért, hogy átvegye a francia hadsereg fővezérletét, mert az eddigi fővezérrel, Joffre tábornokkal mindenki nagyon, de nagyon elégedetlen volt. Joffre tábornok ugyanis mindig csak azt jelentette, hogy „nemsokára“ győzelemről fog beszámolni. Csakhogy ez a „nemsokára“ sehogyse akart elkövetkezni.

— No majd French tábornok segít a bajon! — mondták egymásnak Párisban az emberek. — Mert French tábornok nagy hadvezér! Ő győzte le Kelet-Indiában a fellázadt gurkhákat, Afrikában a dahoméji szerecseneket, Szudánban a derviseket! Igen, French tábornoknak a kisujjában van a haditudomány és ezenkívül roppant ravasz haditerveket tud csinálni! Kelepcét

állit az ellenségnek és a gurkhák, a szerecsenek és a dervisek mindig beleestek a kelepcébe. Mért ne esnének bele a németek is, akiket a franciák is, angolok is lenéztek és úgy csufoltak, mint tökkel ütött embereket ?

Ilyen együgyűségeket egész komolyan meséltek egymásnak a franciák. Még maga Millerand hadügyminiszter is hallgatagon jóváhagyta, hogy French tábornok csakugyan nagy hadvezér. Igaz, hogy Millerand sohasem volt katona, de azért bizonyosan értenie kellett a hadi tudományhoz, ha

Koncentrációs tábor Franciaországban. A franciák a háború kitérősekor összefogdoszták a német, magyar és osztrák alattvalókat, még az asszonyokat és gyermekeket is és úgy bánták velük, mint a gonosztevőkkel, mert minden idegenben kémet láttak.

egyszer elvállalta a hadügyministerséget. Ez ugye világos, mint a nap ?

Pedig mindez csak ostoba beszéd volt. French tábornok soha életében nem vezényelt 30.000 embernél nagyobb hadsereget és soha nem harcolt európai hadsereg ellen, csak a gurkhák, szerecsenek és dervisek ellen. Nem is azért jött ő Franciaországba, hogy elfoglalja Joffre helyét, hanem azért jött, hogy az angol hadsereg élére álljon, ha majd ez az angol hadsereg meg fog érkezni, aztán, ha majd a franciák győznek egy ütközetben, ő is ott legyen — az ütközet után és mindhassa, hogy :

— Itt vagyunk ám mink angolok is!

Sajnos, a diadalmas ütközet híre nem jött meg még szeptemberben sem, pedig hogy föléledt volna egy ilyen hírtől a francia nép! Viviani miniszterelnök kezdett félni a türelmetlen néptől és miután nem merte tovább hazudni, hogy a francia hadsereg folyton győz, kiragasztatta ezt a hirdetményt:

Pau tábornok, a francia hadsereg egyik legkiválóbb vezére. Félkezű ember, aki jobbkarját negyvennégy év előtt, az 1870–71-iki porosz-francia háborúban vesztette el, amikor még főhadnagy volt. A világháborúban a franciák azt szerették volna, ha ő veszi át az orosz hadsereg fővezérletét és el is küldték a galíciai harctérre. Nikolajevics nagyherceg azonban azal küldte vissza Franciaországba, hogy a franciák csak magukkal törődjenek és ne avatkozzanak bele az orosz hadvezetésbe.

A hirdetmény nem is tüzelte fel a franciákat, hanem még inkább leverte őket. Delkassé külügyminiszter, aki a francia-orosz szövetséget összekovácsolta, még maga sem tudott lelkesedni, mert ezt mondta az újságíróknak:

— Franciák, ne féljétek! Vitéz orosz szövetségünk már közeledik Berlin felé. A németek reszketnek a félelemtől. Tartások ki tehát a végsőig és verjétek vissza a betolakodott németeket. Franciák, legyetek nyugodtak, mert Franciaország nem olyan könnyű zsákmány, mint ahogy a türelmetlen németek képzelik!

A franciáknak nevetni kellett volna, ha nem lett volna olyan sirhatnájuk! Ilyen lelkesítést se látott még a világ. Mintha a németek azzal biztatták volna magukat, hogy: „nem baj, ha megvernek bennünket, majd győznek a magyarok!” Vagy ha minekünk az lett volna a vigasztalásunk, hogy: „mi kikapunk ugyan, de majd győznek helyettünk a németek!”

Látszik, hogy Franciaország ügye nem volt igazságos és hogy a francia kormány már csak fűhöz-fához kapkodott.

— Nagy oktalanság volna csalódásban ringatni magunkat. Bizony a németek benn vannak Franciaországban és ez nagyon kellemetlen meglepetés. De azért mi fogunk győzni, mert ha Németország ismét legyőzi Franciaországot, én ezt nem tudnám túlélni.

Derék Delcassé, nem most kellett volna így gondolkozni, hanem már évekkal ezelőtt!

Augusztus 30-án német repülőgép jelent meg Páris fölött és bombákat dobott le. A bombák szerencsére nem tettek nagy kárt, de rettenetes rémület támadt. Borzasztó! Hát már itt vannak a németek Páris közepén!

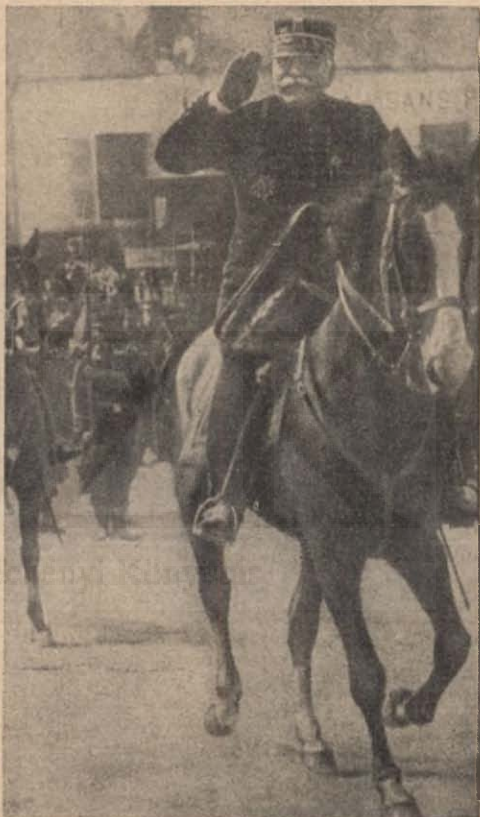
A repülőgépről nemcsak bombák pötyögtek, de levelek is, német lobogókba csavargatva, és ez volt a tartalmuk:

— A német hadsereg Páris kapui előtt áll. Franciák, adjátok meg magatokat!

Egy volt miniszterelnök, George Clemenceau kiadta a jelszót:

— Meg kell erősíteni Páris árkokkal, drótsövényekkel, hogy ne lehessen bevenni. A franciákat még nem győzték le! Ha összeszedjük magunkat, még megsza-
badulhatunk minden veszedelemtől! Fel francia nép! A mi szép hazánkból ne legyen német tartomány! Clemenceau azelőtt

tüzesen szokott szónokolni, de most nem tudott. Nem ő volt ennek az oka. Még egy Kossuth Lajos és egy Petőfi sem tudta volna föllekésíteni a francia népet, mert a francia nép sehogyse akart lelkesedni. A párisiak a fogukat csikorgatták, sőt a külső városrészekben már forrongtak is a munkások.

Joffre tábornok, a francia főhadvezér, amint a főhadiszállásról elindul kíséretével, hogy szétnézzen a harc téren. Alacsony, kövér öreg ur, aki igen jól megállta helyét, mert megállította a németeket, akik már Páris fenyegették. A német hadi művészettel szemben ő sem bírt boldogulni.

A kormány kezdett félni a forradalomtól és a szélesebb utcákon gépfegyvereket állítottatott fel, katonaságot vonultatott ki. Poincaré palotája, a hadügyminisztérium, a pályaudvarok, sőt még a templomok előtt is csapatok őrködtek éjjel-nappal, hogy elvegyék a tömeg kedvét, ha esetleg támadni akarna. Millerand hadügyminiszter pedig folyton csak azt üzenté Joffre fővezérnek :

— Csak egy győzelmet már az isten szerelmére !

Joffre azt üzenté vissza, hogy ne avatkozzanak az ő dolgába, hisz ő se akar egyebet, mint győzni, de mikor nem lehet ! A németek nagyon sokan vannak, a franciák kevesen, az angolok pedig jobb volna, ha nem is volnának.

Szeptember elején új bomba csapott le Párisra, de nem a németek bombája, hanem a francia kormányé. A lakosság föl lett szólítva, hogy hagyja el a várost és költözzön az ország déli részeibe.

Erre borzasztó rémület támadt. Mindenki azt hitte, hogy csakugyan a kapuk előtt van az ellenség, ahogy a német repülőgépről ledobott levelek jelentették.

A gazdagok azonnal siettek is menekülni, aztán menekült maga a francia kormány is, még pedig jó messzire Páristól : a délnyugati tengerparton levő Bordeaux városába.

Tehát még ezt is meg kellett érní a franciáknak ! Pedig egy hónap előtt még hogyan verte a mellét Poincaré elnök Péterváron, hogy a franciák és oroszok meg fogják enni a németeket szőröstül bőröstül !

Páris tehát ostrom előtt állt, épp úgy, mint negyvennégy évvel ezelőtt, 1871-ben.

Szeptember második hetében ismét német repülőgépek kóvályogtak a francia főváros fölött és természetesen nem jöttek üresen, hanem jól felszerelve bombákkal. A bombák most sem okoztak nagy kárt, de a nép mégis fel volt háborodva, hogy ilyesmi történhetett, mikor Franciaországnak temérdek repülőgépe van

— Hát vagytok világhírű francia aviatikusok : Bleriot, Vedrinez, Beaumont, Chévallard, Garros és még százan, meg százan, akik egytől-egyig valamely rekordot tartotok és összenyertetek már nagy összegeket versenydíjakban ? Hol van Pegoud, a nagyszerű bukfencező ? Mért nem bombázzák ezek Berlint, ahogy a németek Párist bombázzák ?

Igy beszélt elkeseredve Páris népe. És Millerand hadügyminiszter, hogy megnyugtassa a lármázókat, azonnal elrendelte, hogy egy sereg francia repülőgép álljon készen folyton és vegye üldözőbe a német repülőgépeket, ha ezután idáig mernek szemtelenkedni. Össze is gyűlt vagy kétszáz francia

repülőgép, de ezek bizony nem sok vizet zavartak. Kiderült ugyanis, hogy a francia repülőgépek csak versenyre valók, nem pedig háboruba, míg a német repülőgépek egytől-egyig a háboruba készültek.

Gyönyörű őszi napokkal köszöntött be a szeptember, de Páris még soha nem élt át ilyen szomorú időket. A helyzet csakugyan kétségbeejtő volt.

French tábornagy (×-el jelölve), a Franciaországba küldött angol csapatok fővezére, a harctéren egy francia tábornokkal beszélget. Az egész háboru alatt alig mozdult Ypern mellől, pedig majd minden héten nagyban fogadkozott, hogy olyan támadást fog kezdeni, amelynek a németek nem állhatnak ellent.

Az emberek nem mertek kimenni az utcára és mindenütt német lovasokat, repülőgépeket és Zeppelineket képzeltek.

De a rémület nemcsak Párisban, hanem egész Franciaországban terjedt. Mindenki úgy érezte, mintha Franciaország egy borzasztó katasztrófa küszöbén állna. És felhangzott a sóhajtás :

— A németek olyan közel vannak, és az oroszok olyan messzire ! Oh bár megfordítva volna !

Sokan már arról kezdtek beszélni, hogy jobb volna békét kötni Németországgal. De a kormány fizetett ügynökei és néhány szájas hazafi letorkolták a béke után epekedőket és kiadták a jelszót :

— Harcolni fogunk az utolsó csepp vérig.

Még a legjózanabb emberek is elvesztették a fejüket. Pichon, az egykori külügyminiszter azt az eszmét vetette fel, hogy Japánt kell felszólítani, küldjön legalább egy millió katonát Franciaország segítségére!

Az eszme roppant tetszéssel találkozott. Mindenki majdnem tapsolt, hogy bizony nagyon jó lenne, ha a „sárga ördögök“ rántanák vissza Franciaországot az örvény széléről!

Csak arra nem gondolt senki, hogy amíg egy millió sárga ördög hajókon, vagy Szibérián keresztül megérkezik, addig legalább egy féleztendő telik el, ha nem több. De azért még Poincaré is annyira el volt ragadtatva Pichon eszméjétől, hogy hamarjában kilenc japán tisztnak, akik éppen Franciaországban voltak, a becsületrendet adományozta. Hát a francia becsületrend, az megvolt, de a francia becsület akkor már régen elveszett.

A francia kormány meghagyta Joffre tábornoknak, a fővezérnek, hogy szedje össze minden erejét és döntő csatában verje meg a németeket.

Ez a parancs már nem Párisból ment Joffre tábornokhoz, hanem Bordeauxból, ahová Poincaré elnök és a kormány tagjai még szeptember 3-án elutaztak. Nem kívánt nekik szerencsés utat senki. Elutazásuk inkább a szökéshez volt hasonló, mert éjjel történt.

Alig hogy megtudta ezt a nép, másnap ezer meg ezer ember gyűlt össze az Elysée palota előtt és nem törődve a rendőrökkel, közáport zuditott az ablakokra. A kapuknak is nekimentek és szétrombolták azokat pár perc alatt. Aztán a hadügyminisztérium palotájára került a sor. Ezt is megdobálták, de nemcsak kövekkel, hanem a szitkok záporával is.

Kitört a nép igazi érzése. A rendőrség tehetetlen volt ezzel szemben és a fizetett „hazafiak“ is hiába szónokoltak: a nép nem hallgatta meg őket.

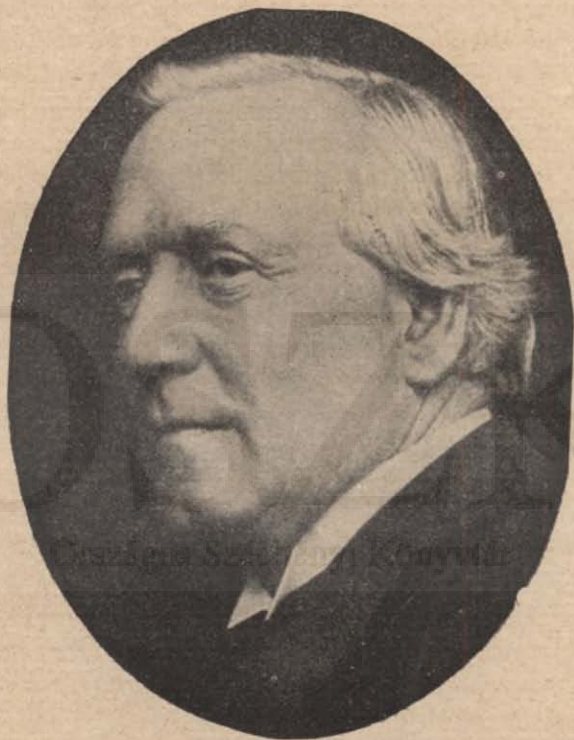
Páris kormányzójává Gallieni tábornokot nevezték ki, akinek első dolga volt összeszedni minden épkezláb férfit. Ezeket sztán kivitte Páris határába, és sáncokat, árkokat, drótsövényeket csináltatott velük. Még a 60—70 éves embereket is munkába fogták, vagy pedig besorozták polgárőrnek, mert fiatal embert, középkorú polgárt már nem lehetett látni sehol. Akinek protekciója volt, az a katonai irodákban bujt el, akinek nem volt protekciója, az a lövészárkokba került. De olyan nagy volt a protekciók száma, hogy kitelt volna belőlük egy egész hadsereg.

Hát Bordeauxban mit csináltak Poincaré, a köztársaság elnöke és a miniszterek? Mivel töltötték az időt?

Nos, nem sok hír jött felőlük Párisba, de jött annál több hazafias felhívás és rendelet. Bordeaux nem nagy város, tiszerte kisebb, mint Páris

és ott bizony nem volt nagy a kényelem. Poincaré elnök a városi főnök házában szállásolta el magát, a miniszterek pedig a többi középületben. Már az idegen államok követeinek nem jutott hely : ezek kénytelenek voltak a közeli falvakban, szerény házacskákban meghuzódni.

A képviselők, a szenátorok és az összes politikusok Párisból szintén

Asquith, az angol miniszterelnök, a világháboru egyik tervezője. Közepes tehetségű államférfi, aki azelőtt ügyvéd volt. Egyébként megtestesülése az angol gőgnek, lelketlenségnek és álnokságnak. Anglia számára Oroszországgal és Franciaországgal akarta kikapartatni a tüzből a gesztenyét : Németország megalázását, de ebbe beletörött a kése.

Bordeauxba költöztek, sőt nemsokára a párisi nagy lapok is. Poincaré elnök azt az eszmét vetette fel, hogy a képviselők, miután ugy sincsen semmi dolguk, járják be Franciaországot, (persze csak azokat a vidékeket, ahol nincsenek németek !) és szónokoljanak népgyűléseken, lelkesítsék a francia népet dicső ellentállásra.

Az eszme nagyon szép volt, de sajnos, kivételére nem került a sor. Mindegyik képviselő a másiktól várta a kezdést és mikor senkise kezdte

a nép lelkesítését, végre csendesen ezt sugták egymásnak: Az elnök eszébe jutott, mert a francia nép szép tetteket vár a hadseregtől, nem pedig szép szavakat a képviselőktől.

De hiába hurcolkodott Bordeauxba Poincaré elnök és a francia kormány, Franciaország fővárosa, szíve, lelke, mindene azért mégis csak Páris maradt. Igaz, hogy három millió lakosából majdnem a fele elmenekült. A többi csak azért maradt ott, mert nem volt hová menekülni.

Szeptember 13-án, egy vasárnap, könnyörgő istentisztelet volt Páris gyönyörű templomában, a Notre Dame székesegyházban. Maga Amette, a párisi bíboros érsek mondott misét a francia fegyverek győzelmeért.

Ember ember hátán szorongott a templom nagyszerű boltívei alatt és ezren meg ezren, akik már nem értek be, künn az utcán térdeltek. Az érsek ezuttal nem latinul, hanem franciául imádkozott:

— Irgalom Istene, aki a háború sorsát intézed, mentsd meg Franciaországot!

Mikor elhangzott az ima, a templom homályát hirtelen vakító fényesség váltotta fel és a fényességben megjelent az orleansi szűz fehér szobra.

A nép viharos lelkesedéssel fogadta a jelenést, aztán a kórus egy szent énekre zendített, amely így végződött:

— Oh szent Szűz, szabadítsd meg a hazát és ments meg még egyszer bennünket!

De az Isten igazságos! Hiába volt a könnyörgés: még aznap három német repülőgép jelent meg Páris fölött és könnyörtelenül hajigálta le a bombákat. Ezek a bombák megölték több mint ötven embert.

Az utcákon levő katonaság sortűzet adott a német repülőgépekre, de egyet se birt eltalálni. Ellenben a sortűz golyói visszapotyogtak a földre és szintén megölték valami husz embert!

De még a bombák gyilkolásánál is jobban bántotta a párisiakat, mikor egy német repülőgép papirdarabkákat dobált le, amelyeken ez állott:

— Páris népe, a németek üdvözlétüket küldik!

Poincaré elnök szeptember végén átrándult Londonba és tanácskozott György angol királlyal. Hogy miről folyt a tanácskozás, ezt nem nehéz kitalálni. Franciaországnak két dologra volt égetően szüksége: nagyon sok pénzre és nagyon sok katonára. Különösen az angol segítő hadsereget kellett sürgetni, mert a francia hadsereg egy ötödrésze már elesett!

De Anglia mindent tudott adni, csak pénzt és katonát nem. Csak biztatta Franciaországot:

— Türelem, türelem! Lesz katona egy millió, sőt ha kell három millió.

Most kezdjük őket toborozni, most rendeltünk nekik ruhát, felszerelést, fegyvert, municiót. Ha majd együtt lesznek, akkor már csak be kell őket egy kicsit gyakorolni, hogy tudjanak bánni a fegyverrel, aztán küldjük őket a francia harctérre !

Poincaré savanyu képpel jött haza Londonból. Akármilyen sürgős volt

Az angol trónörökös (az, amelyik alatt a × jel van) execirozó gyakorlaton egy gyalogezredben. Anglia jövőendő királya csak 18 éves fiatalember még és végigcsinálta mindazt, amit minden közkatonának végig kell csinálni. Persze nem szolgált esztendőig, mint közlegény, csak pár napig, aztán hadnagyi ranggal a francia harctérre ment, French tábornok főhadiszállására és ott tanulmányozta a háborút — messzelátóval.

is Franciaországnak a segítség, bele kellett nyugodni abba, hogy addig nem jöhet az angol hadsereg, amíg — nincsen.

Igy aztán, mit lehetett tenni : Millerand hadügyminiszter kiadta a rendeletet, hogy vonuljanak be rögtön a tizenkilenc éves ifjak, akik csak egy év múlva kerültek volna sor alá !

A rendelet nyomában iszonyu elkeseredés támadt. A francia anyák jajgattak :

— Hát már elpusztultak fiaink, férjeink, hogy már a gyermekekre is szükség van? Nem rettenetes ez?

Az emberek ökleikkel fenyegetőztek és átkozták a háboru okozóit: Poincarét, Vivianit és különösen Izvolszkit. Az orosz nagykövet nem is merete többé mutatni magát az utcán és mert féltette a bőrét, szeptember 22-én Angliába menekült.

Az sem volt igaz, hogy a francia katonák lelkesedéssel mentek volna a háboruba. Az első számú francia hadsereg parancsnoka, Dubail tábornok százával lövette agyon embereit, mert maguk sebesítették meg magukat, csakhogy ne kelljen harcolniok a németekkel!

Ugyanekkor, amikor a tizenkilenc éves ifjúkat behívták, Pau tábornok parancsot kapott a kormánytól, hogy Dél-Franciaországban szervezzen egy új hadsereget. Hogy kikből, ez az ő gondja. Csakhogy ekkor már alig volt fegyverfogható ember Franciaországban! Erre aztán szabadon bocsátották a börtönök lakóit, a fegyenceket és rabokat, azzal a feltétellel, hogy azonnal beállnak katonának és — hősök lesznek. Így aztán Pau tábornok mégis összeszedett pár ezer embert. Megvolt az új francia hadseregnek a magja!

Anglia és a háboru.

Amíg Olaszország bele nem avatkozott a háboruba, addig Anglia játszott a leggyalázatosabb szerepet. Anglia nélkül rendes módon, tisztességesen folyt volna a harc. A hadseregek küzdöttek volna hadseregek ellen és győzött volna a vitézebb, az erősebb. Pár hónap múlva ismét béke lett volna az egész világon.

De Anglia hiába a legnagyobb birodalom a földön, mert katonája nagyon kevés van. Az angol király több mint 400 millió lélek fölött uralkodik, de hadserege béke idején csupán 250.000 ember, ezek is szét vannak szórva a világ minden részén, az angol gyarmatokon. Legtöbb katonát kell tartania Angliának Kelet-Indiában, mert ott majdnem 300 millió hindu és muzulmán alattvalója van, akik úgy szeretik Angliát, mint kecske a kést. Az angol gőgös, erőszakos nép minden más néppel szemben, mert azt hiszi, hogy ő a világnak első nemzete. Kelet-Indiában zsarnok gyanánt uralkodik a hinduk és muzulmánok fölött, akik persze gyűlölettel fizetnek vissza és minduntalan fel is láznak, hogy az angol igát lerázzák magukról. Ezért kell Angliának Kelet-Indiában annyi katonát tartani, mert mihelyt ezek kitennék onnan a lábukat, az angol uralomnak azonnal vége volna.

Sok katonát kell tartania Angliának Egyiptomban is, ahol épp olyan zsarnoki módon uralkodik, mint Kelet-Indiában és ahol majdnem csupa muzulmánok laknak. Ezenkívül angol katonaság őrzi a Földközi tenger nyugati bejáratát Gibraltár várát, amely Spanyolország földjén van,

Jelenet London utcáiról: egy urinő elindul adományokat gyűjteni az angol Vöröskereszt részére. Egy apró kis lovacska hátán van a gyűjtőpersely, amelybe a járókelők pénzt dobnak. A lovacskát katonaruhába öltözött iskolásfiucska vezeti, akinek a süvegje majdnem akkora, mint ő maga. A lovacskák és a csinos fiúk meg is tették a kívánt hatást: pár hét alatt több millió gyűlt össze a Vöröskereszt javára.

továbbá ugyancsak a Földközi tengerben Malta és Ciprus szigetét, Afrikában a Fokföldet, Transvalt és még számtalan gyarmatot. Ezek a gyarmatok mind gazdagok : Anglia pedig kiszípolozza őket, mint a szűnyög a türelmes ökröt és azért lett dús gazdag Anglia is. Miután pedig meggazdagodott, dölyfös is lett és most azt hiszi, neki joga van parancsolni az egész világnak.

De Anglia nemcsak dölyfös, hanem kapzsi, telhetetlen és irigy is. Nem engedi, hogy mellette más nemzet is gyarapodjék erőben, gazdagságban. Még a becsületes munkával szerzett gazdagságot és erőt sem akarja eltűnni.

A világháborút Oroszország kezdte, az igaz, egyetértve Franciaországgal. Ennek a két államnak célja az volt, hogy letörjék Németországot, amely szorgalmasan, kitartó munkával az utolsó évtizedek alatt óriási hatalmat és gazdagságot szerzett. Ezt Anglia megirigyelte és ezért bujtogatta folyton Oroszországot és Franciaországot, hogy menjenek neki Németországnak és semmisítsék meg. Különösen az fájt Angliának, hogy Németország lassankint erős és nagyszerű flottát (hajóhadat) szervezett, amely már kezdett versenyezni az angol flottával. Anglia azt remélte, hogy ebben a háboruban meg fogja a német flottát semmisíteni.

Anglia irigységét, felfuvalkodottságát ismeri az egész világ : gyűlölik is emiatt az összes nemzetek. Csakhogy Angliának sok a pénze : ezzel a pénzzel vásárol magának aztán barátokat is.

Hogy mennyire gyűlöli az angol az egész világ, hallgassatok meg erre nézve néhány mondást és esetet.

Villette, a híres francia rajzoló művész pár év előtt több képet rajzolt egy élelapha. Az első kép a Halált ábrázolta, amely a lesóványodott Angliát viszi a hátán és ez volt alája írva :

— Az a nap, amelyen a hitszegő Anglia felfordul, örömnappa lesz az emberiségnek.

A másik képen a sorscsapások alatt görnyedő ember így imádkozik :

— Istenem, Istenem, mért nem hallgatsz meg ? Talán te is angol vagy ?

A harmadik képen Európa népei befogják az orrukát és kérdezik egymástól :

— Mi büzlik itten ?

— Az angol köd, amely megfertőzteti a világot.

A negyedik képen hajó rőt utasok kétségbeesetten jajgatnak segítségért a háborgó tengeren. Arra megy egy hatalmas angol luxushajó, de nem menti meg a szerencsétleneket, hanem büszkén tovább halad, mert a hajó kapitánya azt mondja :

— Az idő pénz ! Nem szabad vesztegetni olyanra, amiből nincs haszon !
Az ötödik képen egy angol krokodilokra vadászik Afrikában és csalétkül
szerecsen gyermekeket dob a krokodilok elé.

A hatodik képen hiénák és varjuk kapargatnak a sivatag homok-
jában, de nem találnak semmit.

Majom, mint „védőangyal”. Egy angol század, amely a franciaországi harctérre indult, egy afrikai maki-majmot vitt magával, abban a babonás hitben, hogy az meg fogja óvni a század katonáit minden veszedelemtől. Az angol katonák valósággal becézték a majmot, mintha védőangyaluk lett volna. Sajnos, a majom nem felelt meg a hozzáfűzött várakozásoknak és a legelső ütközetben elpusztult az angolokkal együtt.

— Hiába! — szól az egyik hiéna, — itt már angolok jártak!

Hetedik kép: Napoleon felsóhajt Szent Ilona szigetén:

— Annyi vitéz nemzetet legyőztem és most a leggyávábbnak foglva vagyok!

Grey Edward angol külügy-miniszter, a világháború „értelmi szerzője”. A háború vége felé azonban le kellett mondania állásáról, mert népszerűtlen lett: mindenki rájött, hogy elhamarkodva és lelkiismeretlenül vitte bele Angliát a háborúba.

És a franciák pár év előtt még tapsoltak ezeknek a képeknek, annyira gyűlölték az angolt. Most pedig beugrottak neki és szövettek vele Németország ellen, amely őket sohasem bántotta.

Mikor aztán megindult a háború és a franciák követelni kezdték, hogy küldje már Anglia azt a hadsereget, amit segítségül ígért, hát kaptak összesen százezer angol katonát, ezeket is csak apró részletekben az első két hónap alatt. French tábornok volt az angol segítő hadsereg vezére.

— Majd jön a többi is később, csak türelem! — üzenté Anglia a franciáknak.

— Egyelőre csak verekedjétek magatok a németekkel. Az angol hadsereget csak most kezdjük össze toborozni, mert hisz tudjátok, hogy nálunk nincs általános had-

kötelezettség, nálunk nincsenek tartalékosok, csak önkéntesek, akik fizetésért épp úgy lépnek a hadseregbe, mintha valami hivatalba lépénének. De már ki vannak ragasztva a hirdetések, hogy legyen katona minden angol férfi és nemsokára bizonyosan lesz egy milliós hadseregünk, sőt ha ez kevés, akár két, három, vagy tíz milliós is. Hisz tudjátok, hogy Angliának 400 millió alattvalója van, akiknek a tele férfi! Tehát csak türelem, amíg együtt lesz a milliós angol hadsereg, aztán majd megmutatjuk mi Németországnak, ha ti addig meg nem mutatjátok.

Kitchener lord, az angol hadügyminiszter azonban nem nagyon sietett a milliós angol hadsereg toborzásával, mert az angol politika az volt, hogy csak tartson a háború minél tovább, hadd vérezzenek, hadd fogyjanak a harcban álló országok seregei, csak az angolokból minél kevesebb fogyjon és verezzon. Anglia nem törődött még azzal sem, ha a háborúban mindkét szövetségese, Franciaország és Oroszország is elpusztul, csak pusztuljon velük Németország is.

Aztán még egy terve volt Angliának: a leggyalázatosabb, legember-

telenebb terv, amelyet valaha egyik ország a másik ellen kigondolt : ki akarta éheztetni Németországot, Ausztriát és Magyarországot.

A pokoli eszmét így kalkulálták ki az angolok : Németországot és szövetségeseit elzárjuk flottánkkal a tenger felől, hogy hajókon semmitféle élelmet ne lehessen hozzánk bevinni : sem kávét, sem fűszert, sem argentinai fagyasztott húst, sem vágómarhát, sem teát, sem gabonát, szóval semmit a tengeren túli országokból, különösen Amerikából. A szárazföld felől elzá őket Oroszország és Szerbia, tehát csupán Romániával, Hollandiával, Dániával, Svédországgal, Norvégiával és Svájjal érintkezhetnek. Ezek közül gabonát csupán Románia, vágómarhát csupán Dánia és Hollandia szállíthat, de nem sokat, mert hisz mindnyájan kicsiny országok. Ausztria és Magyarország, valamint Németország a tenger felől csupán Olaszországon át kaphatott volna mindent, de az álnok, hitszegő Olaszország akkor már rútul megcsalt bennünket és titokban egyetértett az angolokkal, akik eget földet ígértek neki, ha ellenünk fordul.

Anglia azt remélte, hogy nálunk és Németországban pár hónap múlva elfogynak az összes élelmiszerek, hogy nemcsak az otthon maradt nép, az öregek, a nők, a gyermekek fognak éhen pusztulni, hanem katonáinknak sem lesz enivalójuk és akkor persze harcolni sem tudnak tovább, tehát megadják magukat. Akkor aztán diadalmasan elő fog állni Anglia és azt mondhatja szövetségeseinek :

Kitchener lord angol hadügyminiszter, a szudániak és búrok legyőzője. Azt hitte, hogy a németekkel és velünk is olyan könnyen fog menni Anglia háborúja, mint Afrika maroknyi népeivel. A háboru elején teletármázta az egész világot, hogy pár hónap múlva 3–4 milliós hadsereget fog előteremteni, de még félmillió angol katonát is alig toborzott össze.

— Látjátok, a diadalt én vívtam ki. Ti nem birtátok Németországot, Ausztriát és Magyarországot legyőzni fegyverrel, én legyőztem őket éhséggel. Így akart harcolni Anglia — hadsereg nélkül. Csakhogy most az egyszer

Az angol hadseregben szolgáló hindu csapatok egyik tisztje a franciaországi haretéren. A hinduoknak nem kell sem a sziürke-zöld, sem a csukaszürke ruha: ők tarkák voltak, mint a papagályok és tele arany, ezüst paszománttal. Ennek köszönhették, hogy mielőtt a német lövészárkokig el bírtak volna jutni, már hialomra lövöldöztek őket.

lázatos volt, amilyen embertelen volt, olyan csufosan kudarcot is vallott.

De ami igazság, az igazság: el kell ismerni, hogy maga az angol nép nem pendült egy huron királyával, a rosszlelkű és gyámoltalan György királlyal és kormányával. Az angol edzett és erős ugyan a sok sport miatt, de egy sporttól, a háboru sportjától huzódozik: félti a bőrét.

Mikor bizonyos volt, hogy háboru lesz, az angolok bizony nem lelkesedtek egy mákszemnyit sem és nem is siettek felcsapni katonának. Londonban uton és utfélen ezt lehetett hallani:

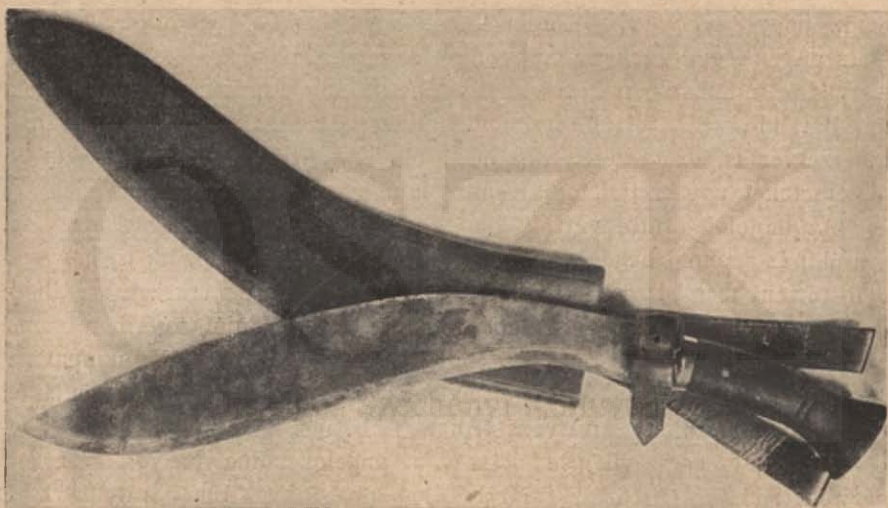
elszámította magát. Igaz, hogy sem Németország, sem mi nem kaptunk kívülről egy harapás ennivalót, de hála Istennek, volt magunknak is elég. Igaz, hogy pár hónapig nem ettünk buzakenyert, csak olyant, amelynek a fele kukoricalisztból volt, de hát ebbe nem haltunk bele, mert minden egyéb élelmiszer volt bőven, olyan bőven, hogy még Ausztriának és Németországnak is adtunk belőle, viszont kaptunk is tőlük. Nem panaszkodhattunk egymásra: a háboru alatt Németország, Magyarország és Ausztria olyan volt, mint három édes testvér, akik versenyeztek abban, hogy melyik áldozzon többet a másíkért.

Hiába fizette meg tehát Anglia sok sok pénzzel Amerikát és Olaszországot, a kiéheztetési terv, amilyen gya-

— Menjen háboruba az, aki csinálta a háborut. Mi nem akartunk háborut Németországgal !

És hiába jelent meg egyik falragasz a másik után, hiába emelték fel a katonák zsoldját napi egy koronáról kettőre : a derék angolok tovább is futballoztak, de katonának nem akartak elmenni a „haza“ védelmére.

Kitchener lord hadügyminiszter maga sem akarta ugyan, hogy sok angol vér folyjon a csatatéren, de viszont szégyenben sem szeretett volna maradni a franciák és oroszok előtt, akik folyton rágták a fülét, hogy mi lesz már az ígért milliós angol hadsereggel ? Ezért aztán egyet gondolt és fel-

A hindu katonák kedvelt fegyvere, a „kukri“ nevű görbe kés. A hinduk olyan ügyesen kezelik, hogy egyetlen nyisszantással levágják vele ellenségüknek a fejét. Az angolok azt remélték, hogy a hinduk ezzel a fegyverrel kiirtják az egész német hadsereget, azonban a németek bizony nem féltek tőle egy cseppet sem : a puská és a szurony százszor többet ért minden „kukri“-nál.

szóítást küldött az angol gyarmatokba : Kanadába, Ausztráliába, Kelet-indiába, Afrikába, hogy azonnal szervezzenek csapatokat „az anyaország“ védelmére, mert az anyaország bajban van.

A gyarmatok ki is tettek magukért. Kanada 50.000 katonát küldött, Ausztrália, Keletindia és Afrika szintén ennyit — ígért.

Mikor ennek híre ment, az angolok helyeslőleg bólintottak, mondván, ahogy minden kellemes dologra mondani szokták :

— All right !

És ettől kezdve még kevesebb ember jelentkezett katonának. Hisz itt

vannak a hinduk, a kanadaiak, az afrikaiak, az ausztráliaiak ! Különösen a hinduk, a derék hinduk ! Vad faj, dühös faj, amely nem is puskával harcol, hanem késsel ! Nagyszerű gondolat a hindukat küldeni a németek ellen !

Angliában minden ember egy hétig a hindukért lelkesedett, akiket eddig lenéztek, mint a világ legrosszabb katonáit, mert hiszen százezer angol katona féken tud tartani 250 millió hindut ! És az se jutott eszébe senkinek, hogy Keletindiában örök nyár van, mire pedig a hinduk Európába érnek, éppen tél lesz, a vad és dühös faj a nagy hidegben csak dideregni fog, de harcolni nem, mert a csaták tüze, sajnos, nem melegít úgy, mint a nap.

Az angol újságok is egy hétig folyton a „félelmetes hindu csapatokról“ irtak, hogy továbbá Keletindia összes fejedelmei, a maharadszák saját költségükön fogják ezeket a csapatokat fölszerelni. Európa ekkor tudta meg, hogy Keletindiában nem kevesebb, mint hétszáz maharadsza van. Az angolok mindjárt ki is számították : ha minden maharadsza csak ötezei főnyi csapatot szervez is, ez összesen 3,500.000 főnyi vad, dühös hadsereg, amely a németeket úgy széjjel fogja szórni, mint a szél a pelyvát !

Az angolok szinte várták, hogy erre a hirre Németország meg fog remülni és azonnal békéért könyörög. Sokan még csodálkoztak is, hogy ez nem történt meg ! Pedig nemsokára újabb nagyszerű hír érkezett : a tibeti dalai láma követni fogja a hindu maharadszák példáját és Tibet összes épkezláb fiait Anglia segítségére fogja küldeni, ezenkívül éjjel-nappal az angol fegyverek diadalért fog imádkozni Buddha szobra előtt, hálából a nagy szolgálatokért, amelyeket Anglia Tibetnek tett.

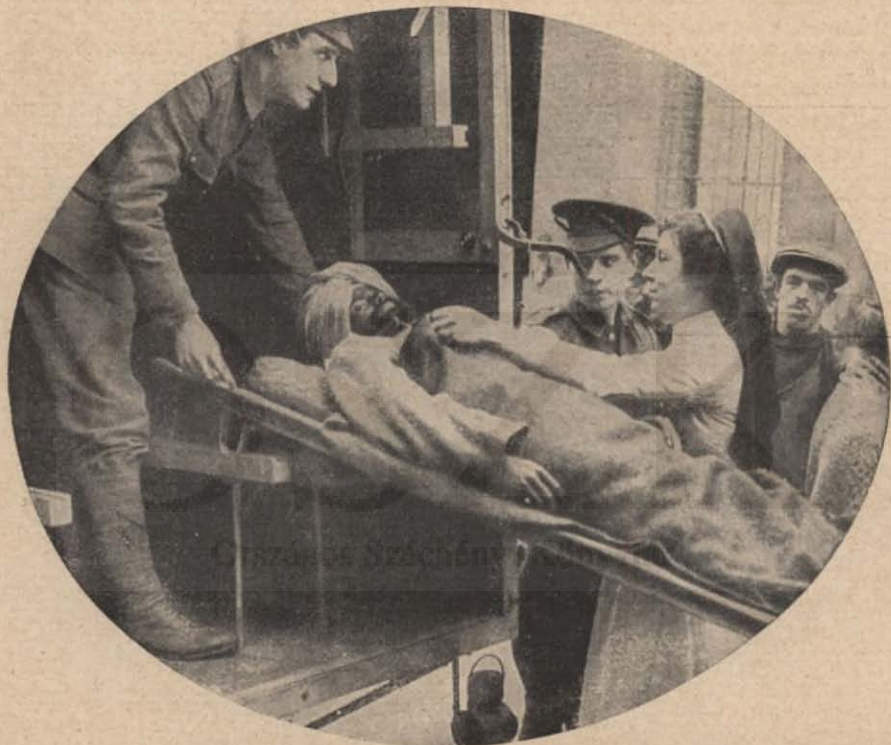
Mialatt az egész világ hahotázott, az angolok komolyan vették ezeket a híreket, annyira irtóztak saját bőrüket a vásárra vinni „királyukért és hazájukért“. Már előre látták a győzelmet és sugárzó arccal hirdették :

— Nemsokára Berlinben leszünk és ott diktáljuk a békét !

No ezt könnyű volt elképzelni, de annál nehezebb volt megtenni. A németek nem ijedtek meg sem a hindu, sem az afrikai, sem az ausztráliai és kanadai iszonyu hadseregektől, még a dalai lámától sem, sőt gondoskodtak róla, hogy Angliában támadjon egy kis ijedelem. Már szeptember elején Zeppelin léghajók jelentek meg London fölött, bombákat dobtak le, aztán elrepültek, hiába tövöldözött rájuk száz és száz géptegyer. Az óriás város, amelynek hét millió lakosa van, örökös rettegesben élt, mert a Zeppelin bombák nem potyogtak le hatástalanul, sőt felgyújtottak néhány épületet és embereket gyilkoltak. Már arról beszélt fogvacogva minden angol hogy hátha a németek Zeppelineken egész hadsereget szállítanak Angliába, mi lesz akkor ? A nagy rémületben senkinek se jutott eszébe, hogy legalább

ezer Zeppelin kellene egy hadsereg szállításához, már pedig a németeknek nincs több ilyen léghajójuk, mint tizenkettő.

Anglia ki akarta éheztetni Németországot, nem törődött vele, ha millió és millió ártatlan polgár, asszony, gyermek éhen hal : nos, Németország sem maradt adós. Mintha ezt mondta volna Angliának :

Sebesült hindu katona, akit a francia harcterről Angliába szállítottak, hogy ott valamelyik kórházban elhelyezzék. A szegény embernek távoli hazájából Európába kellett jönnie, hogy harcoljon az angolok mellett, akik az ő hazáját szolgátságban tartják, és a németek ellen, akiknek tán hírét se hallotta soha.

— Te idézted fel ezt a szörnyű háborút, most hát tudd meg, hogy mi a háború !

És nem mult el nap, hogy a Zeppelinek meg ne jelentek volna London fölött, nem mult el nap, hogy a bombák ne gyilkoltak, vagy ne pusztítottak volna. Az angolok fogukat csikorgatva kiáltottak fel :

— A németek a levegő urai !

Vigasztalásul azonban hozzátették :

— No de a tenger urai mi vagyunk !

Minő csalódás ! A tenger felett, igaz, Anglia volt az ur hatalmas flottájával, amely a német flottánál kétszerte nagyobb. De nemcsak a tenger felett lehet harcolni, hanem a tenger alatt is !

Németország tudta, hogy flottája nem szállhat szembe a kétszerte erősebb angol flottával, ezért került a tengeri ütközetet, hiába csufolta Anglia :

— A német hajóhad nem mer velünk találkozni !

Bolond lett volna Németország, ha ötven hadihajójával nekiment volna Anglia száz hadihajójának. Ehelyett nagy titokban víz alatt járó hajókat, búvárhajókat építettett.

Mi a búvárhajó ? Olyan hadihajó ez, amely nemcsak a víz tetején tud járni, hanem a víz alatt is. Akkor merül a víz alá, amikor akarja. Minden nagyhatalomnak egész flottája van ilyen búvárhajókból, Angliának is. Sőt Angliának van a legtöbb. De Anglia búvárhajói csak pár óráig tudnak a víz alatt maradni. Németország olyan búvárhajókat építettett, amelyek kitarthatják a víz alatt napokig is.

Ezekkel a búvárhajókkal vette fel a harcot Németország az angol flotta ellen és olyan pusztítást vitt véghez, hogy az angolok rémülten szisszentek fel :

— Mi ez ? Hát egy kicsiny búvárhajó, amely akkora, mint egy mogyoró a futball labdához képest, egymás után sülyesztí el a mi óriás hadihajóinkat ? Itt csinálni kell valamit !

De mit ? Mit lehetne csinálni Németország ellen ? Legjobb volna vagy három-négy millió angol katonát állítani vele szembe, de mikor még három-négyszázezer se lehet összeszedni ! Mert közben kiderült a szomorú valóság, hogy Ausztrália csupán 30.000 katonát tud adni Anglia segítségére, Kanada sem sokkal többet, Afrika legföllebb tizezret, a keletindiai hétszáz maharadza pedig összesen csupán negyvenezret !

No de a keletindiai hadsereg legalább megérkezett. A barnabőrű hinduk, valamennyien a gurkhák nemzetségéből valók, október közepén szerencsésen kikötöttek Marseille-ben, Franciaország déli kikötővárosában, hogy onnan egyenesen a németek ellen menjenek.

A derék gurkhákat a francia nép nagy lelkesedéssel fogadta. Utjukba temérdek virágot szórtak és még több kókuszdiót, datolyát, fügét és egyéb déli gyümölcsöt, továbbá cukorkát és nyalánkságot, mert mindenki úgy tudta, hogy a vitéz keletindiai harcosok nem eszik a húst és a rizskásán kívül csupán édességekkel élnek.

György angol király is akart nekik kedveskedni valami édességgel. Amikor partraszálltak és sorakoztak, külön futárja, Maxvell ezredes hindu nyelven ezt a szózatot olvasta fel nekik :

– Dicső gurkhák ! Azért hivattalak ide benneteket Indiából, hogy harcoljatok Anglia becsületéért és szabadságáért. Kötelességet kell teljesi-

Zulu-kaffer szerezsenek Angliának afrikai gyarmataiból. Inkább majmokhoz hasonlítanak mint emberekhez és Anglia mégsem szégyelte Európába hozni őket, hogy mint az ő katonái harcoljanak a németek ellen.

tenetek és én tudom, hogy teljesíteni is fogjátok azt Imádkozni fogok Istenhez, hogy benneteket győzelemre segítsen !

A dicső keletindiai csapatok most tehát megtudták, hogy miért fognak harcolni tizezer kilométerre hazajuktól : Anglia becsületéért és szabadságáért. Ugye el lehet képzelni, mennyire lelkesedtek a gurkhák és mennyire ordítottak, hogy majd megmutatják ők Anglia ellenségének, csak mutassák meg nekik azt az ellenséget !

De ekkor már november vége felé járt és csak ne lett volna olyan kutya hideg ebben az Európában, mikor ők az örökös meleghez vannak szokva!

Szegény hinduk LA novemberi hideg még semmi. Pár hét múlva jött a december, borzasztó tagyokkal, hózivatarokkal, a csontokat metsző gyalázatos szelekkel! Ekkor látták, hogy milyen esztelenség volt tőlük elhagyni Keletindia földjét, ahol örökké forrón süt a nap és ahol még egy uszónadrághban is izzad az ember!

De mit bánták ezt az angolok, csak nekik ne kelljen a háboruba menniök, mert bizony nem jó dolog kuporogni a lövészárkokban, különösen télen, hóban és fagyban!

— All right! — mondogatták egymásnak ismét az angolok, — ezek a gurkhák mégis kitűnő nép! Aranyba kellene őket foglaltatni, hogy példát vegyen róluk a többi nép is, amelyek fölött Anglia uralkodik!

Kitchener lord fel akarta használni a gurkhák megérkezését és azonnal ezt a felhívást ragasztatta ki mindenfelé:

— Angolok, ti sem maradhattok el Keletindia harcosai mögött! Sorakozatok tehát királyunk zászlói alá minél többen!

Most már az újságok is kezdték lelkesíteni a fiatal embereket, különösen azokat, akik sportolnak, akármilyen kicsiny termetűek is.

— A kicsiny termet, — irták a lapok, — roppant előny a katonaságnál. A kis emberekből többen férnek el a vonaton, könnyebben bujhatnak el a lövészárkokban, az ellenség golyója nehezebben találja el őket. Aztán kevesebb bőr kell a csizmájukhoz, kevesebb szövet a ruhájukhoz — és kevesebbet is esznek.

De hiába volt minden csalogatás! Sem a nagy, sem a kicsiny termetű angolok nem kíváncsok a csataterre.

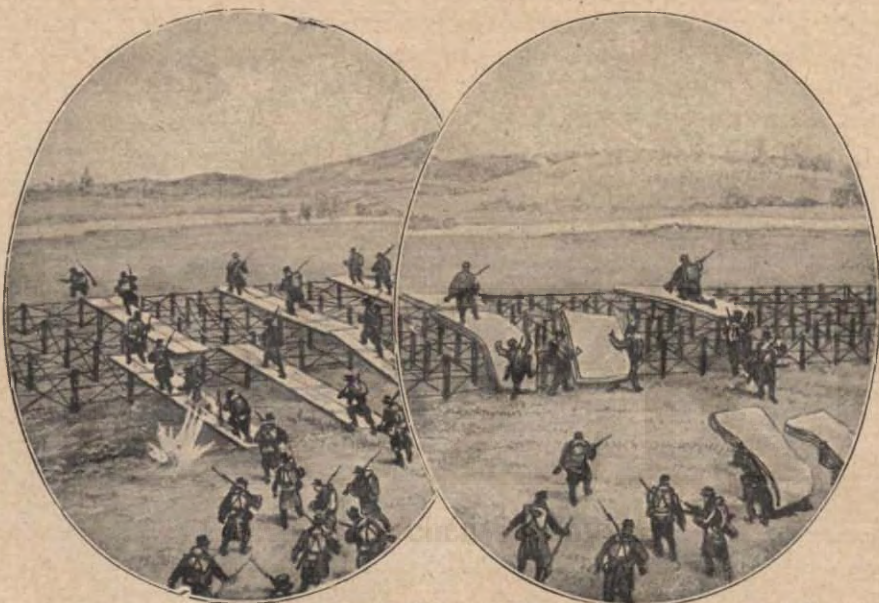
— Majd bolondok leszünk háboruba menni, — gondolhatták magukban, — mikor csak úgy özönlenek a gurkhák a mi védelmünkre! Aztán ott van Oroszország hét millió emberrel, Franciaország negy millióval, ez összesen tizenegy millió, ezek majd elintézik a háborút a némettel, magyarral, osztrákkal. Hogy a mi vérünk is hulljon? Hogyne!

És az angolok annál kevésbé akartak megismerkedni a lövészárkokkal, mert French tábornok seregére a németek öldöklő csapásokat mértek és a sebesült angol katonák, akik hazajöttek, elbeszélték, hogy a német katonák úgy küzdenek, mint az oroszok és French tábornoknak már annyi a vesztesége, hogy alig van még ötvenezer katonája, pedig ugyancsak kímélt csapatait és hacsak lehet, a franciákat engedi előre.

A sebesültek látása végképp elvette az angolok kedvét a katonáskodástól. Mindenféle gyászruhás asszonyokat lehetett látni, akik elvesztett férjeiket, vagy fiaikat siratták. Egy gyászruhás nő december 2-án az angol képviselőház karzatáról ezt kiáltotta a miniszterekre :

— Kutyák ! Gyilkosok ! Vágóhidra vittétek mindkét fiamat !

A gyászruhás nő lord Creighton felesége volt, az angol főnemesség

Angol találmány a szöges drótsövények ellen. Egy angol katonatiszt azt eszelte ki, hogy a félelmes drótsövényeken deszkákat és nagy matracokat kell keresztülfektetni, amelyeken aztán a katonák kényelmesen átsétálhatnak. A kép azt mutatja, hogy az angol tiszt hogyan képzelte el a dolgot. A kipróbálásra nem került a sor, mert kiderült, hogy a találmány csak akkor ért volna valamit, ha a drótsövények mögött nem állt volna — ellenség.

egyik legismertebb tagja. Szavaira olyan izgatottság támadt a képviselők közt, hogy az ülést abba kellett hagyni.

De Franciaország szünet nélkül ostromolta Kitchener lordot az angol segítő hadseregért és emiatt mégis tenni kellett valamit. Folytatták tehát a toborzást. Magasrangú katonatisztek elmentek a futball versenyekre, ahol tizezrével szórakoztak az erős, egészséges fiatal emberek és játék közben rájuk kiáltottak :

— Jertek az isten szerelméért ! A hazának szüksége van rátok !

Azonban egyetlenegy fiatal ember sem jelentkezett, hogy katona akar lenni.

A házakon óriási betűkkel ilyen fölrásokat lehetett látni :

— Voltál már a sorozó-bizottság előtt ? Ha nem voltál, siess oda azonnal !

— A haza veszelyben van és hiv téged !

— Most nem futballozni kell, hanem harcolni !

De ezek a fölrások nem érdekelték jobban az angolokat, mint például az, hogy hol kapható a legjobb cigarettapapír.

Hogy milyen pénzre éhes az angol, erre példa a sok apróhirdetés az újságokban. Az apróhirdetések így szóltak :

— Fiatall ember pár ezer korona készpénz jutalom ellenében ajánlkozik belépni a hadseregbe.

Gyönyörű katonaság ! Gyönyörű hazaszeretet ! Angliában ettől kezdve az volt a jelszó, hogy :

— Mi angolok küzdeni fogunk — az utolsó orosz és francia katonáig !

A háborúból tehát nem kértek maguknak az angolok. De, hogy mégis kimutassák hősiességüket és hazaszeretetüket, nekiesték az Angliában élő német polgároknak, gyalázatosan bántalmazták őket, elpusztították és elrabolták vagyonukat, végül pedig valamennyit megfosztották szabadságuktól és úgy bántak velük, mint a gonosztevő rabokkal. Csak igen kevés németnek sikerült Angliából megszökni.

Egy német fiatalember női ruhában Londonból szerencsésen eljutott Hollandiába, hogy onnan tovább siessen haza, mert mint katonaköteles, részt akart venni hazája védelmében. Szökését észrevették Angliában és táviratoztak utána Hollandiába, hogy tartóztassák fel és küldjék vissza.

Egy hollandi tiszt fel is ismerte a női ruhába bujt németet és így szólt hozzá :

— Az angol hatóságok követelik az ön visszaküldését Angliába, mert azt állítják, hogy ön nem nő, hanem férfi és német rezervista, aki női ruhában hamis név alatt szökött meg.

A német szökevény nyugodtan felelt :

— Mindez igaz. De nekem hazám védelmére kell sietnem és ezért kénytelen voltam cselhez folyamodni.

A hollandi tiszt megveregette a német ifju vállát és mikor megtudta, hogy ez utolsó pénzén vette a női ruhát, a markába nyomott husz forintot és ezt sugta a fülébe :

— Menjen barátom Vegyen magának férfiruhát és siessen hazájába. bár ott sok millió ilyen derék katona van, mint ön.

A német—francia-angol háború.

Az egyik német hadsereg, miután elfoglalta Belgiumot, azonnal betört onnan Franciaország északi részébe. Ilyen gyorsaságot még nem látott a világ!

Frigyes Vilmos német trónörökös a harctéren. Részt vett a hadjárat minden fádalmában és mindennapos vendég volt a lövészárkok katonáinál. Összes érdemjelei közül (pedig van neki pár tucat) csak kettőt viselt: a vaskeresztet, amelyet apjától kapott, és a hadi érdemrendet, amellyel a mi királyunk tüntette ki.

A másik német hadsereg keleti és délkeleti Franciaországba nyomult be és kergette maga előtt a franciákat, akik sehol nem voltak még teljesen föl-készülve és így nem is bírták a német előretörést megakadályozni.

Csak szeptember elején kezdte magát összeszedni a hatalmas, több mint három milliós francia hadsereg Joffre tábornok fővezér parancsnoksága alatt és egyesülve French tábornoknak mintegy százezer főnyi seregével, meg-indult Maubeuge vára felé, amelyet a németek már ostromoltak. A két vezér fel akarta szabadítani a várat, amelyet 35.000 angol katona védelmezett. Ezek még a háboru első napjaiban kerültek oda, azzal a szándékkal, hogy

Francia gyalogos csapat keresztülmasiroz egy francia községen dobszó mellett. A francia dobosok nem oldalt mennek a század mellett, mint nálunk, hanem egy zászlóalj összes dobosai elől vannak és felváltva verik szerszámukon a marsot. A dobjuk kétszer akkora, mint nálunk, vagy a németeknél.

Belgiumon át betörjenek Németországba. Kitűnik ebből, hogy Anglia, amely azt hirdette, hogy Belgium semlegességének megsértése miatt volt kénytelen Németország ellen szintén fegyvert fogni, maga is meg akarta sérteni Belgium semlegességét, titokban egyetértve Albert belga királlyal. A németek azonban gyorsabbak voltak. Egymás után foglalták el Lüttichet, Namurt, Brüsszel és Antwerpen ostromára nem hagyva többet százezer embernél, tovább vonultak az igazi ellenségek, Franciaország és Anglia ellen.

Az első vár, amely francia földön utjukba került, Maubeuge volt, ahol az angol csapatok megrekedtek. És hiába közeledett Joffre és French egyesült nagy hadserege, a németek ezt is föltartóztatták és diadalmasan nyomták vissza. Közben a 42-es német ágyuk és a mi 30 és feles mozsaraink halomra lötték Maubeuge várát, amely szeptember 8-án megadta magát.

Csupán 5000 angol tudott nagynehezen megszökni, a többi 30 ezer fog-ságba került, még tizezer francia katonával és 400 ágyuval együtt.

Ez volt a németek első nagy győzelme francia földön, olyan győzelem, amelytől egész Franciaország és egész Anglia megremült. Az egész világ azt hitte, hogy a németek nemsokára Páris előtt lesznek és rettenetes ágyúik megkezdik a gyönyörű város bombázását.

Már az első franciaországi ütközetek után szégyenletes dologról rántották le a leplet a németek : úgy a francia, mint az angol gyalogság dum-dum golyókkal lövöldözött, olyan golyókkal, amelyek nemcsak sebet ütnek, hanem a sebet belül föl is szaggatják, úgy, hogy aki ilyen golyót kap a testébe, az többnyire bele is hal.

Francia gyalogság elhelyezkedik a most készült lövészárkokban. Az árok mögött a tisztek messzelátóval figyelik az ellenség közeledését. Az ellenség még nagyon távol van, mert ha közel volna, akkor a tisztek nem igen mernék magukat mutogatni, hanem — szintén benn volnának a lövészárkokban a katonák közt.

Ez a dum-dum golyó az angolok találmánya ; ők használták először Afrikában, eleintén vadászatokon a vadállatok ellen, de később a négerek ellen is. Mikor Keletindában, Egyiptomban és Szudánban a nép fellázadt a zsarnok Anglia ellen, az angol katonaság mindig dum-dum golyókkal harcolt ellenük.

Az egész világ felháborodott akkor ezen a gyalázatosságon, elannyira, hogy 1899-ben, mikor a nemzetek Hágában békekonzferenciára jöttek össze, egyezséget kötöttek, hogy ezentúl háboruban nem szabad olyan puszkagolyót használni, amely megváltoztatja alakját, ha a testbe ér.

Ezt az egyezséget aláírta Anglia is, de alá is kellett írnia, mert mindig tagadta körömszakadtig, hogy az ő hadserege dum-dum golyókat használ.

De Anglia soha nem tartott meg semmit, amit aláírt. Ebben a világ-háboruban is egyszerűen túltette magát minden becsületen és tisztességen és katonái közt épp úgy dum-dum golyókat osztott ki, mint azelőtt.

Vilmos német császár, amikor erről értesült, azonnal levelet irt Wilsonhoz, az Egyesült Államok elnökéhez. A levél így szól:

— Elnök ur! Kötelességemnek tartom Önt, mint az emberiség elvének legkiválóbb képviselőjét értesíteni arról, hogy csapataim több francia vár bevétele után mindenütt ezer és ezer dum-dum golyót találtak, még pedig állami lőszergyárakból. Ugyanilyen golyókat találtak az elesett, vagy fogságba került angol foglyoknál. Elnök ur, Ön tudja, milyen borzalmas kínokat okoznak ezek a golyók és tudja azt is, hogy az összes nemzetek ünnepelesen kötelezték magukat, hogy ilyen golyókat soha nem fognak háborúban használni. Ezért tehát Önhöz fordulok és tiltakozom az ilyen hadviselés ellen, amelynél barbárabb nincs a történelemben.

Ugyan mi volt Vilmos császár tiltakozásának hatása? Nos az volt, hogy Wilson elnök nevetett egyet a markába, mert Wilson elnök is egyetértett Angliával, őt is megvásárolták az angolok. Nem pénzért vásárolták meg, hanem azzal, hogy sok száz millióért fegyvereket, lövészt, élelmet, ruhát, felszerelést, ágyukat, buvárhajókat rendeltek meg az amerikai gyáraknál. Ezek a gyárak busás hasznot vágtak zsebre, Amerikába a háború alatt özönlött az angol arany és ezért az aranyért Wilson elnök elfeledkezett minden tisztességről.

Az angolok pedig azt felelték, hogy amit Vilmos császár mond, az nem igaz, ők nem használnak dum-dum golyókat. Még nekik állt feljebb! Még ők vádolták a német birodalom nemes, őszinte, igazszívű uralkodóját azzal, hogy hazudik! Nos, igaz-e, hogy az angol alávalóságnak nincs határa? Bizony nincsen.

A franciák, miután Belgiumon keresztül nem tudták Németországot tamadni, Elzász-Lotharingiába próbáltak egy betörést. Ez a tartomány negyvennégy év előtt az övék volt és ők azt hitték, hogy az ottani lakosok ujjongással fogják fogadni a francia csapatokat. De csalódtak itt is: Elzász-Lotharingia népe, amely ugyis német származású, a franciákat nagyon hidegen fogadta.

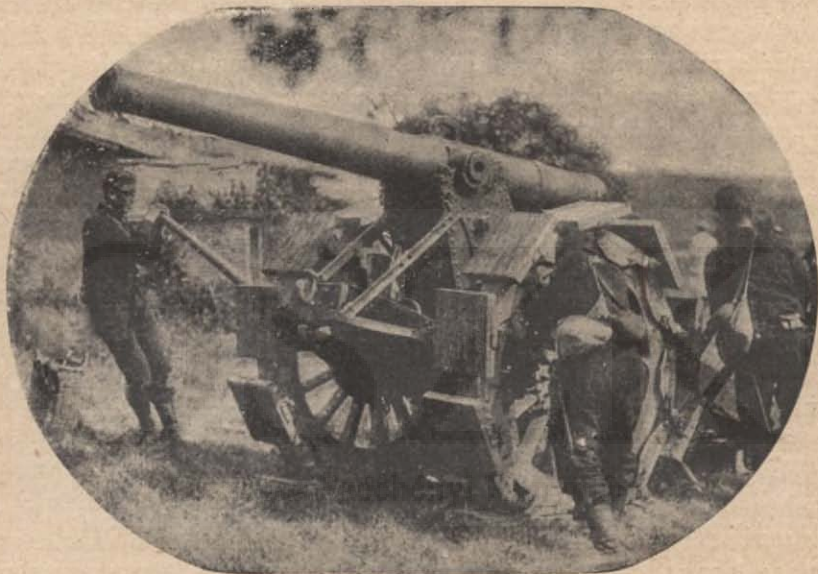
De a németek itt is el voltak készülve. A francia sereg egy része betört ugyan Elzász-Lotharingiába, de nemsokára kénytelen volt kitakarodni a németek rohama elől.

Ebben a tartományban van Mühlhausen városa, ahol a németek hatalmas repülőgépgyárat állítottak fel már évek előtt. Tudták, hogy a francia sereg legfőbb igyekezete lesz ezt a gyárat, amely a Rajna folyam balpartján feküdt, minél előbb elfoglalni. Ezt a szándékot a németek mesteri módon hiúsították meg.

A mozgósítás első napján a gyár igazgatósága Berlinből a következő táviratot kapta :

— Az önök gyára ma éjjel a Rajna jobbpartjára helyeztetik át.

Az igazgatóság nagyot nézett. Hogy kell ezt érteni ? Senkise találta ki, hogy a távirat mit jelent. Már táviratilag kérdést akartak intézni Berlinbe, mikor egyszerre csak ötven vagonból álló külön tehervonat állt meg a gyár előtt. Száz és száz munkás ugrott le a vonatról, továbbá egész sereg mérnök.

Francia nehéz ágyu. A franciak, akik évek óta készültek a háborúra, óriási költséggel ujjászervezték tüzérségüket is és különösen a nehéz ágyukra nem sajnálták a pénzt. Az ő nehéz ágyaik azonban, amelyeknek csöve majdnem négy méter hosszú, nem állták ki a versenyt még a német nehéz ágyukkal sem, a mieink mellett pedig messze elmaradtak.

Ezek rögtön munkához láttak : szétszedtek a gyárban minden szétszedhetőt. A gépeket, a szerszámokat, a felhalmozott anyagokat, az irodák berendezését, végül a gyár munkásait mind felrakták a tehervonatra, amely aztán pár óra múlva átrobogott a Rajna hidján, a jobbpartra és megállt — tíz kilométerrel odább.

Ott pedig már készen állt egy ujdonatuj épület : az új repülőgépgyár, amelyről senkisé sem tudott semmit. A gépek számára még a beton talapzat is meg volt építve, a villamos áram már be volt vezetve, a kazánok alatt égett a tűz. Regg-ig a munkások kiraktak a vonatból mindent, feálállították a gépeket és a repülőgépgyár dolgozott tovább.

Mikor másnap a franciák bevonultak Mühlhausenbe, a tisztek azonnal a repülőgép-telepre siettek. Ott remélték a leggazdagabb zsákmányt: néhány száz német repülőgépet. De nem találták egyebet, mint üres falakat.

Ilyenek a németek! Előre láttak mindent; tudták, hogy a franciák be fognak törni Mühlhausenbe, tudták, hogy a Rajna balpartján egyelőre nem lehet őket feltartóztatni. Gondoskodtak tehát arról, hogy ami Mühlhausenben a legbecsesebb volt, a pár száz készülő repülőgép ne kerülhessen az ellenség hatalmába. Egy héttel előbb, amikor a háboru már bizonyos volt, a Rajna jobbpartján, tíz kilométerrel odább hozzáfogtak az új repülőgépgyár építéséhez és pár nap alatt készen is voltak vele. De olyan titokban csinálták az új gyárat, hogy még a régi gyár igazgatósága sem tudott a dolgról semmit, egészen az utolsó napig. Ilyenek a németek!

Szeptember elején Vilmos császár maga is a harctérre ment és a tábori kórházakban meglátogatta sebesült katonáit. Órákig elbeszélgetett velük és bátorította őket. Végül mindegyik betegszobából így bucsuzott el:

— Fiaim, köszönöm vitézségteket!

Az ápolónőknek lelkére kötötte, hogy jól vigyázzanak az ő derék katonáira. Az egyik kórház öreg főorvosát, akinek a fia elesett a csatatéren, ezzel vigasztalta:

— Nekem is hat fiam küzd a hazáért!

Aztán hozzátette:

— Én mindig a békét akartam, de ellenségeim háboruba kényszerítettek. Most hát megmutatjuk nekik!

És a németek meg is mutatták. Olyan erővel, olyan lelkesedéssel, olyan gyorsasággal mentek előre, amilyenre nincs példa a hadi történelemben. Egy hónapra Maubeuge elfoglalása után már meghódították Lille, Saint Quentin, Armentiéres, Amiens, Dijon és Rouen városokat, úgy, hogy alig álltak ötven kilométerre Páristól.

Ha mi azt mondjuk, hogy a magyar a világ legjobb katonája, a németekről joggal mondhatjuk, hogy ők azért még jobbak, mert többen vannak. Magyarország lakossága csak husz millió, Németországé pedig majdnem hetven millió! Németország háromszorannyi katonát állíthat ki, mint Magyarország. Ha nem volna ennyi katonája, nem is vehette volna fel a harcot annyi ellenséggel, mikor rajtunk kívül egyetlenegy hü barátja sem volt!

A német katona nem olyan tüzes, mint a magyar. Sokkal csendesebb, higgadtabb, de bátorsága épp oly rettenthetetlen. Emellett folyton jókedvű, a legnagyobb fáradtságot könnyen viseli el. Ellenségei közül nem gyűlöl csak

egyetlen egyet : az angolt. Ezt annyira gyűlöli, hogy a háboru óta, ha a bajtársak találkoznak, vagy elválnak, utolsó szavuk egymáshoz ez :

— Isten büntesse meg Angliát !

A más tulajdonához még az ellenség földjén sem nyúl a német, hanem pénzért veszi, amire szüksége van, épp úgy, mint mi tettük még Oroszországban is. A rablás, fosztogatás, fegyvertelen emberek bántalmazása : mindez

Kötözőhely a front mögött az yperni harcterén. A németek nagy gondot fordítottak arra, hogy sebesültjeiket minél gyorsabban elszállítsák a tűzvonalból. A képen látható egy alagut nyílása, amely a lövészárokból ide, a jó mélyre ásott kötözőhelyre vezet. A sebesülteket ezen az alaguton át hozzák, bekötözik, aztán a kórházba szállítják.

ismeretlen a német katonák előtt is. Temérdek szebbnél szebb eset volt erről a háboru alatt.

A Longwy melletti ütközetben egy csapat német gyalogos már tizen-nyolc óra óta harcolt, amikor megjött a hír, hogy vége az ütközetnek, a a franciák egy része megfutott, a másik rész fogságba került, vagy elesett. A német csapat katonái fáradtak, éhesek voltak, aranyat adtak volna egy falat husért. Köröskörül a mezőn juhok, bárányok szaladgáltak ide-oda : csak el kellett volna fogni egynehányat és nemsokára meglett volna a jó pecsenye. De egyetlen német katonának sem jutott eszébe, hogy jó volna egy juhot, vagy bárányt leölni. Inkább éheztek tovább és türelemmel

vártak még néhány órát, amíg a gulyáságyu megérkezett, de nem nyultak a más tulajdonához

És erről a népről merészelte hirdetni az ántánt, hogy barbár, hogy vérszomjas, hogy kegyetlen !

A német tisztok a háboru alatt példát adtak katonáiknak a mértékletességből. Pálinkát egyáltalán nem ittak, bort, sört is csak keveset. Aki ebédjéhez negyed liter bort is kért, azt tréfásan már részegesnek nevezték.

Bethman-Hollweg német birodalmi kancellár és Jagow német külügyi államtitkár. Vilmos császárral együtt ők intézték a Németbirodalom sorsát a háboru nehéz napjaiban. Mind a ketten kiváló, Németországhoz méltó államférfiaknak bizonyultak, akiknek az volt a vezérlő elve, hogy „csak becsületesen mindent, a becsületességet engedjük át ellen-ségeinknek”. Igazuk volt, mert végre mégis a becsület győzött.

A német legénység is mindig mértéket tartott, akármennyi italhoz jutott is véletlenül. Például mikor elfoglalták Rheims környékét, ahol a híres francia pezsgőt gyártják, több millió üveg pezsgőt találtak az ottani pincékben. Nem nyultak hozzá egyetlenegy üveghez sem. Az orosz katonáknak, ha elfoglaltak egy falut, első dolguk volt tökrészegre inni magukat, tisztjeikkel együtt.

A franciák és angolok, nagy bánatukra soha nem jutottak odáig, hogy egy német falut elfoglalhattak volna, rájuk nézve a háboru elejétől

végig francia földön folyt le : a saját földjükön. És még itt is raboltak, fosztogattak, ahol csak lehetett. És megittak minden szeszt, amihez hozzá lehetett férni. Ha nem voltak a harc vonalban, tisztjeikkel együtt folyton a kocsmákban ültek és mindig részegen sorakoztak, ha a lövészárkokba kellett menniök.

Am ami az ivást illeti, ebben minden nemzet eltörpül a kanadai angol mellett, még a muszka is : a muszkák iskolába járhatnának Kanada dicső szülötteihez.

Ezek valami harminc ezeren még szeptember elején megérkeztek Kanadából „az anyaország védelmére“. Az a hír előzte meg őket, hogy náluknál kitünőbb katona nincsen széles e világon és az angolok vígan dörzsölték a kezüket, hogy ez a páratlan, vitéz nép fog helyettük harcolni a németekkel.

Az öröm azonban nem tartott sokáig. A kanadaiak, mikor Angliában partra szálltak, hogy magukat a londoni népnek bemutassák, olyan részek voltak, mint a tők. Ünnepélyes fogadásukra megjelentek a miniszterek, megjelent temérdek nép és a kanadai vitézek alig bírtak állni a lábukon, annyira be voltak rúgva.

— No nem baj ! — mondták az angolok. — Ha becsiptek egy kicsit a derék harcosok, ezt bizonyára örömmel tették, hogy az anyaországot láthatják és küzdhetnek érte. Ezt már el kell nézni nekik.

De a kanadaiak ki sem józanodtak többé egy percre sem. A hosszú tengeri uton is ittak szünet nélkül, Angliában pedig ittak tovább. Azonnal előzönlötték a kocsmákat, kávéházakat és nem mozdultak onnan addig, amíg azután — nem is bírtak többé mozdulni. Ugy kellett őket egyenként összeszedni és kocsikon szállítani el a kaszárnyákba és a táborokba. Nem használt se jó szó, se szigorúság : Kanada vitézei, ha vége volt a szolgálatnak, megint csak a kocsmákba mentek és leitták magukat.

Ekkor már az angolok nem igen voltak elragadtatva a kanadai csapatoktól és az emberek egymást kérdezték :

— Mit fognak ezek csinálni majd a harctéren, ha ott is folyton részek lesznek ?

Kitchener lord hadügyminiszter úgy oldotta meg a nehéz kérdést,

Heeringen, a Németbirodalom hadügyminisztere. Vilmos császár után neki van legnagyobb érdeme abban, hogy Németország olyan hatalmas, kitűnő és jól felszerelt hadsereggel küzdhetett végig a világháborút.

hogy ki kell válogatni a javíthatatlan iszákosokat és visszaküldeni őket Kanadába. Ott, ha tovább isznak, legalább nem isznak angol pénzen. A többi pedig menjen a gurkhákkal és a szerencsésekkel együtt a törökök ellen, Egyiptomba és a Szuez csatornához, ahol nincsenek kocsmák, sem kávéházak és a katona örül, ha egy korty vizet talál a végtelen pusztaságokon. A franciaországi harctérre csak nagyon kevés kanadai katona került, alig öt-hatezer. Ezek se igen tüntették ki magukat, legföllebb abban, hogy igen gyorsan tudtak a németek elől vissza vonulni.

Joffre tábornok, a fővezér kihirdette az egész francia hadseregben, hogy a németek minden hadifogolynak levágják az orrát, fülét és kiszurják a szeméit. A franciák elhitték ezt és emiatt eleintén kevesen estek német fogságba. Egy fiatal francia huszár, mikor német fogságba került, bőgött, mint a megvert gyerek, mert szentül meg volt győződve, hogy először a szemét fogják kiszurni. A németek csak nagynehezen bírták megnyugtítani és a francia huszár még hetek múlva is azt hitte, hogy előbb csak gyönyörködni akarnak az ő félelmében, de a vége mégis az lesz, hogy ki fogják szurni a szeméit.

A francia katonák, mikor már a harctéren voltak, vitézül harcoltak. Nem annyira hazaszeretetből, mint inkább büszkeségből, mert mindig különbeknek tartották magukat a németeknél, akiket gyűlöltek, amióta Németország minden téren kezdte túlszárnyalni Franciaországot. Olyan nagy volt bennük ez a gyűlölet, hogy a németeket nem is németeknek, hanem „német disznóknak“ nevezték. Sokan készek voltak életüket feláldozni, csak hogy a németeknek valamit árthassanak.

Egy fiatal francia, valamelyik tornász egyesület tagja, a Meziéres melletti csatában az országuton őgyelgett. Egyszer csak vele szemközt jön egy német csapat, amelynek vezetője kérde tőle:

— Látott erre francia csapatokat?

— Nem! — felelt a francia.

A német csapat tovább ment, de alig haladt ötven lépést, már sortüz fogadta az országut mentén levő fák tetejéről. Egy csomó francia katona ott rejtőzött el. A németek csakhamar ledurrantották valamennyit, aztán a hazug fiatal franciára került a sor, aki meg akart ugrani, de elfogták. Egy német tiszt kérde tőle:

— Tudta ön, hogy a fákon franciák vannak erejtözve?

— Tudtam — hangzott a dacos felelet.

— Tehát azt akarta, hogy mi az ellenség csapdájába rohanjunk?

— Azt akartam!

Persze, a fiatal francia ezzel kimondta a saját halálos ítéletét, mert háboruban ilyenkor nincs kegyelem. Öt perc múlva már egy bokor elé állították és agyonlőtték. De a francia gőgösen mosolygott még akkor is, mikor szemközt állt a puskák csővével.

Saint-Quentin mellett egy kis községben a lakosság házaiban francia katonák rejtőztek el és mikor a németek bevonultak, az ablakokból golyózá-

Angol katonák négykézláb csuszva igyekeznek a hátába kerülni egy német ütegnek, amely nagy pusztítást vitt véghez csapataik közt, a hónapokon át tartott yperni ütközetben. A vállalkozás azonban siralmasan végződött az angolokra nézve: a németek észrevették közeledésüket és néhány jól irányzott srappnel majdnem valamennyit halomra lőtték.

port zuditottak rájuk. Pedig még a községi bíró is esküdözött a német tisztnek, hogy egyetlen francia katona sincs már ottan.

A németek dühbe jönnek az árulás miatt.

— Becsukni minden ablakot! — parancsolja a német tiszt.

Amely házban ez meg nem történik rögtön, oda besüvitenek a német golyók, vagy kézi bombák. Amelyik házban ezek felrobbannak, az a ház a levegőbe repül lakóival együtt. A háztetők kopognak a süvítő golyóktól, mintha jégeső szakadt volna rájuk. Egy órai szörnyű harc után végre csendes lesz a falu. A francia katonák elestek egytől-egyig és most a községi bírót, meg a többi áruló lakost veszik elő a németek.

Az ítélet hamar megvan : tiz emberről kiderül, hogy ők rejtették el a házakban a francia katonákat. Valamennyit agyon kell lőni ! De kik hajtsák végre az ítéletet ? A német katona hős, de hóhér egyik se akar lenni. Parancsnokuk végre is kénytelen gyufával sorsot huzatni velük. Az a tiz katona, aki fejes gyufákat huzott, kénytelen volt agyonlőni a tiz árulót.

Sedan körül, ahol negyvenöt év előtt Napoleon francia császár seregével együtt megadta magát a németeknek, ebben a háboruban is rettenetes csata folyt szeptember végén. Már nyolc nap óta tartott az öldöklő harc, amely mintha sohasem akart volna véget érni. A franciák elkeseredetten védekeztek a németek halálmegvető rohamai ellen. A nyolcadik nap estéjén mindkét fél kimerült és éjjel pihent. A következő hajnalon azonban már újra kezdődtek a borzalmak és egész nap dörgött az ágyu. A golyók, srappelvek úgy hullottak, mint a jégeső.

Egy fiatal német ulánus tisztet nyakán érte a srappel-szilánk és holtan fordult le a lováról. Apja, egy másik ezred parancsnoka, véletlenül azon a helyen vonult keresztül, ahol az ulánus tisztet temették bajtársai. Mikor megtudta, hogy ez a tiszt az ő fia, percekig némán, szinte kővé meredve állt a sírgödör előtt, amíg erre ismét ráhúzták a földet. De aztán felhangzott ajkán a vezényszó :

— Ezred, indulj !

A kemény öreg katona tovább lovagolt a harcokba, amíg fia már békecségekben nyugodott.

Minden német katona érezte, hogy Németország élet-halál küzdelmet folytat : vagy győz, vagy elbukik. Ez az érzés megszászorozta minden embernek az erejét. Nem egy helyén a hosszú harc vonalnak tiz német száz francia, vagy angol ellen küzdött és nem is gondolt arra, hogy meghátráljon. A tiz emberből sokszor a fele elesett, de végre mégis a franciáknak kellett visszavonulni. A német zászlót úgy lobogtatták, mint azt a szent jelvényt, amely alatt csak győzni lehet. A német sebesültek nem jajgattak, nem voltak kétségbeesve. Ha még oly borzasztó fájdalom gyötörte is őket, inkább az ajkukba haraptak, de panaszt nem lehetett tőlük hallani.

Az autremonti székesegyházakat kórháznak rendezték be, mert más alkalmas helyiség nem volt. A főoltáron az orvosok sürgős operációkat végeztek, mert máshol nem lehetett.

— Isten, ne vedd ezt szentségtörésnek ! — szolt dr. Rehn főorvos, mikor az első operációba belekezdett.

A harctéren nincsen értéke semmi kincsnek, semmi vagyonnak. Amint a legnagyobb kincs : az emberélet nem jelent semmit, hasonlókép van ez

mindennel. Az utakon, a mezőkön szanaszét hevernek a puskák, hátizsákok, törött kocsik. Elhullott lovak százsámra. A falvakban, városokban, amelyek körül dúl a csata, le van tarolva minden. A butorok, házieszközök az utcán fekszenek. Minden szét van törve, összevissza rombolva, leégetve a gazdag Franciaországban.

És mindennek maguk a franciák voltak az okai, mert minden faluban, minden városban a házak ablakaiból lövöldöztek a németekre. Ki kellett őket pörkölni a házakból.

Francia páncélos automobil, géppuskával felszerelve, a soissonsai csatatéren. Egy tiszt messzelátóval kémleli a németek hadállását, felbecsüli a távolságot, mire a két altiszt a géppuskát leigazítja, aztán megkezdődik a tüzelés. Jaj azonban a páncélos autónak, ha az ellenséges tüzés észreveszi és megereszt ellene néhány gránátot: egy-kettőre vége van a rajtalevőkkel együtt.

Egy kastélyt órákig ostromoltak a németek, amíg elfoglalták és nem találtak ott más élőlényt, mint egy beteg asszonyt, aki ágyban feküdt. A többi vagy meghalt, vagy elmenekült. A beteg asszony, egy szép, fiatal nő ezzel fogadta a belépő német tisztet:

— Oh ne öljenek meg! Ugye nem igaz, hogy önök barbárok!

A német tiszt azonnal szerzett egy ápolónőt a beteg részére és szó nélkül vonult tovább csapatával.

Egy sebesült angol tiszt, mikor hazakerült Londonba, ezeket mondta a francia harctér borzalmairól:

— Higyjék el uraim, hogy nem is háboru volt ez, hanem maga a pokol. Én résztvettem Kínában a vad boxerek elleni harcokban, résztvettem az

afrikai bur hadjáratban, de mindez gyermekség volt. Majd minden támadás váratlanul ért bennünket. Mikor azt hittük, hogy még husz kilométerre vannak tőlünk a németek, egyszerre csak elárasztottak bennünket srapneljeik záporával. Tudják, hogy mi lett az én ezredemmel? Majdnem teljesen elpusztult. Némelyik századból mindössze két-három ember maradt a srapnel-zápor után. De még ennél is rettenetesebb a németek szuronytámadása. Többen is vannak, mint mi és az ellenállásról szó sem lehetett. Fölötünk pedig német léghajók, repülőgépek röpködtek: ezek adták a jelet a

Német katonák a lövészárokból. Még nem értek rá mélyre ásni az árkok, mert ellenséges csapatokat vettek észre a távolban. Megkezdik ellenük a tüzelést, hogy egy kicsit elvegyék a kedvét az előnyomulástól.

német tüzérségnek, hogyan irányozza ágyuit. A lövészárkokban sem lehetett elbujni: a golyók egész özöne zúdult reánk, valóságos ólomeső! Azt se tudtuk, mi történik velünk. Talán nem is emberekkel viaskodtunk, hanem ördögökkel.

Egy német gárdakapitány, mikor Daigny mellett rohamra vezette embereit, a gyilkos harcban golyót kapott a veséjébe. Azonnal hátravitték és bekötötték halálos sebét. Testvérbátyja, aki ugyanabban az ezredben őrnagy volt, ott találkozott vele. A sebesült első kérdése ez volt:

- Győztünk?
- Igen, győztünk, — felelte az őrnagy.
- Akkor minden jól van!

És a sebesült kapitány a tábori lelkészt hívatta, magához vette az urvacsorát és félóra mulva belehalt szőrnyű sebébe. De még utolsó sóhaj-tása is ez volt : Hála Istennek, győztünk !

Egy német gyalogezred Fleury mellett éjjélkor indult utnak, hogy egy dombot megkerülve, hátba támadja a franciákat. Mikor hajnalodni kezdett, megszlaltak hátul az ágyuk is. A német gyalogság a fölöttük röpködő ágyugolyók védő zápora alatt nyomult tovább előre és egyszer csak meglátta a franciák lövészárkait. Ezeknek szélére száz és száz szuronyos puská

A franciaországi harctérről : egy ütközet színhelye Ypern mellett. Mindenfelé holttestek, fegyverek hevernek : angol katonák holttesteit és fegyvereit. A földet német gránátok turták fel és a gödrökben, barázdákban is elpusztult katonák fekszenek. Rettenetes kép . . .

volt fektetve, de csodálatosképpen az ellenség nem lőtt ! A németek egyre közelebb mentek, végre mintegy száz lépésről vezetőjük elkiáltotta magát :

— Roham ! Hurrá !

Erre a hátul levő német ágyuk beszüntették a gyilkos tüzelést, nehogy saját embereikben is kárt tegyenek. Rohamnál nincsen ágyuzás : ott már csak a szuronyok dolgoznak.

A német gyalogság fél perc alatt a francia lövészárkokhoz ér, de ott szinte kővé meredve áll meg. A katonák kezéből majdnem kiesik a fegyver a meglepéstől : a lövészárkok tele voltak, de nem élőkkel, hanem csupa halottakkal. A német srapszelek és gránátok az ott levő franciákat mind megölték és a gyalogságnak nem volt többé munkája.

A franciák sorai között ezrével voltak az Afrikából jött szerencsének, az angol csapatok közt pedig a keletindiai gurkhák. Sem azok, sem ezek nem szerették a puskát, hanem inkább hosszú késekkel rohantak a német lövészárkok ellen, rettenetes üvöltéssel.

A németek azonban nem ijedtek meg sem a feketebőrű, sem a barnabőrű vad harcosoktól. Engedték őket közel jönni és mikor már csak 100—150 lépésre voltak, egymásután néhány sortüzet adtak reájuk. A szerencsének, épp úgy mint a gurkhák rakásra hullottak és rendszeren egy sem jutott el a német lövészárkokig.

Francia táborigazgató a harc közben, ütközet alatt. Háta mögött, leszáll a nyeregből és sétáltatja a lovát, amíg elérkezik az ő működésének ideje: vigasztalni a haldoklókat és beszélni a halottakkal.

A szerencsének és gurkhák fel is hagytak a rohammal, mihelyt elesett közülük néhány ezer. A szegény embereknek fogalmuk sem volt arról, hogy milyen manapság a háború! Azt hitték, hogy most is úgy van, mint régenten: az ellenséges csapatok megrohanják egymást vad kiabálással és végre az egyik megszalad. Csakhamar belátták, hogy a franciák és angolok csupán ágyutölteléknek hozták őket ide Afrikából, Keletindiából és ettől kezdve elvesztették minden kedvüket. Mikor pedig jöttek a hideg őszi napok, a dermesztő téli idők, akkor jajgattak és siránkoztak, hogy vigyék őket

vissza hazájukba, mert itt lehetetlen kibírni az éghajlatot. Hiába bujtatták őket bundákba, vastag pokrócokba: meg sem bírtak moccanni a lövészárkokban és egyikük meg nem fagyott, azt a kórházba kellett vinni.

Pár hónap múlva a franciák és angolok kénytelenek voltak beismerni, hogy a barna és fekete segítőcsapatok nem érnek egy hajtófát és csakugyan nem valók egyébnek, mint ágyutölteléknek. Legnagyobb részét aztán elvitték Egyiptomba, ahol meleg van, hogy legalább ott harcoljanak a törökök ellen, akik nemsokára megüzenték a háborút az ántántnak.

Hogy afrikai és ázsiai, vad és félvad népek jöttek Európába, az itteni

nemzetek ellen harcolni, ez Franciaországnak és Angliának örök szégyene marad.

A háborúnak nemcsak borzalmi vannak, hanem verőfényes, derűs, mosolygós oldalai is. Ma nem a hadseregek, hanem a népek viselnek háborút és a polgárember is katona, csak tartalékos, amíg be nem hívják. Persze

Egy német tiszt sirja francia földön. A németek minden elesett tisztjüket külön sirba temették és a hantot keresztel, virággal jelölték meg. Minthogy a harctéren gyalult fa nem igen akad, a keresztet rendszeren nyirfaágakból szegezték össze és megkoszorúzták.

mindegyiknek más a katonai rangja, ami nincs a homlokára írva, ha pedig fölveszi a katonaruhát, akkor meg az nincs a homlokára írva, hogy a polgári életben mi a foglalkozása?

Németországban még egyetemi tanárok is vannak, akik katonai szol-

gálatuk alatt nem vitték tovább, mint — közlegénységig, épp úgy, mint a mi halhatatlan Petőfink, aki megírta magáról egy kedves versében :

— Egész a közlegénység fölívém !

Bizony megtörtént, hogy a legénység soraiban, az egyszerű munkásokból és földmivesekből lett katonák közt kiváló emberek, ügyvédek, mérnökök, tanárok harcoltak, Németországban még sokkal többen, mint minálunk. A katonaruhában egyik olyan, mint a másik és a katonai szolgálatban nincs jelentősége semmiféle polgári tudománynak.

A berlini pályaudvarról az új tartalékosok elindultak a harctérre. Az egyik szakasz parancsnoka, egy fiatal hadnagy tisztiszolgát keres köztük magának. A szeme megakad egy szelidképű, már nem fiatal közlegényen. Megkérdezi tőle :

— Akarsz a tisztiszolgám lenni ?

— Ha kívánja hadnagy ur, miért ne ?

— Te fogod a holmimat rendben tartani, tisztogatni. Ezenkívül üzenetet fogsz vinni tőlem a tiszt urakhoz, tőlük pedig hozzám. Ehez olyan emberre van szükségem, aki értelmes. Te pedig elég értelmesnek látszol. Mi a polgári foglalkozásod ?

— Jelentem alássan hadnagy ur, ügyvéd vagyok !

A csatatéren, véres ütközet után egy német gyalogos századnak majdnem valamennyi altisztje elesett és így egy tartalékos káplár tett jelentést a századosnak, hogy hány emberrel indulnak tovább :

— Jelentem alássan százados ur : százkilencvenhárom ember !

A százados nem mert megbizni a káplárban, aki három hónap óta nem borotválkozott, sem a haját nem nyiratta és ezért úgy nézett ki, mint egy sündisznó. Rászólt :

— Előttem olvasd meg őket még egyszer. Százkilencvenhárom ? Hiszen te addig nem is tudsz számlálni ?

— De tudok jelentem alássan ! — mentegetőzött a káplár.

— Én pedig a szemedből látom, hogy nem tudsz ! Mi vagy civilben ?

— Jelentem alássan, a számtan és algebra tanára vagyok !

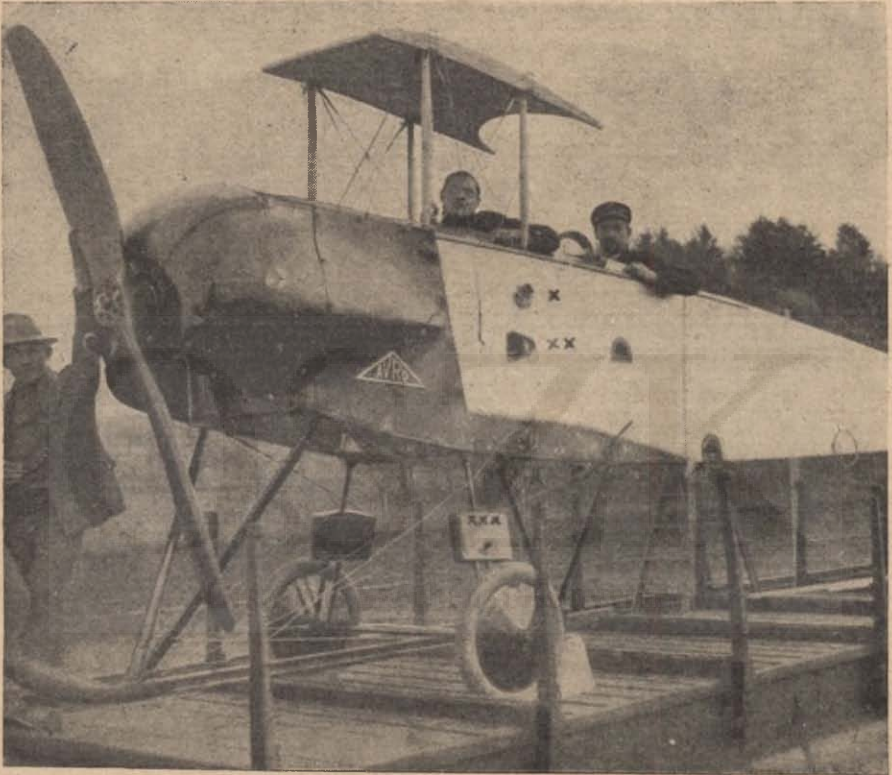
— No akkor talán tud ! — szólt jóízűt nevetve a százados.

Egy tartalékos közlegényt beosztottak hadíser gyárba. Mindjárt az első napon egy fiatal zászlós elkezdte oktatni.

— Ide nézz ! Látod ezt az üveggömböt ? Ezt úgy hívják, hogy lombik. Hogy hívják ?

— Lombik, jelentem alássan.

— Helyes, ugylátszik nem vagy buta. A lombik üvegből van, tehát összetörik; ha leeszed, azért vigyázz rá. Ebben a másik üvegben pedig sósav van, amelynek az a tulajdonsága, hogy mar. Ismételd, amit mondtam!

Angol repülőgép, amely a németek kezére jutott. Az angolok, hogy megbosszulják a Zeppelin-léghajóknak londoni kirándulásait, 1915 februárban 874. számú repülőgéppükkel megtámadták a friedrichshafeni Zeppelin-hangárt, hogy azt bombákkal elpusztítsák. A vállalkozás csufos kudarcot vallott. A németek két jól irányzott lövéssel (a képen × és ××-el jelölve) leszállásra kényszerítették a repülőgépet és a rajta levő pilótákat is elfogták.

— Ebben a másik üvegben sósav van, amelynek az a tulajdonsága, hogy mar.

— Jól van. Veled talán nem lesz sok baj, amig egyetmást megtanulsz. De menjünk tovább. Ez itt az induktor. Jól értsd meg, nem konduktor, hanem induktor. Ezzel fejlesztjük a villamosságot. No de hisz ezt ugy is elfelejtetd estig. Kezdjük hát előlrül. Mi ez ?

— Lombik, jelentem alássan.

— És ez ?

— Sósav, amely mar, jelentem alássan.

— Na és ez ? Kon . . . kon . . .

— Nem kon . . . , hanem induktor, jelentem alássan.

A zászlós nagyon meg volt elégedve.

— Jól van ! Látom, hogy elég értelmes ember vagy. Mi a foglalkozásod civilben ?

— A vegytan tanára vagyok, jelentem alássan !

És ilyen váratlan, vidám eset volt számtalan. Hogyne lett volna, mikor az egész hatalmas német nemzet talpra állt, hogy megküzdjön akár az egész világgal ! Az önkéntesek csak úgy özönlöttek : minden épkézláb ember a harctérre akart menni. Annyi önkéntes jelentkezett, hogy kilenctizedrészét vissza kellett utasítani, mert fölöslegesek voltak ! Ezek aztán szomorú szívvel néztek azokra a szerencsésekre, akiknek sikerült katonáknak lenni. Olyan nagy volt a németek harci kedve, hogy mikor a háború megindult és egyre-másra jöttek a hadüzenetek, még mulattak is ezeken és képes levelezőlapokat csináltak, amelyeken egy kis ház volt lerajzolva, kapuján ezzel a felirással :

— Hadüzenetek elfogadtatnak délelőtt 9-től este 6-ig.

Németország sok apró királyság, fejedelemség, hercegség volt még alig ötven év előtt is. A diadalmas francia háború után, 1871-ben ezek mind egyesültek és megalkották az egységes nagy német birodalmat. Ennek élén a porosz király áll, aki egyuttal német császár. De azért a királyságok, fejedelemségek, hercegségek is megmaradtak és belső ügyeiket maguk intézik. Így van Németországban a császáron kívül még három király : a szász, a bajor és a württembergi királyok, vannak nagyhercegek, hercegek. Ezek majdnem egytől egyig személyesen vettek részt ebben a háborúban is és nem egy közülük dicsőséges halált halt a csatamezőn.

Hígy a németek milyen páratlan lelkesedéssel mentek a háborúba, erre megható bizonyság az a levél, amelyet a hesszeni nagyherceg intézett a feleségéhez a maubeugi csata után. A levélben ez van többek közt :

— A földög az, hogy győztünk. Mi kezdtük az ütközetet egy sűrű erdei bozótban. Rettenetes harc volt. Emlékszem még : atyám mondotta, hogy legborzasztóbb az erdei harc, amikor senkisémet látja a másikat. De győztünk. A következő éjjel valamennyien egy mezei kunyhóban aludtunk szalmán. Másnap győzelmesen üldöztük az ellenséget, amely időnkint ujult erővel dühösen fordult ellenünk. Nekünk éjjel-nappal rohannunk kellett,

Az ifjusag és a világharó...

Német huszárok üldöznek és leszállásra kényszerítenek egy angol repülőgépet Ypern környékén. A repülőgépet egy golyó olyan szerencsésen találta, hogy motorja megszünt működni. A rajta levő két angol siklórepülőessel próbált menekülni, de már késő volt, a német lovasok körülfogták.

mert hol itt, hol ott bukkantak fel a franciák. Ezredeink nagyszerűen harcoltak. A csatatéren sok mindent megér az ember : a haláltól senkiséig, ez olyan mellékes. Halottak, sebesültek közt ülünk, fekszünk, eszünk, mintha csak mindig így lett volna

A francia harctéren az első négy hónapban, augusztustól novemberig a németek temérdek kisebb-nagyobb csata után Franciaországnak északi részét elfoglalták és egészen a tengerpartig jutottak. Az ottani kikötővárosokat, Dünkirchent, Dixmuident, Calaist, Boulognet akarták hatalmukba keríteni, hogy elvágják Franciaország összeköttetését Angliával.

A francia fővezér Joffre és az angol fővezér French tudták, hogy ha ez a szándék sikerül, akkor Franciaország elveszett, mert a németek Páris minden oldalról körülkerítik és megadásra kényszerítik. Összeszedték tehát minden erejüket és kétségbeesett ellentállást fejtettek ki. Olyan véres harcok voltak, hogy minden nap ezer és ezer ember esett el, pedig sokszor hetekig nem is voltak nagyobb ütközetek. A németek naponként alig egy-két kilométert birtak előnyomulni : de előnyomultak folyton.

Felső Franciaországot több folyó szeli keresztül : a Maas, az Yser, az Oise, az Ypern, ezeken kívül pedig csatornák is vannak, amelyek több folyót is összekötnek és amelyeknek vizével nagy területeket el lehet árasztani. Hogy föltartóztassák a németeket, a franciák meg is nyitották a csatornák zsilipjeit : az egész vidékből egy tenger lett. A víz csak térdig, vagy derékig ért ugyan, de elég volt ahhoz, hogy ott csapatoknak ne lehessen tartózkodni.

A németeket azonban még ez sem hozta zavarba. Ekkor már november felé járt és közeledtek a hideg napok : a víznek be kellett fagyni és ha a vízben nem lehet előrehaladni, annál jobban lehet a megfagyott vizen : a jégen.

Az előntött területet december elején már vastag jégpáncél takarta és a német csapatok nem késlekedtek egy percig sem. Rettenetes ágyúik tüzelése közben megindultak a legközelebbi város : Dixmuiden ellen.

A város utcáin szörnyű kézi harc keletkezett. Franciák, angolok, belgák és szerencsenek küzdöttek a benyomuló németek ellen, akik ellenállhatatlan rohammal törtettek előre. A háztetőkről, az ablakokból, a pincéből süvitettek a golyók, de a németek nem törődtek ezzel és egymásután foglalták el a házakat : akit fegyverrel kezében ott találtak, annak nem volt irgalom, de nem is lehetett. A többi francia és belga menekült, de leggyorsabban menekültek az angolok, akik hátráláskor mindig az első sorokban szerettek lenni.

A németek, feldühödve a házakból süvítő golyók miatt, most már szintén

vadul törtettek előre. Ágyuk tüze sorra gyújtotta fel a házakat. A város lakói, akik az ellenséget eddig elrejtették, örültek módjára sivalkodtak és rohantak össze-vissza a gránátoktól feltépett utcákon.

Igy értek a németek a főterre, onnan pedig egy keskeny utcába, a szétlőtt és füstölgő templom elé, amelyben — szerencsén katonák voltak elbujva.

Különös fedezék egy lövészárk partján, a francia harctéren. A parasztok otthagyták egy ekét, amely aztán sok német golyót tett ártalmatlanná. Ki is van lyuggatva össze-vissza, mint a rosta, de az a golyó, amely átütötte az ekevasat, már nem tett kárt senki ben, hanem erőtllenül hullott a földre.

A német csapatból három tartalékos rohant a templom irányában : egy ügyvéd, egy könyvkereskedő és egy tanító. Mikor befordultak a keskeny utcába, egy pincéből vadul ordító fekete csapat rohant elő, fogaikat vicsorgatva, szemük fehérét forgatva. Az egyik német tartalékost, a tanítót, golyó érte a fején és a szerencsétlen a földre roskadt. A szerencsének keresztül rohantak rajta. A másik két német meg akarta menteni elesett bajtársát. De az ügyvédet is leütötték a szerencsének, mert szuronyát nem bírta használni : a szurony olyan mélyen furódott egy francia százados mellébe, hogy beszorult és nem lehetett kirántani,

Az utolsó pillanatban megjött a segítség.

Egy gránát csapott le és utcát vágott a szerencsének tömegében. Egy kétségbeesett ordítás : és nyolc szerencsén széjjeltépve hevert a templomhoz vezető lépcsőkön. A három német tartalékos megmenekült. Az ügyvédnek betörték néhány bordáját, a könyvkereskedő balcombjából jókora hust tépett ki egy gránátszilánk. A tanító fejsebével eszméletlenül feküdt az utca kövezetén. Késő este, mikor a németek diadala már teljes volt, ráakadtak a temérdek holttest közt. A golyó átütötte a sisakját, kilyukasztotta a koponyáját, de csak könnyen sértette meg az agyvelejét. De mindahárom tartalékosnak a kabátját, nadrágját szitává lyuggatták a golyók. Isten csudája, hogy életben maradtak. Mindegyik meg is kapta a vaskeresztet, de meg is érdemelte.

Ugyanezen a harctéren, amelynek neve flandriai harctér volt, az elewyti kastély körül is ádáz ütközet tombolt december elején. A kastélyt a franciák elszántan védelmezték. A németek csak nagyon lassan bírtak előbbre jutni a gyilkos ágyutüz miatt. A francia ágyuk valahonnan olyan halálos biztossággal lőttek, mint még soha. Ugyan hogyan kaphattak jelt, hogy hová lőjjenek ?

Talány volt ez, amelyet azonban nemsokára megfejtett a véletlen. Egy német tiszt a kastély mellett levő templom órájára tekintett. Meg akarta tudni, hogy mikor állt meg a toronyóra.

Nem akart hinni a szemének ! Az óra két mutatója, amelyeknek napok óta állniok kellett volna, lassacskán ide-oda billegett. Az óralap fekete volt, a mutatók fehérek, könnyen észre lehetett venni a járásukat még nagyon messziről is, különösen távcsővel.

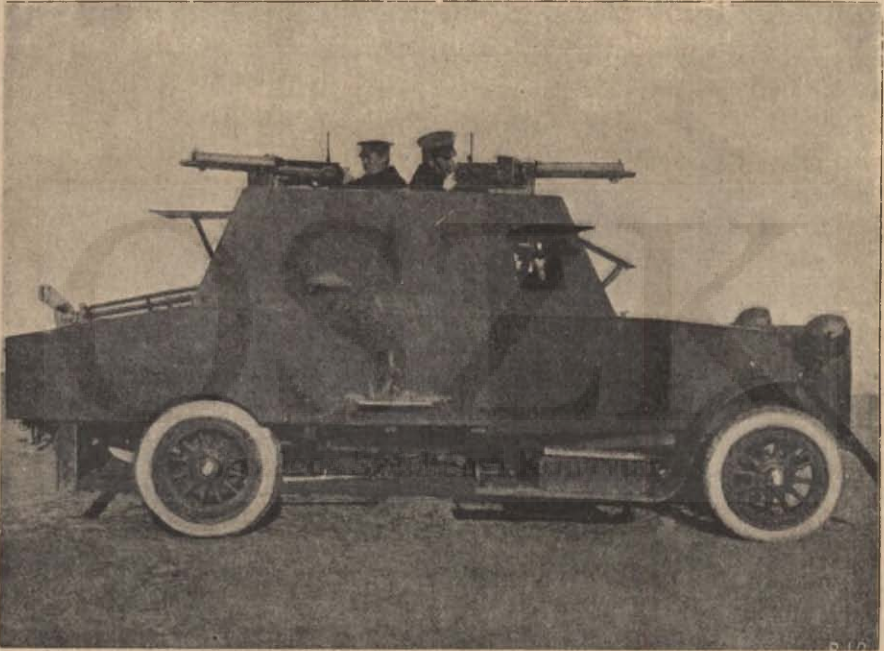
És mintha kísértet mozgatta volna az óramutatókat, ezek folyton ugrottak egyet-egyét és ezzel jelezték, hogy a francia gránátok jól találtak-e, vagy nem. A békés templom ártatlan órája irányította az ellenség tüzelését !

Erre a német csapatok rohamot intéztek a templom ellen. Mikor oda-

érték, egy magas, szikár ember ártatlan arccal jött le eléjük a toronyból : Elewyt község harangozója.

Azonnal lefülelték és vattatóra fogták. Azt felelte a kérdésekre, hogy véletlenül ment fel a toronyba. Hogy véletlenül mozdította meg az óramutatókat, mert tudni akarta, hogy meg lehet-e majd az elromlott órát reparálni ?

De azt is a véletlen akarta, hogy egy francia gránát csapott le ugyan-

Angol páncélos automobil két gépfegyverrel. Ezeknek az autóknak az lett volna a feladatuk, hogy berohanjanak a német csapatok közé és pusztítsák azokat. De az egész háború alatt mindössze kétszer próbálták meg ezt az angolok. Mind a kétszer rajtavesztettek : a páncélos autók nem tértek többé vissza : a németek elfogták mind a kettőt.

ekkor a templom ajtajában. A harangozó és két német katona, akik mellette álltak, holtan roskadtak össze.

A gránát eltévedt, mert a toronyóra mutatói már nem jelezték a francia ágyuknak az irányt. Mire beesteledett, ezek az ágyuk már a németek kezében is voltak.

Nem messze Dixmuidentől van Dünkirchen, a nagy francia kikötőváros. Ide november elején jutottak el a németek és azonnal bombázni

kezdték. Együttal megindultak a német repülőgépek is, még pedig csapatosan, hogy szintén bombákat dobjanak le a városra.

Egy délután egyszerre nyolc német repülőgép jelent meg a város fölött. Erős szél volt és a miatt a franciák nem vártak támadást. A német pilóták egyenes vonalban, mintegy 1800 méter magasan repültek. Az ég felhős volt és az eső is esett.

A német repülőgépeket, mikor észrevették őket, valóságos golyózápor fogadta. De a pilóták, mintha ez nem is nekik szólt volna, nyugodtan repültek tovább a város védőművei fölé. Ott aztán gyorsan gyújtóbombákat hajítottak le és pár perc múlva több épület lángba borult. A város népe azonnal a pincékbe menekült.

Mikor a német repülőgépek visszafordultak, öt francia repülőgép támadta meg őket és nyomban heves harc keletkezett a levegőben.

A francia pilóták több mint 2000 méter magasra emelkedtek és onnan gépfegyverekkel kezdtek tüzelni a németekre. Az erős szél még veszedelmesebbé tette a repülőgépek harcát.

Háromnegyedórai küzdelem után öt német repülőgépen elfogyott a lövészer, ezeknek le kellett tehát szállniok. A többi három azonban ott maradt és tovább küzdött, sőt azon igyekezett, hogy a francia repülőgépek fölé kerüljön.

Am a francia pilóták is följebb emelkedtek és csakhamar valamennyi repülőgép több mint 3000 méter magasan járt. Hirtelen az egyik francia aeroplán megingott, majd lezuhant és Dünkirchen egyik utcáján pozdorjává tört. Persze a pilótája szörnyet halt.

A megmaradt három német repülőgép ezután elmenekült a túlerő elől, de nem a német táborba tért vissza, hanem tovább repült a másik francia kikötőváros, Calais felé. Csak este, mikor már sötét lett, tértek vissza és újra három bombát dobtak le Dünkirchenre. Lövöldöztek rájuk alulról, de hiába. Mindahárom szerencsésen hazajutott.

A franciákat ebben a háboruban nagy csalódás érte: azt hitték, hogy nekik van a legtöbb repülőgépük és így a levegőben ők lesznek az urak, ők fogják a német városokat rettegésben tartani.

Hát igaz, a franciáknak csakugyan több repülőgépük volt, mint a németeknek: majdnem kétezer darab, míg a németek legföllebb ezeret birtak a harctérre küldeni. Azonban a francia repülőgépekről mindjárt az elején kiderült, hogy versenyben kiténőek, de háboruban nem érnek sokat. Valamennyi úgy készült, hogy rekordot lehessen velük csinálni, nem pedig azért, hogy kibírják a háboru rettentő erőfeszítéseit. Már az első két hónap-

ban a francia repülőgépeknek majdnem fele elpusztult : a híres francia pilóták egymásután bukfenceztek le velük együtt. A német repülőgépeknek ellenben olyan szilárd volt a szerkezetük, hogy a legerősebb szélben is biztosan

Francia és német repülőgép harca Ypern körül. A német repülőgépnek sikerül felülkerülni, hogy a magasból bombával pusztítsa el ellenfelét.

el tudták végezni feladatukat és mindig ők győztek, valahányszor harc támadt a levegőben.

A német hercegek, még Vilmos császár fiai is úgy harcoltak, mint a többi tisztek és nem kívántak maguknak semmi kényelmet. A hadnagytól fölfelé egészen a tábornokig minden rangban, mindenfelé küzdöttek a német hazáért és a katonák bálványozták is őket.

Egy ulánus hadnagyot Dixmuidenből fontos jelentéssel küldtek Kluck tábornokhoz, a flandriai német hadsereg vezéréhez. A tiszt azonnal lóra-kapott és két óra múlva már a tábornok főhadiszállásán volt. Ott egy köpenybe burkolt dragonyos tiszt jött elébe. A hadnagy csak úgy találmra mondta :

— Százados ur, jelentem alássan, egy jelentést hoztam.

Erre a megszólított dragonyos tiszt így felelt :

— Kedves fiam, nagyon örülök, hogy olyan fiatalnak látszom, noha tábornok vagyok : Ruprecht bajor herceg.

A hadnagy zavarában alig talált szavakat, hogy mentegesse magát. De nem is kellett mentegetőznie : a herceg karonfogta és mosolyogva vezette be Kluck tábornokhoz.

Még kedvesebb jelenet játszódott le egy kicsiny német város, Kamenz pályaúdván, ahol a város hölgyeinek társaságában a német trónörökösnek, Frigyes Vilmos hercegnek fiatal felesége az érkező katonákat szivarral, cigarettával, harapnivalóval vendégelte meg. A fenséges asszony olyan gondoskodással járt kelt a katonák közt, hogy egy hatalmas termetű bajorországi közlegény hozzája lépett, barátságosan megveregette a vállát és így szólt hozzá :

— Köszönjük kedves kisasszony a szivességét. Ha majd visszatérünk a harcból, lesz rá gondunk, hogy férjhez menjen, még pedig jól.

A hercegasszony boldogan mosolygott, de egy szóval sem világosította fel a derék bajor vitézt, hogy a jóakaratóval már elkésett, mert ő nem kisasszony, hanem asszony és nem is olyan rosszul ment férjhez, mert az ura idővel a német birodalom hatalmas császára lesz.

Maga a német trónörökös még öt öccsével együtt folyton a harctéren van. Egyik a másikon tesz túl bátorságban és a katonák lelkesítésében, bár a német katonát nem kell lelkesíteni : nekimegy tüznek, víznek, golyózápornak, szuronyerdőnek, mindennek, és alig várja a parancsszót. A derék fiuk lángolnak hazájuk és császáruk szeretetétől és a szebbnél szebb hőstetteket úgy viszik véghez, mintha egész természetes dologról volna szó.

Legnépszerűbb német herceg mégis Eitel Frigyes, Vilmos császár máso-

dik fia, aki a háboruban mint brigadéros dandárt vezényelt. Ütközet előtt, ütközet alatt, ütközet után folyton az ő kedves katonái közt volt és már mindenki ismerte. A Dünkirchen körüli csata után elvegyült egy század

Vilmos császár a francia harctéren. Jobbról az első alak Bismarck őrnagy, a híres kancellár unokája, a második Vilmos császár, a harmadik Eitel Frigyes herceg, a császár fia, a negyedik pedig Einem tábornok, a lüttichi győző. Bismarck őrnagy arról tesz jelentést, hogy a német csapatok nemsokára el fognak vonulni a császár előtt.

gyalogos közt, akik előtte való nap egész ezred franciával álltak szemben. Megkérdezte az egyiket :

— No bajtárs, történt-e veled valami különös az ütközetben ?

A katona egyszerűen felelt :

— Nem mondhatnám fenség, hogy valami különös történt volna. Mindössze annyi francia jött ellenünk, mint a sáska. Aztán mi elkezdünk lőni rájuk. Lőttünk, lőttünk úgy egy negyedóráig, amíg egyszer csak megfordultak és szaladtak. Mink meg utánuk, mert mink is tudunk szaladni fenség, de persze csak előre . . . Utól is értük őket és elfogtunk vagy kétszázat.

— És aztán ?

— Aztán azonnal nekimentünk egy magas hegynek, ahol a francia ágyuk voltak. Ezeket is elfoglaltuk egy óra múlva.

— No és ? Kérdezte tovább a herceg.

— Azután hogy mi történt ? Hát azután lehevertünk a gyepre és rágyujtottunk, mert nem láttunk több franciát.

És ez a katona, aki azt mondta, hogy semmi különös nem történt vele, a csatában egy francia tábornokot fogott el, egy óra múlva pedig első volt a hegy tetjén, mikor az ellenséges ágyukat elfoglalták !

Nem egyszer, de számtalanszor megtörtént, hogy a legnagyobb ágyu- és fegyvertűzben a német katona előreszaladt, hogy elhozza megsebesült bajtársának — a sapkáját. Egy sebesült hadnagnak szintén lemaradt fejéről a sapka, mikor golyó érte és ő összerokadt. Egy gyalogos, nem törődve a rettenetes golyózáporral, elhozta a sapkát.

— Mért kockáztattad ezért az életedet fiam ? — kérdezte a hadnagy.

— Csak azért hadnagy ur, mert tudtam, hogy a sapkában van a menyasszonyához írott levele. Láttam, hogy odatette, mikor megirta reggel. Hát nem akartam otthagyni.

Ugyanezen a csatateren meglőtték egy württembergi tartalékos kezét. A kezefején ment át a golyó és leszakította a mutatóját. Odafordult legközelebbi álló bajtársához, hogy kötözze be. A csapat nem feküdt lövészárookban, hanem a nyílt mezőn, ahol nem volt semmi födözék. A bajtárs mégis szó nélkül föltérdelt, a süvítő golyók záporában előszedte zsebéből a kötözőszereket és bekötötte a vérző sebet. Csak akkor szólalt meg, mikor már készen volt :

— No bajtárs, most mehetünk együtt, mert nekem meg éppen most vágta keresztül az oldalamat egy golyó.

És megindultak mindaketten szép lassan a rajvonal mögé, ahol a szanitécek vannak. Az, akinek kezét furta át a golyó, magához vette mindakét fegyvert és ép karjával támogatta a másikat !

Saint-Mihiel mellett is öldöklő küzdelem folyt. A srapnelek, gránátok pokoli muzsikájához a gépfegyverek és puskák golyói szolgáltatták a züm-

mögö kíséretet. A németek éppen egy francia zászlóalj rohamát várták. Mindenki az ellenség mozdulatait leste, mikor a német századot vezető főhadnagynak ezt kiáltotta a legénye :

- Főhadnagy ur, főhadnagy ur !
- No mi az ? — kérdezte a tisztt idegesen.
- Ott szalad egy nyul, ne lőjjem le ? Jó volna vacsorára !

Német mozsárágyú a francia harctéren, Dixmuiden mellett. Innen bombázták a németek a 22 kilométer messzeségben levő Düinkirchen kikötővárost egy héten keresztül és a franciák meg angolok nem tudták, hogy honnan jönnek a golyók. A mérég majd megettette őket, mikor végre rájöttek, hogy a németeknek ilyen messzire hordó ágyúik is vannak.

Mint mikor sötét viharfelhők közül hirtelen kisüt a nap : olyan hatással volt ez a jelenet a legénységre. Az egész század harsogó nevetésben tört ki. Négyszeres túlerővel álltak szemben és ilyenkor mégis csak elszorul egy kicsit a szive még a legbátrabbnak is a gondolattól, hogy mi lesz most ? És mégis azonnal úgy eltűnt minden aggodalom, mint mikor a füstöt elfújja a szél.

A sebesültek, elesettek helyére folyton új és új tartalékosok jönnek, akiket a csatatéren úgy fogadnak, mint az ujoncokat. Az ismerősök üdvözlik egymást és megindul a kérdezősködés. Mi újság odahaza ? Hogy van ez, hogy van amaz ?

A nap már lenyugodott, a hold is fölkel, de még mindig nem tudnak kifogni a beszélgetésből. Van itt lélek, harci kedv, lelkesedés. A szenvedést, nélkülözést vidáman, jó kedvvel türik. Még tréfálkoznak is és minduntalan mondják a most érkezett tartalékosnak :

— Eredj pajtás a kocsmába, ahol ingyen mérik az italt és hozz egy pár csajkával !

Megy is az, akit küldenek és hoz jó friss vizet a patakból, vagy kutból, má: amelyik közelebb van, aztán isznak a vitézek egymás egészségére.

— Ígyunk bajtársak, ki tudja, iszunk-e még

A németeknél épp oly gyakori vezetéknev a Meyer, mint nálunk a Kis, Nagy, vagy a Kovács. Egy szakaszban néha három Meyer is van és a szakasz parancsnok sokszor nem tudja, hogy melyik az egyik, melyik a másik. Hát ezekről a Meyer nevű katonákról gyönyörű történet maradt fenn a háborúból.

Egy hadnagy szakaszában szintén három Meyer volt és a hadnagy, hogy kiismerje magát köztük, megszámozta őket, nagyság szerinti sorrendben. Csakhogy ez nem sokat használt, mert mindahárom legény majdnem egyforma termetű volt.

— No fiuk, — szolt hozzájuk egy nap, — gondoljatok ki magatok valamit, hogy különbséget tudjak tenni köztetek

— Csak bizza ránk hadnagy ur, — felelt az egyik Meyer. — Majd csinálunk mi valamit mindahárman, csak ütközetbe kerülünk mielőbb.

És pár hét múlva nem lehetett többé összetéveszteni a három Meyert, mert mindegyiknek volt már egy mellékeve is. Az egyik Longwynál, a másik Dünkirchennél, a harmadik Ypern mellett szerezte meg magának a vaskeresztet és ettől kezdve így szolította őket a hadnagyuk :

— Meyer von Longwy ! Meyer von Dünkirchen ! Meyer von Ypern !
Bármelyik német katonától, még a közlegénytől is meg lehetett kér-

dezni, hogy mért harcol Németország és hogy mért tört ki e szörnyü világ-háboru: mindegyik tudta ezt. Még a földmives, aki az ekeszarva mellől vonult be katonának, az is tudta.

— Mert Anglia, Franciaország és Oroszország megirigyelte, hogy a mi német hazánk a békében folyton fejlődik, gazdagszik, erősödik. Féltek, hogy nemsokára gazdagabbak, erősebbek leszünk, mint ők hárman együttvéve. Ezért ránk támadtak, mi tehát kénytelenek vagyunk magunkat védelmezni. És ha van igazság az égben, legyőzzük valamennyit.

Elefánt a harctéren. A német leleményesség mindent felhasznált a háboru céljaira. A világ-hírü hamburgi állatkertből a harctérre vitték a szelidített elefántokat, amelyek aztán a hidak építéséhez fagerendákat hordtak. Olyan gerendát, amelyet tíz ember is csak nehezen cepelt volna, úgy vitt az elefánt, mint a pelyhet.

Mennyire más beszéd ez, mint az ántánt katonáinak beszéde ! Az orosz katonának sejtelve sem volt arról, hogy mért kell neki harcolni. Mindegyik ezt felelte :

— Mert a cár atyuska parancsolta.

A francia katona így felelt, ha kérdezték a háboru okáról :

— Mert gyűlöljük a németet.

— És mért gyűlölitek ?

— Mert . . . mert gyűlöljük.

És az angol katona felelete így hangzott :

— Azért van háboru, mert el akarjuk venni Németországtól a flottáját.

És azért, hogy Németország ne lehessen többé versenytársunk.

Melyiknek részén volt az igazság a négy katona közül ? Ugye hogy csak a német katonának volt igazsága ?

Németországban még elemi iskolás gyerekek is tudták, hogy mért van háboru. Egy kisvárosi iskolában a tanító föl is adta a kérdést az első osztályban és a gyermekek legnagyobb része ilyen írásbeli dolgozatot csinált :

— Éppen most nagy háboru van Európában. A háboru azért ütött ki, mert az osztrák herceg feleségével Boszniába utazott. Egy szerb ember agyonütötte őket. Ausztria ezért megharagudott és háborut kezdett Szerbia ellen. Németország levelet irt Ausztriának és azt mondta :

— Én segíteni fogok neked.

Oroszország levelet irt Szerbiának és mondta neki :

— Én pedig neked fogok segíteni.

Franciaországnak nem volt kedve verekedni, de azért mégis fegyverbe állt. Erre Németország levelet irt Franciaországnak :

— Neked nem szabad fegyverbe állnod, mert ha ezt teszed, akkor jól elnászpágollak.

És Németország verekedni kezdett Franciaországgal és keresztül masirozott Belgiumon. Belgium azt mondta :

— Én nem engedem meg, hogy rajtam keresztülmasirozz.

És Belgium levelet irt Angliának és panaszkodott, hogy nem Franciaország masirozott rajta keresztül, ahogy előre ki volt csinálva, hanem Németország. Erre Anglia nagyon megörült, hogy most már neki is van ürügye háborut kezdeni Németországgal, mert máskülönben szégyelnie kellett volna magát, hogy semmiféle ürügye nincsen.

És hogy az iskolás gyermekek is milyen érdeklődéssel kísérték a háborut egész Németországban, ezt mutatják a levelek, amelyeket a harctérre irtak — a tanítóknak. Valamennyi levél így kezdődik : „Kedves tanító ur !“

Az aláírások pedig így hangzanak: „Hálás tanítványa.“ A rövid levelek, többnyire tábori levelező-lapok, amelyek a német ifjuság lelkes érzését tolmácsolják, gyönyörű bizonyosságai annak, hogy Németországban még a gyermek is együtt érzett az egész nemzettel. Ime ilyen tábori lapok mentek a harcmezőn küzdő tanítóhoz:

Joachim herceg, Vilmos császár hat fia közt a legifjabb. Szintén résztvett a háboruban és egy ütközet alatt meg is sebesült. Mikor pár hét múlva begyógyult a sebe, visszament a harctérre és küzdött tovább hősiesen. Mellén a vaskereszt látható, amelyet meg is érdemelt.

— Kivánom, hogy hősiesen harcoljon és mielőbb épen, egészségesen térjen haza.

— Kivánom, hogy a kedves tanító ur sok angolt, meg francziát apritson és dicsőségesen térjen haza.

— Annak örvidenek, ha a tanító ur sok angolt lőne és minél előbb haza jöhetne

— Szeretném, ha már béke volna és tanító ur megint itt lehetne közöttünk, hü tanítványai közt. De addig csak harcoljon vitézül.

— Adja a jó Isten, hogy a háborúnak legyen már vége és megint a tanító urhoz járassunk az iskolába.

— Kivánom, hogy vaskeresztet kapjon a tanító ur és egyszer se sebesüljön meg.

Ime, Németországban még a gyerekek is kitalálták az igazságot. Hogyne találták volna ki a felnőttek!

A háboru alatt a német katonák nem egyszer, de ezerszer fogadták meg, hogy utolsó csepp véréket is feláldozzák, csakhogy Anglia elvegye méltó büntetését, amiért olyan alávaló volt. Senkire nem haragudtak úgy, mint az angolra. Ha angol csapatokkal álltak szemben, habozás nélkül készek voltak kockára tenni életüket, hogy a német hadseregnek a győzelmet megszerezzék. Fényes példái voltak ennek az Ypern körül folyt csatákban, amelyek hónapokon át tartottak.

Ypern mellett egy széles csatorna van : az Yser. Baloldalán az angolok, jobboldalán a németek foglaltak állást. Egy decemberi nap reggelén egy német zászlóalj frontja mögött autó állt meg. A vezérkari kapitány, aki leszállt belőle, kereste a zászlóalj parancsnokát, és mikor megtalálta, közölte vele a tábornok parancsát, hogy éjjel egy szakasz gyalogos menjen át az Yser tulsó partjára, kémlelje ki az angolok helyzetét és hozzon erről reggelig jelentést.

Az Yseren való átkelés nem volt könnyű feladat. Nagy ügyesség, vakmerőség, hidegvér kellett hozzá.

A zászlóalj parancsnoka, egy őrnagy összehívatta tisztjeit és így szólt hozzájuk :

— Uraim, én nem küldök senkit. Az fog menni, aki maga vállalkozik. Nos, ki akar vállalkozni ?

Persze egytől egyig jelentkeznek a fiatal hadnagyok és főhadnagyok. De valamennyit félretolja az utból egy tartalékos hadnagy, aki a polgári életben egyszerű hivatalnok.

— Engem küldjön őrnagy ur ! Én egy csónakázó egyesület tagja vagyok és sokat jártam már vizen.

A tartalékos hadnagy, mikor leszáll az est, utnak indul egy szakasz katonával, valami hatvan emberrel. Nagy dereglyéket eresztenek a vízre, amelyen bizony már jégtáblák uszkálnak. Csakhogy ekkor azt a kellemetlen felfedezést teszik, hogy a dereglyéken hasadékok vannak és ezeken át tódul be a víz. A leleményes legények hiába próbálják kimeregetni a vizet csaj-

kákkal, konzervdobozokkal, a dereglyék egyre jobban megtelnek vízzel. Vagyis : ezeken átkelni lehetetlen.

Veszteni való idő nincs : reggel hét órára már vissza is kell térni a jelen-

Német automobilkőpőlna. A németek pár tucat automobilkőpőlnaberendezéssel láttak és velük bejárták a harcteret. Mindegyik autón a soffőrön kívül egy táborigyőr pap utazott aki aztán a front mögött pihenő csapatok közt istentiszteletet tartott.

téssel. A hadnagy nem jön zavarba. Kiválasztja az öt dereglye közül a legjobbat és odaszól a szakasznak :

— Fiúk, mindnyáján nem jöhettek velem. Lépjén elő az öt leghátrabb. Ennyinek van helye a dereglyén, a többi menjen vissza a századhoz.

Egymásra néznek a fiuk és föltámad bennük a német önértet. Mind-egyik az öt közt akar lenni.

A hadnagy örül, hogy ilyen vitéz katonái vannak és végre mégis maga választ ki ötöt közülük.

Éjjel tizenegy órakor megindul a dereglye. Nem is evezőkkel, hanem csákyákkal dolgoznak az uszó jégtáblák közt, vigyázva, nehogy zajt csináljanak. Egyetlen hangos szó, vagy koppanás : és füstbe megy a vakmerő vállalkozás.

Végre elérik a túlsó partot. A dereglyét kivonszolják a vízből és elrejtik a közeli sűrűségben. Aztán előre ! Azt kellett megtudni, hogy az angolok nem ásnak-e új lövészárkokat az éjszaka védelme alatt és hogy nem lehetne-e a csatornának ezen a helyén nagyobb seregnek is átjutni ?

A hadnagy és öt embere hajnaii öt óráig szünet nélkül bujkált a bokrok és fák közt, ahol pedig szabad mezőre értek, ott hasoncsuszva haladtak tovább. Mindenütt a hadnagy járt elől és olyan jó szeme volt hogy nem-sokára megpillantott egy őrtálló angol katonát. Ekkor megparancsolta embereinek, hogy várjanak rá, ő el fogja hozni ezt az angolt.

Negyedóra mulva el is hozta. Macskaügyességgel a hátamögé került és egy ökölcsapással leterítette. Iszonyu ökölcsapás volt, mert az angol ugy esett össze, mint az ökör a vágóhídon a taglótól. A hadnagy aztán betömte a száját az eszméletlen angolnak, felkapta a vállára és vitte a katonáihoz. Ezek aztán megkötözték, hogy könnyebben vihessék tovább. Az angolt ugyanis nem lehetett otthagyni, mert másnap elárult volna mindent és hogy megöljék a védtelen foglyot, ezt a német katonák nem bírták meg-tenni.

A hadnagy most már mindent tudott : az angol katona előőr s volt, nem messze tőle tehát angol csapatoknak is kellett lenni, új lövészárkokban. Visszatért tehát kicsiny csapatával és megtette jelentését.

Harmadnapra maga az ezredes jött el a hadnagy szakaszához, elhozva neki a vaskeresztet.

— Gratulálok hadnagy ur ! Tegnap győzelmünket önnek köszönhetjük.

A hadnagy, a vakmerő hős elpirult a dicséretre és így felelt :

— Ugyan ezredes ur, semmiség volt az egész, közülünk bárki megtette volna. Köszönöm a vaskeresztet, amelyet öfelsége a császár küld, de ha már ezredes ur olyan nagyra becsüli azt, amit tettem, akkor kérek valamit.

— Mit bajtars ?

— Egy cigarettát. Szenvedélyes dohányos vagyok és már két napja nem szívtam semmit.

Az ezredes zavarba jött.

— Bajtárs, — így szólt, — életemben először sajnálom, hogy nem vagyok dohányos. De azért keritek én cigarettát akárhonnán.

És az ezredes éjnek idején nem sajnálta a fáradságot és maga ment el

Dixmuiden francia város, amelyet a német ágyúk husz kilométer távolságból halomra lőttek. Dixmuiden a hónapokig tartó yperni harcok középpontja volt. A franciák és angolok ott sokáig biztonságban érezték magukat, mert csapataik messze a város előtt voltak elsáncolva. Egy napon aztán bekövetkezett az, amiről nem is álmodtak : a németek felállították híres 42-es mozsaraikat és Dixmuiden nemsokára romokban hevert.

a tábornokhoz tíz kilométerre, hogy egy marék cigarettát hozzon az új vaskeresztes hősnek !

A flandriai folyók tele vannak még most is vizimalmokkal és minden molnárnak van kutyája is. A molnárok természetesen franciák, vagy belgák, mert a flandriai haretér a belga határon van. Itt tartott a harc legtovább : hat hónapon keresztül a franciák és angolok elkeseredetten tartották magukat, mert tudták, hogy mihelyt a német hadsereg a nyugati tengerpartig ér, akkor nemcsak Franciaország van elveszve, hanem Anglia is.

A francia lakosság, látva, hogy a németek nem emberevők, amint ezt róluk híresztelték, vérszemet kapott és titokban mindent megtett ellenük, amit csak tehetett. A németeknek nemcsak a francia és angol sereggel kellett harcolniok, hanem a kémek hadseregével is. És minthogy a harcok a folyók környékén folytak le, a kémek legnagyobb része molnár volt.

Egy februári délután német ulánus szakasz lovagolt vissza a századához, hogy megtegye jelentését arról, amit egész nap látott. Utjuk egy malom mellett vitt el. Amint a malomhoz közeledtek, látták, hogy egy fehér kutya

A franciaországi harcterről: a franciák utolsó csepp verig védelmezik magukat a németek ellen Armentiéres mellett. A németek rajvonalba közelednek és nemsokára szuronyroham lesz: emberek véres küzdelme emberek ellen. A franciáknak a kétségbeesés ad erőt, a németeket a győzelem tudata lelkesíti.

szalad ki onnan a franciák irányában. A fehér kutya után pedig még valami hat kuvasz loholt, mintha kergették volna a fehéret.

Az egyik ulánus így szólt a szakaszvezetőhöz:

— Hát ez a kis fehér pudli ugyan mit vétett, hogy így kergetik?

— Biztosan kémkedett! — felelt a szakaszvezető.

Az ulánusok nevettek, de az egyiknek mégis szöget ütött fejébe a dolog. Kémkedni persze nem tudhat egy kutya, de mért ne lehetne vele üzeneteket küldeni? Hátha érdemes volna ennek a végére járni?

Az ulánus engedélyt kért a szakaszvezetőtől, hogy megleshesse a fehér pudlikutyát. Utána is lovago't és látta, hogy a kutya átszaladt a szomszéd

faluba, ahol francia csapatok voltak és mindjárt az első házban, a malomban eltűnt. Félóra mulva azonban újra kijött a kutya és szaladt vissza a másik malomba.

— A szakaszvezetőnek igaza van, — gondolta az ulánus. — Ezt a kutyát kémkedésre használják.

És azonnal jelentést tett a kapitányának, aki elrendelte, hogy tovább is meg kell a kutyát figyelni. És másnap a molnár, a kutya gazdája fogva

Az yperni harcokból: egy angol lövészárk a németek rohama után. Ypern mellett hónapokon át tombolt a harc és némelyik lövészárkban százával heverték a holttestek. Ugy az angolok, mint a németek elkeseredetten küzdöttek ezekben a szörnyű csatákban.

volt. Beismerte, hogy a pudli csakugyan üzeneteket vitt a másik molnár-hoz, de csupán családi, ártatlan üzeneteket, mert a másik molnár veje volt neki. Csakhogy a pudli gazdája hazudott, mert a kutya csakugyan a német csapatokról vitt üzeneteket.

Az okos állatot úgy szoktatták rá, hogy a másik faluban levő malomba szaladjon, hogy néhányszor kiéhezve odavitték és ott jól megvendégelték. Így aztán a kutya, valahányszor éhes volt, azonnal magától is átszaladt a másik malomba, mihelyt eleresztették a láncról. De a gazdája mindannyiszor zacskót kötött a nyakába, amelyben levél volt. A levél leírta, hogy merre vannak a német csapatok. A másik molnár, miután elküldte a levelet

a francia ágyuk parancsnokához, előbb jó darab pecsenyét adott a pudlinak, aztán visszakergette a gazdájához.

A derék pudli szereplése sok száz német katonának életébe került, mert az üzenetek által a francia tüzérség mindig tudta, hogy hová kell az ágyukat irányítani.

A molnárt, miután kémkedése kiderült, azonnal agyonlőtték. A pudlinak nem lett seumi baja. Az okos állat nem tehetett arról, hogy kémkedésre használták fel.

A háboruban sokszor napról-napra változik a hadiszerecnese és így bizony megtörtént, hogy a franciák is fogtak el németeket, nemcsak a németek franciákat. De míg a franciák a fogságban hamar megbékültek sorsukkal, sőt örültek, hogy nem kell tovább harcolniok, addig a fogságba jutott német katonáknak nem volt csak egyetlen vágyuk: megszökni, mielőtt elviszik őket a haretérről Franciaország belsejébe, ahonnan a szökés már szinte lehetetlen.

Az Ypern melletti csatákban, a véres rohamok alatt nagyon előre merészkedett egy német szakasz. Ennek vezetője, egy főhadnagy, egyszer csak azt vette észre, hogy körül van fogva minden oldalról. Rést keresett, hogy visszavonuljon, de már késő volt. Minden kísérlet, hogy kicsiny csapatával keresztülvágja magát, csak újabb veszteségeket hozott.

A szakasz folytonos küzdelmek közt nemsokára leolvadt hét emberre. Maga a főhadnagy is elesett. A szakaszból mindössze a zászlós maradt meg és hat közlegény. Fogságba kerültek.

Mind a heten Elzász-Lotharingiából valók voltak. A franciák mint testvérekre számítottak rájuk, de miután csalatkoztak bennük, annál dühösebben fordultak ellenük. A hét német fogoly nem igen számíthatott kiméletes bánásmódra.

Mikor elvették tőlük fegyvereiket, néma megadással nézték sorsuk elé. A franciák egyáltalán rosszul bántak a német foglyokkal, de ezekkel különösen éreztetni akarták haragjukat. Napokon át nem adtak nekik enni, mialatt ők maguk vígan falatoztak. Képzhetni, micsoda gyötrellem az éhes embernek az, ha másokat enni lát!

Egy francia altiszt és két közlegény vette őket őrizet alá és másnap utnak indult velük a legközelebbi vasutig, hogy ott átadja őket a foglyoszállító csapatnak. De a vasut messze volt. Folyton gyalog mentek és még ez volt a szerencse, mert mikor a kísérő három francia elfáradt és leült pihenni, ők is pihenhettek. Minden pihenésnél ettek a franciák, de a foglyok nem kaptak semmit. A zászlós végre nem tudta türtőztetni magát. Odament

a francia altiszthez és kérte, hogy adjon pár falatot neki és társainak. Az altiszt tölemelte öklét és a zászlós arcába vágott.

— Német disznó, enni akarsz? Nesze!

A zászlós megtántorodott és zubbonyához kapott. Ennek belső zsebében volt a kis Browning revolvere. Hogy ez a revolver megmaradt, annak

Tüzérségi harc a francia harctéren. A németek felfedezték a francia ütegek állását és gránátokkal ennek a közepébe lőttek. Néhány ágyu rögtön felfordult, a tüzerek nagy része meghalt vagy megsebesült. Az épen maradt ágyukkal a franciák vitéziül folytatják a harcot, mert az a veszedelem fenyeget, hogy a németek keresztültörnek rajtuk.

köszönhette, hogy miután puskáját és szuronyát elvették tőle, más fegyvert nem kerestek nála. A zászlós tehát elő akarta rántani a revolverét, hogy agyonlője a francia altisztet, de az utolsó pillanatban meggondolta magát. Még két fegyveres francia állt vele szemben, lövésre készen. Tüstént végük lett volna. Magába fojtotta felindulását és visszament fogolytársai közé.

Estefelé ismét lepihentek az örök, ismét falatoztak, de a foglyok megint nem kaptak enni. Ekkor a zászlós ezt sugta embereinek :

— Én lelövöm az altisztet, ti pedig rohanjátok meg az öröket és küldjétek őket a másvilágra.

A zászlós az altiszthez lépett, mintha ismét kérni akarna valamit és előrántotta revolverét. Az felpattant, fegyveréhez kapott, de elkésett. A zászlós golyója mellébe furódott. Egy jajszó : és vége volt. A két ór is elkésett. Falatozás közben olyan váratlanul érte őket a támadás, hogy nem volt idejük védekezni. A hat német katona lefogta őket, aztán saját puskáikkal verte őket agyon.

A foglyok szabadok voltak ! Szabadok, de egy ellenséges országban ! Csak most látták, milyen rettenetes a helyzetük. Ha ezután elfogják őket, igazán nem számíthatnak kegyelemre. Menekülniök kell, de hogyan ?

A zászlós gyorsan intézkedett. Magukhoz vették az örök fegyvereit, töltényeit, a holttesteket elrejtették a bokrok közé, aztán nekivágtak egy közeli erdőnek. Egyenesen az Yser folyó irányában nem mehettek, mert éppen beleütköztek volna a francia csapatokba. A zászlós elhatározta, hogy nagy kerülővel délkeleti irányban mennek, hátha találkoznak a német sereggel.

Megkezdődött a kis csapat vándorlása, amely öt napig tartott és amelyet mesének lehetne tartani, pedig valóság volt. Hihetetlen szenvedések, nélkülözések szakadatlan sorozata. Hogy ezeket kibírták, leküzdötték, csak a németek szívósságából, rajongó hazaszeretetéből magyarázható. Nincs a háborúban olyan ütközet, amely nagyszerűbb volna, mint ennek a hét német katonának a bolyongása francia földön és visszaérkezése a csapatához.

Nappal az erdőkben bujkáltak, a havon aludtak és éjjel vándoroltak tovább. Alvás ideje alatt felváltva örködték. A falvakat messzire elkerülték, rettegniök kellett örökösen, hogy a kutyaugatás elárulhatja őket. Nem ettek semmit azon a kevés kenyéren és kétszersültön kívül, amit őröiktől elszedtek. A ruhájuk lerongyolódott, a cipőjük tönkre ment a tüskés bokrok közt való bujkálásban. A kezük, az arcuk csupa seb volt.

Az ötödik nap reggelén, mikor egy hegytetőn kinéztek az erdőseghől, ezüstös szalag csillogott feléjük : az Yser folyó volt : a tulsó parton már német csapatokra kellett találniok.

De az innenső partot még a franciák tartották megszállva, francia előőrsök cirkáltak mindenfelé. Meg kellett tehát várniok az estét, hogy megpróbálják az átkelést a vizen. Ez pedig nem volt egyszerű. A zászlóson kívül egyikse tudott uszni !

Este mégis lelopózkodtak a vízpartra. Kerestek egy csónakot, de nem találtak még valami tutajfélét sem. Egymásután teltek az órák, közeledett a reggel, és még mindig semmi! Végre a zászlós így határozott:

— Fiuk, rejtőzzetek el megint az erdőben. Én majd átuszom a tulsó partra és segítséget hozok.

A zászlós levetette felső ruháit, átadta katonáinak és belevetette magát a jéghideg vízbe. Decememberben egy jégtáblákkal rohanó folyót átuszni nem gyerekjáték! De sikerült. Csontig átfagyva, teljesen kimerülve ért a tulsó partra a zászlós. Ott egy német őrszem állt, aki kísértetnek nézte a vízből kiemelkedő fehér alakot. Főllapta a puskáját és rálőtt. Szerencsére nem talált.

A lövés zajára előrohant a tábori őrség egy hadnagy vezetése alatt. A zászlós végső erőfeszítéssel elmondta, hogy mi történt.

Kluck tábornok német hadseregparancsnok. Olyan ügyesen vezelte csapatait, hogy a háború második hónapjában már csak annyira volt Páristól, mint Kecskemét Budapeستől. Később a túlerő elől visszavonult ugyan, de azután sok súlyos csapást mért a franciákra.

Moltke gróf, a német hadsereg vezérkari főnöke, aki a háború első két hónapjában a belgiumi és franciaországi harcokat vezette. Ekkor azonban beteg lett és Vilmos császár szabadságra küldte. Távozása nem okozott semmi bajt, utóda, Falkenhayn is ember volt a talpán.

— Ott, odaát, hat bajtárs . . . Én átusztam, hogy segítséget vigyek nekik . . . Mentsétek meg őket . . .

Ezzel összeesett. A hajnali szürkületben a tulsó parton kétségbeesetten integetett a hat német katona. Nem bírták tovább a rejtőzést, a lövés zajára ők is a parthoz rohantak.

A németek gyorsan határoztak. Fatörzsekből tutajt csináltak, ezt kötélre erősítették. Két önként jelentkező katona átkormányozta a tulsó partra. Ott fölszedték a végképp kimerült bajtársakat és áthozták őket.

Mikor a folyó közepén voltak, sivitani kezdtek a túlsó partról a francia golyók. Észrevették őket, de szerencsére már későn.

A zászlós magához tért a táborigi kórházban és három nap múlva már nem volt semmi baja, maga kívánczolt vissza a harctérre embereivel együtt. Megmenekülésük nagyszerű története eljutott Vilmos császárig, aki azután személyesen tüzte hét vitézének mellére a vaskeresztet, így szólítva meg a zászlóst :

— Hadnagy ur, amit ön hős legényeivel véghezvitt, föler egy diadalmas ütközettel és egyik legfényesebb lapja a háboru történetének.

Igy lett a zászlósból hadnagy és így lett a fogságba jutásból a legnagyobb dicsőség.

Vilmos császár a háboru alatt ritkán látta Berlint és ottani fényes palotáját, mert majdnem folyton a harctéren volt, hol az orosz, hol a francia harctéren. És ha megérkezett katonái közé, ez fölért egy egész uj hadsereggel, olyan lelkesedés támadt. Ilyenkor minden csapat vakon nekirohant volna az ellenségnek, hogy a császár ne menjen tovább addig, amig őket győzni nem látta.

És a végső győzelemben is vakon hitt minden katona.

— A császár mondta, hogy győzni fog Németország, amit pedig a császár mondott, az meg is lesz !

Igy beszéltek a német katonák egymásközt, és akkor is, ha idegennel kerültek össze.

És milyen utolérhetetlen volt a német katonák kiképzése, felszerelése, a német hadseregnek egész szervezete ! Mindenütt és minden helyzetben azonnal kéznél volt náluk minden, ami kellett.

Az argonnei erdők és hegyek közt januárban egy magaslatot kellett megostromolni, hogy egy hadtest rajvonalba fejlődhesen. De a magaslat oldalát majdnem térdig érő hó borította, amelyen lehetetlen volt keresztül-gázolni. Az ellenség ezért teljes biztosságban érezte magát, legalább is addig, amig a hó el nem olvad. De minő meglepetés érte ! Olyan meglepetés, aminőről nem is álmodott !

Január 27-én reggel egy német dandár — két ezred — összes tisztjei és legényei nekivágtak a hóval borított magaslatnak és vígan mentek fölfelé a meredeken ! Ugyan hogyan ? Hát úgy mentek, hogy szki-talpakat szíjjaztak a lábukra ! Nem törődtek a francia ágyuk tüzével : félóra múlva fenn voltak a magaslat tetején, amely mögött az ágyuk el voltak rejtve. A francia tüzerek majdnem kővé meredtek, mikor a szki-talpas sereg egetverő hurrá kiáltással közibük csapott szuronyt szegezve. Mielőtt összeszedhették

volna magukat, már legázolták őket és az ágyuk a németek kezébe kerültek.

Ezzel még nem volt vége: a franciák futva menekültek a hátrább levő magaslatokra, de a németek tovább üldözték és csakhamar utól is érték

Francia tiszt temetése német földön. A francia tiszt hősiesség után súlyos sebekkel fogságba került és pár hét múlva egy német kórházban meghalt. A németek megadtak minden tiszteletet a vitéz ellenségnek és katonai pompával temették el. Koporsója körül bajtársai vitték a koszorukat.

őket az ő szki-talpaikkal, mert a franciák nem tudtak elég gyorsan szaladni a magas hóban.

Dixmuiden elfoglalása után a németek csak lépésről-lépésre birtak előrejutni, mert Joffre tábornok, a francia fővezér több mint négy millió

katonát vitt ellenük, roppant nagyszámu tüzérséggel. A körülbelül nyolcvanezer főnyi angol sereg French tábornok vezérlete alatt szintén itt harcolt, de nem sokat lendített a franciákon. French olyan volt Joffre mellett, mintha egy kis pinesi kutya az óriási komondornak segíteni akart volna.

Az angolok féltették nagyon az ő becses bőrüket és inkább csak hengegtek, de a csatatüzebe nem igen szerettek menni. Nem is igen távoztak Calais környékéről, amely város Franciaország egyik legnagyobb kikötője Angliával szemközt. Az angol tisztek többnyire a calaisi kávéházakban töltötték az időt és azzal szórakoztak, hogy lenézték a francia katonákat.

Olyan fenhéjázóan, olyan kiméretlen göggel beszéltek róluk, hogy végre a franciák megsokallták és pár hónap múlva a francia-angol barátságból kutya-macska barátság lett. Az angolok göggjét a franciák megvetéssel viszonozták és nem is titkolták ezt a megvetést.

Már decemberben megbánta minden francia, hogy angol csapatok jöttek Franciaország segítségére, mert ezek a csapatok nem sokat értek. Az angol katonák roppant kényelemszeretők és nem tudnak, de nem is akarnak nélkülözni semmit, még a lövészárookban sem. Ha nem beretválkozhatnak legalább kétszer minden héten, már panaszkodnak. És panaszkodnak, ha nem főzhetnek mindennap háromszor teát, ha nem kapnak elég hust, rumot, konzervet, cukrot. Az idő legnagyobb részét evéssel, ivással töltik, ezenkívül pedig — pihenéssel. Az eszük pedig folyton azon jár, hogy milyen bolondot csináltak, mikor felcsaptak katonának és mennyivel jobb volna otthon futballt játszani, vagy legalább nézni.

Napról-napra történtek összeszólalkozások a francia és angol katonák közt. Calaisban egyszer a kávéház ablakán kinéztek az angol tisztek az utcára, ahol francia katonák vonultak végig. A harctérre mentek zeneszóval. Az egyik angol tiszt az orrát fintorgatva így szólt a szomszéd asztalnál ülő francia tiszthez :

— Ezek a franciácskák ugyancsak apró emberek. Egyetlenegy szép szál legény sincs köztük.

A francia tiszt, véletlenül egy magas, óriás termetű ember főlegyenesegett és gunyosan mérve végig angol „bajtársait“, így felelt :

— Önök talán méterszámra fizetik a katonáikat ?

Persze, az angolok erre elhallgattak.

Ugyancsak Calais kikötőjében francia tengerész matrózok így beszélgettek maguk közt :

— Mért harcolunk mi tulajdonképpen Anglia oldalán ? Hiszen mi gyűlöljük őket és ők is bennünket. Ennek nem lehet jó vége. Aki az angolok-

kal egy tálból evett cseresznyét, az eddig még mindig rosszul járt és rosszul fogunk járnunk mi is.

Egy angol ezredes szintén a kávéházban fontoskodó arccal arról szó-
nokolt, hogy az angol hadsereg a háboruban milyen fontos szerepet játszik.
Vele szemközt ült egy francia tanár, aki türelmesen hallgatott egy darabig,
de végre megszólalt :

— A francia lakosságnak az angol tisztek sok kellemetlenséget okoznak,
mert amely városba beteszik a lábukat, ott a legjobb fogadókat a maguk
számára foglalják le.

A német „Pour le Mérite” („Az érdem jutalmául”) rendjel. Az első a főtisztek és törzs-
tisztek, a második a tábornokok és fejedelmi családok tagjainak a harctéren szerzett
érdemeit jutalmazza. Jellemző, hogy míg a franciák őrvjögő dühvel üldözték mindent,
ami német, a németek meghagyták ennek a rendjelnek francia nevét. A német önértel-
nek nagyszerű megnyilvánulása ez a türelmesség.

Az angol ezredes erre fölemelkedik és szemtelen hangon ezt kiáltja :

— Hát ez igaz. De ez azért van, mert az angol nemzet az első a világon.

A francia tanár nem jön zavarba a szemtelenség miatt, hanem udvarias
hangon feleli :

— Sajnos, az angol nemzet csak ilyen dolgokban a legelső nemzet.
Már a harctéren az utolsó.

Februárban, mikor a német buvárhajók megkezdtek rettenetes munká-
jukat Anglia hajói ellen, a franciák csodálattal beszéltek a németek bátor-
ságáról és vakmerőségéről és az angolok kénytelenek voltak tűrni, hogy a

francia tisztok mindenféle gúnyos megjegyzést tettek róluk. Az egyik francia tiszt, mintha hirtelen nagy félelem fogta volna el, egyszer csak felkiáltott :

— Szent Isten, az a német buvárhajó csak nem sértette meg talán a mi drága szövetségésünknek, Angliának flottáját! Borzasztó emberek ezek a németek! Igazán semmire nincsenek tekintettel.

Egy másik francia polgár még rádúplázott erre a gyilkos gunyra, mondván :

— Kedves barátom, ne fujd fel oly nagy dologgá, hogy Calais-tól pár kilométerre német buvárhajó tünt fel. Anglia bizonyára épp oly dicsően fog harcolni a tengeren, amily dicsően a szárazföldön harcol.

Egész télen át a franciaországi harctéren csak kisebb, de örökös csaták voltak, amelyekben majdnem mindig a németek győztek. A francia túlerő ellen győzelem volt az is, hogy nem hátráltak soha egy tapodtat. Nieuport, La Basse, Tour de Paris, Douain, Reims, Saint-Quentin, Soissons, az argonnei erdők : ezek a főbb helyek, ahol nagyobb szerű ütközetek voltak, de egyik sem volt döntő.

De a németek, akik el voltak foglalva Oroszországgal is, a francia harctéren csupán azt akarták elérni, hogy kifárasszák és lassan megőröljék az ellenséget. És ez sikerült is nekik. Annyira sikerült, hogy a tavasz kezdetével már negyedmillió volt francia és angol foglyaik száma. Ezeken a foglyokon kívül Franciaország több mint félmillió katonát veszített halottakban, és valami másfél milliót sebesültekben, úgy, hogy kénytelen volt már a 17 éves ifjakat is fegyver alá szólítani. Idáig jutott Franciaország!

Törökország szent háboruja és a Dardanellák ostroma.

Törökország nagyon jól tudta, hogy ez a világháború voltaképpen az ő bőrére megy, mert ha az ántánt legyőzi Németországot, Ausztriát és Magyarországot, akkor rákerül a sor és eltörül a föld színéről. Oroszország minden áron hatalmába akarta keríteni Konstantinápolyt, azzal a kis darab földdel együtt, amelyet a három év előtti balkán háborúban Törökország az ő európai birtokából meg tudott menteni. De ezzel Oroszország bizonyosan nem érte volna be, mert elfoglalta volna egész Kisázsziát és Palesztinát is, azon a cimen, hogy azok a Dardanellákhoz tartoznak. Így aztán nem maradt volna meg Törökországból semmi.

V. Mohamed szultán, miután neki háborút nem üzentek, több mint három hónapig semleges maradt, de csupán azért maradt semleges, hogy

ezalatt Törökország felkészülhessen a háborúra, amelynek előbb-utóbb be kellett következnie. Természetes, hogy Törökország csak a mi oldalunkon harcolhatott.

Hogy Törökország nem állott mindjárt a háboru elején Németország, Ausztria és Magyarország mellé, ennek legfőbb oka ez: Törökország az

V. Mehmed szultán, Törökország uralkodója, a világ összes muzulmánjainak kalifája. A háboruban őszintén, becsületesen mellénk és Németország mellé állt és 1914 novemberben, mikor Törökország fölkészült, kihirdette a szent háborút. A lelkes török nemzet azzal mutatta ki iránta való szeretetét, hogy a „ghazi” („a diadalmas”) melléknévvel tisztelte meg.

1912-iki Balkán háboruban elvesztette európai birodalmának majdnem kilencztedrészét és örülnie kellett, hogy pusztá életét megmenthette. Noha

izzott benne a gyűlölet legnagyobb ellensége, az orosz ellen, mégsem csatkozhatott rögtön mihozzánk, mert várnia kellett, hogy nem rántanak-e kardot a balkáni államok: Románia, Bulgária és Görögország is?

Ezért történt, hogy Törökország egyelőre semlegeségi nyilatkozatot tett. Emiatt aztán a balkáni államok is kénytelenek voltak semlegesek maradni.

Törökország, mialatt a háború folyt, összeszedte utolsó erőit. Lázassággal újjá szervezte hadseregét, amiben nagy segítségére volt Németország. Innen kapott kipróbált tiszteket, ágyukat, lövészt és még pénzt is, mert Törökország nem szegény ország ugyan, de pénz mindig kevés volt.

Augusztus második felében óriási felháborodás tört ki Konstantinápolyban Anglia ellen. Hire jött ugyanis, hogy az angol kormány nem adja ki az Ozmán és Resadie nevű páncélos csatahajókat, amelyeket Törökország még 1913 tavaszán megrendelt egy angol hajógyárban és amelyeket már ki is fizetett. A török nép alig várta a két új hajó megérkezését a Márvány tengerbe és mikor valósággá lett a hír, hogy Anglia lefoglalta azokat és már be is sorozta flottájába, az átkok özöne zúdult a csaló Angliára. A porta (a török kormány neve ez) megpróbálta még, hogy tiltakozzon az angol kormánytól a rablás ellen, de még csak választ sem kapott.

A két hajóért kerek száz millió koronát fizetett ki a porta, de ez a kár busásan megtérült és még Anglia járt rosszul. A világ heteken át foglalkozott az angol rablással, a muzulmánok milliói pedig különösen Egyiptomban és Keletindiában bosszút esküdtek az angolok ellen. Ez a bosszu többé került Angliának százszor száz milliónál.

Olyan nagy volt az elkeseredés a muzulmánok közt, hogy megtörtént az, amit Törökországban eddig halált érdemlő hazaárulásnak tartottak volna: a mecsetekbe csapatosan tóduló nép a keresztény fegyverek győzelmeért imádkozott Allahhoz, de csak a magyar, osztrák és német fegyverek győzelmeért. Allah a hetedik menyországban nagyot nézhetett, hogy muzulmánjai ennyire megfélemedtek a Korán tanításáról, amely szerint mindenki gyaur, azaz hitetlen kutya, aki nem követője Mohamed prófétának, ha még olyan jó barát is.

Anglia ostoba kapzsiságát Németország zseniális módon sietett kihasználni a mi javunkra.

A háború kezdete óta a Földközi tengeren két német páncélos hajó cirkált: a Goeben és a Breslau. Ez a két német hadihajó nemcsak nyugtalanította az angol-francia flottát, de érzékeny károkat is okozott neki. Párisban

és Londonban emiatt olyan nagy lett a düh, hogy kiadták a rendeletet: el kell fogni, vagy megsemmisíteni mindakettőt.

Az üldözés azonnal meg is kezdődött. Valami ötven angol és francia

A Breslau nevű német páncélos cirkáló, miután kijátszotta az üldöző angol és francia flottát, szerencsésen befutott a Márvány-tengerbe. A német tengerészek gyönyörködve szemlélik Konstantinápolyt. Köztük van egy török tengerész is, aki átvezette a Breslaust a Dardanellákra, nehogy ráfusson az ott lefektetett aknákra.

hadihajó járt szünet nélkül a Goeben és Breslau nyomában. Vilmos császár belátta, hogy egyik sem menekülhet meg és gyors elhatározással felajánlotta

a két páncélos cirkálót Törökországnak, hogy vegye meg, még pedig olcsó áron és részletfizetésre.

A porta két kézzel kapott az előnyös vásáron és hálával fogadta Vilmos császár előzékenységét. A Goeben és Breslau kapitányához azonnal szikratávirat ment, hogy késedelem nélkül igyekezzenek elérni egy török kikötőt és ezután szerepeljenek úgy, mint török hadihajók. Ez szerencsésen meg is történt.

Németország ezzel a mesteri rsakkhuzással nemcsak azt akadályozta meg, hogy két pompás, drága cirkálója elpusztuljon, hanem biztosította magának az összes muzulmánok rokonszenvét is.

Hanem most már Anglia és Franciaország tiltakoztak. Elkezdtek fenyegetőzni, hogy ha a porta ki nem adja a két német hadihajót, ezt úgy fogják tekinteni, mint a semlegesség megsértését Törökország részéről. Csakhogy a porta nem ijedt ám meg. Azt felelte, hogy Anglia, amely önkényesen elkobozta a már ki is fizetett két török hadihajót, jobban tenné, ha hallgatna.

Anglia azzal akarta elűtni a dolgot, hogy a háboru után vissza fogja adni a két török hadihajót.

— Nagyon helyes! — válaszolt Enver basa, a török hadügyminiszter. — Mi szintén megigérjük, hogy a háboru után visszavonjuk a Németországgal kötött vásárt. Addig azonban használni fogjuk a Goebent és Breslaut, amelyeknek már török neveket adtunk, épp úgy, amint Anglia már angol neveket adott az Ozman és Resadie török hajóknak.

Augusztus 24-én volt Konstantinápolyban a Bajram-ünnep, a muzulmán világ szent napja, amelyen két év előtt az egész muzulmán világ gyászolt. Most eltűnt a gyász. Egész Konstantinápoly ujjongott, örömtől repeső szívvvel adva hálát Allahnak, és könnyörögve neki, hogy csak még egyszer adjon alkalmat megmutatni, mire képes a muzulmán lelkesedés, ha arról van szó, hogy vissza lehet állítani a török birodalom régi dicsőségét. Valaki fölvetette az eszmét, hogy a Goeben és Breslau árát nem részletekben, hanem egyszerre kell kifizetni Németországnak, még pedig nemzeti adakozásból. Óriási lelkesedéssel indult meg a gyűjtés és pár nap alatt több millió piasztér jött össze. Nem volt Konstantinápolyban olyan szegény ember, aki ne sietett volna néhány piaszterral hozzájárulni a gyűjtéshez.

Közben a porta lázas sietséggel készült, hogy Törökország helytállhasson, ha majd kénytelen lesz fegyvert fogni. Konstantinápoly körül három hadsereget vont össze. Az egyiknek a német származású Liman basa, a másikkak Dsemal basa, a harmadikkak Izzet Hasszán basa lett a főparancsnoka. Goltz tábornok, a török hadsereg ujjászervezője szintén visszatért Berlinből

Konstantinápolyba és folytatta nagyszerű működését, mint Goltz basa. Törökország az 1912-iki Balkán háborút azért vesztette el, mert semmi se vette ellenségeit: Görögországot, Szerbiát, Bulgáriát, Montenegrot, amelyeket eddig mindig legyőzött.

— Ez nem fog többé megtörténni, ha Allah megsegít és élni hagy

Liman von Sanders basa, a török hadsereg vezérkari főnöke. Mint német tábornok lépett Törökország szolgálatába és rövid idő alatt olyan nagyszerűen újjászervezte a török hadsereget és olyan zseniálisan vezette a Dardanellák védelmét, hogy a világ nem szűnt meg bámulni. Képünkön egyetlen rendjele van: a német vaskereszt.

bennünket, — mondotta Enver basa hadügyminiszter. — És nem fog előfordulni az sem, hogy a török katona a harctéren egy hétig se kapjon enni. A török hadsereg, ha még egyszer háboruba megy, el lesz látva mindennel. Ha pedig semmije se hiányzik a harcoló töröknek, akkor ő a világ legjobb katonája.

Közben a porta erősen szervezte a török flottát is, Arif bég parancsnoksága alatt. A németektől vásárolt Goeben kapitánya Enver bég, a Breslau kapitánya pedig Dzsevil effendi lett. Az előbbi hajó nevét nagy ünnepek közt Szelim Szultán-ra, az utóbbiét Midilli-re változtatták.

Október vége felé Oroszország azt üzenté a portának, hogy engedjen neki szabad átmenetet a Dardanellákon, mert tovább nem vár.

A porta azzal felelt, hogy hadihajóit elküldte a Fekete tengerre és több orosz várost bombázott, többek között a híres Szebasztopol is. Törökország tehát nem üzent háborút, hanem mindjárt el is kezdte a háborút.

Ez volt Törökország szent háboruja. A szultán nemsokára kiáltványt intézett a Kelet összes muzulmánjaihoz, hogy sorakozzanak a próféta zöld zászlaja alá.

A török hadseregek mindjárt meg is indultak a Kaukázusba az oroszok ellen és a Suez csatorna felé Anglia ellen és egyremásra aratták a győzelmeket. Ugy az orosz, mint az angol nagy bajba került a Keleten.

Oroszország ekkor azt követelte Angliától és Franciaországtól, hogy hajóhadukkal támadják meg a Dardanellákat és foglalják el neki Konstantinápolyt. Oroszország azzal fenyegetőzött, hogy ha ezt neki meg nem teszik, akkor ő abban hagyja a háborút, ám lássák szövetségesei, hogy akkor aztán mi lesz.

Anglia és Franciaország erre a fenyegetésre megijedtek és február végén megtámadták a Dardanellákat valami száz hadihajóval.

A Dardanellák mindkét partját magas hegyeken levő erődök védik, amelyeket még az angolok építettek. Az angolok tehát ismerték jól ezeket az erődöket és biztosra vették, hogy könnyű lesz nekik, azokat elfoglalni. De keservesen csalódtak: a törökök német tisztek vezetése alatt egészen megváltoztatták az erődök helyét és berendezését és így az angolok számitása füstbe ment.

Törökország, mihelyt a Dardanellák ostroma megkezdődött, azonnal visszarendelte csapatait a Kaukázusból és a Suez csatorna mellől. Az egész török hadsereg most itt volt szükség, mert a harc életre-halálra ment. Kitünő csapatok és kitünő vezérek vezették a Dardanellák védelmét. Hogy milyen kitünő vezérek, erről tanuságot tesz az egyiknek története.

Az oroszoknak ebben a háboruban hadseregük legnagyobb részét Németország, Ausztria és Magyarország ellen kellett küldeniök, a török ellen tehát alig negyedmillió emberük harcolt a Kaukázusban. De az orosz politika gondolta magában, hogy amit nem bír elérni hadsereggel, azt majd elérí pénzzel, úgy, mint régen. Mert régenten Törökország basáit nem volt

nehéz megvásárolni : sok volt ezek közt a kapzsi ember, aki képes volt még hazáját is romba dönteni, ha ezért nagy vagyonhoz jutott.

Még ebből az időből való a trombitás Musztafa története. Ez a Musztafa

Az Ari-Burnu erőd a Dardanellák bejáratánál. Hónapokon keresztül ostromolta ezt az erődöt az angol és francia flotta, valami hetven hadihajó több mint hétszáz ágyúval és százezer partraszállított katonával, de alig birt egy-két kilométert előrehaladni.

kurd származású muzulmán volt és egy lövasezrednél szolgált Moszulban. A törökök akkor Kars hatalmas vára állottak szemben az oroszokkal és Musztafa trombitás volt a musir (tábornok) mellett.

Egy napon Musztafa belépett ura sátrába, hogy valami jelentést tegyen és ekkor látta, hogy a musir levelet olvasott, amelyet gyorsan a szőnyeg alá rejtett, midőn a trombitás szétnyitotta a sátor függönyét.

— Ez a mi musirunk nem jóban sántikál! — gondolta magában Musztafa, aki becsületes fiatal katona volt, de egyuttal furfangos is. Hamarjában kitalált valami ürügyet és azt jelentette, hogy a musir kedvenc paripája betegnek látszik.

Erre a musir kiment a sátorból és előszólitotta a lovászt. Musztafa pedig gyorsan elolvasta a szőnyeg alól kihuzott levelet. Ebben az volt írva, hogy estére husz öszvér fog érkezni, megrakodva görögdinnyével. Öt dinnye bevágott karikával lesz megjelölve: ezekben pénz van, mindegyikben ezer piaszter arany. Ez a pénz a musiré, aki ennek fejében nem fog csinálni semmit az ellen, ha az oroszok másnap reggel előnyomulnak és elfoglalnak egy igen fontos állást.

Musztafa most már tudta, hogy hányadán van és a levelet visszadugta a szőnyeg alá.

Este egy tatár vezetése alatt csakugyan megjött a husz öszvér, megrakodva görögdinnyével. A musir kijött sátrából, megvette olcsó pénzért a dinnyéket és szétosztotta tisztjei közt. Magának csak öt dinnyét tartott meg, amelyeket maga választott ki. Ezeket bevitette sátrába.

Ezután a musir összetrombitáltatta Musztafával a tiszteket és kiadta parancsban, hogy egy bizonyos völgyből a török csapatokat vissza kell vonni, és másnap új csapatokkal kicserélni. Mikor a tisztek csodálkoztak a parancson, a musir azzal magyarázta ezt meg, hogy a kémek szerint az oroszok visszavonulnak és más ponton akarnak támadni. A musir ezzel megvacsorázott, aztán lefeküdt aludni.

Musztafa azonban éjjel belopódzott a sátorba és fölvágta az egyik dinnyét. Aranypénz volt benne. Erre odalépett a hortyogó musirhoz és handzsárral elvágta a torkát.

Másnap kora hajnalban Musztafa magára vette a musir köpönyegét, mélyen szemére húzta a turbánját, hogy rá ne ismerjenek, kiállt a sátor elé, ismét összetrombitálta a tiszteket, aztán eldugta a trombitát. A tisztek csakhamar összegyűltek és Musztafa ezt kérdezte tőlük:

— Szóljatok: biztok-e bennem?

— Bizunk musir, — felelték a tisztek.

Musztafa feltolta turbánját és így folytatta:

— Én nem vagyok a musir, akiben ti megbiztok. A musir átmetszett nyakkal holtan fekszik ágyában. Én öltem meg, mert elárult bennünket

A Szeč-il-Bar nevű erőd a Dardanellák északi bejáratánál. Az angolok építették és azt hitték, hogy könnyen be fogják venni, mert hisz ismerték alaposan. Törökország azonban túljárt az angolok eszén és a németek segítségével mindent megváltoztattott, amit csak lehetett. Az erőd aztán győzelmesen vert vissza minden támadást és ágyui sok angol és francia hajót elsüllyesztettek.

az oroszoknak. Menjetek be a sátorba és nézzétek meg. A pénz ott van a dinnyékben, az áruló levél pedig a szőnyeg alatt.

A tiszték bementek a sátorba és mindent úgy találtak, amint Musztafa mondotta. Mikor visszatértek, a legöregebb tiszt, egy ezredes Musztafához ment és így szólt hozzá :

— Te megmentetted hadseregünket, légy te a vezérünk.

De Musztafa így felelt :

— Én nem lehetek egy egész hadsereg vezére, mert csak egyszerű közkatoná vagyok és trombitás. De ha rám akarjátok bízni azokat a csapatokat, amelyek éppen most akarnak kivonulni a völgyből, akkor ezt a megbízást elfogadom.

Az öreg ezredes, aki a musir után legmagasabb rangú katona volt, teljes hatalmat adott Musztafának, aki rögtön lóra ült és egész csapat tiszt kíséretében azonnal a völgybe lovagolt, amilyen gyorsan csak tudott.

Oda érkezve, megparancsolta a már elvonulni készülő török csapatoknak, hogy húzódjanak fel két oldalt a hegyekre, rejtőzzenek el és várják meg az oroszokat. Ha ő trombitán megadja a jelt, akkor tüzeljenek és rohanjanak le, de előbb nem.

Igy is történt minden.

Az oroszok, miután nem láttak ellenséget, szabadnak gondolták az utat és özönlöttek a völgybe. De mikor már egész seregük a szűk helyen volt és a tüzérség is megérkezett, Musztafa trombitája megszólalt és a törökök a hegyoldalokról irtózatossá tüzelés alá vették az oroszokat. Majdnem valamennyit lemészárolták, az ágyukat elfoglalták. Az egész orosz sereg megsemmisült.

Amikor Abdul Hamid szultán ennek a hőstettnek hírére meghallotta, magához rendelte Musztafát Konstantinápolyba.

— Ki vagy te ? — kérdezte tőle a szultán.

— Én Musztafa Burasszán vagyok, trombitás, a te rabszolgád, oh minden muzulmánok uralkodója.

— Te most hadnagy vagy, mehetsz ! — szólt a szultán.

Musztafa már az ajtónál volt, de a szultán visszahívta és ismét kérdezte tőle :

— Ki vagy te ?

— Én Musztafa Burasszán vagyok, a hadnagy, oh uram.

— Te most már kapitány vagy ! Mehetsz.

Musztafa még néhányszor elment az ajtóig, de a szultán mindig visszahívta és egymásután megtette őt őrnaggyá, ezredessé, tábornokká. Végül

egy nagy rendjelet is adott neki és kérdezte, hogy nincs-e valami különös kívánsága? Musztafa így felelt:

— Oh igazhitűek császára, Musztafa, a te rabszolgád basa szeretne lenni a születése helyén.

Musztafa születési helye egészen kicsiny falu volt Moszul mellett, olyan kicsiny falu, hogy még kaszárnya sem volt benne. A szultán azonnal

Török gyalogos katonák a táborban, a Dardanellaknál. Fegyvereiket gúlkba rakva várják az angolok, franciák, hinduk, kanadaiak és ausztráliaiak támadása t. amelyeket mindig diadallal vertek vissza. A Dardanellák hősiés védelme egyike volt a legnagyobb sikerű haditetteknek, amelyeket ez a világháború felmutatott. A török gyalogság fényesen megállta helyét

elrendelte, hogy kaszárnját építsenek ott és három ezred menjen oda. Ennek a három ezrednek a parancsnoka Musztafa lett, aki huszonhárom éves korában már basa volt.

Ez a Musztafa basa most sincs több, mint negyvenöt esztendő és egyike azoknak a hős török tábornokoknak, akik a Dardanellák ostrománál megtanították Angliát és Franciaországot, hogy a török hadsereg sokszorta különb, mint az ántánt szedett-vedett hadserege.

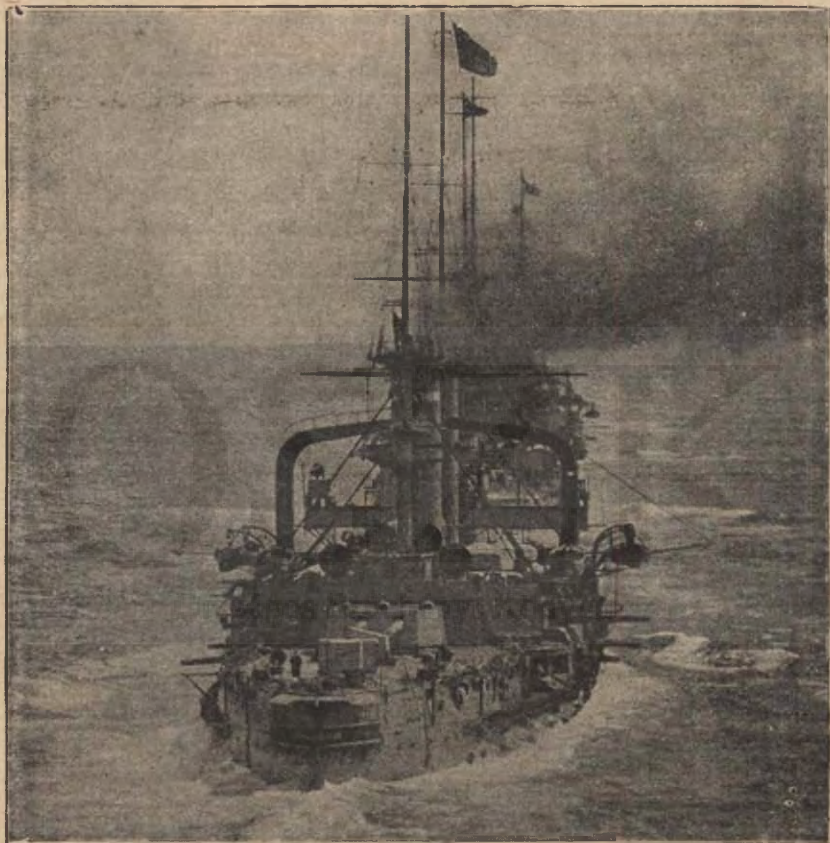
Az angolok és franciák csakhamar belátták, hogy hajóikkal sohasem fognak tudni behatolni a Dardanellák szűk szorosain keresztül Konstantinápolyig, mert a törökök ezer és ezer aknát helyeztek el a keskeny vízben és az angol, meg francia hajók egymásután robbantak fel az aknákon. Ezért elhatározták, hogy a szárazföld felől fognak Konstantinápoly ellen nyomulni.

A legkényelmesebb ut az lett volna, ha Görögországban szállítanak partra egy nagy hadsereget, 2—300 ezer embert, mert Görögország szomszédos Bulgáriával, Bulgária pedig Törökországgal. Csakhogy ez nem ment Görögország és Bulgária semlegessége miatt. Így aztán nem maradt más hátra, mint Törökországnak azon a sarkán, amely belenyulik a Földközi tengerbe, a Gallipoli félszigeten próbálni meg partra tenni csapatokat.

Ez majdnem három hónapi rettenetes vérontás után meg is történt. A hatalmas páncélos hajók tüzelésének védelme alatt megkezdődött a francia és angol csapatok partraszállítása. De a törökök sem aludtak: elkeseredett harcokban többször belekergették az ellenséges csapatokat a tengerbe és május hónapban 60.000 angol és francia pusztult el, anélkül, hogy a többi előbbre birt volna jutni, mint egy-két kilométerre a parttól. Közben szünet nélkül tüzeltek a dardanellai erődök ágyui és rémitő pusztítást tettek az angol és francia hajók közt. Alig mult el hét, hogy valamelyik el ne süllyedt volna a gránátoktól, vagy súlyosan megsérülve kénytelen ne lett volna elmenekülni, hogy soha többé vissza ne jöjjön.

Május vége felé újabb kellemetlen meglepetés érte a szövetséges angol-francia flottát: a Dardanelláknál megjelentek a német buvárhajók és megkezdtek a tengeralatti harcot az angol-francia flotta ellen. Nyolcezer kilométer utat tettek meg ezek a buvárhajók Németországból a Dardanelláig, keresztül a La Manche csatornán, ahol Franciaország és Anglia az ur és keresztül a Gibraltár szoroson, amely fölött Anglia ágyui őrködnek! Ette is a méreg emiatt a francia és angol kormányokat, de a német buvárhajók ellen nem volt fegyverük: az ő buvárhajóik nem értek semmit. Nem nyolcezer kilométerre, de még nyolc százra sem birtak kimozdulni kikötőikből,

Oroszország sem akart tétlen maradni a Konstantinápoly elleni nagy támadásban és ő is elindította flottáját, a Fekete tengeri oldalon, a Boszporus tengerszoros bejáratánál levő török erődök ellen.

Az Agamemnon nevű angol csatahajó a Dardanelláknál. Ma is ott van még, csak hogy nem a víz tetején, hanem — a víz alatt, ahonnan nem is fog előkerülni többé soha. Egy török ágyú gránátja olyan pontosan derékon találta, hogy tíz perc alatt elsüllyedt.

Oroszország ugyanis nem akarta, hogy Anglia és Franciaország azt mondhassák: mi kapartuk ki számodra a forró gesztenyét a parázsból! Ő is ott akart lenni, ha majd Konstantinápolyt elfoglalják, mert hogy ez hamarosan meg fog történni, ebben bizonyos volt. De bizonyos volt ebben Anglia és Franciaország is. Churchill, az angol tengerészeti miniszter büszkén hirdette, hogy nincs hatalom, amely ellent tudna állni az angol flottának!

De nagyon gyors és siralmas véget ért az orosz támadás a Boszporus ellen : a török flotta és a Boszporus erődeinek ágyui egy-kettőre elkergették onnan, úgy hogy végre is kénytelen volt belenyugodni abba, hogy az angolok és franciák hódítsák meg neki Konstantinápolyt.

A világháboru a tengeren.

A tengeri háboru sem olyan ma már, mint volt régenten. Még ötven évvel ezelőtt is a Lissa sziget melletti ütközetben, ahol Ausztria és Olaszország flottái álltak szemben, a hajók nekirohantak egymásnak és az orrukkal igyekeztek egymás bordáját betörni, hogy aztán a víz ellepje a megsérült hajót és lehuzza a tenger fenekére. Az ágvukkal nem bírtak sok kárt tenni egymásban az ellenfelek, mert ezeknek az ágyuknak a golyói nem vittek messzebbre két-három ezer lépésnél. Ezért csak akkor kezdtek lövöldözni, mikor már egész közel voltak egymáshoz. Ha a hajó orrával való nekirohanás nem sikerült, akkor az ellenséges hajók csákllyákkal egymásba kapaszkodtak és éppen olyan harc kezdődött, mint a szárazföldön : ember ember ellen küzdött, egészen addig, amíg valamelyik fél győztes maradt. A régi tengeri ütközetek sohasem végződtek eldöntetlenül : valamelyiknek veszteni kellett, mert a hajókról nincsen menekülés, ha egyszer összeakaszkodtak egymással.

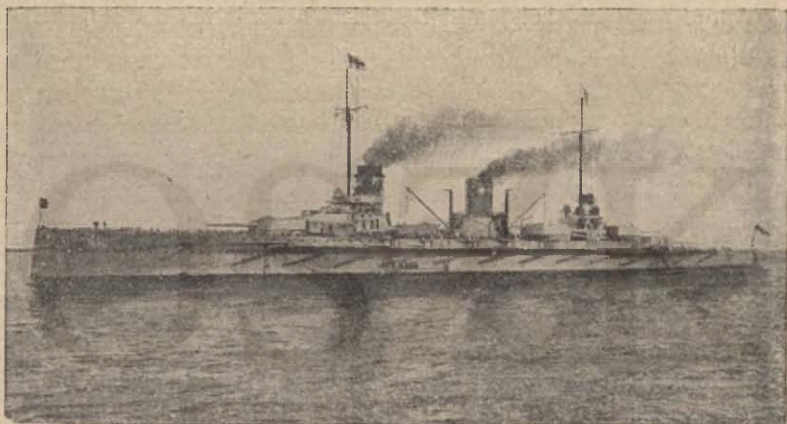
A mai tengeri háboruban a hajók már 8—9 kilométerről tüzelnek egymásra, és egészen 2—3 kilométerig jönnek, de közelebb már nem. Hogy egyik páncélos nekimenjen orrával a másiknak, vagy hogy két hajó összekapaszkodjon, erről szó sincs. Addig folytatják az ágyuzást, amíg néhány hajó elsüllyed: akinek több hajója marad, többnyire az a győztes. A vesztes fél, ha lehet, elmenekül, ha nem lehet, megadja magát, vagy a levegőbe röpti megmaradt hajóit és hősi halált hal.

Nyolc—kilenc kilométerről a legnagyobb csatahajó is csak akkorának látszik, mint a gyermekek papiros csónakja. Csak kitűnő messzelátók, távolságmérő és célozó gépek teszik lehetővé, hogy ilyen messzire löni, sőt találni is lehet. A mai tengeri ütközetekben tehát a technika vívmányai mérkőznek és az marad felül, amelyik jobban fel van szerelve kitűnő ágyukkal, készülékekkel, gépekkel és végül : amelyik fürgébben, gyorsabban mozog. Persze a túlnyomó szám a tengeren sokszorta fontosabb, mint a szárazon, ahol egy kedvező állás, jól megcsinált lövészárkok, drótkerítések, erdők, hegyek, folyók, mocsarak, sziklák a gyengébb fél erőit kiegyenlítik. De a tengeren

nem lehet lövészárkokba bujni, nincsen semmiféle fedezék. A végtelen víztükör egyenes tábláján a gyengébb félnek nincs más hátra, mint kerülni a küzdelmet a nyílt tengeren, és szépen elrejtőzni a kikötők biztos öbleibe, ahová az ellenség nem követheti őket, mert vagy összelövik a kikötő hatalmas parti ágyui, vagy az aknák pusztítják el.

Hogy megérthessük az egész tengeri háborút, tisztába kell jönnünk azzal, hogyan van egy hajóhad szervezve.

Minden hajóhad, amelyet általában flottának szoktunk nevezni, sokfajta kisebb nagyobb hajóból áll és mindegyiknek más a szerepe. A legna-

A Goeben nevű német páncélos cirkáló, amely a Breslau-val együtt vakmerő támadásokat intézett a francia és angol flotta ellen, végül pedig ennek üldözése elől páratlan ügyességgel elmenekült a Márvány-tengerbe, ahol a török flotta szolgálatába állt, mert Törökország megvásárolta Németországtól.

gyobb hajókból, a páncélos csatahajókból van a legkevesebb, mert ezek rémitő pénzbe, több mint száz millió koronába kerülnek. Ezek az úgynevezett „dreadnought” csatahajók, amelyek 8–10 óriási, 30–38 centiméter öblű ágyúkkal és kétszerennyi kisebb ágyúval vannak felszerelve, legénységük pedig 1200–1500 ember. Aztán jönnek a páncélos cirkálók, amelyek kisebbek, de gyorsabbak és feladatuk az ellenséges flottát megkerülni, hátba, vagy oldalba támadni. Vannak továbbá kisebb cirkálók, torpedó hajók, buvárhajók, különféle nagyságban.

Minden hajó egy „egységet” képez, több egység pedig egy „hajóosztályt” alkot, végül 2–3 hajóosztály neve „hajóraj”, másképp flotilla, és valamennyi flotilla együtt: maga az egész flotta. Ez rendszeren soha sincsen együtt, hanem vagy a kikötőkben vesztegel, vagy a tengereken jár, meg-

bizva valami feladattal. Háboruban, ha a flotta, vagy flotilla megindul valahova, mindig a középben haladnak a nagy csatahajók, aztán jönnek a cirkálók és köröskörül, a legszélén jó messze előre nyargalásznak az apró cirkálók és torpedóhajók. Ezek az utóbbiak majdnem olyan szerepet játszanak, mint a szárazföldi háboruban a lovasság. Feladatuk az, hogy fölfedezzék az ellenséget, kikémléjék erejét, irányát, gyorsaságát. Arról, amit látnak, tapasztalnak, a csatahajók egyikén levő parancsnokot szikratávíróval értesítik, amely magas árbocok tetejére van felszerelve.

A buvárhajóknak a tengeri ütközetekben nagyon csekély a szerepük, azért, mert nem elég gyorsak és emiatt nem haladhatnak együtt a flottájukkal. Annál nagyobb szolgálatot tesznek a buvárhajók ott, ahol az ellenséges flotta vagy pihen, vagy hosszabb ideig tartó harcot folytat.

A tengeri világháboru augusztus 3-án kezdődött meg azzal, hogy a Fekete tengeri orosz hajóhad megjelent Schile mellett, a Boszporus bejáratánál. Oroszország meg akarta lepni Törökországot és próbát tett, hátha valahogy keresztül tudna menni a Dardanellákon. Ha ez a terv sikerült volna, akkor az orosz flotta kijutott volna a Földközi tengerre és egyesült volna az angol-francia flottával, megnyitotta volna ennek útját egész Konstantinápolyig, amely bizonytalán el is esik, Törökországgal együtt. Az oroszok aztán kényelmesen szállíthattak volna partra egy egész hadsereget Szerbia segítségére Bulgárián keresztül, természetesen felrugva ennek semlegességét.

A török azonban résen volt. Nem hagyta magát meglepni, sőt azonnal a háboru kitörése után elzárta a Boszporust és a Dardanellákat. A világitó tornyok fényét már augusztus 2-án kioltották és mindakét tengerszorosban néhány ezer aknát helyeztek el. Az orosz flotta, miután ravasz orvtámadásával felsült, szépen elkostródott.

Németországnak gondja volt rá még júliusban, hogy háboru esetén Franciaország és Anglia ne legyenek a Földközi tenger korlátlan urai. Annyival is inkább szükséges volt, hogy ott cirkáltasson néhány hajót, mert július vége felé már tudta, hogy Olaszország kibujt a hármasszövetségből, az olasz hajóhad segítségére tehát nem lehetett számítanunk.

Több német páncélos cirkáló, köztük a Goeben és a Breslau azt a parancsot kapta, hogy a Földközi tengeren foglalkoztassa egy kicsit az angol-francia flottát és ne engedje ezt unatkozni. A német cirkálók nagyszerűen oldották meg ezt a feladatot. Egy részük augusztus 4-én váratlanul az algériai francia part előtt termett és néhány várat, valamint élelmiszer raktárt halomra lőtt.

A franciák a várakból visszatüzeltek, de nem bírtak kárt tenni a német hajókban, amelyek olyan gyorsan, amint jöttek, el is távoztak.

A német cirkálóknak egy másik része a görög szigettengerben vadászott angol és francia hadihajókra. Ezek közül majdnem egy tucatot elsüllyesztett.

A Königin Luise nevű német segédcirkáló augusztus 7-én vakmerően behatolt a Themse folyó torkolatába, tehát aligharminckilométerre Londontól, Anglia fővárosától! A német segédcirkáló feladata az volt, hogy ott, ahol a Themse a tengerbe ömlik, aknákat rakjon le.

Az angol hadihajók észrevették a vakmerő német segédcirkálót és azonnal valami huszan indultak meg ellene. A Königin Luise nem is volt hadihajó, csak személyszállító gőzös és sem ágyui, sem tengerész katonái nem voltak. Ezért nem is védhette magát és miután néhány torpedó lövést kapott, elsüllyedt.

Az angolok győztek, de győzelmük sokba került. Az egyik angol hadihajó, az Amphion, üldözés közben beleütközött a Königin Luise által lerakott egyik aknába és szintén elsüllyedt. Angol részről 130, a németek részéről 50 matróz lelte halálát a hullámokban.

Tehát egy német személyszállító gőzös vállalkozott arra, hogy Angliának majdnem a szívéig, a Themse torkolatáig nyomuljon! Nagyszerű bizonyítéka volt ez annak a rettenthetetlen vállalkozási kedvnek, amely a német haditengerészetet áthatotta! A Königin Luise elveszett ugyan, de csak azután, mikor már lerakott néhány tucat aknát, amelyek aztán folyton veszélyeztették az angol hajókat.

Tirpitz Alfréd tengernagy, a német haditengerészet főparancsnoka. Mintha tudta volna, hogy Németországnak háborúja lesz az egész világgal, évek óta csendben, de erős kézzel szervezte a német haditengerészetet és különösen a buvárhajó-flottát emelte bámulatos tökéletességre.

A tengeri háborunak ebből a kicsiny bevezetéséből megtudhatták az angolok, hogy hiába nagyobb az ő flottájuk, mint a német flotta, mert a mérkőzésben nem a hajók száma a fő, hanem a harcolók bátorsága, vitézsége, lelkesedése, önfeláldozása.

A Königin Luise parancsnoka Bierman kapitány volt, akit legénysége egy részével sikerült kimenteni a hullámokból. Halálmegvető elszántsága, hallatlan vakmerősége még a gögös angolok csodálatát is fölkelte. De egyuttal nagy aggodalmat is keltett egész Angliában. Az angolok így beszéltek:

Haus Antal báró, az osztrák és magyar hadiflotta főparancsnoka. Az ő érdeme, hogy tengerészeitünk, bár számra nézve kicsiny, mégis fényesen állta meg helyét és dicsőségesen szerepelt az Adriai tengeren.

— Ha ilyen tettekre képes a német haditengerészet, akkor az angol flotta nem valami rózsás reményekkel nézhet a háboru elé!

— Lássunk már legalább egy ilyen haditettet az angol flottától is!

Bizony erre sokáig, nagyon sokáig kellett még várakoznia Angliának!

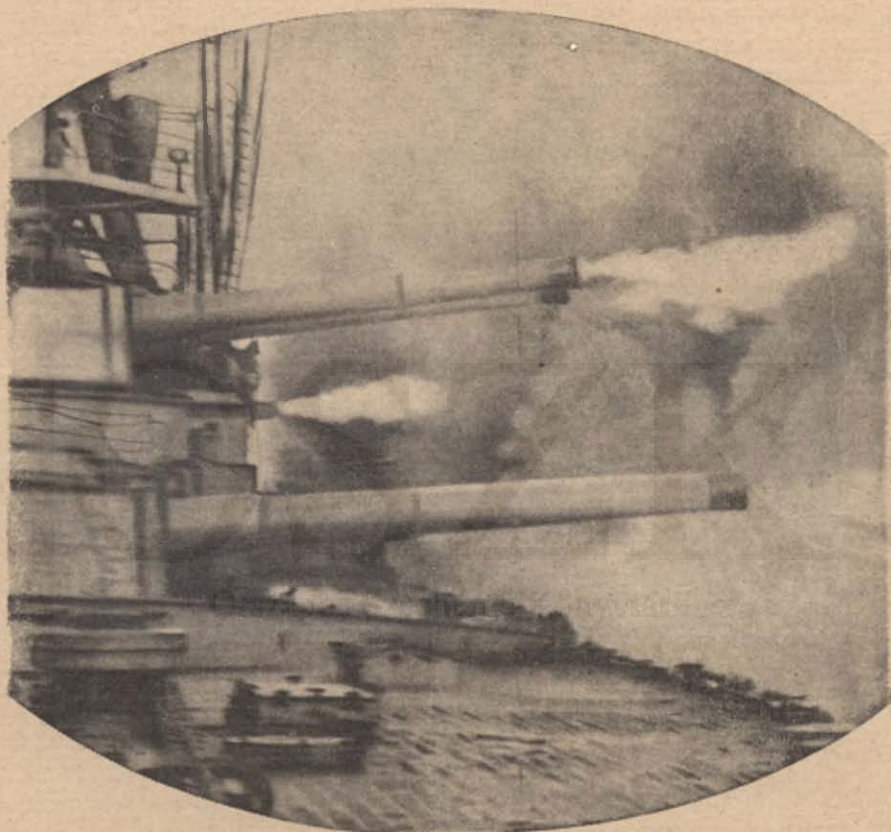
Augusztus 5-én a Breslau cirkáló horgonyt vetett Algir partjain és nemsokára oda érkezett társa, a Goeben is. A két cirkálónak az volt a parancsa, hogy bombázza és pusztítsa el a Bona és Philippeville nevű francia kikötőket.

A parancs teljesült. A bombázás hajnali négy órakor kezdődött és alig egy óra múlva mindkét kikötő romhalmaz volt. A Breslau ezenkívül elsüllyesztett három francia hajót, aztán felgyújtotta a kikötők felett levő erődöket. Ezeket olyan váratlanul érte a vakmerő támadás, hogy nem is bírtak visszavöldegni.

Elvégezve a feladatot, a Goeben és a Breslau sietve elmenekült, mert öt nagy angol hadihajó tünt fel a szemhatáron. Ezek a német cirkálókat azonnal üldözőbe vették, de ahelyett, hogy elérték volna őket, egyre jobban elmaradtak. A német hajók sokkal gyorsabbak voltak, az angolokat egy óra múlva már messze maguk mögött hagyták és este már Messinában, Sicília kikötőjében vetettek horgonyt, hogy az ottani német kereskedelmi gőzösökről szénét vegyék fel, mert a szénkészletük majdnem teljesen elfogyott.

Az öt angol hadihajó valahogy megtudta, hogy a Goeben és a Breslau

a messinai kikötőbe futottak be. Pár óra múlva ők is ott voltak, de nem mertek bemenni a kikötőbe, hanem annak kijáratánál lesbe álltak. Parancsnokuk, Jellicoe tengernagy úgy okoskodott, hogy ha majd a két német

Tengeri ütközet az Adrián : francia páncélos sorhajó (dreadnought) tüzel a Zenta nevű kicsiny osztrák-magyar cirkálóra, amely a túlerő elől nem tudott idejekorán menekülni. A több száz lövés közül, amelyet a francia páncélos tett, egynehány eltalálta a Zentát és elsüllyesztette. A derék kis cirkálón levő katonáink hősiiesen viselkedtek : őfelségét és a hazát éltetve mentek a halálba.

hajó tovább akar menni, hirtelen két oldalról rájuk támad és elsüllyeszti őket, mert öt hajónak mindig győzni kell kettő ellen.

Az angol tengernagy számítása nagyszerű volt, csak azt felejtette ki a számításból, hogy a német hajók kapitányainak is van ám eszük. Még pedig több eszük volt, mint az összes angol tengernagyoknak együttvéve.

A Goeben és Breslau, miután jól megrakodtak szénnel, úgy éjfél tájban vakmerően kirohant a kikötőből és nekivágott a sik tengernek. Az angol hajókat öldöklő tüzeléssel távol tartotta magától, kettőt közülük alaposan meg is rongált, aztán ismét megmenekült. Az angol tengernagy csak nézett utánuk hosszú orral, és az üldözésre nem is gondolt. Tudta, hogy ezt ugyanis hiába próbálná meg. A német hajók 27 mérföld sebességgel járnak óránként, míg az angol hajók 25 mérföldet bírnak megtenni.

Ime, ez az egyszerű magyarázata annak, hogy a német cirkálók az egész Földközi tengert be tudták kalandozni, várakat bombáztak, ellenséges hajókat süllyesztettek el, anélkül, hogy nekik maguknak a legcsekélyebb bajuk történt volna. Olyanok voltak, mint a fürge, gyorslábu fiu egy óriás atlétával szemben. Mit ért az óriásnak az ő nagy ereje, ha a fürge fiu jól meggyomrozza, aztán elszaladt, ő pedig nem bírta utolérni?

Ette is a mérég emiatt az angolokat. És mérgükben világgá kürtölték, hogy a német flotta nem mer velük szembeszállni.

— Mért nem áll ki ellenünk a német flotta, hogy egy csapásra megsemmisíthessük? — kérdezte Churchill lord angol tengerészeti miniszter gőgösen.

— Hogyne! Majd bolondok leszünk! -- gondolták magukban a németek. — Ha meg akartok hennünket semmisíteni, hát gyertek utánunk! Csakhogy előbb meg kell ám fogni az őzet, csak azután lehet belőle pecsenyét enni.

Valahányszor túlságos nagy erő közeledett, a német cirkálók teljes gőzzel eliramodtak és nem lehetett őket utolérni. Ha azonban ugyanannyi angol vagy francia hajó jött ellenük, amennyien ők voltak, akkor dehogy szaladtak el! Megálltak és elfogadták a harcot és mindig ők győztek.

A messinai kudarc nagyon bántotta egész Angliát és az angolok még hetek múlva is azon keseregtek, hogy egyetlen angol cirkáló sincsen, amely a német cirkálóknak a nyomában tudna járni.

Két nap múlva, augusztus 7-én a Warrior nevű angol páncélos csatahajó Zante szigete közelében találkozott a Goebennel.

Rettenetes ütközet támadt a két páncélos közt, de ismét a német hajó lett a győztes. A Warrior félóra múlva elsüllyedt és a rajta levő hatszáz tengerész katonából egyetlen egy se menekült meg. Fele a tengerbe veszett, másik felét a németek kihalászták a vízből és foglyul ejtették.

A Warrior háromszor akkora hadihajó volt, mint a Goeben és az angolokat a guta kerülgette, hogy a németek így megcsufolják őket a tengeren is. Churchill lord azonnal parancsot adott a Földközi tengeren levő összes

angol hajóknak, hogy a két német hajót pusztítsák el bármi áron. Ugyanezt parancsolta a francia tengerészeti miniszter, Augagneur, a francia flottának.

Meg is kezdődött a hajtóvadászat, amelyhez hasonló még nem volt a világon. Ötvennél több hatalmas hadihajó kereste mindenütt a két német cirkálót és meg is találta őket. De elfogni, vagy elpusztítani nem bírta egyiket sem. A Goeben és a Breslau, miután dicsőségesen elvégezte feladatát és látta, hogy a túlerő ellen tovább nem működhet sikeresen, ismét kijátszotta üldözőit és szerencsésen befutott a Dardanellákon keresztül a Márvány tengerbe, Konstantinápoly kikötőjébe, ahol határtalan lelkesedéssel fogad-

Felrobbant akna a tengeren. Egy uszó hajóroncs egyik darabját a hullámok rásodorták az aknára ; az összeütközés folyán megtörtént a robbanás. Ha a roncs helyén bármilyen nagy hadihajó van, elpusztul ez is, mert olyan lyukat kap, hogy pár perc múlva elsüllyed.

ták őket. Ettől kezdve a két német hajó Törökország tulajdona lett, mert a német császár átengedte őket a török flottának.

Augusztus 10-en az osztrák és magyar flotta egy része kirándult Montenegro partvidékére és hogy Nikita királynak és népének egy kis szórakozást szerezzen, bombázni kezdte Antivárit, Montenegro kikötőjét.

Ebben az osztrák és magyar flottában volt a Zenta nevű kicsiny és ócska cirkáló is, amely régi szerkezetű gépei miatt óránként csak 18 mérföldet tudott haladni. Bizony ez csekélység volt a 25 és 27 mérföldes gyorsaság mellett, amelyre az újabb hajók képesek.

Mégis a Zenta kapta a feladatot, hogy minél messzebb menjen lefelé az Adriai tengeren. Augusztus 12-én hajnali szürkületkor aztán tizenhat

francia páncélos csatahajó és cirkáló tünt fel a délnyugati szemhatáron. Ezek meg akarták kerülni a kicsiny osztrák és magyar hajóhadat, hogy hátba támadják és megsemmisítsék.

A mi flottánk azonban, amelynek Casa Antal kapitány volt a parancsnoka, észrevette a szándékot és mielőtt közrefoghatták volna, elmenekült Trieszt felé, anélkül, hogy baj érte volna. Csupán a nagyon messzire előre küldött Zenta cirkáló került a hirtelen előretört francia flotta tűzvonalaiba.

A kis cirkáló bátor kapitánya és legénysége elszánta magát a halálra, de életét drágán akarta eladni.

Néhány ágyujukból ők is erős tüzelést kezdtek a francia hajók ellen és négyet csúfosan megrongáltak. De a harc nagyon egyenlőtlen volt és kimenetele nem lehetett kétséges. A Zenta minden embere vitézül küzdött. Amíg nem érte a kis hajót egy halálos lövés, addig szakadatlanul tüzelt. A kapitány egy percig se gondolt arra, hogy megadja magát. Vele együtt minden ember utolsó lehelletéig küzdött. Utolsó jelentése, amelyet szikratávíróval küldött Casa Antal kapitány után, így szólt :

Félóránál tovább tartott az egyenlőtlen harc, aztán a Zenta egy gránátot kapott az oldalába és elsüllyedt. Nem messze tőle teljes gőzzel menekült a mi flottánknak egyik apró, torpedó üldöző hajója, amelyre a tizenhat francia hajó az ágyugolyók egész záporát öpítette. A torpedóüldöző azonban mégis kisiklott az ellenség kezéből, mert egyetlen golyó sem bírta eltalálni.

Ez volt a mi flottánk első szereplése a világháboruban. És flottánk derekasán megállta helyét. Csupán a Zenta cirkálót veszítettük el, de ellenségünk, a francia flotta megemlegette az összeütközést, mert négy hajóját nem bírta többé használni.

A Goebenen és a Breslaun kívül még több német hajó is kalandozott a tengereken és szintén nagyszerűen viselte magát. A Karlsruhe nevű cirkáló szeptember elején Kuba szigete mellett vakmerően megátámadott négy angol hadigőzöst, és miután egyet közülük elsüllyesztett, tovább menekült az üldözés elől.

A Dresden nevű német cirkáló Brazília partjai mellett ugyanakkor elsüllyesztette a Homewood nevű angol gőzöst, amely 70.000 kilogramm kőszenet szállított. Ezzel a szénnel sem fűtöttek az angolok.

A Nürnberg nevű német cirkáló szeptember közepe táján elvágta azt a kábelt (a tengerbe lefektetett táviró drótot), amely Kanadát összekötötte Ausztráliával. Azonnal üldözőbe vettek a Nürnberget, de sokáig bottal üthették a nyomat.

Golyóval felrobbantott uszóakna. Egy hadihajó észrevette az uszó aknát, a tengerészek sortűzet adták rá és szerencsésen el is találták. El lehet képzelni az ilyen robbanás erejét, mikor majdnem ötven méter magasra csapja fel a vizet. Nincs olyan hajópáncél, amely ennek az erőnek ellent tudna állani.

Két kicsike német cirkáló : a Strassburg és a Stralsund azt a páratlan bravurt vitte véghez, hogy Anglia partjai közelében két angol buvárhajót megtámadott és mindakettőt elsüllyesztette.

A Magdeburg nevű német cirkáló a Finn öbölben véletlenül zátonyra jutott. Az orosz hadihajók ezt észrevették és azonnal neki rohantak. A Magdeburg kapitánya, miután látta, hogy a menekülés lehetetlen, levegőbe röpitette hajóját és legénységével együtt dicsőséges halált halt. A Magdeburg hős tengerészei kezet foghattak a Zenta hős tengerészeivel — a túlvilágon.

Szeptember 15-én az angol flotta hirtelen Helgoland szigete előtt tette. Ez a kis sziget az Északi tengerben van és a német flotta egy részének állomáshelye. Az angolok ötszörannyian voltak és mindenféle módon megpróbálták kicsalni a német flottát állomásáról, de hiába. Kénytelenek voltak két nap múlva úgy elmenni, ahogy jöttek. Londonban ematt nagyon hosszura nyultak az orrok. Az angolok azt hitték, hogy a németek a csalogatásra rögtön kijönnek a biztos kikötőből, szembeszállnak az ötszörös túlerővel és természetesen elpusztulnak.

No de hamar megvigasztalódhattak az angolok, mert Afrikából óriási győzelem híre érkezett : a Nyussa tavon elfogták a Herman Wiesman nevű picike német kereskedelmi gőzöst, amely akkora, mint egy propeller-hajó a Dunán !

A Kronprinz Wilhelm német segédcirkáló az Atlanti oceánon szeptember vége felé elsüllyesztette az Indian Prince nevű angol hadihajót. Erre az angolok megint fölszisszentek és a fogukat szívták mérgükben.

Az Emden nevű német cirkáló messze Keleten, az Indiai oceánon, Keletindia körül kalandozott és bombázta az angol kikötőket. Ez az Emden még sok borsot tört az angolok orra alá. De tartsunk sorrendet :

Szeptemberben egy német buvárhajó Weddingen kapitány parancsnoksága alatt belopódzott Dover kikötőjébe, ahol valami harminc angol hadihajó horgonyzott. Ezek közül elsüllyesztett hármat : az Aboukir, Cressy és Hogue nevű páncélos cirkálókat. Két nappal később Weddingen kapitány a Pathfinder nevű angol cirkálót küldte a tenger fenekére. Olyan nagyszerűen dolgoztak a német hajók, hogy szeptember végeig több mint harminc angol gőzöst pusztítottak el. Ezzel szemben a németek nem veszettek többet, mint hét hajót.

A francia flotta sem volt tétlen. Szeptember 19-én hirtelen megtámadta az Adriai tengerben Pelagosa szigetét. Elpusztította a világító tornyot, bemocskolta a sziget lakóinak ivóvizét és elvitte a világítótorony órécnek élelmiszereit és fehéreneműjét. Miután ezt a hőstettet véghezvitte, eltávozott.

Anglia flottája olyan réngeteg nagy, hogy a világ összes tengerein folyton járnak-kelnek a hajói. Szeptember közepén ezek parancsot kaptak Churchill-től, hogy vegyék üldözőbe a német cirkálókat mindenütt. A hajsza meg is kezdődött.

Különösen a Kronprincessin Cecilie nevű német cirkálóra fájt nagyon

A Gibraltár tengerszoros, a Földközi-tenger kijárata az Atlanti-óceánba. A Földközi-tenger itt alig pár kilométer széles. A sziklahegyen van Gibraltár vára, amely spanyol föld, de az angolok már több mint száz éve elfoglalva tartják, hogy uralkodhassanak a tengerszoros fölött.

az angolok foga, mert ez a hajó Amerikából ötven millió korona értékű aranyat hozott Németországba. Jó lett volna Angliának a sok arany.

A német hajó kapitánya azonban túljárt az angolok eszén. Hamarjában feketére festette a fehér kéményeket, a hajó nevét pedig, amely fényes réz betűkkel ékeskedett az oldalán, letakartatta vitorlavászonnal. Így aztán az angolok, akik pontosan tudták, hogyan néz ki a Kronprincessin Cecilie,

nem is ügyeltek rá, mikor közöttük szépen tovább ment. A német hajó haza is jutott szerencsésen.

November 4-én három német csatahajó hirtelen megjelent Yarmouth angol kikötőváros előtt és órákon keresztül bombázta azt, kilesve a pillanatot, amikor az angol hajók messze voltak onnan. Mire aztán ezeket szikratáviróval összecsiszították, a németek már messzire jártak.

A Csendes oceánon négy német cirkáló bolyongott : a Dresden, a Leipzig, a Schanhorst és a Gneisenau. A kis flottát, amelynek Spee gróf admirális volt a parancsnoka, az angol hajók be akarták keríteni. Spee gróf azonban nem várta meg, amíg husz ellenséges hajó minden oldalról körülveszi őt, hanem vakmerően nekivágott öt angol csatahajónak Chile partjai közelében. Olyan gyorsan történt a megrohanás, hogy az angoloknak nem volt idejük harcvonalba fejlődni. A német gránátok lecsaptak közéjük és negyedóra mulva két angol hajó, a Good Hope és a Monmouth elsüllyedt legénységével együtt. Így aztán szabad lett az út az egyik oldalon és Spee gróf kicsiny flottája kijátszotta üldözőit.

Október 28-án újabb fájdalmas veszteség érte az angol flottát : egyik legnagyobb csatahajója, az Audacious, amelyen 1200 főnyi legénység volt, Irország északi partja mellett elsüllyedt. A hajó ugyanis nekiszaladt egy aknának, amelyet a németek helyeztek el a víz alatt.

Borzasztó csapás volt ez Angliára, mert egy ilyen óriás hajó több mint száz millió koronába kerül ! Az angolok keseregtek és átkozódtak. Szidták Churchill minisztert, hogy ő az oka mindennek, ő az oka, hogy az angol flotta, amely legnagyobb a világon, nemcsak hogy nem tud csinálni semmit, de folyton pusztul. Churchill aztán ezekkel a gőgös szavakkal igyekezett a háborgó angolokat lecsendesíteni :

— Az angol flotta olyan hatalmas, hogy ha minden héten elveszít egy csatahajót, még akkor is marad neki egy év mulva is annyi hajója, mint Németországnak.

És hogy igaza legyen Churchillnek, a németek pár nap mulva a Bulwark nevű angol páncélost süllyesztették a tenger fenekére. Egy hétre rá pedig még két angol páncélos jutott egyszerre erre a sorsra : a Renbow és a Collingwood. Az angolok már kezdték számíthatni, hogy hátha végre mégis elfogy az ő temérdek hajójuk, ha ez így fog menni egy esztendeig ?

Hanem a hadiszerencse forgandó és a háború negyedik hónapjában végre az angoloknak is jutott egy tengeri győzelem.

Az a kis német flotta, amely Spee gróf parancsnoksága alatt a Csendes oceánon bolyongott, sehogysem birt Németországba hazatérni, mert nem

kevesebb, mint ötven angol páncélos vadászott rá és elállta az útját mindenfelé. Különösen azért volt nehéz Spee gróf helyzete, mert hajóinak mindig a sik tengeren kellett lenniök és ha ellenség jelent meg a szemhatáron, teljes gőzzel azonnal neki kellett vágniok abba az irányba, amerre kilátás volt szabadulni. Ez az örök bolyongás azonban nagyon sok szemet emésztett

Egy páncélos cirkálókából álló német hajóraj (flottilla) utnak indul a kieli kikötőből. A hajórajban vannak : a Breslau és Goeben, amelyek dicső hőstettek után eljutottak Konstantinápolyba, továbbá a Scharnhorst, Gneisenau, Dresden és Leipzig, amelyek a falklandi ütközetben páratlanul hősiességük után elpusztultak.

fel és ezt a szemet nem lehetett pótolni máshonnan, mint a délamerikai kikötő városokból. Csakhogy ez nagyon nehezen ment : az angolok olyan sokan voltak, hogy lesbe állhattak minden kikötő előtt. A kis német flotta arra volt kárhozható, hogy végre is éhség miatt fog elpusztulni : a hajók

egyetlen eledle, a szén nemsokára egészen elfogyott és ujat nem lehetett szerezni sehol.

De Spee gróf ebben a nehéz helyzetben sem vesztette el bátorságát és leleményességét. Négy hajója közül a leggyorsabb volt a Dresden és a Nürnberg. Ami szene még megmaradt, azt mind erre a két hajóra hordatta, hogy legalább ezek meneküljenek meg.

December 8-án a délamerikai Falkland szigetek közelében az angol flotta, amely még a japán flottával is egyesült, körülkerítette a kis német flottát és felszólította, hogy adja meg magát, ugy sem menekülhet többé. A négy német hajó golyózápóra volt a felelet a felszólításra.

Sturdee tengernagy, az angol flotta parancsnoka, noha háromszorannyi hajója volt, mint a németeknek, olyan ügyetlenül vezette a tengeri ütközetet, hogy négy páncélosa súlyos sérüléseket kapott és harcképtelenné vált, míg a németeknek nem volt semmi veszteségük.

A japán flotta eleintén nem avatkozott bele az ütközetbe, mert Sturdee tengernagy azt kívánta, hogy a japán tengernagy helyezze magát az ő parancsnoksága alá. De ezt a feleletet kapta :

— A Csendes óceánon csak egy tengeri hatalom van : Japán. Azt követelni, hogy a japán flotta fölött angol tengernagy parancsoljon : ostobaság.

Az angol flotta a nagy veszteség miatt már menekülni akart, de ekkor Sturdee tengernagy mégis hasznosabbnak tartotta engedni a fenhéjazásból. Tiszteletteljesen, sőt alázatosan kérte a japán tengernagyot, hogy jöjjön segítségére.

Erre már megmozdult a japán flotta és két oldalról támadva a németekre, harcképtelenné tette a Schanhorst és Gneisenau hajókat, míg a Dresden és a Nürnberg ügyesen kikerülve minden támadást, szerencsésen megmenekült.

Az angolok most már vérszemet kaptak : egyszerre megjött a bátorságuk, mihelyt látták, hogy a németek nem tudnak többé ellentállni. Ágyutüzbe vették a két vergődő német hajót és elsüllyesztették.

Az angolok gyáva és semmirevaló viselkedése fölött a japánok ki is fejezték megvetésüket, ezekkel a szavakkal :

— Ilyesmit nem tenne egy japán soha !

A falklandi tengeri ütközetet két országban ünnepelték mint fényes győzelmet : Angliában és Japánban, pedig csak Japán ünnepelhetett volna igazság szerint, mert ha az ő flottája nincs ott, az angolok ismét csufos vereséget szenvedtek volna.

A Nürnberget menekülése közben ágyugolyó érte, amelytől sülyedni

kezdett. A hajó legénysége még ekkor is visszalövdözött az üldöző páncélosokra és kettőt közülük súlyosan megrongált. Aztán háromszoros hurrát kiáltva Németországra és Vilmos császárra, elmerült a hullámokban. Egyetlen ember sem menekült meg, de nem is akart megmenekülni.

Maga Spee gróf tengernagy a Schanhorst fedélzetén volt az utolsó pillanatig és folyton lelkesítve hős katonáit, velük együtt temetkezett a hullám-sírba. Ilyen tengerészei voltak Németországnak!

Egész Anglia a diadal mámorában uszott. Persze az angolok csak annyit tudtak meg a falklandi tengeri ütközetről, hogy az ő flottájuk győ-

A német flotta az Északi-tengeren : elől van a tengernagy hajó, a „Kaiser Wilhelm II.” Ez a flotta az angoloknak különösen a gyomrában volt : szerették volna elpusztítani, de még inkább szerették volna hatalmukba keríteni, hogy az ő flottájukat tegye még erősebbé. Az angoloknak ez az álma bizony csak álom maradt, amelyből nagyon keserves volt az ébredés.

zött, de hogy a japán segítség nélkül csufos kudarcot vallott volna és hogy milyen alávalóan viselkedtek az angol tengerészek : erről nem beszélt náluk senki. És Japánnak még azt sem mondta Anglia, hogy : köszönöm. A japánok nem is felejtették el az angol hitványságot és nemsokára megfizettek érte. De megfizetett Németország is hamarosan, annyira megfizetett, hogy egyszerre elmúlt a diadalmi mámor egész Angliában.

December 17-én egy német flotta fölkerekedett az Északi tengerből és megjelent Hartlepool, Scarborough és Whitby angol kikötővárosok előtt és három órán keresztül bombázta azokat, rettenetes pusztítást okozva. A bombázástól mindahárom városban tüzvész támadt, az épületek fele összedőlt, több mint száz ember pedig életét vesztette.

A megrémült lakosság eszeveszetten rohant ki a házakból és futott minél messzebbre a tengerparttól. Az országutak tele voltak menekülőkkal, akik azt hitték, hogy vége Angliának, mert a német hadsereg most már partra száll és elfoglalja pár hét alatt az országot.

Az angol hajók, értesülve a vakmerő támadásról, azonnal siettek a három kikötő felé, de mire odaértek, a németeknek már hült helyük volt. Olyan gyorsan, amint jöttek, el is távoztak. Üldözni nem lehetett őket és az angolok ezuttal sem tehettek egyebet, mint hogy dühükben a fogaikat csikorgatták.

Hogy ebből a fogcsikorgatásból az angolok ki ne jöjjenek, erről a németek gondoskodtak. Ujévi ajándékkul azzal lepték meg őket, hogy a Formidable nevű óriási csatahajót Anglia partjain elsüllyesztették valami ezer emberével együtt. És hogy a franciák se maradjanak ujévi meglepetés nélkül, erről meg a mi haditengerészetünk gondoskodott: az U. 12. (Unterseeboot 12., magyarul 12. számú buvárhajó) az Adriai tengeren, Valona előtt megtámadta Courbet nevű csatahajójukat és két torpedólvéssel elpusztította.

A francia flotta ebben az időben az Adriai tengeren cirkált és Montenegro-nak szállított néhány ágyut és lövészt. Ez a szállítás tehát nagyon drága multság volt a franciáknak, mert a Courbet hajó értéke legalább száz millió korona volt. El is ment a kedvük rögtön, hogy tovább szórakozzanak az Adrián és inkább elvonultak, mert nekünk úgy sem tudtak ártani.

Ekkor azonban mi tettük tiszteletünket Montenegró partjai előtt és alaposan elrontottuk a kecskék országának örömét a francia ajándék fölött. Az osztrák és magyar flotta másodszor jelent meg Antivári, Montenegro kikötője előtt és néhány óráig bombaesőt árasztott rá. Majdnem minden bomba talált és hajóink ágyuinak dörgésére a sziklás hegyekből rettenetes viszhang felelt. De még rettenetesebb volt Antivári lakosságának és egész Montenegronak rémülete, mert a kicsiny országban a mi ágyuink dörgését mindenütt meghallották.

Az angoloknak nem kellett sokáig keseregniök azon, hogy a német flotta nem mer előbujni a kikötőkből. Január vége felé bizony előbujt

a német flotta négy hajója és vakmerően, ahogy szokta, megtámadott egy öt hajóból álló angol hajórajt.

Ezuttal az angolok, bizva abban, hogy többen voltak, elfogadták az ütközetet, amely több óráig tartott. A vége az lett, hogy egy angol csatahajó elsüllyedt, kettő pedig olyan sérülést szenvedett, hogy a többinek kellett elvontatni. A németek győztek. Igaz, hogy ők is elvesztették Blücher nevű páncélos cirkálójukat, de hiszen nem lehet mindig úgy győzni, hogy semmi

Tengeri ütközet : egy páncélos hadihajó teljes gőzzel nekimegy az ellenséges flottának, hogy áttörje ennek arcvonalát. Ha az áttörés baj nélkül sikerül, akkor az ellenséges flotta el van veszve, mert a páncélos megfordul és keresztútjába veszi az ellenséges hajókat.

veszteség ne legyen. Az angolok ez után a tengeri ütközet után, amely az Északi tengeren folyt le, egyetlen egyszer sem mondták többé a németeknek :

— Jertek elő, ha mertek !

Április hónapjában ismét francia hajóraj jelent meg az Adriaí tengeren és újabb fegyverszállítmányt, meg élelmet hozott Nikita királynak, nemkülönben egy kis pénzmagot is, amely mindig nagyon elkelt a Fekete hegyek uralkodójának. De a francia hajóraj ismét megemlegette ezt a kirándulást.

Egy buvárhajónk, amelyet Trapp sorhajóhadnagy vezetett, április 25-én a francia flotta közelébe lopózkodott és annak legnagyobb páncélosára, a Leon Gambetta nevű csatahajóra két torpedót lőtt. Mindkét torpedó talált és a francia hajón hatalmas léket ütött. Ezen a léken rohamosan

tódult be a víz és negyedóra múlva a Leon Gambetta a tenger fenekén volt, parancsnokával Seret tengernaggyal és hétszáz tengerészével együtt. Ettől kezdve nem csoda, hogy a franciák úgy félték az Adriai tenger vizétől, mint — a tüztől.

És most a tengeri világháborúnak olyan fejezetéhez érkeztünk, amely-nél dicsőségesebb nincsen a világ történetében.

Egy német páncélos cirkáló, messze Keleten, az Indiai tenger vizein, több mint tizezer mérföldre hazájától egyesegyedül hónapokon át nemcsak ki tudott siklani az üldöző franciák és angolok karmai közül, de még érzékeny csapásokat is mért rájuk.

Emden volt ennek a német cirkálónak a neve, feladata pedig az volt, hogy a németek ázsiai birtokának, Csingtau gyarmatnak védelméül szolgáljon. Miután a japánok még augusztusban háborút üzentek Németországnak és megkezdték úgy szárazon, mint vizen Csingtau ostromát, az Emden kénytelen volt Csingtau kikötőjéből menekülni, nehogy a hatalmas japán flotta oda bezárja és hatalmába kerítse.

Haza, Németországba már nem mehetett az Emden, mert egész Afrikát meg kellett volna kerülnie és szene a hosszú utnak még felére sem volt elegendő. Szenet pedig nem vehetett volna fel sehol, mert az angolok minden afrikai kikötőnél lesben állottak. Amerika felé az út még hosszabb volt és még veszedelmesebb. Az Emdennek tehát az indiai vizeken kellett maradnia és megpróbálni fentartani magát, amíg lehet. Ezt a vállalkozást a cirkáló csodálatra méltó leleményességgel és bátorsággal hajtotta végre.

Miután kifutott Csingtau kikötőjéből, szeptember 10-én hirtelen a Bengáli öbölben, Keletindia partjai mellett termett és az ott levő hat angol hajó közül ötöt elsüllyesztett, a hatodikat pedig, amely megadta magát, legénységével együtt Kalkuttába küldte.

Ezután az Emden sorra járta a keletindiai angol kikötőket; és pár hét alatt több mint ötven angol hajót elpusztított. Ezeknek értéke felülhaladta a 150 millió koronát.

Anglia dult-fult mérgében, hogy tekintélyét egyetlenegy német hajó ennyire megcsufolja. Ezt nem lehetett tovább tűrni! És október elején huszonnégy angol és francia cirkáló indult Európából az indiai vizekre, hogy az Emdent felkutassa és elpusztítsa.

Megkezdődött a hajtóvadászat: az angol-francia flottához még a japán flotta egy része is csatlakozott és így több mint harminc páncélos üldözőtt egyetlen egyet.

De az Emdent nem lehetett megfogni. Tízszer is körülkerítették, mind-

annyiszor bámulatos ügyességgel kiszökött az üldözők gyűrűjéből. Mikor azt hitték, hogy most az egyszer lehetetlen megmenekülnie, mert bezárták egy öbölbe, az Emden másnap már száz meg száz mérföldre kalandozott és közben maga is szorgalmasan vadászott, különösen angol szénszállító hajókra, mert élleme, az volt egy esztendőre való.

Október vége felé az üldözők még mindig ott voltak, ahol szeptember végén, tudniillik bottal üthették az Emden nyomát. Ellenben az Emden zsákmányul ejtette az Oxford és Buresh nevű angol szénszállító hajókat, három japán gőzöst pedig elsüllyesztett.

Október 28-án az Emden, amelynek három kéménye volt, egy negyedik, hamis kéményt csinált magának és korán reggel, a hajnali szürkületben megjelent Penang keletindiai kikötő előtt.

Ennek bejáratánál a Semcsug nevű angol cirkáló állott őrt, amelynek parancsnoka azt hitte, hogy francia páncélos közeledik. Az Emden ötszáz méterről torpedót lőtt a Semcsugra, amely ekkor viszonzta a tüzelést, de már elkészt : egy újabb torpedólövés derékon találta az angol őrhajót és elsüllyesztette.

Amilyen nagy volt az angolok dühe, olyan nagy volt a lelkesedés Németországban az Emden mesébe illő hőstetteinek hírére. Vilmos császár november elején ezt a táviratot küldte Emden város polgárainak :

— Szerencsét kívánok és gratulálok nektek, hogy olyan keresztfiatok van az Indiai oceánon, mint az Emden cirkáló. Ennek nagyszerű haditettei minden németnek szívét büszkeséggel töltik el.

Az Emden parancsnokát, Müller kapitányt az első és második osztályu vaskereszttel tüntette ki Vilmos császár, a többi tisztet és ötven matrózt pedig a második osztályu vaskereszttel. A tiszték közt volt Ferenc József porosz herceg is, mint egyszerű sorhajóhadnagy. Persze, a jól megérdemelt kitüntetést nem lehetett hozzájuk eljuttatni és sokan közülük nem is kapták azt kézhez soha. Az Emden sorsa meg volt pecsételve. A túlerővel szemben ha soká tartották is magukat, a katasztrófának előbb-utóbb be kellett következni.

A negyedik hamis kéménnyel azonban még egy vakmerő tettet vitt véghez Müller kapitány, az Emden parancsnoka. November elején megjelent

Mücke kapitány, az Emden német cirkáló hős tisztje, aki hajójának szomorú katasztrófája után nagy viszontagságok közt Ázsiából Európába hozta mintegy ötven emberét és örök dicsőséget szerzett a német haditengerészetnek.

hajójával Madras, a nagy keletindiai kikötő előtt és ennek kormányzójától szikratávirón ezt kérdezte :

— Vannak itt a kikötőben német hadihajók ?

A kormányzó is francia hajónak nézte a négy kéményű Emdent és így válaszolt :

— Hála Istennek nincsenek.

Erre újabb szikratávirat ment a kormányzóhoz :

— No, akkor itt vagyunk mi !

És az első gránátbomba beröpült Madrasba. Utána még egynehány száz. Az Emden egymaga fél napig bombázott egy nagy kikötőt, nem félve attól, hogy üldözői rajtaüthetnek !

A katasztrófa azonban most már küszöbön volt : ami nem sikerült az angol-francia-japán üldöző hajórajnak, az a véletlen folytán sikerült egy ausztráliai cirkálónak.

Az Emden, miután Madrast a bombázás látványosságában gyönyörködtette, a Kokosz sziget felé vette útját. Ott ötven emberét partra szállította, hogy rombolják szét az angolok szikratáviró állomását.

Ez meg is történt, de mikor az ötven ember csónakokon vissza akart térni a hajó, hirtelen a sziget előtt termett a Sidney nevű nagy ausztráliai páncélos hajó. Az Emden, nehogy a sziget kicsiny öblébe beszoruljon, azonnal kifutott a sik tengerre és felvette a harcot a Sidneyvel, amely elől ugysem menekülhetett volna, mert elállotta az utat.

A két cirkáló közt élethalál harc kezdődött, valóságos párbaj a tengeren. Az Emden kitűnően tüzelt. Első lövése szétrombolta a Sidney egyik kéményét, a második gránát a fedélzeten robbant fel és nagy pusztítást vitt véghez, a harmadik pedig a municiók kamrába csapott, de csudálatos módon nem robbant fel. Ez volt a Sidney egyik szerencséje. Másik szerencséje pedig az volt, hogy az ő gránátja felrobbant az Emdenen és tönkretette a gépházat : a német cirkáló utolsó rohanásával zátonyra futott és nem tudott többé mozdulni.

A Sidney parancsnoka erre zászlójelekkel föltette a kérdést :

— Megadjátok magatokat ?

Nem jött felelet, pedig az Emden gépházába már benyomult a víz és a szép hajó sülyedni kezdett.

A Sidney parancsnoka, Glossop kapitány, aki nem angol, hanem ausztráliai, bámulattal adózott az Emden hőseinek és azonnal megmentésükre sietett. Emberei ki is fogták a vízből Müller kapitányt, Ferenc József orosz herceget, a tisztekkal és mintegy kétszáz matrózzal együtt, míg másik

kétszáz a tengerbe fult. A Sidney vesztesége az ütközetben négy halott volt és tizenkét sebesült, az Emden vesztesége a halottakon kívül tizenkét sebesült tiszt és 111 sebesült matróz. Aki élve maradt, természetesen mind fogságba került.

De nem került fogságba az az ötven ember, akik az Emden pusztulása előtt Kokosz szigetén partraszállottak, hogy az angoloknak ottani szikratáviróját lerombolják. Ez az ötven ember, parancsnokával, Mücke kapi-

Az Emden megmenekült hőseinek fogadtatása Konstantinápolyban. Az egyik mecset előtt a „seik ül izlámot” (a muzulmánok főpapját) a konstantinápolyi előkelőségek környezik és vele együtt mindnyájan áhitattal várják, amíg a németek menete odaérkezik.

tánnyal együtt a partról szomoru szívvel volt kénytelen végignézni, mint süllyed a tengerbe az ő kedves hajójuk és mint kerülnek fogságba derék bajtársaik.

Mikor azonban vége volt a rájuk nézve gyászos csatának, arra kellett gondolniok, hogy hát velük mi lesz? Attól nem kellett ugyan félniök, hogy az ausztráliai hajó csapatot küld a partra és igyekeznek őket is elfogni, de annál nagyobb gondot okozott nekik, hogy hogyan fogják fentartani magukat ezen az ismeretlen szigeten és hogyan fognak onnan menekülni?

Mücke kapitány nem vesztette el bátorságát és így szólt legényeihez :

— Fiaim, elvesztettük édesanyánkat, az Emdent. Árván maradtunk, hazánktól sok ezer mérföldnyire, olyan vidéken, ahol nem jártunk soha. Nem tudjuk, mi vár reánk. De amint megmutattuk a világnak, amig szeretett hajónkon voltunk, hogy mire képes a német tengerész a tengeren, most mutassuk meg, hogy mire képes a szárazföldön is.

Egetverő hurrá volt a legénység felelete. Schmidt Roderik hadnagy pedig így szólt Mücke kapitányhoz :

— Vezessen bennünket kapitány ur és mi követni fogjuk tüzőn, vizen keresztül.

A kis csapat, miután még egyszer bucsut intett a hely felé, ahol az Emden elmerült a hullámsírba, megindult a sziget partjainak hosszában. A tengerészeknek nem volt egyéb fegyverük, mint egy-egy puska, és mind-egyikhez alig harminc töltény. Élelmiszerük nem volt semmi, mert arra nem számíthattak, hogy soha többé nem kerülnek vissza az Emdenre.

Két napi gyaloglás után, amely alatt az uton talált gyümölcsből éltek, egy öbölhöz érkeztek, amelyben egy japán gőzös horgonyzott. Sötét este volt, a német csapat közeledését nem vette észre senki. A japán gőzös matrózainak legnagyobb része csónakokban kiment a partra és tábori tűz mellett pecsenyét sütvé magának, vigan lakmározott.

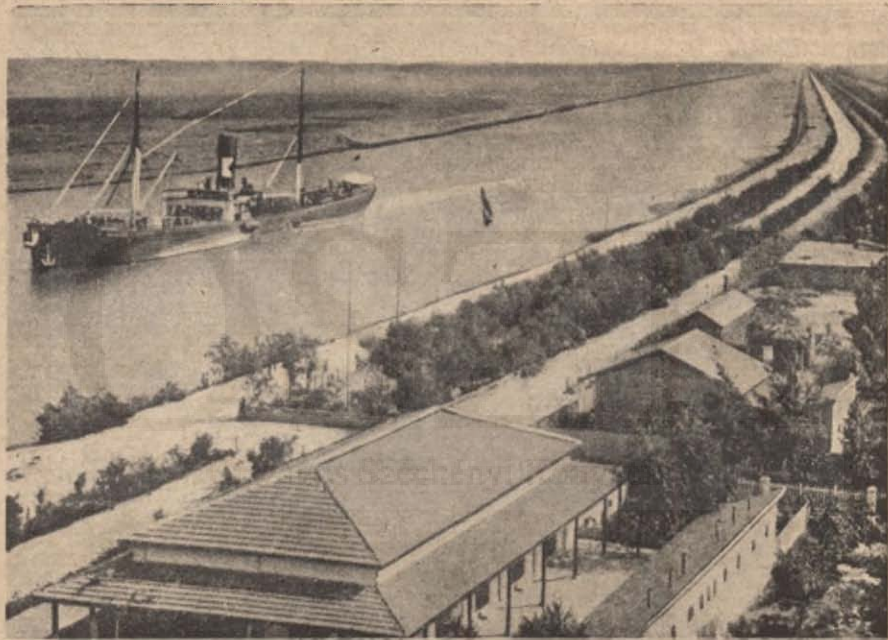
Mücke kapitány hamar készen volt tervével. Elhatározta, hogy a japán gőzöst hatalmába keríti és azon próbál tovább menekülni, mert ugyis céltalan lett volna a szigeten való további kóborlás, bujdosás.

Kiadta tehát a parancsot és az emberei szép csendben, a sötétség védelme alatt beleültek a japánok csónakjaiba és a parttól mintegy ötszáz lépésre horgonyzó hajó felé eveztek. A hajón nem volt több tiz embernél. Ezeket meglepték és lefegyverezték alig tiz perc alatt. A támadás nagyszerűen sikerült és a németeknek ismét volt hajójuk. Igaz, hogy csak egy kicsike gőzös, de mégis csak hajó, amelyen aztán újra nekivághattak a tengernek.

Nem is késlekedtek egy perccet sem. A hajó kazánjai be voltak fűtve, csak a horgonyt kellett felszedni és azonnal indulhattak. Képzeltetni, mekkorát néztek a japánok, mikor vissza akartak térni hajójukra és ennek csak hült helyét találták !

A japán gőzösnek Ayesha volt a neve. Mücke kapitány olyan ügyesen vezette ezt, hogy noha időközben híre ment a németek vakmerő tettének és az egész Indiai tenger partvidéke fel lett lármázva ellenük, mégis sikerült neki kisiklani az üldöző angol, francia és japán hajók gyűrűjéből. Március 27-én éjjel megérkezett embereivel a Lidd nevű arabiai kikötőbe.

Itt a kis német csapat elhagyta a hajót és megindult Arábia belsejébe gyalog. Ekkor már régen kitört a törökök szent háboruja és Mücke kapitány úgy számított, hogy a muzulmán araboknál barátságos fogadtatásra fog találni. Az angolok azonban megvesztegették a kapzsi arabokat, akik aztán folyton támadták a német csapatot. Három napig tartó kemény harcban a német menekülők visszaverték az arabok támadásait és szerencsésen eljutottak a Hedszasz vasutig. Sajnos, a német csapat is súlyos veszteségeket

Részlet a Szuezi-csatornából, amely a Földközi tengert a Vörös-tengerrel összeköti és Ázsiát Afrikától elválasztja. Egy francia mérnök, Lesseps építette ezt a csatornát, amely nélkül csak úgy lehetne Európából Kelet-Ázsiába jutni, ha Afrikát körülvágnák. A Szuezi-csatornára Anglia tette rá a kezét és félti is, mint a személynét. Mikor kitört a török háború, minden erejét odavitte, nehogy elragadják tőle.

szenvedett, mert Schmidt hadnagy és két matróz meghalt és valami tíz ember megsebesült. Végre azonban győzött a német vitézség és kitartás: a német csapat életben maradt emberei átkeltek a Szuezi csatornán és ettől kezdve már török földön voltak. A török hatóságok lelkesedéssel fogadták őket és az Emden megmenekült hőseinek további útja már diadalmenet volt. Damaskusban katonai pompával fogadták őket, disz-század állt sorfalat tiszteletükre és a török lakosság ujjongása leirhatatlan volt.

Damaskusból külön vonat vitte az Emden hőseit Konstantinápoly felé, ahová május 24-én reggel érkeztek meg. Itt a szultán képviselőjében Enver basa hadügyminiszter, Goltz basa és sok török főméltóság, valamint temérdek nép várakozott rájuk és olyan ünneplésben részesítette őket, amely csak a legnagyobb hősöknek szokott jutni.

A német cirkálók közül most már csak a Dresden és a Karlsruhe bolyongott még a tengereken. A Dresden, amely a Falkland melletti tengeri ütközetből megmenekült, kifogyva minden szenéből, a Csendes óceánon, Juan Fernandez szigete közelében kénytelen volt megállni. Itt aztán három angol hadihajó körülvette és addig bombázta, amíg el nem sülyedt. Legénységéből csak alig néhány maradt életben. De még végső vonaglásában is a Dresden nagy csapást mért az angolokra: néhány jól irányzott lövéssel a tenger fenekére küldte egyik hajójukat.

A Karlsruhe egész április közepéig tartotta magát az Atlanti óceánon. Ellene is egész raj angol hajó indult meg. De a bátor német cirkáló valamennyivel felvette a harcot és mielőtt elpusztult, két angol páncélost lőtt nyomorékká.

Ezzel véget ért azoknak a német cirkálóknak szereplése, amelyek a háboru elején künnrekedtek a messze tengereken. Félesztendőnél tovább tartott ez a szereplés, amelynél dicsőbbet, nagyszerűbbet, lélekemelőbbet nem mutathat fel egyetlen nemzetnek története sem.

Háborunk Olaszország ellen.

A világtörténelemben sok ocsmány hitszegésről, árulásról olvashatunk, amelyet a fejedelmek, vagy népek egymás ellen elkövettek, de annak a hitszegésnek és árulásnak, amelyet Olaszország követett el ebben a világháboruban mi ellenünk, ocsmányságban párja nincsen.

Olaszország ezelőtt harminchárom évvel szövetségre lépett velünk és Németországgal: ez volt a hármasszövetség. Ennek a szövetségnek értelmében Olaszország köteles lett volna azonnal fegyvert ragadni és a mi oldalunkon harcolni, mihelyt Németországot és bennünket Oroszország megtámadott. Olaszország nemcsak hogy nem teljesítette ezt a kötelességét, hanem mindenféle ürügyekkel kibujt alóla és végül, a háboru tizedik hónapjában még ellenünk is fordult és nekünk háborút üzent.

Ez a hitszegés lemoshatatlan szennyfolt marad Olaszország és az olasz uralkodóház becsületén. A világ sokat fog erről beszélni, kell tehát, hogy

minden magyar megismerje az olasz hitszegés történetét, hogy ne felejtse azt egész életében és elmondhassa mindenkinek, akik talán nem tudják ezt a történetet.

A hármasszövetségi szerződésben, amelyet mi és Németország Olaszországgal kötöttünk, a harmadik pont így szól :

„Ha a három szerződő fél bármelyikét valamely másik nagyhatalom

A budapesti nép tüntetése Olaszország ellen, mikor ez megüzente nekünk a háborút. Magyar, osztrák, német és török zászlók alatt ezer és ezer ember indult el a Petőfi-térről és újabb ezrek csatlakoztak hozzájuk, mikor végigvonultak az utcákon, éltetve szövetségeseinket és abcugolva a hitszegő olaszt.

megtámadná, akkor mindahárom egymás oldalán fog az ellenség ellen harcolni.“

Mikor azonban Oroszország megtámadta Németországot, mi hűségesen ennek segítségére siettünk és hittük, hogy Olaszország is ezt fogja tenni. De ekkor kiderült, hogv Olaszország harminchárom esztendőn át álnok módon csak ámitott bennünket és csak azért kötött velünk szövetséget, hogy mihelyt mi bajba kerülünk, azonnal felugja a szövetséget és átpártoljon ellenségeinkhez.

Csakhogy Olaszország nem merte ezt azonnal a háboru elején megtenni. Nagyon jól tudta, hogy ez hitványság és a háboru elején még szégyelte ezt a hitványságot elkövetni. Várni akart néhány hónapig, amíg a világ kezdi felejtetni, hogy ő szövetségese Németországnak, Ausztria és Magyarországnak. De várni akart azért is, mert 1914 augusztusban ő még nem volt felkészülve a háborura ellenünk és végül meg akarta várni, kinek fog kedvezni a hadi szerencse, hogy aztán annak oldalára álljon és a békekötésnél mondhassa : én is itt vagyok, koncot követelek !

Olaszország tehát egyelőre ürügyet keresett, hogy szerződése s kötelessége alól kibujhasson. Aki gonosz, annak ürügyet találni könnyű : Olaszország is talált. Arra hivatkozott, hogy a háborut nem Oroszország kezdte, hanem mi kezdtük, mert hisz mi üzentünk hadat Szerbiának, ennélfogva neki nem kötelessége mellénk állani.

De mivel azonnal ellenünk fordulni nem tudott és ezt akkor még szégyelte is, Olaszország ünnepélyesen kijelentette, hogy a háboru alatt semleges fog maradni, azaz, nem harcol ugyan velünk együtt, de nem fog harcolni ellenünk sem.

Ferenc József királyunk, hogy efelől teljesen biztos legyen, 1914 augusztus 1-én táviratot intézett Viktor Emánuel olasz királyhoz, megkérdezve tőle, hogy biztosan számíthatunk-e legalább Olaszország semlegességére ? Az olasz király másnap ezzel a távirattal felelt :

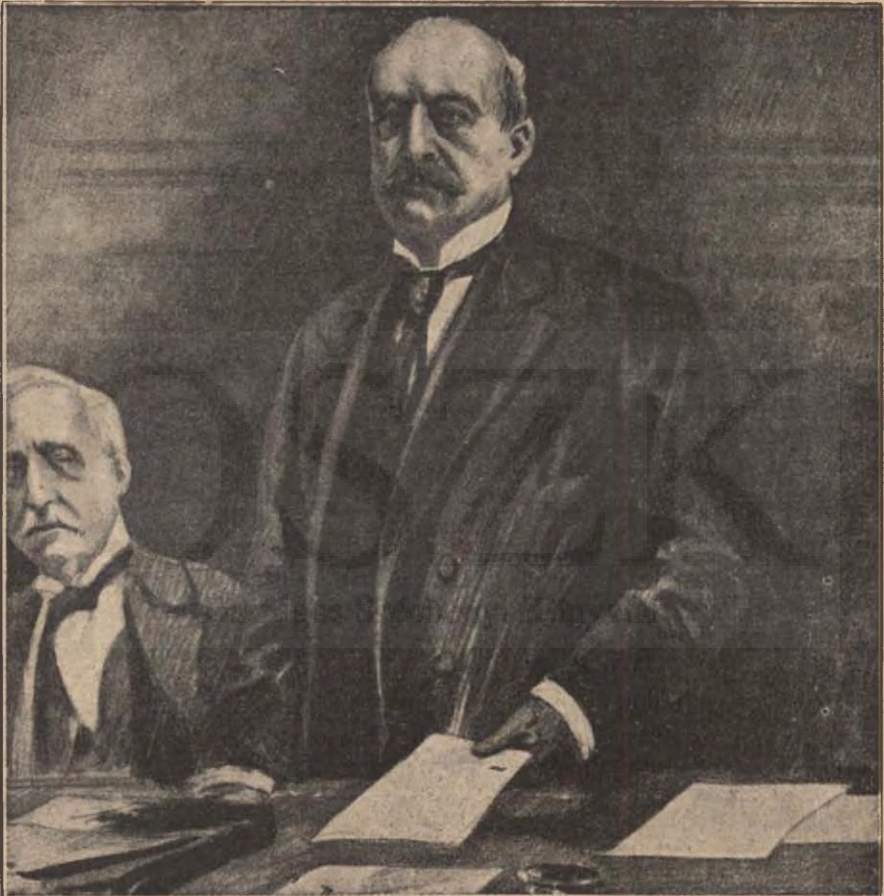
— Felsőged táviratát megkaptam. Biztosíthatom Felsőgedet, hogy Olaszország az ő szövetségesei iránt barátságos magatartást fog tanusítani, a hármasszövetségi szerződésnek megfelelően.

Királyok nem szokták becsületszavukat adni, mert amit mondanak, vagy irnak, az még sokkal több, mint a becsületszó. És Viktor Emánuel olasz király megszegte szavát, amely több volt a becsületszónál. Amikor Ferenc József királyunknak ezt a táviratot küldte, már akkor elkövette a hitszegést, elárulta szövetségeseit és egyetértett ellenségeinkkel.

Miniszterelnöke : Salandra már 1914 augusztustól kezdve titokban tárgyalta Oroszországgal, Franciaországgal és Angliával, hogy mit adnak, ha Olaszország melléjük áll ?

Persze ígértek neki mindent : hogy Olaszország a háboru után meg fogja kapni Ausztriából és Magyarországból azokat a tartományokat, amelyekre már olyan régóta fáj a foga : Tirol legnagyobb részét ; egész Dalmáciát, Fiumét, az isztriai félszigetet Pola és Trieszt városokkal, továbbá Görzöt, Krajnát, Karinthiát, vagy akár Bécsset és Budapestet, csak siessen Olaszország minél hamarább az ántánt segítségére.

Októberben aztán, mikor a világ már csak hirből ismerte a hármas szövetséget, kialudt minden szeméremérés Olaszországban és Salandra miniszterelnök, valamint Sonnino külügyminiszter azzal álltak Ausztria és Magyar-

Salandra olasz miniszterelnök a minisztertanácsban bejelenti lemondását. Ez a lemondás csak komédia volt, mert előre ki volt csinálva, hogy Viktor Emánuel király ismét őt fogja kinevezni miniszterelnöknek. Salandra szereplése ebben a háboruban olyan becstelen volt, hogy ritkítja párját a világtörténelemben.

ország elé, hogy ime, az ántánt ezt meg ezt igéri Olaszországnak, ha melléje áll és az olasz nép most már követeli, hogy mundezt meg is kapja, különben ellenünk fordul.

Mi abban az időben nem akartuk, hogy még egy ellenségünkkel több

legyen és ezért nem tettünk szemrehányást Olaszországnak, amiért nem tartotta be szövetségi hűségét, hanem azt kérdeztük tőle, hogy mondja hát meg, mit akar tulajdonképpen? Mit adjunk neki, hogy ne álljon ellen-ségeink sorába és hogy továbbra is békesség legyen köztünk?

Olaszország erre azt hitte, hogy félünk tőle. Vérszemet kapott és egyre szemtelenebb lett. Azt felelte, hogy adjuk meg neki mindazt, amit az ántánt ígért és akkor továbbra is — semleges marad.

Megkérdeztük Németországot, hogy mit szól ehhez? Németország azt mondta, hogy adjuk Olaszországnak Tirol déli részét, a Trentinót, továbbá néhány vidéket, ahol olasz a lakosság, de természetesen csak a háboru után. Mi majd kárpótoljuk magunkat abból, amit elveszünk az oroszoktól.

Mi ebbe belenyugodtunk és felajánlottuk Olaszországnak, hogy jól van, a háboru után neki adjuk Trentinót és esetleg néhány adriai szigetet. Olaszország azt felelte, hogy neki mindez nem a háboru után, hanem azonnal kell.

Ebbe már nem mehettünk bele, mert látni lehetett, hogy az alávaló olasz, ha azonnal megkapná a követelt tartományokat, ott azonnal befészkelné magát és képes volna még mindig ellenünk támadni.

A tárgyalások novembertől egészen május elejéig húzódtak. Ezalatt Olaszország folyton fegyverkezett, míg végre elérkezettnek látta az időt, hogy véglegesen levesse nyomorult álarcát. Május utolsó hetében megüzente nekünk a háborut azzal az ürüggyel, hogy mi 1914 júliusában nem kérdeztük meg őt, mielőtt Szerbiával háborut kezdtünk és ezzel mi szegtük meg a szövetségi szerződést. Tíz hónap kellett Olaszországnak, hogy ezt a silány ürügyet kitalálja! De el kell mondani még, hogy ez alatt a tíz hónap alatt hogyan ámitott és csalt bennünket Olaszország, és hogyan izgatta fel az olasz népet ellenünk, hogy aztán a világ előtt úgy tüntessen fel bennünket, mintha mi magunk volnánk okai a háborunak.

Noha az olasz király és kormánya kezdettől fogva el volt határozva, hogy nekünk adott szavát meg fogja szegni és alkalmas pillanatban az ántánt mellé szegődik, ezt a szándékát mégis titokban tartotta. Az olasz nép sokáig nem tudott erről semmit és egész 1915 ápriliséig nem volt Olaszországban komoly ember, aki velünk, a szövetséggel háborut akart volna. Hogy békés uton, áldozat nélkül jussanak új tartományokhoz, ezt szerette volna ugyan minden olasz, de hogy Olaszország megszegje a szövetségi hűségét, ettől még a könnyű lelkiismeretű olasz nép is visszariadt.

Hogy egész Olaszország csakugyan szégyelte a hűségét és mindvégig semleges akart maradni, ezt bizonyítják a nyilatkozatok, amelyeket olasz

államférfiak tettek a világháboru kitörése után. Ime néhány ilyen nyilatkozat :

Salandra miniszterelnök 1914 augusztus végén ezt mondta :

— Németország, Olaszország, Ausztria és Magyarország viszonyán a háboru nem változtat semmit. Olaszország megmarad a semlegesség mellett.

Giolitti, az egykori miniszterelnök szeptember 24-én így nyilatkozott :

— A legnagyobb gyalázat volna, ha Olaszország elpártolna szövetségeseitől és az ántánt mellé állana. Nem követhetjük a háboruba Németországot, Ausztriát és Magyarországot, de azért nem leszünk szövetségeseink irányában hitszegők : a szó szentsége kötelezi Olaszországot.

Tittoni, volt olasz külügyminiszter, aki a háboru alatt Olaszország nagykövete volt Franciaországban. Eleintén úgy mutatta, mintha feltétlen hive lett volna az olasz semlegességnek, de később levetette az álarcot és ő volt legjobban azon, hogy Olaszország támadjon hátra bennünket.

Cadorna gróf tábornok, az olasz hadsereg vezérkari főnöke. Fel akarta használni az alkalmat, mikor annyi ellenséggel kellett harcolnunk hogy o'csó dicsőséggel szerezzon magának. De megjárta, mert harcedzett csapataink egyik csapást a másik után mérték rá.

Ugyanaz a Giolitti, aki ezt hirdette, nyolc hónap mulva megszökött Rómából, az olasz képviselőház ülése elől, amelyen mégis elhatározták a háborut ellenünk, vagyis elkövették a hitszegést, felrugták az adott szó szentségét és sárba taposták Olaszország becsületét.

Ha Giolitti férfi lett volna és tisztességes olasz hazafi, akkor ott kellett volna lennie az olasz képviselőház végzetes ülésén, és ezt kellett volna mondania :

— Nem engedem, hogy Olaszország hitszegő legyen és elkövessen ilyen gyalázatoságot.

De Giolitti úgy viselkedett, mint egy gyáva vénasszony. Elbujt, mert féltette az életét a háborút ordító csőcseléktől, attól a csőcseléktől, amelyet Salandra napidíj mellett fogádott fel.

Október 2-án Barzelotti, az olasz szenátus (felsőház) tekintélyes tagja ezt mondta a lapokban :

— Az intelligens olasz nép megveti azt, aki kételkedni mer Olaszország szövetségi hűségben. A lelkiismeretlen izgatók nem fognak bennünket a tisztesség útjáról letériteni.

Ugyanez a Barzelotti, épp ugymint Giolitti, később meg sem mert mukkanni a hitszegés ellen, sőt hét hónappal később már a háboru mellett szavazott ! Ugye gyönyörű államférfiai vannak Olaszországnak ?

Pelloux tábornok, a volt olasz hadügyminiszter 1914 október elején ezt a nyilatkozatot tette :

— Olaszország nem pártolhat el szövetségeseitől, mert akkor a legyalázatosabb árulást követné el !

De multak a hónapok. Németország, Ausztria és Magyarország ezalatt vállalva küzdöttek és a világ végre nem is beszélt többé arról, hogy Olaszországnak, ha volna benne egy parányi becsület, velünk együtt kellene küzdenie.

Salandra ekkor érkezettnek látta az időt, hogy levesse az álarcot. Azt követelte tőlünk 1915 februárban, hogy adjuk át Olaszországnak Tirol felét, Görzöt, Istriát, Dalmáciát és egy csomó szigetet az Adriai tengerben, még pedig azonnal, különben Olaszország ellenünk fog fordulni.

Mi azt feleltük, hogy Tirol felét jól van, odaadjuk, de azt is csak majd a háboru után, egyebet pedig nem adhatunk semmi szín alatt. Hiszen Olaszország még akkor se követelhetne ennyit, ha bennünket egy háboruban legyőzött volna.

Erre Salandra többé nem is válaszolt, mert már akkor eladta magát az ántántnak. Ellenben Róma utcáin megmozdult a napszámba felfogadott csőcselék és kiabálta szünet nélkül :

— Éljen a háboru ! Vessen Ausztria és Magyarország !

Május 21-én aztán az olasz képviselőház kimondotta a háborut és két nap mulva Viktor Emánuel király megüzente nekünk a háborut. A világtörténelem legnagyobb aljassága bekövetkezett. De az olasz hadüzenet nem talált bennünket készületlenül és Olaszország keservesen csalódott, ha azt hitte, hogy eldönti az ántánt győzelmét, ha a hátunkba támad.

A világháboru elején Szerbia szerepelt úgy, mint az összes nemzetek közt a leghitványabb. Később senkise beszélt többé Szerbiáról, mert Anglia még rajta is túltett hitványságban. Az olasz hadüzenet után végre Anglia is megelégedetten mondhatta :

— Hála Istennek, most már nem én vagyok a leghitványabb, hanem Olaszország.

A németek bűvárhajú harca Anglia ellen.

Anglia mindjárt a háboru elején elhatározta, hogy Németországot ki fogja éheztetni. Meg is üzenté neki kevélyen :

— Elzárom előled a tengert, hogy ezen keresztül többé semmi élelmet ne kaphass. Emiatt nemsokára éhezni fog a német nép és kénytelen lesz békéért könyörögni.

Németország visszaüzent :

— Nekem nincs szükségem semmire a tengeren túlról, mert van bőségben : kenyérem, husom, zöldségem, kávé, cukrom és mindenem. Te azonban, gőgös Anglia csakugyan abból élsz, amit hajón szállítanak számodra, mert saját földeden a századrésze sem terem meg annak, amit elfogyasztasz. Nos, miután engem ilyen kevélyen megfenyegettél, majd gondom lesz rá, hogy ez a szállítás ne menjen olyan könnyen, mint eddig. Február 18-tól kezdve minden hajót, amelyen bármit hozatsz, vagy küldesz, igyekezni fogok elpusztítani.

1915 február elején ment Berlinből Londonba ez az üzenet, amelyre az angolok csak gunyosan mosolyogtak.

— Németország akar velünk a tengeren kikezdeni ? Velünk, a világ legelső tengeri hatalmasságával és a tenger uraival ?

És Németország mégis beváltotta fenyegetését. Február 18-tól kezdve megkezdte irtó háboruját Anglia összes hajói ellen, még pedig bűvárhájókkal.

Jenő főherceg, déli hadseregünk főparancsnoka. Ő hozta helyre a hibákat, melyeket a szerb háboruban Potiorek és Frank tábornokok elkövettek. Később Jenő főherceg lett az olaszok ellen küldött hadseregünk fővezére is.

A német buvárhajók már februárig is több mint száz angol gőzöst süllyesztettek a tenger fenekére, viszont az angol buvárhajók nem tudtak kárt tenni egyetlenegy német hajóban sem.

Ugyan hogyan volt ez lehetséges? Hisz Angliának buvárhajója is majdnem háromszor annyi volt, mint Németországnak! Hát az angol buvárhajók talán tétlenül vesztegeltek és nem próbálták meg, hogy a náluknál sokszorta gyengébb ellenséget ártalmatlanná tegyék? Nos, az angol buvárhajók csakugyan nem vesztegeltek tétlenül és bizony sokszor megpróbálták, hogy ártsanak a németeknek, de eredménytelenül. Ennek okát meg kell röviden magyarázni.

Az első buvárhajó 1901 tavaszán készült el, természetesen Angliában. Ez a buvárhajó csak pár óráig tudott a víz alatt maradni. A mérnökök azonban csakhamar tökéletesítették, úgy, hogy el tudott maradni a víz alatt 8–10 óra hosszát is. Az angolok meg voltak vele elégedve és egymás után építették a buvárhajókat, amelyekből a háború elején már 108 darab volt nekik, több, mint az összes hatalmaknak együttvéve. Neve egyik buvárhajónak sincs; csupán száma, és egy-egy nagy betű. Az angolok többféle betűt használnak, aszerint, hogy melyik buvárhajó milyen rendszer szerint épült, míg a német buvárhajók egytől egyig az U betűvel vannak megjelölve.

A buvárhajó, ha a víz színén jár, hasonlít a dunai monitorhoz és körülbelül olyan nagy is, mint ez. Személyzete 20–25 ember. Amikor le akar merülni, néhány rekeszébe vizet eresztenek, mikor pedig ki akar emelkedni a tengerből, egy gépezet a vizet ismét kiszorítja. A lélegzéshez szükséges levegőt is külön gép állítja elő. Ha a vizet kiszorító gépezet elromlik, a buvárhajó személyzete, ha csak nincs közelben segítség, menthetetlenül elpusztul. Láthatni ebből, hogy a buvárhajón szolgáló tengerészeknek élete örökösén csak egy hajszálon lóg. Nem is osztanak be oda csak kipróbált bátorságu, halálmegejtő embereket.

Németország csak pár évvel később kezdett buvárhajókat építeni, mint Anglia, még pedig azért, mert nagyon jól tudta, hogy az angol buvárhajók háború esetén nem érnek semmit: nem tudnak állomáshelyükről messzire eltávozni. Németország inkább várt, amíg mérnökei olyan buvárhajót találnak ki, amelyek olyan messzire mehetnek, amennyire csak akarnak. És a német mérnökök ki is találták a tökéletes buvárhajót, amely képes nemcsak órákig, de akár napokig is a víz alatt maradni. Az angolok nem akarták ezt elhinni, mert gőgjükben lehetetlennek tartották, hogy más nemzetnek bármilyen tengeri járóműve különb legyen, mint az övéké.

Annál keservesebb volt csalódásuk, mikor a német buvárhajók egyszer csak megjelentek Anglia partjai körül és elsúlyesztve néhány angol hajót, diadallal tértek vissza a német kikötőkbe.

Az angolok dühöngtek és lármázva kérdezték :

— Hol van a mi buvárhajó flottánk, amely háromszor akkora, mint a németeké ? Hol van és mit csinál ? Mért nem veszi üldözőbe a német buvárhajókat ? Mért nem semmisíti meg őket, hogy még hirmondó se maradjon belőlük ?

Hiába volt minden dühöngés : az angol buvárhajók nem sokkal többet értek az ócskavasnál. Csak gubbasztottak a kikötőkben, persze a víz tetején.

Póla, Ausztria és Magyarország nagy hadikikötője az Adriai tengerbe nyuló isztriai félszigeten. Nemcsak gyönyörű fekvésű, hanem egyttal ez egyik legerősebb hadikikötője a világnak. Mindjárt az olasz háború kitörésekor innen indultak el hadihajóink az olasz parti városokat bombázni és mindannyiszor sértetlenül tértek vissza.

Churchill lord, az angol tengerészeti miniszter maga ment Dover kikötőjébe, ahol harminc buvárhajó lezengett és izgatottan kérdezte ezeknek parancsnokától, Smith kapitánytól :

— Hát csakugyan nem birunk kezdeni a németekkel semmit ?

— Nem ! — hangzott a rövid felelet.

— És miért nem ?

— Mert a németek buvárhajói egészen új rendszer szerint épültek.

Egyetlenegy belőlük többet ér, mint a mi 108 buvárhajónk.

Churchill lord ekkor parancsot adott az angol cirkálóknak, hogy kerüljön bármilyen áldozatba, de fogjanak el legalább egy német buvárhajót, hogy meg lehessen tudni, milyen annak a belső szerkezete? Aztán ott vannak a nagy angol hajógyárak, majd építenek azok éppen olyan buvárhajót, akár százat is pár hónap alatt. A németek is csak a háboru elején kezdték az ő nagyszerű buvárhajóikat építeni.

Egy gazdag londoni kereskedő, hogy föllekesitse az angol tengerészeket, ötvenezer korona jutalmat tűzött ki annak a hajóskapitánynak, aki elfogja az első német buvárhajót, másik ötvenezer koronát pedig a kapitány matrózainak ajánlott fel.

Sem Churchill lord parancsának, sem a százezer korona jutalomnak nem volt foganatja. A hosszú háboru alatt elpusztult ugyan néhány német buvárhajó is, de elfogni egyet se lehetett közülük. A németek inkább meghaltak, vagy elsülyesztették buvárhajóikat, ha már nem volt menekülés, de nem engedték, hogy Anglia megismerje a német buvárhajók titkát.

Németország tudtára adta az összes semleges tengeri hatalmaknak, hogy február 18-tól kezdve kerüljék el hajóikkal az angol tengerpartokat, mert ezentúl kiméretlen harcot fog indítani minden angol hajó ellen és pedig nemcsak buvárhajókkal, hanem aknákkal is. Ha tehát semleges hajók ráfutnak ezekre az aknákra, Németország erről nem tehet és nem is vállal ezért felelősséget. De Németország nemcsak előre figyelmeztette erre a semleges országokat, de odáig ment az előzékenységben, hogy pontosan megjelölte nekik az utat, amelyen nem fektetett le aknákat, ahol tehát a semleges hajókat semmi veszedelem nem fenyegeti.

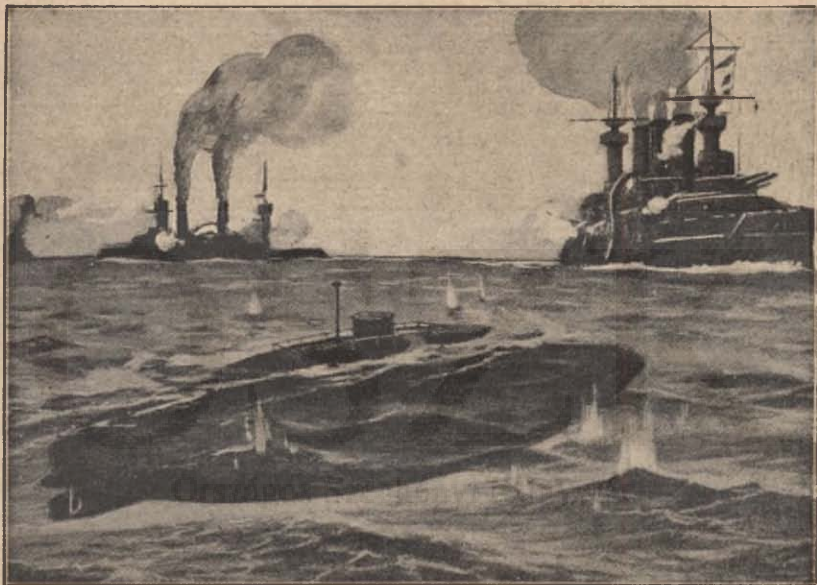
Február 18-ika után a német buvárhajók azonnal meg is kezdték működésüket. Egész Anglia körül, de különösen a kikötők bejárata előtt temérdek aknát fektettek le a vízbe. Ezek az aknákon aztán mindennap elpusztult nehány angol hajó.

De dolgoztak a német buvárhajók torpedókkal is. Meglesték a közeledő angol személyszállító és kereskedő hajókat és könyörtelenül megtorpedózták azokat. Csupán annyi időt engedtek mindegyiknek, hogy a rajtuk levő emberek beleüljenek a mentőcsónakokba. Mikor ez megtörtént, kilőtték a torpedót, és az elhagyott hajó pár perc múlva már a tenger fenekén volt.

Meg kell itt magyarázni, hogy az akna és a torpedó micsoda? Az akna nem egyéb, mint robbanó szerekkel megtöltött bomba, amelynek dézsa formája van és körülbelül olyan nagy is, mint egy jókora dézsa. Kétféle akna van: az egyik szabadon uszik a víz tetején, amerre a hullámok viszik, a másik ellenben egy-két méternyire a víz alatt lappang, mert úgy van meg-

csinálva, hogy sem mélyebbre nem süllyed, sem magasabbra nem emelkedik. Akármelyikkel ütközik is össze egy hajó, az akna épp úgy felrobban, mint a csatatéren a gránát, ha valahová lecsap. A robbanás szétszakítja a hajót, a réseken benyomul a víz és a hajó menthetetlenül elsüllyed.

A torpedó sem egyéb, mint gránát golyó, amely henger alakú és elől hegyes. Ezt a buvárhajó ágyuja lövi ki. A torpedó aztán a víz tetején nyil-

Német buvárhajó, amelynek sikerült beosonni az angol páncélosok közé Portsmouth kikötője előtt. Ez alkalommal három angol páncélos kapott egy-egy torpedót és elsüllyedt pár perc alatt. Anglia tehetetlenül állt a német buvárhajókkal szemben, amelyek bámulatos vakmerőséggel harcoltak.

sebességgel nekiszalad az ellenséges hajónak, beleütközik, felrobban és éppen olyan pusztítást tesz, mint az akna. Amely hajót torpedó ér, annak vége.

Az angolok dühöngése nem ismert határt, mikor látták, hogy Németország csakugyan képes is beváltani fenyegetését és ezzel fizet meg Angliának, amiért ez Németországot ki akarta éhezteni. A dühöngés azonban nem használt semmit. Churchill lord tehát úgy akarta kijátszani Németországot, hogy ezt a rendeletet adta ki:

— Ezután minden angol személyszállító és kereskedelmi hajó valamely semleges állam zászlója alatt járjon az angol partok közelében.

Churchill lord arra számított, hogy a németek gavallérok lesznek és nem fogják bántani azt a hajót, amelynek árbocán valamely semleges államnak zászlója leng.

Csakhogy a derék angol tengerészeti miniszter ismét megjárta. A németek gavallérok voltak ugyan, de egyuttal okosak is, mert rögtön keresztet huztak Churchill számításán. Megállították Anglia partjai közelében az összes hajókat, amelyeken semleges zászló volt. Ha aztán meggyőződtek, hogy csakugyan semleges állam hajójával van dolguk, ennek szabad utat engedtek, ellenben ha kisült a gyáva alakoskodás, a hajót könyörtelenül elsüllyesztették.

Íme, odáig jutott a gőgös Anglia, hogy az apró semleges államok lobo-gójának oltalma alá menekült. Azaz : csak akart volna menekülni, ha a németek engedték volna. De a németeken nem lehetett kifogni : ezek könyörtelenül adták be egymás után Angliának a keserű pirulákat és Anglia a dühtől fuldokolva nyelte el valamennyit.

Február 18-tól kezdve március elsőjéig, tehát tizennégy nap alatt a német buvárhajók huszonöt angol hajót küldtek a tenger fenekére, köztük két hatalmas csapatszállító gőzöst, amelyek mindegyikén kétezer katona volt. Ezeknek a francia harctérre kellett volna menniök, hogy ott haljanak meg Anglia hitvány üzleti érdekeiért. A németek kissé megrövidítették nekik az utat a másvilágra.

És a német buvárhajókat nem lehetett megtéveszteni. Akármilyen lobo-gó alatt került elébük az angol gőzös, azonnal ráismertek és megtorpedóz-ták, míg a valóban semleges államok hajói baj nélkül közlekedhettek minden-felé, kivéve, ha Anglia számára hadiszert akartak csempészni. Ebben az esetben őket is ugyanaz a sors érte : torpedót kaptak. A torpedót pedig igazán egyik se vitte el — szárazon.

A németek következőkép jártak el : a leselkedő buvárhajó, ha egy gőzös közeledett, ezt mintegy száz lépés távolságból megállította. A gőzsről csónakot kellett küldeni és ezen a buvárhajó egyik tisztje két katonával a gőzös fedélzetére ment és meggyőződött arról, hogy angol hajó-e az, vagy nem és hogy nincs-e rajta hadiszert, vagy élelmiszer Anglia számára. Ha minden rendben volt, a gőzös tovább-mehetett. Ha azonban valami nem volt rendben, a gőzös negyedórai időt kapott, hogy a rajta levő emberek csónakokba szállva megmenthessék életüket. Mikor ez is megtörtént, a buvárhajó kilőtte a torpedót és a gőzöst elsüllyesztette. Sokszor nem is használtak a németek torpedót, csak a gőzös belsejében néhány bombát helyeztek el, amelyek tiz perc múlva fölrobbantak és ugyanazt a pusztulást okozták.

Április 1-én a németek kedélyesen csinálták az angol hajók elsüllyesztését, úgy gondolkodva, hogy egy kis áprilisi tréfa a háboruban is elkel. A Crown of Castle nevű angol gőzös takarmányt szállított Uj-Fundlandból Franciaországba és egy német buvárhajó utját állta a havre-i kikötő előtt.

A gőzösnön a kazánok mellett kínai fűtők voltak, akik annyira megijedtek a buvárhajótól, hogy azonnal térdre estek. Vacogott a foguk és nem bírtak egy lapát szenet hányni a tűzbe. Matrózokat kellett a helyükre vezényelni. A gőzös kapitánya azt remélte, hogy meg tud szökni a buvárhajó elől és teljes gőzzel nekivágott a tengernek. De hasztalan volt minden erőlködés: a gőzös gyorsabb ugyan a buvárhajónál, de a torpedó viszont még gyorsabb a gőzösnél. Egy torpedó nemsokára talált és a gőzösnek alig volt annyi ideje, hogy személyzete csónakokba szálljon.

A buvárhajó egyik tisztje aztán átszólt a menekülő angoloknak és tudatta velük, hogy négy nap alatt ezen a helyen már tizenhárom angol hajó süllyedt el: szerencsétlen szám! A menekülőktől a buvárhajó tisztje ezekkel a szavakkal bucsuzott el:

— Anglia azt hirdeti, hogy ő uralkodik a tengeren. Nos, mi németek pedig a tenger alatt uralkodunk. Majd kiderül, hogy melyiknek az uralkodása ér többet.

Április közepén az angolok már kezdték belátni, hogy a német buvárhajó háborúnak a fele se tréfa. Eddig ugyanis azzal biztatták magukat, hogy ha vannak is a németeknek vakmerő tengerészeik, buvárhajóik mégsem lehetnek különbek, mint az angol buvárhajók, vagy legalább nem lehetnek sokkal különbek, akkor pedig mégse fognak nagy kárt tenni.

— Angliának több mint huszezer mindenféle gőzöse van. Ha ezekből mindennap akár tíz pusztul el, ez alig négyezer egy esztendő alatt. Még ezt is kibírjuk!

Igy beszélt a felfuvalkodott Churchill lord. De az angolok másképp beszéltek. Az angol hajóستársaságok pedig megkezdték a jajgatást:

Weddingen Ottó tengerészhadnagy, parancsnoka annak a német buvárhajónak, amely három angol páncéloszt süllyesztett el a doweri kikötő mellett. Pár hónap múlva egy új buvárhajó parancsnokságát vette át, de ezt a hajót az angolok elsüllyesztették, éppen akkor, amikor egy angol gőzös legénységének megmentésével volt elfoglalva. Weddingen egyike a világháború legnagyobb hőseinek.

— Mit ér nekünk, ha Churchill lord így biztat bennünket és nemsokára majd senkise mer többé a hajóinkon ülni és nem lesz jövödelmünk? Aztán a német buvárhajók miatt most kétszer, háromszor annyit kell fizetnünk a biztosító társaságoknak, mint eddig, Egy esztendei háború: és mi tönkre fogunk menni valamennyien.

De még nagyobb lett az angolok rémülete, amikor egy nagy lap, a Morning Post kipattantotta a titkot, hogy bizony a németek nem az ő régi buvárhajóikkal harcolnak, hanem egészen új rendszerű buvárhajókkal, amelyek sokkal nagyobbak a régieknél; hogy továbbá a német buvárhajók nemcsak torpedókkal, hanem rendes gránátokkal, srapszelekkel, sőt géppuskákkal is tudnak lövöldözni. Aztán: még gyorsabbak is, mint akármelyik személyszállító gőzös, úgy, hogy menekülni sem lehet előlük többé, mert a víz tetején hatvan kilométert is megtesznek óránként.

És minthogy a rémület csakhamar elefántta fujja fel a bolhát, nemsokára akadtak angolok, akik elmesélték, hogy a német buvárhajók akkorák, mint egy páncélos, hogy husz-harminc ágyú és ezer ember van rajtuk. Még olyan is volt, aki arról beszélt, hogy a német buvárhajók voltaképpen Zeppelinek, mert akkor szállnak föl a vízből a levegőbe, amikor nekik tetszik.

— Oh ezek a barbár németek mindenre képesek ellenünk! — kiabálták az angolok és hozzátették nagy méltatlankodással:

— Gyalázatosság a németektől, hogy velünk szemben olyan fegyvereket használnak, amilyen fegyvereink nekünk nincsenek. A németek igazán lehetnének olyan előzékenyek, hogy meghívnanak bennünket egy nyílt tengeri ütközetre a Csendes óceán közepén. Ott aztán rendben volna minden. De a németek nem udvariasak, mert barbárok.

Az angolok, akik ki akarták éheztetni Németországot, de viszont Németországtól udvariasságot követeltek, április elején végre ismét egy hőstettet jegyezhettek fel a háború történetében: elsüllyesztettek egy német buvárhajót, az U. 29. számút, amelynek Weddingen kapitány volt a parancsnoka, az a hirneves Weddingen kapitány, aki a doveri kikötőben három angol páncélos hajót küldött a tenger fenekére.

Ennek az angol hőstettnek is olyan a története, mint a többié: galád, csuf orvátmadással semmisítették meg a német buvárhajót.

Április 6-án az U. 29. megállított egy angol gőzöst és felszólította annak kapitányát, hogy mentőcsónakokon hagyja el a hajót a rajta levő emberekkel együtt. Az angol gőzös menekülni próbált, mire Weddingen kapitány, a buvárhajó parancsnoka torpedót küldött a menekülő gőzös után. A torpedó talált és a gőzös süllyedni kezdett. Weddingen kapitány,

noha ez most már nem lett volna kötelessége, a sülyedő gőzös segítségére sietett és megmentette annak minden emberét.

Mialatt azonban az angolok megmentésével foglalkozott, elfeledkezett az elővigyázatról. Így történt, hogy egy angol páncélos hirtelen meglepte a német buvárhajót és oldalt nekifutva, betörte bordáit. A buvárhajó pár perc múlva elsülyedt Weddingen kapitánnyal és derék embereivel együtt.

Ez volt az angolok hőstette, méltó a többi hőstetthez, amelyekkel tele van Anglia történelme.

Weddingen kapitányt nemcsak Németország siratta meg, hanem minden becsületesen érző lélek a világon. Derék ember volt, bátor, lovagias férfi.

A Pathfinder nevű angol páncélos cirkáló pusztulása. Egy német buvárhajó (balra, az előtérben) sülyesztette el torpedóval. Az angol hajó fellobbant és tíz perc múlva elmerült a hullámokban.

Még egy angol is kénytelen volt ezt elismerni, egy angol hajóskapitány, akinek hajóját pedig Weddingen szintén elsülyesztette. Ezt a szép történetet meg kell örökíteni.

Az U. 29. április közepe táján az Atlanti tengeren találkozott az Andalusia nevű angol gőzössel. Ennek parancsnoka, Malley kapitány beszélt el aztán :

— Én hagytam el utolsó nap a hajómat. Amikor a mentőcsónakba jutottam, nagyon erősen megsebesült az oldalam. A német buvárhajó tisztjei ezt észrevették és felszólítottak, hogy hagyjam el a csónakot és menjek át hozzájuk. Át is mentem a buvárhajó tornyába, amelyet a németek

skatulyának neveznek, a legénység bekötözte sebemet. Súlyos seb volt, mert egy bordám betört. A németek a legnagyobb előzékenységgel bántak velem. Weddingen kapitány szivarral és finom vörös borral kínált meg. Én szóba hoztam, hogy szerintem Németországnak nincs igazsága, ha az angol kereskedelmi gőzösöket pusztítja. Weddingen egykedvűen felelt :

— A politika nem reánk tartozik. Hát az igazság, hogy Anglia ki akarja Németországot éheztetni ? Nincs ellenünk tisztességesebb fegyvere ? Azonban, mint látja, mi nem akarunk polgárokat megölni, mert csak az angol hajókat semmisítjük meg, nem pedig a hajókon levő embereket is.

Miközben beszélgettünk, úgy rémlett nekem, mintha fényképekből már ismerném Weddingen kapitányt. Meg is kérdeztem tőle :

— Nem ön volt parancsnoka annak a buvárhajónak, amely Doverben három angol páncélost elpusztított ?

— Igaza van, — felelte Weddingen kapitány. — Azt a három páncélost csakugyan én küldtem a tenger fenekére, de nem ezzel a buvárhajóval, hanem egy másikkal, az U. 9. számuval.

— Talán baja lett ennek a buvárhajónak, hogy megvált tőle ?

— Dehogy. Csak a lomtárba került, mert már egészen más fajta buvárhajóink vannak

Ez a Malley nevű angol kapitány volt az utolsó idegen, aki Weddingen kapitánnyal beszélt.

Vilmos császár, mikor tudatták vele a szomorú hírt, könnyezett a meghatottságtól. Azonnal levelet irt Weddingen szerencsétlen özvegyének és részvétét ezekkel a szép szavakkal tolmácsolta :

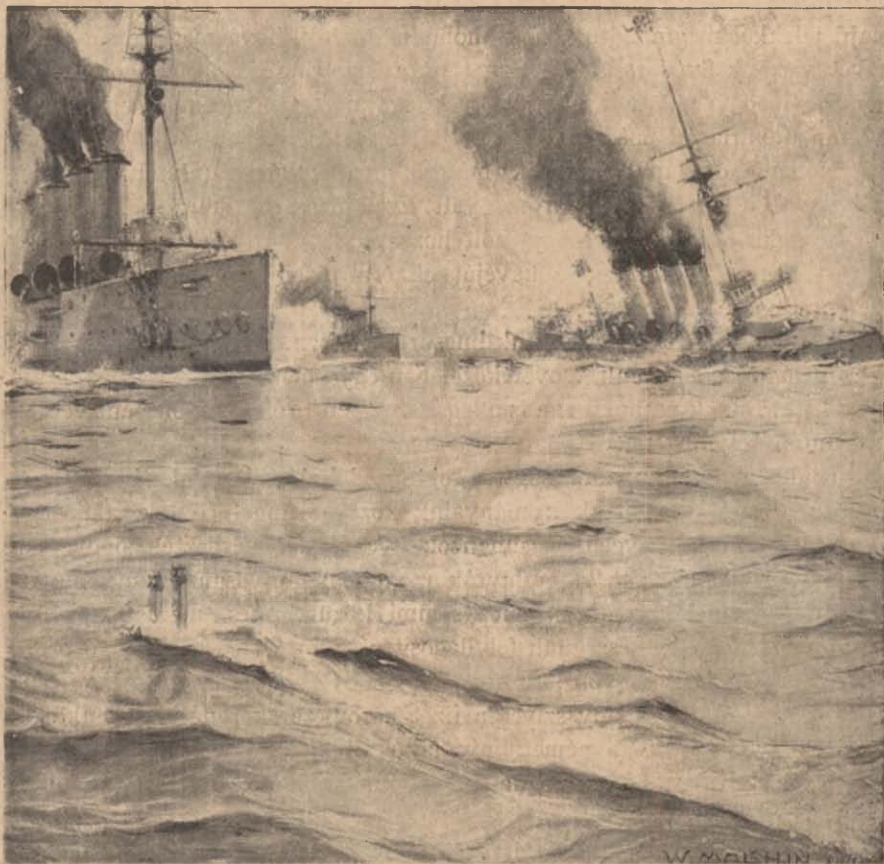
— Értesültem, hogy az U. 29. buvárhajó elsüllyedésénél férjének két érdemjele is odaveszett. Elrendelem, hogy mind a két érdemjel helyett Ön ujakat kapjon örök emlékül. Asszonyom, megilletődött szívvel adom tudtára, hogy mennyire érzem a veszteséget, amely Önt érte. Ön legtöbbit áldozott a hazáért. Enyhítse fájdalmát az isteni vigasztalás és az a tudat, hogy egész hazánk együtt gyászol önnel férje elvesztése miatt, aki hervadhatatlan dicsőséget szerzett magának és akinek neve a bátorság örökké ragyogó példájául fog szolgálni. Vilmos.

Igen ! Weddingen kapitány neve élni fog, amíg az emberiség nem felejt el ezt a világháborút. És az emberiség ezt a világháborút nem fogja elfelejteni soha.

Hogy a német buvárhajók milyen lovagiasan bántak a semleges hajókkal, ezt hadd mondja el egy svéd gőzös kapitánya :

— Február végén érkeztem hajómmal Braziliából Európába, az angol

partokhoz. Nem is sejtettem, hogy Anglia és Németország közt buvárhajó harc van, mert az én hajómon nincsen szikratávíró és így erről semmi hírt nem kaptam. Lassan-lassan bejutottunk a La Manche csatornába. Virradni

Három angol páncélos cirkáló pusztulása a La Manche-csatornában. Egy német buvárhajó (csak a tornyai látszanak ki a habokból) kettőt már megtorpedózott, aztán a harmadik ellen indul, amely szintén nem fogja elkerülni sorsát. A páratlan tengeri ütközet hőse Weddingen Ottó kapitány volt, a német buvárhajó parancsnoka.

kezdett, de Keleten nem a nap bukkant ki a vízből, hanem valami hatalmas cápa.

— No ennek a fickónak szigony van a hátában : — jelentette nekem az egyik hajóستiszt.

Én is azt hittem, hogy egy élettelen tengeri szörnyeteg uszik a vizen. Egyáltalán nem is gondoltam buvárhajóra, mert ilyen hajót életemben még nem is láttam.

De a cápának vélt tömeg hátán egyszer csak megjelent a német lobogó. Erre minden felszólítás nélkül megállottunk és mi is kitűztük a svéd zászlót, majd jelekkel megmondtuk, hogy honnan jövünk, hová megyünk és hogy kávé-t viszünk Svédországba. Egy tiszt a buvárhajóról átjött hozzánk és miután meggyőződött arról, hogy igazat mondtunk, ismét eltávozott, miután udvariasan bocsánatot kért a háborgatásért.

Néhány óra múlva másik buvárhajóval találkoztunk. Ekkor már át kellett oda vinnem hajóm irományait. Ezek átvizsgálása után a buvárhajó parancsnoka svéd nyelven így szólt hozzám :

— Nem akarjuk az ön kávéját elszórni. Menjenek békével tovább, szerencsés utat kívánok.

Még egy pohár bort is ittunk bucsuzás közben. Mialatt aztán mi teljes gőzzel tovább haladtunk, Dover közelében egy harmadik német buvárhajó jött elénk. Ennek parancsnoka is a legszeretetre méltóbb módon bánt velünk és szintén tovább engedett.

Újabb egy óra múlva már egy angol torpedóhajó állított meg bennünket. Szigorú kutatást tartottak irományaink közt az angol tisztek, akik úgy viselkedtek, mint nevetlen suhancok. Végül azt kérdezték, hogy nem láttunk-e német fókákat ? (Igy hívták az angolok gunyosan a német buvárhajókat.) Azt feleltem, hogy ehhez semmi közük nincs, mert mi svédek vagyunk és nem kötelességünk felvilágosítást adni. Erre az angol torpedóhajó parancsnoka így szólt :

— Az angol kormány szívesen fizet háromezer koronát mindenkinek, aki bármilyen hírt ad a német buvárhajókról.

Én az ajánlatot felháborodással utasítottam vissza és ezt vágtam az angol tiszt arcába :

— Szégyelje magát, hogy tiszt létére ilyent tétélez fel egy öreg svédről, amilyen én vagyok.

Az angol tiszt nem tudott mit felelni, hanem tisztjeimhez és matrózaimhoz fordult és nekik ígérgette a háromezer koronát, ha mondanak valamit arról, hogy a német buvárhajók merre vannak. Persze egy ember sem vallott ki semmit. Mennyire másképp viselkedtek a németek ! Ezek egy szóva! sem kérdezték, hogy merre láttunk angol hadihajókat. És még az angolok merik barbároknak nevezni a németeket ! Pedig tanulhatnának tőlük !

Miután az angolok látták, hogy a német buvárhajók ellen nem bírják fölvenni a harcot, ravasz tervet eszeltek ki, hogy mégis megszabaduljanak tőlük: Amerikát akarták beugratni, hogy szintén üzenjen háborút Németországnak és jöjjön flottájával Anglia segítségére.

Május elején a Lusitánia nevű angol személyszállító gőzös Newyorkból visszafelé indult Angliába. Ez a gőzös a világ legnagyobb hajója. Olyan, mint egy óriás palota, felszerelve minden kényelemmel. Drága is rajta az utazás nagyon.

Nos, ez a Lusitánia ezuttal nemcsak utasokat szállított Newyorkból Angliába, hanem teméntelen hadiszert, sőt ágyukat is. Németország amerikai követe, Bernstorff gróf közhírré tette Amerikában, hogy aki ezzel a gőzössel Angliába utazik, az életét teszi kockára, mert a német buvárhajók, ha lehet, el fogják sülyeszteni.

Az amerikaiak mosolyogtak és ezt mondogatták:

— Ostoba fenyegetőzés. Hogy Németországnak bátorsága lenne elsülyeszteni egy olyan hajót, amelyen amerikai állampolgárok utaznak, ezt nem lehet elhinni.

És száz, meg száz gazdag amerikai polgár jegyet váltott a Lusitániára, amely aztán el is indult Newyorkból. Az utasokat Angliából is biztatták:

— Nem kell félni a németektől, azoknak csak a szájuk jár. Egyébként pedig angol hadihajók fogják a Lusitániát kísérni, tehát nem lehet semmi baj.

Az indulásnál mégis nagyon nyomott volt a hajón a hangulat. Csak akkor lettek az utasok jobb kedvűek, amikor az ötödik napon már látni lehetett Anglia partjait Pénteki nap volt, május 7-ike és gyönyörű verőfény ragyogta be a tenger kék vizét. A Lusitania rendkívül gyorsan haladt, de egyuttal óvatosan is.

Mikor beesteledett, a hajón eloltottak minden világosságot. Csupán a belső termekben és helyiségekben égett a villamifény. A zenekarnak is a fedélzet alatt kellett játszania és Turner, a Lusitania kapitánya kiadta

Trapp György lovag sorhajóhadnagy, az U. 5. nevű osztrák-magyar buvárhajó parancsnoka. Nagyszerű haditettét vitt véghez azzal, hogy az Adriai tengeren elsülyesztette a Leon Gambetta nevű francia páncélos hajót. A mi buvárhajóink a háboruban épp olyan fényesen kitétek magukért, mint a német buvárhajók.

a parancsot, hogy minden fölösleges zajt, még a hangos beszédet is kerülni kell.

Sok utas ideges lett az elővigyázati intézkedések miatt. Ezeket a hajó tisztjei igyekeztek megnyugtatni.

— Nem kell félni semmitől hölgyeim és uraim, mondották, de aztán hozzátették: hanem azért el kell készülnie mindenre.

Az esti ebéd után, amelyet jó kedvben, pezsgődurrogás közt fogyasztottak el az első és második osztály utasai, sokan már készülődtek is a partraszálláshoz, mert Queenstow kikötője, ahová a Lusitániának be kellett futni, alig volt messzebb negyven kilométernél.

Az egész szemhatáron nem lehetett más hajót látni, csupán dél felé mutatkozott egy kis füst, de ez egy angol torpedóvadász hajó füstje volt.

Hirtelen tompa ropogás hallatszott az óriás gőzösnek éppen a közepén. A ropogást pár pillanat múlva rettenetes robbanás dörgése követte. Ugyanekkor a hajó oldalra dült és sok utas, végiggurulva a fedélzeten, beleesett a tengerbe. A hajócsavarok kiemelkedtek a vízből és a gépek megszűntek működni, mert a kazánok elpusztultak.

Leirhatatlan rémület támadt az utasok közt. Most már mindenki tudta, hogy egy német buvárhajó torpedózta meg „a tengerek királynőjét“, ahogy a Lusitániát az angolok büszkén nevezték. Az utasok vagy a mentőcsónakokhoz rohantak, vagy a mentőövekhez, de a fele sem tudott megmenekülni, mert a hatalmas gőzös alig negyedóra múlva már a tenger fenekén volt. Több, mint ezeröttszáz ember halálordítása kísérte oda. Ezek a szerencsétlenek még néhány percig vergődtek az elsüllyedt hajó körül támadt örvényben, de aztán elcsendesültek örökre. Alig négyszázan menekültek meg, köztük Turner, a Lusitánia kapitánya, aki egy deszkán tartotta fenn magát, anélkül, hogy segítség érkezett a kikötőből.

Az angol hadihajók, amelyeknek a Lusitániát kísérni kellett volna, nem voltak sehol. Vagy nem is jártak a gőzös nyomában, vagy ha jártak is, a katasztrófa idején hirtelen eltűntek, mint a kámfor.

Az egész világ megdöbben, mikor híre ment a katasztrófának; amely-nél szörnyűbb nem történt a Titanic katasztrófája óta. Különösen Amerikában volt nagy a megdöbbenés, mert az utasok legnagyobb része amerikai allampolgár volt, akik közül sokan életüket veszítették, így többek közt Vanderbilt is, az Egyesült Államok egyik pénzkirálya.

Csupán Anglia dörzsölte a markát elégedetten. Az angol kormány nem sajnálta a Lusitániát és nem sajnálta az ezeröttszáz emberéletet sem, mert hiszen nem angolok pusztultak el, hanem amerikaiak.

Angliának ravasz számítása ez volt : Amerikában a Lusitánia elsüllyesztése miatt olyan felháborodás fog kitörni Németország ellen, hogy az Egyesült Államok kormánya kénytelen lesz Németországnak a háborút megüzenni, vagyis, az ántánt ismét erősödni fog egy szövetséggel, Németország pedig egy ellenséggel többet kap. Igen : Anglia az egész világot szeretne volna felbujtani, hogy pusztítsák el neki Németországot.

De Anglia számítása csütörtököt mondott : Amerika szörnyen megharagudott ugyan Németországra, de annyira már nem mert menni harag-

Meyer-Waldeck tengerészkapitány, a németek Kiaocsau nevű keletázsiai gyarmatának kormányzója. A japánok tizszeres túlerejével szemben három hónapig csudálatos hősiességgel védekezett, úgyhogy a japánok maguk is ünnepelték, mikor fogságba került.

jában, hogy a háborút is megüzenje. Megelégedett azzal, hogy egy jegyzéket küldött a német kormányhoz, kerve, hogy ilyen esetek többé ne forduljanak elő, mert nem járja, hogy az amerikai állampolgárok már ne is utazhassanak bátorságban a németek buvárhajói miatt.

Németország azonnal felelt az amerikai jegyzékre, még pedig udvariasan, de egyuttal erőlyesen. A német válasznak ez volt a tartalma :

— Németország már február elején figyelmeztette az összes semleges hatalmakat, hogy hajóikkal ne közlekedjenek Anglia partjai közelében, mert ott háboru folyik. A Lusitánia azonban nem is volt amerikai hajó, hanem angol hajó volt ; aki ezen utazott, az magának tulajdonítsa, ha póruhárt. Olyan volt ez az eset, mintha egy társaság a csatatérre, a lövész-

árkok közé kirándulást tett volna : ott bizony a golyók nem kérdezik senkitől, hogy semleges állam polgára-e uraságod, vagy nem ? Egyébként pedig a Lusitánia ágyukat, lövészeket szállított Anglia részére, tehát a német buvárhajó egész jogosan sülyesztette el. Anglia bizonyára hasonlóképpen cselekedett volna még egy amerikai hajóval is, ha ez Németország számára szállított volna hadiszereket.

Amerika még egy darabig duzzogott, adta a felháborodottat és vitatta, hogy amely angol hajón amerikai állampolgár utazik, az szent és sérthetetlen azt a német buvárhajóknak bántani nem szabad. Szóval : Amerika felült a magas lóra és onnan akart beszélni Németországgal, gondolva, hogy hátha ez megijed ? Csakhogy Németország nem ijedt meg és végre Amerika volt kénytelen elhallgatni.

Ezzel füstbe ment Angliának az a számítása is, hogy Németország abba fogja hagyni ellene a buvárhajó harcot — Amerika miatt. Németország egyszerűen füttyült Amerikára mert tudta, hogy ez ugyse árthat neki semmit. Ugyan mit is árthatott volna ? Élelmet ugy sem kaphatott tőle, amerikai hadiszerekre nem volt szüksége, az amerikai hadsereg nem ér egy hajtófát, az amerikai flotta pedig ugy sem birta volna Németországot megtámadni, hisz erre még a sokkal hatalmasabb angol flotta sem volt képes.

A háboru Ázsiában és Afrikában.

1. Japán és Kína

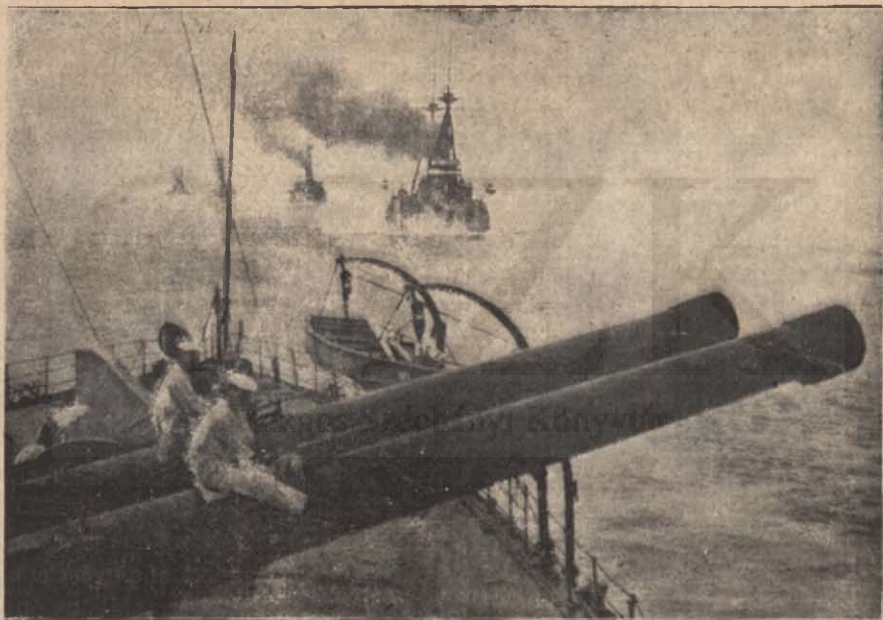
A világháboruban csupán Délamerika nem vett részt. Az ottani országok : Brazília, Chile, Argentina, Bolivia, La Plata, Paraguay, Uruguay valóban semlegesek maradtak, igaz, hogy nem is kereste szövetségüket senki. Egyiknek sincs sem olyan szárazföldi hadereje, sem olyan flottája, amely akár az ántántnak, akár nekünk bármit is használhatott volna.

A többi világrészek azonban szintén megmozdultak, mikor Európában a háboru kitört és valamennyien — ellenünk fordultak, mert Anglia pénzzel, de még inkább ígéretekkel megvette őket.

Az első ázsiai állam, amely szintén megkezdte a harcot : Japán volt. Ez a szigetország, amely épp olyan szerepet játszik Ázsiában, mint Anglia Európában, már augusztus elején háborut üzent Németországnak, még pedig azzal az ürüggyel, hogy Angliának szövetségese, tehát szövetséges társát segíteni tartozik.

Anglia tényleg szövetséget kötött Japánnal és úgy egyezett meg vele, hogy Japán szükség esetén legalább félmillió katonát fog az európai harctéire szállítani, Franciaország segítségére, ezenkívül kölcsön adja flottájának egy részét és küld hadianyagot, ágyut, gránátot, srappelt is, persze jó pénzért. A segítség fejében Japán elfoglalhatja Németországnak gyarmatát, Kiaocsaut, amely a kínai tengerparton fekszik.

Japán aláírta a szövetségi szerződést, de eszé ágában sem volt azt megtartani. Csupán a szerződés utolsó pontját hajtotta végre pontosan : elfog-

Csingtau ostroma. Japán hadihajók gyülekeznek a csingtaui öbölben és megkezdik a német gyarmatváros bombázását. A japán tengerészkatonák azzal szórakoznak, hogy ráülnek az ágyucsőre és lovagolnak rajta.

lalta Kiaocsaut, hirtokába vette és ezzel befészkelte magát a kínai birodalomban, amelyből egy jó darabot meghódítani már ugyis régi vágya volt.

Hanem Kiaocsau elfoglalása sem ment könnyen. A németek ezt a kikötőt több várral megerősítették és nem nagy, de válogatott, kipróbált sereggel védelmezték.

A japán flotta augusztus 27-én megjelent Kiaocsau előtt, elzárta ennek a kikötőnek kijáratát és bombázni kezdte a kis német gyarmat fővárosát,

Csingtaut, amely egyuttal vár is. A várat alig 1800 főből álló sereg védte és pedig : egy tengerész zászlóalj, egy tengerész műszaki század, egy szakasz vártüzér és egy tábori üteg.

Augusztus 31-én a kis védősereg ezt az üzenetet kapta Vilmos császártól szikratáviró útján :

— Vitéz katonáim, kedves fiaim, tartsátok magatokat a végsőig és mutassátok meg, hogy nem hiába függ rajtatok egész Németország szeme.

A császár üzenete leirhatatlan örömet és lelkesedést keltett. Nem kellett a derék német sereget többé biztatni : minden katona el volt határozva, hogy ha kell, ott fog meghalni hazájáért.

A japánok azt hitték, hogy a tenger felől könnyebben bevehetik Csingtaut és heteken át egyik flottatámadást a másik után intézték ellene, rettenetes ágyutüzelés fedezete alatt. Ekkor azonban belátták, hogy ez a tervük nem vezet célhoz. Csingtau várának messzehordó ágyúi távoltageztették a japán flottát, amely nem volt hasonló ágyukkal felszerelve. Két japán torpedóhajó, amely a vár közelébe merészkedett, gránátlövést kapott és el is pusztult. Ezért aztán azt határozták a japánok, hogy a szárazföld felől, rendszeres ostrommal igyekeznek a vár birtokába jutni.

Szeptember közepén mintegy, huszezer főnyi sereget szállítottak partra a laosáni öbölben, amely harminc kilométer messze van Csingtautól és megindultak a vár ellen. Első támadásukat azonban a németek visszaverték és valami ezer japán hagyta ott a fogát.

Szeptember 26-án újból támadtak a japánok, de ezuttal még véresebb veszteséget szenvedtek : több mint kétezer ötszáz halottjuk maradt a vár előtti térségen és kénytelenek voltak meghátrálni. Pár nap múlva azonban még tízezer főnyi segítő csapatok érkeztek és most már Csingtaut egészen körülvárták. Az angolok, akik mindenütt ott akarnak lenni, ahol a győzelem bizonyos, szintén küldtek Csingtauhoz valami ezer katonát, akik aztán mikor a japánok rohamra mentek, azonnal hozzáláttak — a borotválkozáshoz és nem vesztek egyetlen embert sem az egész ostrom alatt.

Október 12-én a japán sereg vezére üzent a német parancsnoknak, hogy megkezdi a bombázást és hogy az asszonyoknak, gyermekeknek és idősöknek alattvalóknak megengedi a szabad távozást a várból. A német parancsnok ezeket azonnal utnak is indította, hogy megkímélje őket az ostrom borzalmaitól. Egyuttal köszönését küldte általuk a japán vezérnek, aki igazán lovagiasan viselkedett. Angol tábornok már nem cselekedett volna így, mert egy angol tábornok éppen az asszonyok és ártatlan gyermekek lemészárlásával igyekezett volna a vár megadását kicsikarni.

Október közepén megkezdődött a bombázás, de előbb a japán vezér megadásra szólította fel a németeket. Elutasító választ kapott. Erre október végén újabb általános támadás következett a szárazföldön, valamint a tenger felől is. A nagy ostromot csak két erőd bírta ki, a többi három elesett, de a hős német védősereg tovább tartotta magát.

II. Abbas Hilmi, egyiptomi khedive, akit az angolok letettek méltóságából, mert hű maradt igazi urához, a szultánhoz. Ő vette át az egyiptomi török csapatok felett a főparancsnokságot és az angolokat több csatában megverte.

és Magyarországra is. A német gyarmat kikötőjében ott volt egy hadihajónk, a Kaiserin Elisabeth nevű, amely hatalmas ágyuival szintén részt vett a hősi védelemben. Mikor aztán az utolsó erőd is elesett, Markovics Richárd kapitány, a Kaiserin Elisabeth parancsnoka robbantással elsüllyesztette a hajót, nehogy a japánok kezére jusson. Persze a hajó személyzete fogságba került.

egy erőd állott ellent és öt napig visszavert minden rohamot. Az ötödik napon estig a japánok romhalmazzá lőtték az utolsó erődöt is és a vitéz őrség megmaradt része fogságba került. Kiaocsaunak és Csingtaunak hősi védelméért a németeket örökzöld babékoszoru illeti meg. A védősereg katonái fogadalmukhoz híven kitartottak a végsőig a huszszoros túlerő ellenében. Alig kétszáz ember élt még, mikor az utolsó erőd is elesett, a többi hősi halált halt, vagy súlyosan megsebesülve a csingtaui kórházba került, amelyet a japán bombák mindvégig megkíméltek.

Az elesett németek holttesteit a japánok külön-külön temették el és mindegyiknek sirjára keresztet állítottak ezzel a felirással: Egy hős sirja.

Csingtau eleste nemcsak Németországra hozott gyászt és dicsőséget, hanem Ausztria

A japán kormány úgy a német, mint az osztrák és magyar hadifoglyokkal a legelőzékenyebb módon bánt. A tisztek ugyanolyan fizetést kaptak, mint a hasonló rangban levő japán tengerésztisztek és miután becsületszavukat adták, hogy nem fognak megszökni, szabadon járhattak Himoj városában, ahová internálták őket. A fogoly legénység szintén a legjobb ellátásban részesült és mindenki megemelte előttük a kalapját.

Az angoloknak ez nem is tetszett és felszólaltak a japán parancsnoknál, hogy a foglyok voltaképpen az ő foglyaik, mert ők is résztvettek Csingtau ostromában. Követelni kezdték, hogy Japán a német, osztrák és magyar foglyokat adja ki nekik. A japán parancsnok röviden azt felelte:

— Anglia nagyon olcsón szeretne dicsőséghez jutni. Szerezzen magának hadifoglyokat az európai harctéren — ha tud.

Az angol parancsnok fogait csikorgatva kullogott el: tünie kellett Anglia megszegyenítését. Pedig Angliának még sok mindent kellett Japántól elnyelnie ebben a világháborúban.

November vége felé, amikor a németek már nagyon szorongatták Franciaországot, Anglia megrémült és felszólította Japánt, hogy a szerződés értelmében küldje már a félmillió hadsereget. Japán azt felelte, hogy jól van, ő elküldi a hadsereget, de — nem ingyen, azaz, nem ajándékba küldi, hanem egyszerűen bérbeadja a félmillió katonát, még pedig kerek ötezer millió koronáért. Ezenkívül természetesen Anglia és Franciaország gondja a félmilliókatonát élelmezni, mindennel ellátni és nekik zsoldot fizetni. Végül: a japán hadsereg Európába szállításáról is Anglia gondoskodik.

Erre aztán leesett Angliának az álla. Azonnal látta, hogy Japán, amelyet ő ravaszul be akart csapni, még ravaszabb módon őtet csapta be. Elkezdett tehát alkudni vele és Japán alkudozott szívesen, heteken keresztül, csak hogy teljen az idő, de követeléséből nem engedett egy mákszemnyit sem. Hiába mondta Anglia, hogy a szerződés így meg így szól: Japán azt felelte, hogy „hja, akkor egész más világ volt, mikor a szerződést kötöttük, azóta sok minden megváltozott”.

Végre is Anglia és Franciaország elhatározták, hogy közösen fizetik meg azt, amit Japán követel, csak jöjjön már a félmillió hadsereg, mert hisz mire ez a francia harctérre érkezik a világ másik végéről, beletelik három hónap is. Japán azonban, mikor meg akartak neki adni mindent, azt felelte, hogy „sajnálom, most meg már elkéstetek, mert hadseregemre magamnak is szükségem van itt Ázsiában. Majd más alkalommal szívesen.

Japán tudta, hogy hogyan kell a szövetségest bolonddá tartani, nem hiába tanulta a diplomáciát Angliától. Akkor már Japánnak új szövetségese

volt, akivel egyetértett. Ez az új szövetségese : Kína volt, az óriás „mennyei hirodalom“, amely pár év előtt elkergette császáraját és köztársasággá lett. Igen, Japán és Kína szövetkeztek arra, hogy felhasználják a világháború alkalmát és kiűzik Ázsiából az európaiakat, legfőképp az angolokat, akiknek óriás és gyönyörű birtokára, Keletindiára Japán épp úgy áhítozott, mint Kína egy részére.

Kína és Japán egyformán gyűlölik az európaiakat és így hamar megegyeztek. Hogy a világnak port hintsenek a szemébe, színelig összeveszttek egymással. November vége felé kezdődött a világraszóló komédia, amikor híre ment, hogy Csingtaut, amelyet a japánok elfoglaltak, és amely azelőtt kínai birtok volt, Kína visszaköveteli magának, Japán pedig nemcsak hogy nem akarja visszaadni, hanem Kinától még egyéb engedményeket is követel.

Hát erre hivatkozott Japán, mikor azt mondta Angliának, hogy már késő, nem küldheti Európába a félmillió hadsereget, mert összevesztett Kinával és a hadüzenet küszöbén áll. Pedig dehogy veszett össze, dehogy állt a hadüzenet küszöbén : a sárga ördögök lóvá tettek az egész világot. Ugy számítottak, hogy bármiképpen végződik is az európai háború, a vége az lesz, hogy az összes harcoló felek kimerülnek, ki fog merülni tehát Anglia is és akkor nem lesz nehéz elvenni tőle Keletindiát, amelyen aztán Kína és Japán meg fognak osztozkodni.

A raffinirozott japán diplomáciának volt gondja rá hogy a japán-kínai „bonyodalomról“ folyton újabb és újabb hírek járnak be a világot. És hónapokon keresztül az egész világ leste,

hogy Japán és Kína mikor fognak összemarokodni. Ezek ketten pedig a markukba nevttek, hogy az orránál fogva vezetik az egész világot.

Nem is lett semmi a Japán és Kína közti háborúból. A két ország állítólagos „bonyodalma“ csak arra való volt, hogy ezzel az ürüggyel Japán végleg lerázhassa a nyakáról Angliát és Franciaországot, amelyek egyre jobban esdekeltek a félmillió japán hadseregért.

Husszein Kemal basa, akit az angolok Abbas Hilmi basa helyére egyiptomi khedivének neveztek ki. A muzulmánok árulónak tartották Husszein basát és átkot mondtak rá. Kairóban merényletet is követtek ellene, de sértetlen maradt. Azóta nem igen mert ki mozdulni palotájából.

2. Keletindia.

A bűbajos szépségű Keletindia, a kincsek, a drágakövek és mesés gazlagságok hazája szintén nem maradhatott ki a világháborúból. India sok történetíró szerint a világ legrégebbi országa és multja olyan színes, tarka tündérvilág, amelynél talán az Ezerégy Éjszaka sem érdekesebb.

Indiát sokan úgy képzelik, mint egységes országot, pedig nincs a világon földrész, ahol annyiféle nép élne egymás mellett, mint ottan. Nem kevesebb, mint 693 állam van Indiában, amely két részre oszlik: Elő-Indiára és Hátsó-Indiára. Ebben a temérdek apró államban 147 nyelven beszél a több mint 300 millió benszülött, akik száz és százféle fajhoz tartoznak. Sokan közülük egymásnak ellenségei, de egyben összetartoznak valamennyien: gyűlölik az angolokat, akik őket zsarnoki hatalmuk alatt tartják, és Keletindiát piócák gyanánt kiszípolozzák.

Keletindia 300 milliónyi népének körülbelül egy tizedrésze, vagyis harminc millió muzulmán vallású. Mikor Törökország kihirdette a szent háborút az ántánt ellen, ezek a muzulmánok azonnal megmozdultak és kiadták a jelszót, hogy az angol uralmat Keletindiában meg kell semmisíteni.

Anglia szerencséjére az indiai népek a muzulmánon kívül már nagyon hozzá vannak szokva a szolgasághoz, fejedelmeik pedig, a maharadzsaék elpuhultan élvezik mesés gazdaságukat és örülnek, ha békében lehetnek. Csak igen kevés törzs volt a muzulmánon kívül, amely szintén megmozdult, hogy az angol jármot lerázza Keletindiáról.

A szent háboru híre csak február elején jutott el hozzájuk, de a muzulmánok nélkül az indiai népek, bármennyire gyűlöltek is az angolt, nem mertek tenni semmit. Egy egész hónapig tartott, amíg a muzulmánok annyira fölizgatták őket, hogy némely helyen fegyvert fogtak Anglia ellen.

A forrongás fő fészke Singapore volt. Hátsó-Indiának nagy tengeri kikötővárosa. Itt március elején hindu és muzulmán csapatok megrohanták a városban levő angol helyőrséget, sok tisztet és katonát megöltek, a német foglyokat pedig kiszabadították, köztük a dicső Emden hajó tizenhat emberét is, akiket fogságba jutásuk után az angolok Singaporeba vittek.

Az angoloknak Singaporeban nagyon kevés helyőrségük volt és mint-hogy csapatokat nem birtak oda küldeni, Japánt kérték meg, hogy segítsen elfojtani a felkelést. Japán nagyon szívesen vállalkozott erre a feladatra, mert ugyanis az volt a terve, hogy mihelyt kedvező alkalom kínálkozik,

elfoglalja Keletindiát. Most pedig Anglia maga hívta oda a japánokat, ezek tehát két kézzel kaptak az alkalmon, azt gondolva magukban, hogy csak ott legyenek egyszer, majd igyekezni fognak, hogy végleg ott is maradjanak.

A japánok nemsokára pár ezer katonát küldtek Singaporebe, de eszük ágában sem volt az indiai felkelést elfojtani. Inkább még ők árasztották el ügynökökkel egész Keletindiát és biztatták ennek népeit, hogy rázzák le magukról az angol zsarnokságot. Anglia csak későn vette észre, hogy milyen oktalanságot követett el, mikor a japánokat segítségül hívta és ekkor

Orosz foglyok foglalkoztatása. A németek, ahol csak lehetett, mindenféle munkát végeztettek hadifoglyaikkal. Ezek közül a legerősebbeket, az orosz foglyokat vasutak építésénél használták, persze szigorú őrizet alatt. Az oroszok örömmel dolgoztak, csak hogy megszabaduljanak a fogság gyötrő unalmától.

azonnal megköszönte a segítséget, mondván, hogy most már maga is le bírja verni az indiai felkelést, a japánok csak térjenek szépen haza. De a ravasz japánok azt felelték, hogy amit ők elvállaltak, azt teljesíteni is akarják, tehát ott maradnak, amíg Indiában ismét nyugalom lesz. És ott is maradtak Singaporeban. Anglia ezuttal megjárta és elmondhatta magáról, mint az egyszerű muszka, hogy „fogtam egy törököt, de nem ereszt el“.

Egyiptom és Szudán.

Egyiptom voltaképpen Törökország egyik tartománya, amelyet Anglia, felhasználva Törökország gyengeségét, elfoglalt, de azért elismerte a szultán fenhatóságát. A háboru aztán jó alkalom volt Angliának, hogy megszüntesse a szultánnak még névleges uralmát is és Egyiptomot teljesen Angliához csatolja, mint gyarmatot. Ez 1914 szeptemberben meg is történt.

Béke idején Anglia nem merészelt volna ezt megtenni, mert az összes nagyhatalmak tiltakoztak volna. Most azonban, a háboru alatt nem kellett félnie egy hatalomtól sem. Oroszország és Franciaország szövetségesei voltak, tehát nem szólhattak, Németországgal, Ausztriával, Magyarországgal és Törökországgal pedig ugyanis háboruban állott. Olaszország megpróbálta ugyan, hogy felszólaljon, de Anglia ezt felelte neki :

— Tessék átjönni az ántánthoz, akkor majd gondoskodni fogunk róla, hogy neked is jusson valami konc.

Egyiptom fölött a szultán képviselőjében alkirályi ranggal a khedive uralkodik. A háboru kitörésekor Abbas basa volt a khedive, akit az angolok minden áron rá akartak venni, hogy álljon az ő szolgálatukba, aminek fejében fölemelik fizetését és szultáni rangot adnak neki. Abbas khedive azonban felháborodással utasította vissza az ajánlatot, mondván :

— Sohasem leszek Egyiptomnak és Törökországnak árulója.

Anglia azzal felelt, hogy a khedivét egyszerűen letette méltóságáról. Szerette volna elfogni is, de Abbas basa idejekorán Konstantinápolyba menekült. Helyébe az angol kormány Abbas unokaöccsét, Husszein Kemalt tette meg khedivének és a szultán címet adta neki, hogy Egyiptom muzulmán népének a kedvében járjon.

De hiába volt Anglia minden erőlködése : az új khedivét minden muzulmán törvénytelen uralkodónak tekintette és megvetette, mint árulót. Olyan nagy volt ellene a felháborodás, hogy százan és százan lestek rá szüntelenül, hogy megöljék. Husszein Kemal tudta ezt és hónapokon át nem mert ki se mozdulni kairói fényes palotájából, ahol angol katonaság őrizte. Végre aztán, 1915 április elején mégis azt hitte, hogy a nép talán hozzászokott az ő uralkodásához és egy délután kikocsizott, hogy meglátogasson néhány előkelő muzulmánt és megnyerje őket magának. Egy fiatal muzulmán azonban, névszerint Mohamed Gabil, aki hónapok óta kitarthatóan leste ezt a pillanatot, az utcán hirtelen hozzáugrott a kocsinhoz és rásütötte revolverét Husszein Kemalra, ezzel a kiáltással :

— Halj meg áruló!

Az utcán járókelők közül egy olasz ember éppen akkor ragadta meg Mohamed Gabil karját, mikor a revolvert el akarta sütni. Így aztán a golyó célt tévesztett. A merénylő fiatal embert elfogták és pár nap múlva kivégezték. A vesztőhelyen is ezt kiáltotta:

— Majd más fogja megszabadítani Egyiptomot az árulótól!

Husszein Kemalt ettől kezdve mindig angol lovaskatonák kísérték, ha nagy ritkán elhagyta palotáját. A muzulmánok nemcsak hogy soha nem

A döberlizi német fogolytáborból. Ezen a képen láthatni, hogy a franciák és angolok a világ minden részéből összeszedett népekkel harcoltak a németek ellen. Vannak itt hinduk, szenegálok, ausztrálieiak, kanadaiak, arabok, afrikai szerecsenek, egyiptomiak, madagaszkáriak. Ezek csakugyan eljutottak Németországba, de — csak így.

üdvözölték, hanem megvetéssel fordultak el tőle és kiköptek előtte. Anglia megparancsolta a török papoknak, hogy minden pénteken imádkozzanak az új khediveért, de egyetlen török pap sem akadt, aki a parancsot teljesítette volna. A sejk-ül-izlám, a muzulmánok konstantinápolyi főpapja kihir-

dette, hogy Husszein Kemalt halálra ítélte és aki őt megöli, az Allahnak kedves cselekedetet fog véghezvinni. Ezért aztán az áruló örökös rettegés közt töltötte napjait.

Angliának nagy szerencséje volt, hogy egész Egyiptom jóformán csak a Nilus keskeny völgyéből áll, mert a hatalmas folyam mindkét partjától pár kilométerre már csak sivatag vidékek vannak. A Nilus völgyén vasut is vezet végig majdnem 1700 kilométer hosszúságban, egészen Karthumig, az Egyiptomtól délre fekvő Szudán fővárosáig, amely szintén angol birtok. Minthogy Anglia Egyiptomban az összes puskákat összeszedte, a lakosságnak nem volt fegyvere és ez az oka annak, hogy Egyiptomban, ahol pedig csupa muzulmán lakik, mégsem támadt a háboru alatt felkelés.

Annál súlyosabb csapás érte Angliát Szudánban, ahol egyszer már, évek előtt fellázadtak a benszülöttek és véres csatában legyőzve Gordon tábornokot, őt seregével együtt lemészárolták. A szudániak, akik az angoloknak elkeseredett ellenségei, most megismételték akkori győzelmüket.

Szudánban sok muzulmán néptörzs él, amelyek mindegyike fölött egy-egy sejk (főnök) uralkodik. Valamennyi törzs közt leghatalmasabb a szenussziak törzse, akiknek főnöke a nagysejk nevet viseli és majdnem olyan tekintélye van, mint egész Szudán fejedelmének, a máhdi-nak.

A jelenlegi máhdi már nagyon öreg és gyámoltalan ember, aki nem mert semmit sem kezdeni az angolok ellen. A sejkek egy részét viszont Anglia pénzzel megvesztegette és így tőlük sem kellett tartani. Még a szenussziak sejkje is angol zsoldban állt, és mikor népe követelte, hogy vigye őket Anglia ellen, minden módon igyekezett a követeléseket lecsitítani.

Erre előállt egy egyszerű szenusszi harcos és lángoló szavakkal kezdte tüzelni Szudán népét, hogy kezdje meg a szent háborút, amelyet a szultán már kihirdetett. Mabur el Azel volt ennek a harcosnak neve, aki lelkesedésével, gyújtó beszédeivel annyira elragadta a szenussziakat, hogy ezek köréje sorakoztak és őt választották vezérükké az angolok elleni háboruban.

Mabur El Azel nemcsak beszélni, lelkesíteni tudott, hanem értett a hadvezetéshez is. November 1-én, mikor már tizezer főnyi, nagyrészt szenussziakból álló sereggel rendelkezett, hirtelen támadással meglepte a Sivak oázisban táborozó angol őrséget és az utolsó emberig lemészárolta. Jelszava volt :

— Nincs kegyelem egyetlen angolnak sem !

Maxwell tábornok, Szudán fővárosának, Karthumnak parancsnoka követséget küldött Mabur El Azelhez és angol szokás szerint eget-földet ígért neki, ha békében marad. Így azt ígérte többek közt, hogy Anglia meg

fogja őt tenni Szudán máhdijának (fejedelemének), hogy továbbá az európai háboru után Szudán visszanyeri régi szabadságát.

Mabur El Azel ezt felelte a követeknek :

— Anglia mindent megígér, ha bajban van, ám mikor a baj elmúlik, nem teljesít semmit. Angliának mindig hitzegésen jár az esze. De még ha most az egyszer kivételesen becsületes akarna is lenni, mi szenussziak visszautasítunk mindent, mert nekünk csak egy kell : hogy Szudánban ne maradjon élő angol. Meghaltok tehát ti is.

Német hadifogságba jutott francia gyarmatkatonák. Franciaország az ő afrikai gyarmataiból minden épkezláb embert az európai harctérre hozott, a németek ellen. A foglyok legnagyobb része muzulmán, a kiket Németország később szabadon bocsátott és akik aztán a Dardanelláknál — a franciák ellen sokkal vitézebbül harcoltak, mint a németek ellen.

És Mabur El Azel a hozzá követségbe jött tizenkét angolt, akik közt egy kapitány, és három hadnagy volt, könyörtelenül lefejeztette.

Maxwell tábornok, mikor ezt meghallotta, hatezer emberből álló sereget küldött a szenussziak ellen Karthum helyőrségéből. Az angol sereg harminc ágyuval indult el és biztosra vette Mabur El Azel csapatainak megsemmisítését, mert hisz ezeknek nem volt egyetlen ágyujuk sem.

A szenusszi vezér azonban nem fogadta el a neki kínált ütközetet, hanem folyton hátrált és csalogatta az angolokat maga után, minél messzebb Karthumtól. Visszavonulása közben szétrombolta a vasuti vonalat, amelyre neki ugy sem volt szüksége, csak az angoloknak.

A Sivak oázisban aratott győzelem után Egyiptom déli részében fellá-

zadtak az arabok és ezrével csatlakoztak Mabur El Azelhez, aki maga hordozta csapatai élén a próféta zászlaját.

November közepe táján a szenusszi vezérnek már huszezer főnyi serege volt és nem hátrált többé, hanem szembeszállt a Karthumból jött angol sereggel, amelyet Havley ezredes vezetett.

Az ütközet nem tartott sokáig. A szenussziak, nem törődve az angol ágyuk tüzével, amely egész utcákat söpört köztük, halálmegvető dühvel rontottak három oldalról az angol seregre és legázolták azt rettenetes erővel. Havley ezredes valamennyi tisztjével együtt elesett, az angol katonák legnagyobb részét pedig dárdákkal öldösték le. Akik megadták magukat, azoknak sem volt kegyelem, mert Mabur El Azel az ütközet után valamennyit agyonlővette.

A diadal után a szenusszi sereg a Nilus mentén dél felé vonult, az angolok másik szudáni vára, Fashoda irányában, amelynek helyőrsége, mintegy ötezer ember azonnal kirohant a várból, mihelyt a szenussziak előcsapatait meglátta. Az angolok azt hitték, hogy éppen olyan könnyen fognak végezni velük, mint eddig végeztek a benszülött lázadó csapatokkal. Most azonban csalódtak.

Mabur El Azel színleg meghátrált egy nagy dombig, ahol seregének egy része el volt rejtve, aztán összes erejével az angolokra vetette magát és másfél óráig tartó öldöklő csatában tönkrevverte őket. Ismét nem menekült meg egyetlen angol sem, mert a foglyok sem kaptak kegyelmet.

A fashodai vár, ahol alig maradt pár száz ember, pár napig tartó ostrom után a szenussziak hatalmába került, akik a helyőrséget irgalom nélkül felkoncolták. Mabur El Azel, mikor egy fogságba jutott angol tiszt azt mondta, hogy a hadifoglyok életét nemzetközi törvény védi, így felelt :

— Anglia, ha érdekei ugy kívánták, mindig felrugott minden nemzetközi törvényt. Én most ugy cselekszem, ahogy az angolok szoktak cselekedni.

Fashoda 1914 december 13-án esett el. Mabur El Azel, akit győzelmei után Szudán máhdi-jává kiáltottak ki, most két részre osztotta seregét. Mintegy tizezer embert Fashodában hagyott hátra a vérszomjas Nagara sejk vezérlete alatt, akinek megparancsolta, hogy vonuljon a Nilus völgyében fölfelé, Egyiptom ellen és pusztítsa az angolokat. Ő maga harminc ezer emberrel déli irányban haladva Karthum ellen ment, felrobbantotta El Obeid mellett a vasuti hidat, sőt ujév napján egy páncélos vonatot is megtámadott. A felszaggatott sineken a vonat kisiklott, mire a szenussziak fa rakásokat halmoztak fel körülötte, ezeket leöntötték petrolummal és meggyújtották. Akik a vonaton voltak, mind a legborzalmasabb tűzhalállal haltak meg.

A rémséges eset után a szenussziak El Obeid város ellen vonultak, amelynek alig pár száz emberből álló angol helyőrsége egy puskalövés nélkül megadta magát. De ez nem használt nekik, mert mégsem kaptak kegyelmet.

Most már csak két vár volt még hátra : Karthum és Omdurmán. Karthum parancsnoka, Maxvell tábornok tudta, hogy meggyöngült seregével nem sokáig tarthatja magát és alkudozni kezdett az új máhdival, hogy

Hindu foglyok egy németországi fogolytáborban. Az egyik fogoly sebesült, aki egy kecskelábon ül, mialatt a másik fésüli. A hinduk legnagyobb része ilyen hosszuhaju, félóra kell nekik egy fésülködéshez No a hátléren nem fésülködtek félesztendőben egyszer. A németek jól bántak szegényekkel, mert legnagyobb részük muzulmán, akiket az angolok erőszakkal cepeltek az európai hártérre.

engedjen neki szabad elvonulást. Mabur El Azel ezuttal kegyelmes volt és vérontás nélkül foglalta el Karthumot, valamint pár nappal később Omdurmánt is.

Ezzel meg volt törve az angol uralom Szudánban. Egy elszánt, bátor embernek köszönhatték ezt a szudániak, Mabur El Azelnek, akinek még

nevét is csak kevesen ismerték azelőtt, de aki az ismeretlenség homályából egy ország élére küzdötte fel magát és annak felszabadítója lett. Igaz, hogy kegyetlen módon harcolt, de semmivel sem kegyetlenebbül, mint Európában a belgák, franciák és angolok harcoltak a németek ellen, a kozákok pedig mi ellenünk. Angliának pedig különösen nincs mit szemére vetnie a szudániaknak, akik nem tartoznak a civilizált népekhez. Anglia a világ legműveltebb nemzetének hirdeti magát, de azért százszorosa rettentőbb kegyetlenséggel viselte háboruit Keletindiában és Afrikában. Ott a hindu foglyokat ágyuk elé köttette és így lövette agyon, Afrikában pedig asszonyokat és gyermekeket kergettek maguk előtt az angol csapatok, hogy az ellenség ne merjen rájuk lövöldözni. Anglia ebben a háboruban egyszerűen — visszakapta a kölcsönt.

A franciák rémuralma Marokkóban.

A világháborúnak egyik legrémesebb fejezetét kell elbeszelnünk: azt a fejezetet, amely arról szól, hogy mi történt a franciák afrikai gyarmatán, Marokkóban, mialatt az egész világ figyelme az európai harcterek felé fordult.

Marokkóba a háboru lángjai nem csaptak el, a franciákat ott nem fenyegette és nem is bántotta senki. Ki törődött volna Marokkóval? Mit keresett volna ott akár a német, akár az osztrák, vagy a magyar? Akiket közülünk, vagy a németek közül ott ért a háboru, azok mind ártatlan polgárok voltak, akik nem ártottak a franciáknak és nem is akartak ártani. El voltak zárva hazájuktól és nem volt egyéb vágyuk, mint hogy a háboru mielőbb véget érjen.

Mihelyt a háboru kitört, a Marokkóban levő franciáknak az volt az első dolguk, hogy az ottani német, osztrák és magyar alattvalók vagyonát elkobozták, vagyis: elrabolták. Száz és száz ember csoportokba verődve megrohanta a szerencsétleneket, kifosztotta a lakásaikat, üzleteiket, őket magukat ütölte, verte, sőt sokakat meg is gyilkolt. A francia hatóságok mindezt tétlenül nézték, sőt mulattak rajta. Igen, a franciák, akik büszkén a műveltség zászlóhordozóinak vallják magukat, alávalóbban viselkedtek a háboru alatt, mint a legelvetemedettebb haramia.

Csak mikor a rablás, fosztogatás már megtörtént, akkor kezdték egy kicsit szégyelni, hogy védtelen emberek, öregek, asszonyok és gyermekek ellen cselekedtek ilyen hitványságot. Érezték, hogy a világ a háboru után számon

fogja ezt kérni a „műveltség zászlóhordozóitól“, azért már előre gondoskodtak, hogy legyen mivel tisztázni magukat. Egyszerűen ráfogták a német, osztrák és magyar polgárookra, hogy kémek ! Hogy kémkednek Marokkóban Franciaország ellen ! Olyan gonosz, de egyuttal nevetséges vád volt ez, mintha Robinsonra ráfogták volna, hogy amíg a puszta szigeten lakott, foly-

Marokkói arab benszülött harcosok ebédjüket főzik. Az arabok, mielőtt a szultán kihirdette a szent háborút, azonnal fegyvert fogtak elnyomóik, a franciák ellen. Szervezetlenek voltak ugyan, de azért elég erősek arra, hogy a franciáknak egy pillanatnyi nyugtok ne legyen tőlük. Ott csaptak le rájuk, ahol nem is várták és könyörtelenül öldösték őket.

ton azon törte a fejét, hogyan árulhassa el az állami titkokat hazájának, Angliának ?

Még ha lehetséges lett volna is egy levelet kicsempészniök Németországba, vagy mihozzánk, ugyan kinek lett volna ebből haszna, vagy kára,

hisz Marokkó a háboru alatt egész Európában egy macskát nem érdekelt.

A marokkói vérengzésnek, kegyetlenkedésnek egészen más oka volt, és pedig ez : a franciák a harctéren egyik vereséget a másik után szenvedték és miután nem bírtak a német katonákkal, gyáva bosszújukat kitöltötték a védtelen németeken, osztrákokon és magyarokon, akik véletlenül ott rekedtek Marokkóban és nem bírtak onnan menekülni.

Miután tehát kirabolták, kifosztották őket, és rájuk fogták, hogy kémek, összefogdosták valamennyit és elszállították Marokkó belsejébe, Sebdu-ba, a Sahara sivatag szélére és ott reggeltől estig utakat építtettek velük. Voltak valami négyszázan ezek a szerencsétlenek : legnagyobb része idősebb férfi, továbbá asszony és gyermek. Képzhetni, hogy milyen irtózatos gyötrelmeket állottak ki, mikor dolgozniok kellett és olyan munkát végezniök, amelyhez egyikük sem volt szokva, olyan irtózatos hőségben, amelyhez képest a mi legmelegebb nyarunk is csak kellemes tavasz. El is pusztult nemsokára több mint a fele a négyszáz fogolynak már az első hónap alatt. A franciák nem törődtek ezzel : nekik elégtétel kellett, amiért a németek folyton győztek Franciaországban és más elégtételt nem találtak.

Mindez még augusztusban, a háboru első hónapjában történt. Októberben aztán a Sebduba internált foglyok közül tizennégyet visszaszállítottak Marokkó kikötővárosába, Casablancába. Mind a tizennégy foglyot azzal vádolták harmadfél hónapi kényszermunka után, hogy fegyvert akartak csempészni — a németek számára !

A vádlottakat, köztük néhány becsületben megőszült kereskedőt, egy öreg német orvost, aki soha nem törődött politikával, hanem egész életét a betegeknek szentelte, továbbá egy öreg iparost és a casablancai osztrák-magyar konzult bilincsekbe verve, szuronyos katonák kísérték a bíróságra, keresztül a legnépesebb utcákon. A francia bíróság röviden végzött velük : hiába bizonyitgatták ártatlanságukat, az ítélet halálra szólt, nyaktilól által való halálra !

A francia forradalom idejében kétkerekű taligán vitték a halálra ítélteteket a nyaktilóhoz : a casablancai bíróság utánozta ezt a nagyszerű példát és az ítélt német, magyar és osztrák ártatlan embereket szintén kétkerekű taligán hurcoltatta a vesztőhelyre. De egyik sem kért kegyelmet, hanem bátran nézett szembe a halállal, ártatlansága tudatában.

A tizennégy fogoly közt volt Seifert Frigyés is, a casablancai német posta tisztviselője, akitől a franciák 200.000 korona készpénzt raboltak el : a német posta pénzét. A vád ugyanaz volt ellene is, mint a többi ellen : kémkedés, fegyvercsempészs. Noha semmiféle bizonyítékot ellene felhozni

nem bírtak, mégis halálra ítélték és másnap Seifert Frigyes, fölemelt fővel, büszkén és hazáját éltetve szenvedte el a vértanuhalált.

A kivégzés Casablanca határában, egy kőbányában történt, még pedig a legnagyobb titokban, úgy, hogy a város lakói csak néhány nap múlva tudták meg az ítélet végrehajtását. Minden becsületes ember a legnagyobb megvetéssel beszélt a francia alávalóságról.

Pedig nem ez volt az utolsó alávalóság, amelyet a franciák elkövettek, a felett való dühükben, hogy a harctéren győzni nem tudtak.

Brandt Frigyes pár évig osztrák-magyar konzul volt Casablancában és az ottani társadalom egyik legrokonszenvesebb alakját tisztelte benne.

Ramatra Begum, a keletindiai Bhopal állam fejedelmnöje, az egyetlen női uralkodó Indiában. Az ottani muzulmán maharadszák (fejedelmek) őt küldték követnek a szultánhoz, hogy tanácsát kérjék, hogyan viselkedjenek Angliával szemben a háború alatt. Az angolok emiatt elfogták és csak pár millió lefizetése után bocsátották szabadon.

Mikor lemondott konzuli hivataláról, ott maradt Casablancában, ahol szép kis házat és birtokot szerzett magának.

Augusztusban őt is elfogták, vagyonát elrabolták, őt magát a Sahara szélére küldték követ törni. Két hónap múlva aztán visszahozták onnan és haditörvényszék elé állították. Az volt ellene a vád, hogy „a franciákkal ellenséges viszonyban álló arab törzsekkel érintkezett“. Bizonyítékot is

mutattak fel ellene : egy levelet, amelyben egy arab törzsfőnök tanácsát kéri, hogy mit csináljon, ha a franciák el akarják foglalni Marokkót. Ez a levél 1907-ből való volt, vagyis hét esztendő előtti időből, amikor még nem is franciák voltak Marokkó egy részének urai !

De kiderült a hadbírószági tárgyaláson az is, hogy Brandt Frigyes ezt a levelet meg sem kapta és így arra nem is válaszolhatott, mert éppen abban az időben Bécsben volt.

Az arab törzsfőnök, akit mint tanút hallgattak ki, a Koránra tett ünnepélyes esküvel bizonyította, hogy levelére Brandt Frigyestől csakugyan nem kapott választ. Több casablancai angol kereskedő szintén eskü alatt azt vallotta, hogy 1907-ben ők is kaptak ilyen leveleket, amelyekre azonban, épp úgy mint Brandt, nem válaszoltak.

Mindenki, aki jelen volt a hadbírószági tárgyaláson, bizonyosra vette, hogy Brandt Frigyest fel fogják menteni a vád alól. Azonban csalódtak, ha azt hitték, hogy a franciák igazságosak lesznek. A törvényszék tagjai pár pernyi tanácskozás után bűnösnek mondták ki az ártatlan embert és halálra ítélték.

Az ítélet óriási felháborodást keltett egész Marokkóban. Nemcsak a casablancai spanyol lakosság, de még az olasz, angol, sőt francia lakosság is tiltakozott az igazságtalan és kegyetlen ítélet ellen.

De hiába volt minden tiltakozás : a franciák elvakult dühe vért szomjazott és mivel más vérhez nem tudott hozzájutni, mint békés polgárok véréhez, hát ebből ivott. Brandt Frigyes épp oly hősiiesen halt meg, mint Seifert Frigyes.

De még ez az égbekiáltó gyalázatosság sem elégítette ki a franciák bosszuvágyát. Szálka volt a szemükben minden német, magyar és osztrák kereskedő, aki Marokkóban egy kis vagyronra tett szert. A legaljasabb, a legképtelenebb vádakot hozták fel ellenük, csakhogy a hadbírószág elé hurcolhassák őket, miután előbb elrabolták vagyonukat. Bizonyíték nem kellett semmi : elég volt a vád.

Január 13-án Marokkó egyik legtekintélyesebb és leggazdagabb német kereskedője, Ficke Károly került sorra, két üzleti alkalmazottjával együtt. Mindahárom vádlottat egymáshoz láncolva vezették végig Casablanca utcáin a haditörvényszék épületébe.

A vád ugyanaz volt ellenük, mint Brandt Frigyes ellen : hogy „egyetértettek az ellenséggel“. Bizonyítani a vádat nem lehetett.

Maga az egyik hadbíró kijelentette :

— Lehetetlen azt állítani, hogy a vádlottak bűnösök volnának.

Ramatra, a bhopali bégum (fejedelemnő), testőrségének parancsnokával, ünnepi öltözetben sétát tesz. Minthogy muzulmán hitű, sűrű fátyollal borítja arcát. A fejedelemnő, miután szabadságát néhány mí íval megváltotta, nem okozott többé gondot az angoloknak és mindvégig békében maradt.

A casablancai francia konzul, Mazagan André azt vallotta, hogy meggyőződése szerint a vádlottak ártatlanok. Ugyanezt vallották a casablancai angol, sőt francia alattvalók is.

A francia bírák, mintha nem is emberek, hanem hiénák lettek volna, mégis kimondták a vádlottakra a halált.

Casablanca lakosságának megdöbbenése leírhatatlan volt. Az észak-amerikai Egyesült Államok marokkói követe, Maxwell Blake azonnal táviratilag ajánlatot tett a francia és német kormányoknak, hogy a három halálra ítéltet cseréljék ki három franciával, akik Németországban jutottak hasonló sorsra. A német kormány azonnal elfogadta az ajánlatot, csak hogy Ficke Károlyt és két társát megmenthesse. Ekkor azonban Liautey tábornok, Marokkó francia kormányzója, aki Ficke Károlynak személyes ellensége volt, a halálos ítéletet végrehajtatta, mielőtt a kegyelem Párisból megérkezett volna.

És így bántak a franciák Marokkóban minden idegennel, miután előbb kirabolták valamennyit. Sorra kivégezték őket, hogy a rablás miatt ne panaszkodhassanak.

Ilyenek voltak a franciák a háboru alatt : jegyezze ezt meg magának mindenki, már csak azért is, mert éppen a franciák hirdették folyton, hogy ők azért viselnek háborut Németország ellen, mert meg akarják törni ennek barbár uralmát.

Az egész háboru folyamán csupán ez történt Marokkóban, egyéb semmi.

A háboru az afrikai német gyarmatokban.

Angliának a világháboruban legfőbb igyekezete az volt : rabolni, amit csak lehet.

Afrikában a németek évekig tartó fáradsággal nagy kiterjedésű gyarmatot szereztek : Kamerunt, amelyet emberséges kormányzással és bámulatos szorgalommal felvirágoztattak. Persze, Afrika messzire van Németországtól és Kamerun a háboru alatt onnan semmiféle segítséget nem kaphatott. Az angolok tehát fel akarták használni az alkalmat, hogy Kamerunt hatalmukba kerítsék. Jó lett volna nekik egy új gyarmatbirtok, amelybe Németország már sok száz milliót ölt bele.

— Németországgal, Ausztriával és Magyarországgal majd végezni fognak az oroszok és franciák, gondolta az angol kormány és kiadta a parancsot, hogy Kamerunt el kell foglalni.

A feladat nem látszott nehéznek, mert Kamerunt minden oldalról angol gyarmatok övezik. Ezekben az angol gyarmatokban a kapzsi lakosság, feluszítva az angoloktól, azonnal fegyvert fogott és betört Kamerunba, hogy onnan a német gyarmatosokat kikergesse és szép birtokaikat elfoglalja.

Az angolok nem szégyellték a szerencsének fölláztatni a németek ellen, sőt pénzért fogadták fel őket, hogy öljenek le irtalmatlanul minden német

Botha tábornok, a híres bur szabadsághős egykor es most. Másfél évtized előtt esküdt ellensége volt az angoloknak, több ütközetben megverte őket vitéz csapataival. Mikor aztán az angol tulerő győzött, ő köpönyeget fordított és az elbukott Transval miniszterelnöke, Anglia szolgája lett. A képek bemutatják mindkettőt.

gyarmatos. A németek elleni megátalkodott dühükben elfeledkeztek a közmondásról, hogy : ma nekem, holnap neked ! Persze a szerencsének kaptak az alkalmon, hogy védtelen fehéreket gyilkolhatnak és ezért nem történik semmi bajuk.

Azonban épp úgy mint az európai harctéren, csufos kudarcot vallottak orvtámadásukkal az angolok Német-Afrikában is. Az ottani német gyarma-

tosok a veszedelem hírére összeszedték magukat és minden támadást visszavertek. Egyik győzelmet a másik után vívták ki az angolok fölött míg végre ezek annyira megrémültek, hogy nem mertek többé betörni Kamerunba. A szerencseneket is hiába uszították : ezek még gyávábbak voltak, mint ők. Az angolok, feldühödve a kudarcok miatt, 1915-ben már felhagytak Német-Afrika elleni támadásaikkal és azzal kárpótolták magukat, hogy Afrika partjai körül az összes német kereskedelmi hajókat páncélos hadihajóikkal megrohanták és vagy hatalmukba kerítették, vagy elsüllyesztették. Ebben a világháboruban arra a meglepetésre ébredt a világ, hogy az angol nemcsak silány gondolkodású, lelketlen kalmár nép, hanem egyuttal gyáva is, mert csak ott mert támadni, ahol túlerőben volt és rabolhatott.

A búrok szabadságharca Anglia ellen.

Afrika déli csucsa, a Fokföld nevű angol gyarmat fölött fekszik két állam : Transvaal és Oranje. A világ minden részéből oda települt emberek független köztársaságot alkotva békében éltek a dus földön, amelyet szorgalmasan műveltek. A búrok országa volt a két kis köztársaság.

Egyszer aztán, mintegy husz év előtt Transvaal némely vidékén nagy gyémánt vidékeket fedeztek fel, amelyeknek több ezer millió volt az értéke. Anglia rögtön szemet vetett Transvaal és Oranje államokra és követelte tőlük, hogy csatlakozzanak Angliához és legyenek ennek gyarmatai. A búrok azt felelték, hogy ők nem adják fel függetlenségüket és Angliára semmi szükségük nincs.

Eből aztán véres háború lett, amely majdnem három évig tartott. A búrok vitézül tartották magukat a rájuk küldött angol hadsereg ellen, amelynek Kitchener tábornok volt a fővezére, ugyanaz, aki a most lefolyt világháború alatt Angliában hadügyminiszter lett.

A sokszoros túlerő végre elnyomta a derék búrokat, Transvaal és Oranje megszűntek független államok lenni és ezentúl Angliához tartoztak, a gyémánt mezőkkel együtt, ami a földög volt. Ezek a gyémánt mezők Anglia birtokába kerültek és ott találták nemsokára a világ legnagyobb gyémántját, amely akkora volt, mint egy ludtojás, értéke pedig legalább ötven millió. Ez a páratlan drágakő persze az angol király kincses kamrájába került, még pedig három darabban, mert a köszörülés alatt három darabba hasadt. De a három darab mindegyike még mindig nagyobb volt a világ bármelyik híres gyémántjánál.

A világháboru kezdetén a búrok szabadságszerető népe elérkezettnek látta az időt, hogy az angol jármot lerázza magáról. Transvaal és Oranje

Maritz bur vezér egyik csapata a transvali harctéren. A csapa tJohannisburg határában pihenőt tart és lefenyképezeti magát, mielőtt tovább indulna az angolok ellen. A búrok, akik a világ legjobb lövészei, vitézül harcoltak ebben a háboruban, de sajnos, ezuttal sok áruló volt köztük és ezért az angolok könnyen győzték le őket.

államokban ezren és ezren önkéntes csapatokat alakítottak Maritz ezredes vezérlete alatt és kitűzték a szabadság zászlaját.

Szerencsétlenségükre egy áruló is volt Transvaalban : Botha tábornok,

aki az első búr szabadságharc idején a búrok fővezére volt és sok diadalmas csatában megverte az angolokat, de a szabadságharc leveretése után meghódolt és azon túl Angliának olyan engedelmes szolgája lett, hogy őt nevezték ki Transvaal és Oranje miniszterelnökévé.

Botha tábornok saját honfitársai ellen fordult és most ő lett parancsnoka annak az angol hadseregnek, amellyel Anglia másodszer is eltiporta a búrokat.

Maritz ezredes hónapokon keresztül ügyesen és vitéz elszántsággal tartotta magát Botha tábornoknak ötszörte nagyobb hadserege ellen és mikor körül kerítették, nem tette le a fegyvert, hanem utolsó lehelletéig küzdve, dicső halált halt a csatatéren.

Botha tábornok magas kitüntetést kapott az angol királytól, amiért olyan gyorsan elnyomta a búr lázadást. De honfitársai nem bocsátották meg neki soha, hogy nem használta fel az alkalmat és nem küzdötte ki Transvaal és Oranje függetlenségét, amelynek egykor ő volt leghíresebb harcosa és utóbb árulója. Most alkalom lett volna, hogy lemossa magáról az áruló nevet, de nem tette, mert a magas miniszterelnöki méltóság és a nagy fizetés előbbvaló volt neki hazája függetlenségénél.

Az Egyesült Államok a világháboruban.

Hogy megérthessük az északamerikai Egyesült Államok szerepét a világháboruban, csak azt kell tudnunk, hogy mit jelent az amerikai jelszó: „business is business“. Azt jelenti, hogy „az üzlet — üzlet“. Amerika az üzlet országa, ott semmi, de semmi nem történik másért, mint az üzlet kedvéért. Minden amerikainak legfőbb elve és egyetlen hitvallása ez: „akivel jó üzletet csinálhatok, az nekem kedves jó barátom, akivel pedig nem csinálhatok jó üzletet, az ellenségem“.

Anglia nagyon jól ismerte az amerikaiaknak ezt a hitvallását és még a háboru előtt azzal kenyerezte le magának az Egyesült Államokat, hogy az ottani gyárakban sok ezer millió korona árban mindenféle megrendelést tett. Rendelt magának hust. gabonát, puskákat, ágyukat, buvárhajókat, repülőgépeket, lövészt és tüzetett mindezekért bőkezűen. Ha kértek egy ágyuért félmillió koronát, megadta, de ha egy milliót kértek, megadta szó nélkül azt is. Az amerikai gyárak óriás nyereséget vágtak zsebre.

De Anglia nem kevésbé üzleti állam, mint Amerika. Ha fizetett alku nélkül, ezt nem tette azért, hogy neki haszna ne legyen az üzletből. Kikötötte

ugyanis, hogy Amerika a háboru alatt ne szállítson Németországnak, Ausztriának és Magyarországnak egyetlen fillér értékű élelmiszert sem.

Wilson, az Egyesült Államok elnöke belement ebbe az alkuba, tehát az egész háboru alatt egyetértett Angliával és ennek titkos szövetségese volt, bár nyíltan semlegesnek vallotta magát.

Anglia nagyon jól tudta azt is, hogy a sajtó Amerikában még nagyobb

Bur katonák. Mikor a világháboru kitört, Afrikában a Transval és Oranje államok, a melyeket Anglia tizenhét év előtt leigázott, újra fegyvert fogtak szabadságukért. Az angolok kénytelenek voltak ellenük is nagy hadsereget küldeni és csak véres ütközetek után tudták legyőzni őket.

hatalom, mint Európában. Nehogy tehát az amerikai lapok leleplezzék a világ előtt az egész szemérmetlen alkut, Anglia egyszerűen megvásárolta őket, nem sajnálva a milliokat. Az amerikai lapok aztán, alig egy-kettőt

kivéve, a háboru alatt folyton Angliát, Franciaországot, Oroszországot és — Szerbiát dicsőítették, mint a műveltség zászlóhordozóit, nekik kívánták és jósolták a győzelmet, Németországot, Ausztriát és Magyarországot pedig gyalázták, mint barbár államokat, amelyeknek el kell bukniok, mert a műveltségnek győznie kell a barbárság ellen.

De Angliának még egy kitünő ügynöke volt Amerikában : Bryan, az Egyesült Államok külügyminisztere. Ez az államférfiu olyan pénzsóvár ember volt, hogy a pénzszerzésnek semmiféle módjától nem riadt vissza. Habár kétszázezer korona az évi fizetése, nyíltan hirdette, hogy ebből az összegből nem tud megélni és ezért elfogad bármilyen mellékkeresetet. Erre egy élelmes cirkuszigazgató ajánlatot tett neki, hogy lépjen fel a cirkuszában, kap minden estére ezer dollárt, vagyis ötezer koronát.

— Nagyon szivesen, — felelt Bryan, — de mit csináljak az ezer dollárért, mikor sem lovagolni, sem bukfencet hányni, sem tüzet enni nem tudok ? Vagy talán előbb tanuljam meg ezeket a művészeteket ?

— Nem szükséges, — mondotta a cirkuszigazgató. — Ön fellép, mint az Egyesült Államok külügyminisztere és valami felolvasást fog tartani a lovak, szamarak, idomított kutyák, bohócok, zsonglőrök, akrobaták mutatványai közben, vagy megborotválkozik az oroszlánkentreben. Tessék választani.

Bryan a felolvasást választotta és a lovak, szamarak stb. közt csakugyan fellépett az amerikai cirkuszokban, minden este negyedórát mutogatva magát a közönségnek. Mert a felolvasására nem volt kíváncsi senki, csak arra, hogy az Egyesült Államok külügyminisztere ezer dollárért megjelenik a cirkusz közönsége előtt.

Magyarország bölcsének, Deák Ferencnek van egy örökéletű mondása. Amikor egyszer cséplés idején meglátogatta egyik barátját, a buzakaszlakhoz érkezve kivette az égő szivart szájából és eloltotta. Barátja kérdezte, hogy mert teszi ezt, hisz ott sincs megtiltva a dohányzás ? Deák Ferenc így felelt :

— Tudom, hogy nincs megtiltva, de tisztességes ember mégsem dohányzik ilyen helyen.

Bryan külügyminiszternek sem volt megtiltva, hogy cirkuszban mutogassa magát, de tisztességes külügyminiszter ezt mégsem tette volna, még Amerikában sem, ahol nem nézik, milyen munkával szerzi valaki a pénzt. Aki ilyen kapzsi, ne legyen miniszter.

A háboru alatt csakhamar föl is támadt a gyanu, hogy Bryan meg van fizetve az angoloktól és pénzért kedvez nekik. Igaz-e ez, vagy nem, persze

nem lehet tudni, de clyan hatalmas országra, mint az Egyesült Államok, nem valami hizelgő, ha az egész világ azt hiszi, hogy külügyminisztere egy másik államnak zsoldjában van. És az egész világ nemcsak hitte ezt, hanem nyíltan ki is mondotta, Bryant még Amerikában is úgy csufolták, hogy : „Angliának amerikai külügyminisztere“.

Wilson, az Egyesült Államok elnöke és Bryan külügyminiszter egy húron pendültek és Anglia kedvéért készek voltak arra is, hogy komédiát játszottak az egész világgal szemben.

A komédia azzal kezdődött, hogy Wilson az Egyesült Államok nevében a háboru elején semlegességi nyilatkozatot tett, ami annyit jelent, hogy egyik hadviselő félnek sem áll a pártjára és egyiket sem fogja segíteni a háboru alatt.

Nemsokára azonban napfényre jött az alattomoság : Amerika a semlegesség ellenére folyton szállította az ágyukat, puskákat, hadi felszereléseket és lövészeket Angliának és Franciaországnak, ellenben Németországnak még élelmiszert sem szállított többé egy maréknyit sem.

Németország emiatt panaszt emelt Wilson elnöknél, aki azonban így felelt :

— Engedelmet kérek, mi semlegességet ígértünk és ezt meg is tartjuk. Szerintünk a semlegesség az, ha egyformán összekötetésben maradunk az összes hadviselő felekkel. Hogy Angliának hadiszereket szállítunk, ez igaz, de mi készek vagyunk Németországnak, Ausztriának és Magyarországnak is épp úgy szállítani bármit, csak tessék nálunk megrendelni.

Ez a válasz nagyon ártatlan volt és bemutatta a világnak egész meztelenségében a lelketlen, önző, kapzsi amerikai szellemet. Németország ugyanis hiába rendelt volna Amerikában bármit, ugysem kaphatott volna meg semmit, mert az Atlanti oceánon Anglia uralkodott flottájával és ugyanis elfogott volna minden hajót, amely német kikötőbe vette útját.

Németország az amerikai álnokságra azzal felelt, hogy 1915 február végén megindította buvárhajóit Anglia ellen és tudatta Amerikával, hogy most már el fog pusztítani minden hajót, amely bárminő hadiszert szállít az angolok számára, még az amerikai hajókat is.

Erre aztán még az Egyesült Államoknak állt feljebb : hogy így meg amúgy, ők semleges ország, azt szállítanak, ami nekik tetszik, ebben nekik senkisé meg parancsol, követelik tehát, hogy Németország rendelje vissza buvárhajóit Anglia partjaitól, vagy legalább engedjen szabad közlekedést az amerikai hajóknak, sőt azoknak az angol hajóknak is, amelyeken amerikai állampolgárok utaznak.

Olyan volt ez a kívánság, mintha azt követelte volna Wilson, hogy ha az amerikai állampolgároknak eszükbe jut egy kirándulást tenni az orosz vagy német harctérre, akkor a német ágyuk és német katonák szüntessék meg a tüzelést, nehogy a yankeek drága élete veszedelemben forogjon.

Könnyű eltalálni, hogy a hang Jákobé volt ugyan, de a kéz Ézsau szőrös keze volt, vagyis : Amerika mögött ott állt Anglia. A ravasz angolok, miután maguk nem tudtak semmit tenni az egyre veszedelmesebb német buvárhajók ellen, Amerika segítségével szerettek volna azoktól szabadulni. Ugy okoskodtak, hogy Németország, nehogy még Amerikát is maga ellen zudítsa, buvárhajóit vissza fogja parancsolni Anglia partjairól, akkor aztán ők a markukba nevetnek, hogy hogyan lefőzték a németeket.

Csakhogy Németország nem ijedt ám meg tiz Amerikától sem és azonnal tudta azt is, hogy honnan fúj a szél. Egy jegyzékkel felelt tehát Wilsonnak, amely jegyzék körülbelül ezeket mondotta :

— Anglia ki akarja éheztetni Németország hetven milliónyi lakosságát és föltartóztat minden semleges hajót, amely Amerikából Németországba élelmet szállít. Németország tehát abban a percben visszarendeli buvárhajóit Anglia partjaitól, amely percben az angolok viszont nem akadályozzák tovább Németországba az élelmiszerek szállítását.

Amerika le volt főzve, de még jobban le volt főzve Anglia, amely igen furfangosan szeretett volna a félelmes német buvárhajóktól megszabadulni.

Wilsonnak azonban sehogyse akart a fejébe menni, hogy Németország nem akar Amerikától megijedni, de nem tudta, hogy mit csináljon. Hadat üzenjen Németországnak ? Erre a németek egy nagyot nevettek volna, mert az amerikai hadseregnél még a montenegrói hadsereg is százszorta különb úgy, hogy ha a montenegrói hadsereg partra tudna szállni Amerikában, hát talán az egész Egyesült Államokat elfoglalná.

Anglia azonban mindenáron azt akarta, hogy Amerika is háboruba keveredjék Németországgal, aztán Európába küldje flottáját, persze nem Németország ellen, az Északi tengerre, hanem a törökök ellen a Dardanellákhoz, mert a saját hajóit kimélni akarta, hogy ott a francia és amerikai hajók pusztuljanak, ő majd ráér előremenni akkor is, ha azok a Dardanellákat már elfoglalták és nincs többé veszedelem.

De Amerika sehogyse akart beleharapni a savanyu almába, amit Anglia folyton az orra elé tartogatott. Inkább megpróbálta Wilson még egy jegyzékkel, amelyben olyanformát mondott, hogy „kedves Németország, a te harcmódod Angliának nagyon kellemetlen, hát szüntesd meg ezt a harc-

módot — az én kedvemért. Ha Anglia nem harcol tisztességesen, hát föld le azzal, hogy te azért sem élsz megtorlással.

Mint a mesebeli róka, Amerika ezzel a hízélgéssel akarta elérni, hogy a német holló ejtse ki szájából a sajtot.

A német holló azonban előbb megette a sajtot, aztán így felelt :

— Köszönöm szépen a hízélgést, de maradok **amellet**, amit mondtam. Egyébként pedig Amerika sem jár el tisztességesen, **mert semlegességet** ígért és ennek ellenére mégis folyton gyártja és küldi a **hadiszert Angliának**. Majd a német buvárhajóknak gondjuk lesz rá, hogy a **hadiszert szállító** amerikai hajókból minél kevesebb jusson el az angol kikötőkbe.

Most már Bryan, Amerikának cirkusz-attrakciója és külügyminisztere szólalt meg és ezt mondotta nagy szemforgatások közt :

— Amerika úgy értelmezi a semlegességet, hogy Angliát épp úgy kiszolgálja mindennel, amint kiszolgálná Anglia ellenfeleit is, ha ezek valamiért hozzája fordulnának. Németország tehát csak bátran rendeljen Amerikában bármit : akár hadiszert, akár élelmiszert, mindent azonnal utnak fognak indítani, mihelyt ki lesz fizetve, de természetesen német hajóknak kell a szállítást eszközölni, mert az amerikai kereskedőhajók erre nem vállalkoznak.

Egész Amerika és Anglia tapsolt és lelkesen mondogatta :

— Remek ember ez a Bryan, nagyszerűen megfelelt Németországnak !

Németország elnyelte a gúnyt, de nem maradt érte adós. Még néhány tucat buvárhajót küldött Anglia ellen és meghagyta nekik, hogy különösen az Amerikából érkező, lövésert és élelmet szállító hajókra vadásszanak és könyörtelenül küldjék azokat a tenger fenekére.

A német buvárhajóknak nem kellett ehhez sok biztatás és nemsokára Amerika szivhatta a fogát mérgében, mert municióval és élelemmel megpakott hajói egymás után süllyedtek el Anglia partjai körül.

Május elején aztán elsüllyedt a Lusitánia nevű óriás angol személyszállító gőzös, amelyet egy német buvárhajó megtorpedózott. Ennél a katasztrófánál több mint ötszáz amerikai állampolgár életét vesztette. Amerikában emiatt rettentő elkeseredés támadt Németország ellen és Anglia fel akarta használni ezt az elkeseredést, hogy az Egyesült Államokat végre beugrassa a háboruba Németország ellen.

Wilsonnak és Bryannak azonban volt eszük : a pénzt elfogadták ugyan Angliától és szállítottak is érte mindent, de olyan bolondok már nem voltak, hogy beleavatkozzanak az európai háboruba és ezzel nevetségessé tegyék magukat. Nem történt tehát a Lusitánia katasztrófája után sem egyéb, mint ami eddig történt, tudniillik újabb jegyzékek mentek Németországhoz,

tiltakozva az ellen, hogy amerikai állampolgárok életét a német buvárhajók veszélyeztetik. Németország tudomásul vette a tiltakozást, de megmaradt amellett, hogy ő nem törődhet az amerikai állampolgárokkal, ha ezek angol hajón utaznak és még hozzá olyan angol hajón, amely fegyvert és municiót szállít.

Az ántánt mesterkedései a semleges országokban.

Anglia már 1914 szeptemberben kezdte sejteni, hogy a háborúnak az ántántra nézve rossz vége lesz. Belgium ekkor már a németek hatalmában volt, a franciák és oroszok egyik ütközetet a másik után veszítették, Törökország is háborúra készült az ántánt ellen és végül a Japán által ígért félmillió hadseregére már keresztet lehetett vetni.

Hogy a fenyegető katasztrófát elhárítsa, Anglia megfeszített erővel mozgásba hozta diplomáciáját — a semleges országoknál. Részint pénzzel, részint ígéretekkel, vagy fenyegetésekkel akarta őket rávenni, hogy álljanak valamennyien az ántánt mellé és támadják meg a német, osztrák és magyar szövetségeket.

Ezek a semleges országok voltak : Spanyolország, Portugália, Hollandia, Dánia, Svédország, Norvégia, Svájc, Olaszország, Románia, Bulgária és Görögország. A tizenegy ország közül május végéig csupán Olaszországban sikerült az angol mesterkedés, vagyis éppen az az ország állt az ántánt oldalára, amelytől ezt a világon senki nem várta, sőt amelyről senki nem merte még föltételezni sem, hogy megszegve Németországnak és nekünk fogadott szövetségi hűségét, a háboru tizedik hónapjában szövetségesei ellen fog fordulni.

A többi országokban Anglia, Oroszország és Franciaország diplomátái lázas tevékenységet fejtettek ki, hogy a maguk javára közbelépésre bírják őket. Azonban a semleges országok közt szerencsére nekünk is voltak igaz barátaink, akiket semmi pénzzel, semmi ígérettel és semmi fenyegetéssel nem lehetett semlegességüktől eltéríteni és akik csupán azért nem álltak mindjárt a háboru kezdetén a mi oldalunkra, mert hadseregük ugysem sokat számított a mi óriási hadseregeink mellett. Azok az országok pedig, amelyek nem voltak barátaink, nem mertek, vagy nem akartak azonnal az ántánthoz csatlakozni, hanem vártak, hogy merre fog hajlani a hádiszerencse. Ha látták volna, hogy az ántánt győzelme teljesen bizonyos, természetesen siettek volna szintén ellenünk támadni, hogy aztán a béke-

Konstantin görög király és miniszterelnöke Venizelosz. Konstantin királyt minden árcsúrrá akarták venni az ántánt hatalmai, hogy csatlakozzék hozzájuk és mozgósítsa mellettük hadseregét. Venizeloszt lekenyerezte az ántánt, de a görög király nem állt köztük, sőt Venizeloszt elkergette maga mellől és Gunariszt nevezte ki miniszterelnöknek. Erre az ántánt orgyilkosokkal megakarta öletni Konstantin királyt, de a gaz merénylet nem sikerült.

kötésnél ők is részt követelhessenek maguknak ami testünkből. De az ántánt győzelme csak késett, késett és a semleges országok egy része várakozott tovább, folyton hirdetve, hogy semleges kíván maradni.

Vegyük csak sorra ezeket a semleges országokat és beszéljük el röviden, mi történt náluk a háboru alatt. Aztán meg fogjuk tudni, hogy melyik őrizte meg semlegességét tisztességesen és melyik várt csak alkalomra, hogy bennünket orvul hátbatámadjon ; meg fogjuk tudni továbbá, hogy melyik akart mindvégig becsületos maradni és melyik leste mohó reszketéssel a mi leveretésünket, mert ettől remélte kapzsi vágyainak megvalósulását.

Spanyolország.

A spanyol nép sohasem szerette valami nagyon a franciákat, akiktől sokat kellett már eltűrniök. Éppen száz évvel ezelőtt I. Napoleon francia császár Spanyolország trónjára erőszakolta egyik testvérét, Bonaparte Józsefet, de a spanyolok tiltakoztak a jövevény király ellen, akit nemsokára ki is kergettek országukból. Azóta igaz hogy békében élt egymás mellett a két nemzet, de a franciák mindig éreztették, hogy a latin fajok közt ők a legkiválóbbak és a spanyolokat lenézték, különösen mióta ezek az Egyesült Államok elleni háborujukban a rövidebbet huzzták.

Mikor aztán kitört a világháboru, Anglia és Franciaország azonnal hozzáláttak, hogy részükre hódítsák Spanyolországot, amelynek nincs ugyan nagyobb hadserege, mint legföllebb félmillió katona, de ezek a katonák igen kitünő harcosok. Bizony jó lett volna a spanyol hadsereg is az elmaradt japán hadsereg helyett.

A spanyol királynak, XIII. Alfonznak felesége angol hercegnő és ezen a réven az angolok bizonyosra vették, hogy Spanyolország akkor fog az ő oldalukra állani, amikor akarják. De bizonyosra vette ezt Franciaország is, azon a cimen, hogy Spanyolország is latin állam, tehát „testvére“ Franciaországnak. Lám, most egyszerre testvérek lettek a spanyolok, mert szükség lett volna rájuk !

Azonban az ántántot nagyon kellemetlen meglepetés érte : a spanyolok rokonszenve mindjárt a háboru elején nem a „testvér“ franciák, hanem a „barbár“ németek felé fordult. Mintha ez lett volna a spanyolok jelszava :

— Most megfizetünk a franciáknak mindazért, amit ellenünk elkövettek.

Mikor az első hírek jöttek Németország, Ausztria és Magyarország győzelméről, minden spanyol örült ezeknek.

— No lássuk, — mondták, — olyan vitézek-e a franciák, mint amilyen nagyszájuak.

A spanyolok rokonszenvét a németek iránt abból is meg lehetett ismerni, hogy nyakkendőket neveztek el Vilmos császár nevérol, a színházakban tüntetőleg német darabokat játszottak, sőt a madridi opera német dalműveket adott elő Alfonz király jelenlétében. Ilyesmi a háboru előtt Spanyolországban még nem történt.

A spanyolok meg voltak győződve arról, hogy a világháboruért az ántántot terheli a felelősség és Ausztriának és Magyarországnak igazsága volt, mikor trónörökösünk meggyilkolása miatt Szerbiának hadat üzent. A becsületes érzésű, lovagias spanyol nép különösen azt leste nagy izgatottsággal, hogy mikor tiporjuk el Szerbiát, gyalázatos tettének büntetéséül. Mikor aztán kénytelenek voltunk Szerbiában csak védelemre szoritkozni, mert minden erőnket az oroszok ellen vittük, a spanyolok emiatt még kedvetlenebbek voltak, mint mi. Mindenki sajnálta, hogy a háboru negyedik hónapjában még van egy szerb a világon, mert a spanyolok nyíltan hirdették, hogy ezt a hitvány fajzatot ugy ki kellene pusztítani, mint a patkányokat.

Miután Anglia nem sajnálta a pénzt és néhány milliót titokban szétosztott a nagyobb spanyol lapok közt, ezek megpróbálták ütni a dobot az ántánt mellett. Azt hirdették, hogy Spanyolország nem maradhat semleges, mert kötelessége szintén kardot rántani a francia „testvérmemet” mellett és a német, osztrák és magyar „barbárok” ellen.

A megvásárolt sajtó azonban nem ért el semmit és Anglia igazán csak kidobta pénzét az ablakon. Különösen a spanyol munkásoknak köszönhető ez, akik folyton tüntettek és gyüleseztek a béke mellett, szidva Angliát, amely a maga önző érdekeiért az egész világot lángba akarta borítani. Persze megtörtént nem egyszer, hogy a munkások bevették néhány megvásárolt sajtó szerkesztőségének az ablakait.

Ilyenkor a rendőrség kivonult ellenük, de fegyvert nem használt soha. A barcelonai népgyűlésen, november közepe táján, a rendőrfőnök is jelen volt és a gyűlés végén maga is felszólalt :

— Kedves polgártársaim, — mondotta, — miután bebizonyítottatok, hogy valamennyien a háboru ellenségei és a béke barátjai vagytok, most már menjetek békében haza.

Spanyolországnak legdélibb csúcsán, Afrikával szemközt van az alig pár kilométer széles gibraltári tengerszoros : a Földközi tenger kijárata

az Atlanti oceánba. A tengerszoros fölött, magas szikla tetején fekszik Gibraltár vára, amely ágyuival uralkodik a tengerszoroson és csupán azt a hajót engedi át rajta, amelyik neki tetszik.

Gibraltár spanyol földön van és mégis angol birtok. Az angolok még évtizedekkel ezelőtt hatalmukba kerítették ezt a sziklatetőt és hatalmas várat építettek rajta, amellyel kezükben tartják az uralmat a Földközi tenger fölött.

Minden spanyol úgy tekinti Gibraltárt, mint egy örökké sajtó sebet hazája testében, mert hisz Gibraltár Spanyolország földjének egy darabja, amelyet Anglia elfoglalva tart.

A világháború alatt azonnal mozgalom támadt ezzel a jelszóval:

— Gibraltárt vissza kell szerezni az angoloktól!

A mozgalomhoz egyre többen csatlakoztak, úgy, hogy Anglia megszept és rögtön követelte a spanyol kormánytól, hogy a mozgalmat fojtsa el.

Lám, amikor mi követeltük Szerbiától, hogy fojtsa el a mozgalmat, amely ellenünk áskálódik, akkor Anglia azt mondta, hogy hohó, ennyire nem szabad Szerbia ügyeibe beleavatkoznunk. Mikor azonban néhány spanyol összeállt, hogy vissza kell szerezni Gibraltárt, amely évszázadokon át Spanyolországhoz tartozott, azonnal kész volt a követeléssel, hogy maga Spanyolország szálljon szembe saját polgárainak jogos és szent érzésével. A spanyol kormány azonban azt felelte, hogy jól van, majd tenni fog valamit. De nem tett semmit. Az igaz, hogy nem is tehetett.

Maga Alfonz spanyol király elhatározta, hogy minden körülmények közt semleges fog maradni a háború alatt. Úgy számított, hogy Spanyolország csupán a semlegességgel nyerhet valamit, mert ha Angliát legyőzik, akkor ugyanis megkapja Gibraltárt és ezzel az uralmat a Földközi tenger fölött, ha ellenben Spanyolország segítene az ántántnak, akkor még győzelem esetén sem jutna neki semmi. Ugyan miből jutott volna? Spanyolország sem Németországgal, sem velünk nem határos, tehát ugysem kaphatott volna segítségeért semmi jutalmat.

Ez a bölcs számítás sugallta Alfonz királynak azt a híres mondását, amellyel 1914 szeptember havában meglepte a világot és amely így szólt:

— Szívem Angliáé és Franciaországé, de eszem Németországé, Ausztriáé és Magyarországé. És nem fogom engedni, hogy szívem és eszem összevesszenek egymással.

Ez csakugyan nem történt meg az egész háború alatt, hiába mesterkedett Alfonz király körül az angol és francia diplomácia. A spanyol király fiatal uralkodójának felesége angol nő ugyan, de ő maga a mi királyunkkal,

Ferenc Józseffel áll vérrokonságban és a magyar közmondás szerint a vér nem válik vízzé. Pedig képzelhetni, hogy felesége, Eleonóra királyné útján is hányszor próbálták őt az ántánt mellé téríteni.

Alfonz király a háboru alatt folyton Madridban tartózkodott és majd mindennap tanácskozott minisztereivel, különösen Dato miniszterelnökkel. Semmiféle mulatságra nem ment és mikor kérdezték, hogy mért nem vesz részt valamely szórakozáson, így felelt :

— Példát akarok adni Spanyolország népének. Az egész világot gyászba borította a háboru, ilyenkor tehát vigadni nem illik.

A spanyol kormány, épp úgy Alfonz király, a legszigorubb semlegesség mellett volt mindvégig és nem volt hajlandó sem titokban, sem nyíltan szerződést kötni az ántánttal.

Igy aztán füstbe ment az ántánt terve, hogy a spanyol hadsereg a franciák segítségére siessen és pedig csak egy barátságból.

— Csak egye meg maga Franciaország azt, amit kotyvasztott, — mondogatták a spanyolok, — mi ugyan nem kérünk belőle.

Anglia egész bizonyosan számított arra, hogy Spanyolország épp olyan hitvány lesz, mint Olaszország, de csalódott. Vannak még becsületes nemzetek is a világon és Spanyolország végig becsületes maradt. Tisztelet neki és derék, nemes királyának.

Portugália.

Ez a kicsiny állam Spanyolország szomszédságában hat év előtt még királyság volt, de a portugál nép összeesküdött uralkodója, Manuel király ellen, épp úgy, mint ennek apja, Károly király ellen. Károly királyra sétakocsizás közben bombát dobtak és megölték őt, míg fiát, Manuel királyt egyszerűen kikergették Portugáliából.

Manuel király, aki csak tizenkilenc éves ifju volt még, amikor trónját vesztette, Angliába menekült, az angol király oltalma alá, aki szívesen fogadta őt és évi kétszázezer koronát adott neki, hogy rangjához méltóan élhessen.

Portugália ezután köztársaság lett, de azért sokan voltak, akik az elűzött király hívei maradtak és titokban azon dolgoztak, hogy a köztársaságot megbuktassák és Manuelt visszaültessék trónjára.

Anglia titokban segítette a portugál kiráypártiakat, különösen a világháboru alatt. A cél nagyon világos volt : Anglia szerette volna Portugáliát

is beugratni a háboruba maga mellett és ha sikerül visszaültetni trónjára Manuel királyt, ez hálából bizonyosan a francia harctérre vitte volna a portugál hadsereget, amely nem nagyobb ugyan, mint 70—80 ezer ember, de hát ez is több a semminél.

A portugál nép nagy része azonban nem kívánta vissza volt királyát, mert örült, hogy megszabadult tőle. Manuel király nem volt uralkodónak való ember: tékozolta a pénzt és elverte volna a Dárius kincsét is, az államügyekkel semmit nem törődött, hanem mindig csak mulatni, szórakozni akart. Manapság már nem lehet így uralkodni, mert az uralkodás súlyos gond, nehéz munka és igaza van Vilmos császárnak, aki ezt mondta :

— Az uralkodó az állam első szolgája.

Anglia mikor látta, hogy Manuel trónjának visszaszerzése nem megy olyan könnyen, nem erőltette a dolgot. Neki mindegy volt, akár a portugál királytól kap segítségül egy hadsereget, akár a portugál köztársaságtól.

És a portugál köztársaság, csak hogy ne rémitsék folyton Manuellel, kész volt még arra is, hogy Angliával szövetséget kössön.

Az angol-portugál szövetség 1914 októberben létre is jött, persze titokban. A szövetség szerint Portugália 80.000 főnyi hadseregét — kölcsön adta Angliának, amely aztán elvitte ezt a hadsereget Keletre, a törökök ellen, angol ruhába bujtatva őket.

Franciaország előtt ez nem maradhatott titokban és a francia kormány azonnal fel is szólalt, hogy a portugál hadsereg jobban elkelne a németek elleni háboruban. Anglia azonban a markába nevetett ezuttal is : sikerült neki nyolcvanezer idegen katonára szert tenni, azaz, ennyivel kevesebb kellett a saját katonájából. Mert Angliának az volt a fő, hogy ha az egész francia és orosz hadsereg elpusztul is, az angol hadsereg megmaradjon.

Svájc.

A gyönyörű havasok, páratlanul szép hegyek és völgyek kicsiny országa Svájc, éppen Európa kellős közepén fekszik, beékelve az országok közé, amelyek háborút viseltek egymással. Északról Németország, keletről Ausztria, délről Olaszország, nyugatról Franciaország határolja Svájcot ; amely, mint mindenki tudja, semleges köztársaság és az összes hatalmak védelme alatt áll. Ezt úgy kell érteni, hogy nemzetközi szerződés értelmében Svájc olyan független állam, amelynek függetlensége fölött az összes hatal-

mak örködnek, amelyet tehát háboruval megtámadni és elfoglalni egyiknek sem szabad.

Svájcnak lakossága közt három nemzetiség van : német, francia és olasz. El lehet képzelni, hogy ezek mindegyike vagy nekünk és a németeknek, vagy az ántántnak kívánta a győzelmet és így Svájc, ha hadserege nem volna oly jelentéktelenül csekély, aligha maradhatott volna a háboru alatt békében, mert a három nemzetiség bizonyosan összeveszett volna azon, hogy kinek segítsen. De Svájcnak hadserege alig áll ötvenezer emberből és ezeknek is kétharmadrésze csak papiroson van meg.

A svájci hadsereget azonban nem kérte segítségül senki és a svájciak sem kínálták magukat, mert tudták, hogy ugysem kellene. Még Anglia sem próbálta meg, hogy a svájci hadsereget belevonja az ántánt háborujába, pedig Anglia igazán nem vetette meg a legkisebb segítséget sem. Csupán annyit próbált meg az ántánt a háboru első hónapjaiban, hogy Svájc álljon az ántánt mellé és engedje meg, hogy a francia csapatok egy része Svájcon keresztül törhessen be Németországba.

Talán ment volna is a dolog, ha Svájcban nem lagnának németek is, még pedig igen nagy számmal. Az ántántnak kedvezett az a véletlen, hogy Svájcban éppen 1914-ben volt elnökválasztás és a kis köztársaság elnöke ezuttal egy olasz származásu ember, Motta Félix lett. Azonban az új elnök higgadt férfiú, aki nem akart belemenni olyan kalandba, amely esetleg Svájc függetlenségébe került volna. Mert : ha Motta Félix elnök az ántánt pártjára áll, akkor teljesen bizonyos, hogy a svájci németek nem maradtak volna tétlenül és Svájcban kitört volna a polgárháboru, az ántánt veresége után pedig Németország és Ausztria-Magyarország a gyönyörű kis országon megsztottak volna. De ugyanez a veszély fenyegette Svájcot akkor is, ha hozánk és Németországhoz csatlakozik : akkor meg bukás esetén Franciaország és Olaszország osztottak volna meg rajta.

Szerencsére a svájci népnek mindahárom nemzetisége, ha szívében többfelé huz is, egyetért — az eszével. Az ész pedig azt parancsolta, hogy Svájc maradjon semleges.

Nagyobb mértékű izgatottság Svájc lakosságán csak akkor vett erőt, amikor Olaszország, álnokul megcsalt bennünket és Németországot, az ántánthoz csatlakozott. A svájci olaszok, akik épp olyan szenvedélyesek és erőszakosak, mint minden olasz, azt kezdték követelni, hogy Svájc lépjen ki semlegességéből és ragadjon fegyvert az ántánt mellett. Az olaszok handabandázása azonban csak addig tartott, amíg a svájci németek is a mellükre ütöttek és ezt mondták :

— Amely percben az olaszok még egyszer meg mernek mukkanni, mi egyszerűen kisöpörjük őket Svájcból.

Erre aztán a svájci olaszok meglapultak. Mert az olasz csak addig hős, amíg — nincs ellenség. Svájc egész a háboru végéig semleges maradt.

Hollandia, Dánia, Svédország, Norvégia, Luxemburg.

Németország északnyugati sarkában, Belgium fölött fekszik Hollandia, az Északi tenger partján. A kicsiny, de gazdag ország, amelynek igen szép és nagy kiterjedésű gyarmatbirtokai vannak Afrikában és az Indiai tenger szigetein, semlegességét a háboru eleje óta becsületesen betartotta. Uralkodója, Vilma királynő szívvel lélekkel a németekhez vonzódott, épp úgy, mint a férje, Henrik, mecklenburgi herceg, így aztán az ántánt minden erőlködése, hogy Hollandia támadja meg Németországot, hiábavaló volt.

Anglia diplomáciája azonban nem olyan fából van faragva, hogy egy-két kudarc után feladja a további próbálkozást. Miután Hollandiának a háboruba való beugratása nem sikerült, az angolok azon mesterkedtek, hogy legalább elzárják Németországot Hollandiától, azaz, hogy semmiféle élelmiszert ne kaphasson. Azt az ajánlatot tették Vilma királynő kormányának, hogy megveszik kétszeres áron mindazt az élelmiszert, amit Hollandia Németországnak szokott szállítani. Ez az élelmiszer pedig nagyon sok, mert Hollandiában rendkívül magas fokon áll az állattenyésztés és óriási főlöfleg van husban, baromfiban, tojásban és sajtban. A hollandi kormány azt felelte, hogy nincs az a pénz, amennyiért megszüntetné Németországgal való kereskedelmét.

Dániával teljesen hasonló volt az eset. Ez a szintén kicsiny állam Németország fölött messzire benyulik az Északi tengerbe, majdnem egészen Svédországig. Dánia épp úgy mint Hollandia nagyban foglalkozik az állattenyésztéssel és főlöfleges marháit külföldre szállítja. A háboru alatt ez a szállítás jól esett Németországnak, sőt nekünk is, mert a dán marhahus még Budapestre is eljutott, sajnos, nem elegendő mennyiségben, mert tőlünk Dániáig nagyon hosszú az út és a vasutak bizony mással voltak elfoglalva, mint husszállítással a polgári lakosság részére.

Minthogy a dán királyi család közel rokona az orosz cári családnak, az ántánt mindent elkövetett, hogy Dánia ne adjon el Németországnak egy maréknyi élelmet sem. Dánia azonban, noha szívesen állt volna az ántánt szolgálatára, kénytelen volt semleges maradni és folytatni Németországgal

való kereskedelmét, mert bizonyosra vehette, hogy mihelyt Németország iránt a legcsekélyebb ellenséges indulatot mutatja, azonnal Belgium sorsára fog jutni.

A skandináv félsziget két állama, Svédország és Norvégia a háboru kezdetétől fogva szintén semlegesek maradtak egész végig. Gusztáv svéd király, Hakon, norvég király és Keresztély dán király 1914 december 18-án Malmőben, Svédország kikötővárosában találkoztak egymással és meg-egyeztek, hogy semlegességüket semmi körülmények közt nem fogják fel-

A semleges Hollandiából: hollandus tisztek a belga határon őrködnek sátoztáborban. Fegyver nincs náluk, mert hisz ellenséget nem várnak sehonnán, legfőlebb belga katonaszökevényeket, akik ugyis csak azért jönnek, hogy lefegyverezzék őket.

adni. Nem is tértek el attól, amit egymásnak ünnepélyesen megfogadtak és országaik élvezhették a béke áldásait akkor is, amikor Európa nagyhatalmai öldöklő háboruban mészárolták egymás népét.

Legjobban járt az összes semleges államok közt Luxemburg nagyherceg ség. Ez az apró államocska, amely Franciaország és Németország közt fekszik és valamint Svájc, szintén az összes hatalmak védelme alatt állt a háboru előtt, minélfogva semlegesnek kellett volna maradnia. A franciák

és angolok azonban összeszűrték a levelet a luxemburgi nagyherceggel. épp úgy, mint a belga királlyal és az volt a szándékuk, hogy semlegesség ide, semlegesség oda, ők bizony Luxemburgon keresztül is támadni fogják Németországot.

Ezzel a tervvel épp oly csufos kudarcot vallott az ántánt, mint a Belgiumon át tervezett betöréssel. A németek gyorsabbak voltak és ugyanakkor, amikor hirtelen megtámadták Belgiumot, bevonultak Luxemburgba is. A nagyhercegnek ugyanazt ajánlották, mint a belga királynak, tudniillik hogy a háboru után kárpótolni fogják minden kárért, amelyet a német csapatok átvonulása alatt országa szenvedni fog, föltéve, ha a luxemburgi nép nem fog a németekkel szemben ellenséges magatartást tanusítani.

A nagyherceg okosabb volt, mint a belga király: azonnal cserbenhagyta a franciákat, akik ugysem birták volna őt a németek ellen megvédeni és átpártolt a németekhez. Az igaz, hogy ugysem tehetett volna ellenük semmit, mert az egész luxemburgi hadsereg mindössze háromszáz katonából állt, Van Dyck ezredes parancsnoksága alatt.

Németország megtartotta szavát: mihelyt keresztülvonult csapataival Luxemburgon, azonnal egy millió márkát küldött a luxemburgi kormányhoz, hogy abból az összegből fizesse ki mindazt a kárt, amit Luxemburg népe szenvedett és ha kevés a pénz, fog adni még többet is.

Igy menekült meg Luxemburg attól, hogy hasonló katasztrófa érje, mint Belgiumot.

A világháboru számokban.

Mikor a történelemben tanultuk, hogy Xerxes perzsa király két millió katonából álló hadsereget vezetett Görögország ellen, tanáraink elmagyarázták még, hogy ennél nagyobb hadsereggel nem indultak háboruba még soha. Xerxes hadserege mellett eltörpültek a világverő Attila, a római Aétius, a tatár Batu kán seregei, amelyek legföllebb félmillió harcost számláltak. Pharsalus síkján, ahol Pompejus és Octavianus római vezérek vívtak véres csatát a világ uralmáért, összesen nem harcolt több kétszázezer embernél, mégis ez volt évszázadokig a legnagyobb csata, amelyre az emberek vissza tudtak emlékezni. Julius Caesar Galliát (a mostani Franciaországot és Belgiumot) ötvenezer emberből álló hadsereggel hódította meg és a híres Hannibál, karthágói hadvezérnek, mikor Róma ellen vonulva átkelt az

Alpokon, alig volt negyvenezer embere. Törökország legnagyobb serege, amelyet Bécs elfoglalására küldött, csak 300.000 embert számlált, de egész Európa elszörnyködött, mikor erről a rettenetes számról beszélt. Magyarország ezeréves fenállása óta soha kétszázezer harcosból álló sereget nem tudott kiállítani. A nagy Napoleon, aki ugy szerepelt eddig a történelemben, mint a világ legnagyobb hadvezére, soha nagyobb hadsereget nem vezetett, mint negyed millió embert. A lipcsei ütközetben, ahol egész Európa mérkőzött Napoleonnal, összesen négyszázezer katona vett részt. Pedig a lipcsei ütközet már ugy szerepel a történelemben, mint a „népek csatája“.

Az 1914-15-iki világháboruhoz képest minden eddigi háboru csupán gyermekjáték. Nézzük csak, minő hadseregekkel vonultak fel egymás ellen az európai hatalmak :

A legnagyobb hadsereget Oroszország állította ki, amely a háboru alatt egymaga mintegy 7 millió embert szólított fegyverbe.

Németország a francia harctérre 2½ millió, az orosz harctérre pedig két millió katonát küldött.

Ausztria és Magyarország az oroszok ellen 2 millió, az olaszok ellen 1 millió, a szerbek ellen 300.000 katonával harcolt.

Franciaország 4 millió, Anglia félmillió emberrel vett részt a világháboruban.

Olaszország 1 millió 200.000, Szerbia 300.000, Montenegró 80.000, Belgium 200.000 embert mozgósított.

Törökország a Dardanellák védelmére 350.000 katonát küldött, a Kaukázusba és a Suez csatornához pedig 100.000-et.

Összeadva ezeket a számokat, az eredmény az, hogy a világháboruban a mi részünkről 9 millió 200.000, az ántánt részéről pedig 13 millió 380.000 katona vett részt, vagyis összesen 22 millió 580.000 ember !

Mit szólnának ezekhez a számokhoz Xerxes, Attila, Aetius, Batu kán, ha föltámadnának !

Pedig ez a 22 millió 580.000 ember csupán a szárazföldi harctereken pusztította egymást, hol van még a tengeri hajók katonasága ! Ez is volt összesen legalább félmillió ember !

De az ütközetek sorsát rendesen a tüzérség döntötte el, nézzük hát az egyes hadseregek tüzérségi erejét is. A várakban levő ágyukat nem számítva volt ágyuja :

Oroszországnak	5000
Franciaországnak	3400
Angliának	1200
Belgiumnak	400
Szerbiának	450
Montenegrónak	120
Olaszországnak	1600
Németországnak	4500
Ausztria és Magyarországnak	2100
Törökországnak	150

Összesen ... 18920

Ennyi ágyu bőmbölt tehát a csatatereken és ontotta magából a rettentő gránát és srappel golyókat. A géppuskák száma még ennél is nagyobb volt : több mint 150.000 !

A hatalmak tengeri haderejéről ime ezek a számok beszéljenek.

Az angol, francia, olasz és orosz flottában együtt volt a háboru elején :

Páncélos csatahajó (dreadnought)	113
Páncélos cirkáló	87
Kisebb cirkáló	128
Torpedóhajó	704
Buvárhajó	179
Egyéb hadihajó	231

Összesen ... 1442 hadihajó.

Ezzel szemben Németország, Ausztria, Magyarország és Törökország megkezdte a háborut :

70 csatahajóval,
 30 páncélos cirkálóval,
 75 kisebb cirkálóval,
 510 torpedóhajóval,
 120 buvárhajóval és
 230 egyéb hajóval,

azaz : összesen 1035 volt 1442 ellen.

Érdekes azonban tudni a világháboru adataiból még egyebet is.

Az ántánt államai : Anglia, Oroszország és Franciaország, továbbá Olaszország és Belgium összesen 75 millió négyzetkilométer földnek az urai és lakóiknak száma meghaladja a 850 milliót, míg Németország, Ausztria és Magyarország területe alig valamivel több 6 millió négyzetkilométernél, 120 millió lakossal. Törökország területe egymaga kétszerekkora ugyan, de ezen a területen alig harminc millió ember lakik.

Miután a földgömb összes lakóinak száma mintegy 1600 millió, ezeknek több mint fele résztvett az irtózatos küzdelemben.

Térjünk most át arra, hogy mennyi pénzbe és mennyi vérbe került a világháború ?

Oroszország kiadása volt hadseregére naponként 40 millió korona, Franciaországé 35 millió korona, Angliáé 40 millió, Ausztria-Magyarországé 25 millió, Törökországé 10 millió, összesen 150 millió korona.

Egy esztendő alatt tehát mi, Németország és Törökország több mint 31.000 millió koronát költöttünk a háborúra, ellenségeink pedig több mint 47 000 millió koronát !

Ezer koronás bankjegyekben tehát 78 millió bankjegy kellene, hogy ezt az iszonyatos összeget ki lehessen fizetni. Ha egymás tetejére raknánk ezt a 78 millió ezrest, egy 6000 méter magas oszlop lenne belőlük, magasabb, mint hármelyik hegyesűcs Európában. Aranyban ez a rengeteg pénz 27 millió kilogrammot nyomna és vasuton való elszállításához több mint 2000 teherkocsi kellene. Ennyi arany különben nincs is az egész világon, mert az utolsó ötszáz év alatt mindössze 15 millió kilogram aranyat bányásztak.

De mindezek csak megdöbbentő számok még : most a gyaszos, szomorú, lesújtó számok következnek, a számok, amelyekből megtudjuk, hogy a világháború mennyi véráldozatba, hány ember életébe került és hogy hány ember lett a világháború nyomorekja !

Oroszország véráldozata volt a legnagyobb és pedig hozzávetőleges számítással (mert az oroszok nem adtak ki soha veszteségajástromot) az orosz hadsereg vesztesége volt 1915 május 1-ig

halottakban 1 millió embert,
nyomorékká lett sebesültekben 2 millió ember.

Franciaország vesztesége kisebb ugyan, de sokkal gyászosabb, mert nisz negyedrészt annyi lakossága sincs, mint Oroszországnak és a francia nép már negyven év óta alig szaporodik. A francia harctéren

elesett fél millió ember,
nyomorék lett egy millió ember.

Az angolok, akármennyire féltették is a bőrüket, mégis sokat kellett abból a vásárra vinni. A franciákkal együtt harcoló seregük nem igen volt ugyan több az egész háboru alatt 200.000 embernél, de Angliának nagyon sokféle volt háboruja és valami másfél millió embere fegyverben állt, legnagyobb része persze a hadihajókon, amelyekből nagyon sok elsülyedt, a rajtuk levő katonákkal együtt. Szárazföldi csapataiból különösen a Dardanelláknál pusztult el sok, majdnem százezer ember, mert a törökök nem irgalmaztak az angoloknak, aki a fegyvereik elé került. Az igaz, hogy nem is érdemelték meg.

Az angol hivatalos veszteségi kimutatás szerint a háboru alatt elesett 250.000

nyomorék lett 500.000 angol katona.

Ez is jókora szám és volt is jajveszékelés Angliában a rémitő veszteség miatt, amelyhez hasonló a gőgös birodalmat nem érte még soha. No majd a jövőben meg fogja gondolni százszor is, mielőtt még egyszer háboruba kezd.

De hasonló kemény leckét kapott Belgium, Olaszország és Szerbia is. A belga hadsereg majdnem egészen elpusztult : csak hirmondók maradtak belőle. A szerb hadseregnek több mint fele nem érte meg a háboru végét : legnagyobb része nem is az ütközetekben veszett el, hanem járványos betegségek, különösen a tifusz áldozata lett.

Olaszország is meg fogja emlegetni ezt a háborut, amelyben oly hitszegő és gyáva módon a hátába támadt régi szövetségeseinek. Több mint százezer elesett katonájának emléke és valami háromszázezer nyomorékja, akikkel most tele van Olaszország, a jövőben talán becsületre fogják tanítani. Sajnos, csak talán, mert a jó magyar közmondás szerint kutyából szalonna nem lesz soha.

Az ántánthoz tartozó országok közül a kis Montenegró járt legjobban : a vitéz kecskepásztor harcosok roppantul vigyáztak magukra és óvakodtak attól, hogy valami nagyon közel kerüljenek az osztrák és magyar puskák csővei elé. Elbujva sziklás hegyeik mögé, onnan lövöldöztek át Hercegovinába, inkább szórakozásból, mint harci kedvből, mert egyetlenegy nagyobb ütközetünk nem volt velük. Így aztán az egész háboru alatt alig vesztek pár száz halottat és béna sebesültet, a fajtájuk tehát nem igen fogyatkozott meg. De azért körülbelül bizonyos, hogy sokáig, de nagyon sokáig aligha fognak gondolni arra, hogy a cár atyuska kedvéért még egy háboruba beleugorjanak.

Természetes, hogy abban az óriási vérengzésben, amely a világháborut oly szörnyűvé tette. Németország vesztesége és a mi veszteségünk szintén

nem volt csekély. Az oroszok, franciák, angolok, belgák, olaszok és japánok elleni harcokban

elesett 300.000

nyomorék lett 700.000 német katona,

a mi veszteségünk pedig

200.000 halott,

500 000 nyomorék.

A halottakat mi is, Németország is megsiratjuk, a béna hősokeket szívünk meleg szeretetével vesszük körül, mert a mi halottaink és a mi sebesültjeink nem arra fognak emlékeztetni bennünket, amire ellenségeinket: hogy ime ez a bünhődés a gonosz indulattal földidézett háborúért, hanem emlékeztetni fognak arra, hogy dicsőségesen vertük vissza a félvilágnak ellenünk kezdett orvtámadását.

Végül derék szövetségesünkről, Törökországról is emlékezzünk meg ezen a helyen. A török hadsereg aránylag nem vesztett sokat, legfőlebb százezer halottat és ugyanannyi bénává lett sebesültet. Törökország egy nagyon kicsiny területen, a Dardanellák körül harcolt majdnem egész hadseregével és ott is csupán védelmi harcot folytatott a franciák, angolok, oroszok és olaszok támadásai ellen, a reá nézve legkedvezőbb körülmények közt, amennyiben otthon volt és jóformán az egész harcteret a lövészárkok egész hálózatával fonta keresztül-kasul. Ha egy török katona elesett, ez bizonyosan négy ellenségének az életébe került.

Tudni kell még, hogy Törökország nagyon szegény állam és saját erejéből képtelen lett volna felkészülni, hogy a világháboruba egyáltalán beleszólhasson olyan hatalmakkal szemben, mint Oroszország, Franciaország és Anglia. A pénzt tehát, amely a hadviseléshez szükséges, Törökország tőlünk és Németországtól kapta kölcsön. Ez a pénz is szép néhány száz millió.

A hadifoglyok.

A világháboru alatt bizony megtörtént, hogy a német, magyar és osztrák katonák közül is sokan az ellenség fogságába kerültek. Nem kell ezen csudálkozni, mert az óriási hosszú front némely helyén az ellenség is többször túlsúlyba került, és csapatunkat váratlanul körülfogta. Ilyenkor aztán hiábavaló minden hősiesség, a megadás elkerülhetlen.

De csupán ilyen esetekben jutottak az ellenség fogságába német, osztrák és magyar katonák, máskor soha. Hogy nálunk egész csapatok csak alkalomra lestek volna, amikor önként megadhatják magukat és fegyverüket eldobva, föltartott kezekkel kegyelmet kérjenek, ez sem nálunk, sem a németeknél egyetlen egyszer sem fordult elő.

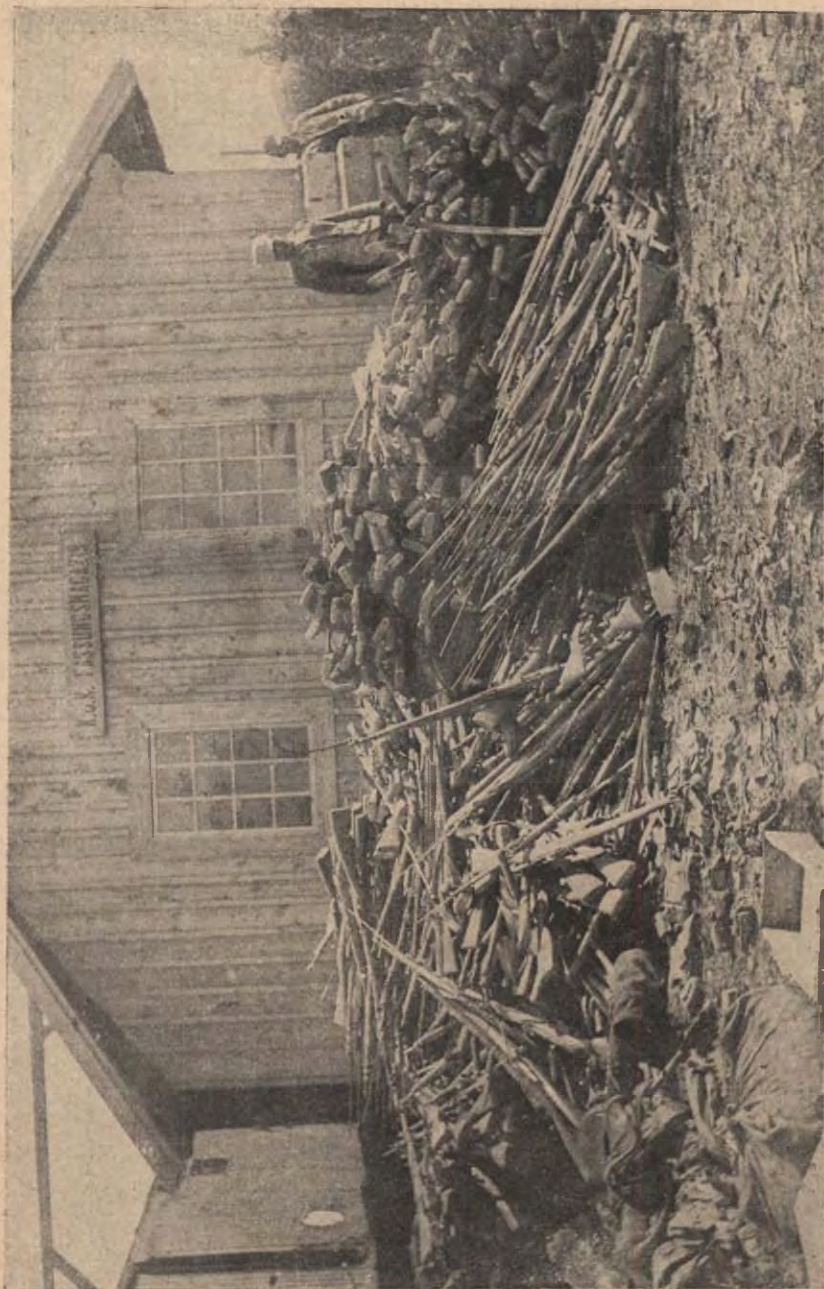
Ellenben példátlan a világ történetében, hogy az oroszok milyen temérdek foglyot vesztek : a német, magyar és osztrák hadseregek naponként átlag 7000 orosz katonát fogtak el, vagyis egy esztendő alatt több mint két milliót. A mi csapatainkból ennek még a tizedrésze sem került orosz fogságba.

És minél tovább tartott a háboru, annál több orosz adta meg magát, úgy, hogy végre már majdnem több orosz katonánk volt, mint saját katonánk ! Nagy baj volt ez nekünk, mert igaz ugyan, hogy az orosz hadsereg folyton gyengébb lett, de viszont a temérdek foglyot nekünk kellett élelmeznünk és két millió muszka nagyon sokat evett, az ördög vitte volna őket ! Magunk is nyögtünk a drágaság szörnyű terhe alatt és ez még nem volt elég : nekünk és Németországnak még két millió muszkát is etetnünk kellett, mert hisz utóvégre nem engedhettük őket éhen veszni, ha már egyszer a mi nagylelkűségünkre bízták magukat.

De nemcsak orosz foglyokban volt hőven részünk : Németország ezeken kívül valami 300.000 francia és angol foglyot is volt kénytelen etetni és gondoskodni, nehogy becses egészségük kárt szenvedjen.

A háboru első hónapjaiban még örömmel fogadták csapataink, ha az oroszok elhánták fegyvereiket és feltartott kezekkel szaladtak feléjük, de később már kezdett a dolog nekünk nem tetszeni. Az oroszoknak ugyanis kevés volt a puskájuk és municiójuk : azoknak puskáit és töltényeit, akik megadták magukat, azonnal összeszedték az oroszok és szétosztották a tartalék közt, amelynek már nem jutott puska. Mert orosz katona volt elég, de puska mindig kevesebb és kevesebb. Erre aztán a mi katonáink parancsot kaptak, hogy egy oroszot sem szabad többé elfogni puska nélkül ; amelyik nem hoz magával puskát azt vissza kell kergetni, hogy hozza el a puskáját is, akkor szívesen lájuk. Az oroszok csakhamar szintén megtudták ezt és azontul, ha jöttek magukat megadni, mindig hozták magukkal a puskáikat is.

Annyi orosz puskánk gyűlt össze a galíciai harctéren, hogy egy egész hadsereget fegyverezhettünk fel velük. Az orosz puskák a mi fegyvergyárainkba kerültek, ahol újra kifurták valamennyit, hogy ki tudják löni a mi golyóinkat is, amelyek egy milliméterrel vastagabbak, mint az orosz puska-

Az orosz hadifegyverek száma nem csökkent azután sem, mikor mi hírtül adtuk, hogy visszakergetünk mindenkit, aki eldobja fegyverét és csak azután akarja megadni magát. A képen egy csekély része látható az orosz foglyoktól elvett fegyvereknek.

golyók. Olaszország ellen küdött csapataink legnagyobb része már orosz puskákkal, de a mi municiónkkal kedveskedett a derék taliánoknak.

Az ellenségnek könnyű dolga volt a német, magyar és osztrák foglyokkal: Oroszország szétosztotta őket óriási birodalmában, sőt legnagyobb részüket Szibériában helyezte el, ahol akár őrizet nélkül is hagyhatta valamennyit, ellátásuk pedig azért nem okozott gondot, mert hisz aránylag nagyon kevesen voltak. A franciák és angolok jóformán csak kávéskanállal kaptak német foglyokat és büszkén mutogatták őket.

Annál nagyobb volt a mi bajunk és Németország baja az orosz foglyok rémitő sokaságával. Még egy esztendeig se tartott a háboru, ezeknek a foglyoknak száma másfél millióra szaporodott: ennyivel több embert kellett etetnünk, gondoznunk, lakással ellátnunk. Hogy fogalmunk legyen arról, mit jelent másfél millió ember eltartása, csak azt kell tudni, hogy Németországban és nálunk együttvéve nincs annyi kaszárnya, amennyi elegendő volna, ennyi embert befogadni. Aztán a másfélmillió fogoly őrizetére, kiszolgáltatására majdnem 30.000 kellett a mi katonáinkból, mert hiszen folyton vigyázni kellett rájuk.

Az orosz foglyokat barak táborokban helyezték el Németország, Ausztria és Magyarország különböző vidékein, persze jó messzire a határtól, mert habár legnagyobb részük azért adta meg magát, hogy ne kelljen harcolnia, néhány százán mindig voltak, akik szerettek volna megszökni. A fogság bizony nem valami kellemes: étel, ital éppen csak annyi van, mint amennyit a rabok szoktak kapni, kényelemről pedig szó sincs: így aztán a foglyok élete rettentően unalmas volt. Akadtak is egynehányan, akik megszöktek: de egyikse jutott messzire, mert valamennyit csakhamar elfogták és visszavitték.

Érdekes megemlíteni, hogy mi eleinte együtt tartottuk az orosz és a szerb foglyokat, de nemsokára szét kellett őket választani, mert nem fértek meg egymás mellett. Az oroszok gyűlöltek, sőt megvetették a szerbeket, akiknek nem szüntek meg a szemére vetni:

— Ti vagytok az oka háborúnak, nyomorult gyilkosok! Ti miattatok kellett nekünk megválni családunktól, ti miattatok vitték az orosz népet a vágóhidra. Pusztuljatok szemeink előtt, mert belétek gázolunk!

A szerb foglyokat aztán más baraktáborokba vittük, ahol maguk közt voltak és nem kellett hallgatniuk az oroszok dühös kifakadásait és fenyegetőzését.

Ugyanez történt különben Németországban is, ahol eleintén össze voltak keverve a francia, belga, angol, szeréesen, hindu, ausztráliai, kanadai

Fogoly kozákok pihenője, miközben Németország belsejébe szállítják őket. Ezekről a kozákokról az a hír volt elterjedve az egész világon, hogy inkább meghalnak, de nem adják meg magukat. Maguk az oroszok meg mertek volna erre esküdni. És mégis, a háborúnak már első félesztendeje után a németeknek több mint százezer kozák foglyuk volt, nekünk pedig több mint ötvézezer.

és még isten tudja milyen nemzetbeli foglyok. A belgák szídták a franciákat és angolokat :

— Ti idéztétek fel a világháborút, nektek köszönhetjük, hogy elvesztettük hazánkat talán örökre !

A franciák ezt vágták az angolok arcába :

— Mi sohase kezdtünk volna háborút, ha ti el nem ámitotok bennünket azzal, hogy legalább három milliós hadsereget fogtok küldeni segítségünkre. A három millió helyett küldtetek kétszázezret, de ezeknek is a fele hitvány szedett-vedett nép és veletek együtt gyáva kutya !

A hinduk, szerecsenek, ausztrálieiak, kanadaiakszintén az angol foglyokat szidalmazták, hogy Anglia egyszerűen a vágóhidra hajtotta őket.

Igy festett az ántánt a fogolytáborokban. Szét is kellett választani a sokféle fogoly katonát, mert félni lehetett, hogy ökölrel verik agyon az angolt, akil egyformán gyülöltek valamennyien.

Országos Széchényi Könyvtár

VÉGSZÓ

az Ifjuság és a Világháboru I. kötetéhez.

Tervünk az volt, hogy ezt a művet egy kötetben fogjuk megjelentetni, de miután a világháboru, ezen mű befejezésekor, vagyis 1915. december 1-én még sajnos, óriási mértékben dult: Az ifjuság és a világháboru egy kötetben nem volt befejezhető, tehát kénytelenek vagyunk egy második kötetet csinálni. Ez a II. kötet 1916. december elején fog megjelenni.

Miután csak annyi példányt fogunk nyomtatni, ahány példányra megrendelés lesz a második kötetből, nagyon kérjük az alatt levő lev. lapot kivágni, és annak a cégnek átadni, ahol ezt az első kötetet vette, vagy pedig kiadóhivatalunknak beküldeni, mert ha ezt elmulasztaná, egy csonka kötet birtokában volna.

Itt levágandó és a kiadóhivatalnak beküldendő.

Megrendelem Az ifjuság és a világháboru története című mű II. kötetét, mely 1916 év december elején fog megjelenni, ugyanolyan diszkötésben, mint az I. kötet volt, és kérem azt nekem annak idején 3 korona 50 fillér utánvétellel megküldeni. A postadíjat az utánvétnél én fizetem.

Név.....

Helység..... u. p.....

..... utca házsám.

Kelt, 191..... hó án.

.....
aláírás

Itt levágandó és a kiadóhivatalnak beküldendő

Könyvrendelés

Ide 2 filléres
bélleg
ragasztandó.

A Magyar Kereskedelmi Közlöny

hírlap- és könyvkiadó-vállalatnak

BUDAPEST

VII., Dohány-utca 12. sz.

Tessék fordítani!

TARTALOM

	Oldal
Hogyan tört ki a világháború?	3
A mi háborunk	16
Belgium elfoglalása	27
A háború az oroszok ellen	44
A téli hadjárat Oroszország ellen	126
Przemysl hősi védelme és eleste	204
A szerb és a montenegrói háború	217
Franciaország a háboruban	225
Anglia és a háború	238
A német—francia-angol háború	253
Törökország szent háboruja és a Dardanellák ostroma	302
A világháború a tengeren	316
Háborunk Olaszország ellen	340
A németek buvárhajó-harca Anglia ellen	347
A háború Ázsiában és Afrikában :	
1. Japán és Kína	362
2. Kelet-India	368
Egyiptom és Szudán	370
A franciák rémuralma Marokkóban	376
A háború az afrikai német gyarmatokban	382
A búrok szabadságharca Anglia ellen	384
Az Egyesült Államok a világháboruban	386
Az ántánt mesterkedései a semleges országokban	392
Spanyolország	394
Portugália	397
Svájc	398
Hollandia, Dánia, Svédország, Norvégia, Luxemburg	400
A világháború számokban	402
A hadifoglyok	407
Végszó	413

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár